

GENÇLERLE TEVHİD DERSLERİ

ÖMER FARUK

<https://www.ilimvecihad.com/kategori/150/genclerle-tevhid-dersleri.html>

BİRİNCİ DERS: TEVHİDİN ÖNEMİ

Tevhid'in Dindeki Yeri (Önemi)

1) Yaratılışımızın tek gayesidir: Allah (*azze ve celle*) bizleri bu dünyaya sadece kendisini birleyelim/tevhid edelim diye göndermiştir. Nitekim Allah (*azze ve celle*) şöyle buyurmaktadır:

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ

“Ben cinleri ve insanları, ancak bana ibadet etsinler (beni tevhid etsinler)¹ diye yarattım.” (Zâriyât, 56)

2) Allah (*azze ve celle*) Adem'i (*aleyhisselam*) yarattığı zaman onun zürriyetinden tevhid sözü almıştır:

وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَىٰ شَهِدْنَا

“Hani Rabbin Âdemoğullarının sulblerinden/bellerinden zürriyetlerini çıkarmış, onları kendilerine şahit tutmuş ve demişti ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk, demişlerdi...” (A'râf, 172)²

3) İnsanlar tevhid fitratı üzerine yaratılmışlardır: Allah (*azze ve celle*) insanı tevhide meyili olarak yaratmıştır. Öyle ki nefis, şeytan, yanlış terbiye, ataların ve örf-adetlerin taklidi etkenleri nedeniyle fitratı bozulmamış bir insan, tevhid ile şirk arasında bir seçim yapacak olsa, fitratının aslı olan tevhid'i seçer. Yani Âdemoğlunda asıl olan tevhid'dir, tevhid'den sapış ise sonradan peyda olmaktadır. Nitekim Kur'ân ve Sünnet nasları bu hakikati ifade etmektedir. Allah (*azze ve celle*) şöyle buyurur:

فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا

“(Rasûlüm!) Sen yüzünü hanîf³ olarak dine/ibadete⁴, Allah'ın insanları kendisi üzerine yarattığı fitratına (tevhid'e) çevir...” (Rûm, 30)

Peygamber (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur.

ما من مولود إلا يولد على الفطرة فأبواه يهودانه وينصرانه ويمجسانه كما تنتج البهيمة بهيمة جمعاء هل تحسون فيها من جدعاء

“Her doğan fitrat (tevhid) üzere doğar. Ve ebeveyni onu ya Yahudileştirir, veya Hristiyanlaştırır, veya da Mecûsileştirir. Tıpkı hayvanın hayvanı kusurdan salim olarak doğurduğu gibi. O hayvanın (kulağı kesilmeden önce) kulağında kesiklik bulabiliyor musunuz?”⁵

Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) Allah'ın (*azze ve celle*) şöyle buyurduğunu anlatmıştır:

واني خلقت عبادي حنفاء كلهم وإنهم أتتهم الشياطين فاجتالتهم عن دينهم

“...Ben, bütün kullarımı hanifler olarak yarattım. Şeytanlar onlara geldi ve onları dinlerinden (asfî fitratlarından) saptırdı...”^{6 7}

¹ Tevhid'in ne anlama geldiği kısımlarıyla açıklandığında görülecek ki, yalnızca Allah'a (*azze ve celle*) ibadet etmek onu tevhid etmenin ta kendisidir. Nitekim İbn Abbas (*radiyallahu anhum*) şöyle söylemiştir: “Kur'ân'da ibadeti emreden her bir şey ile kastedilen tevhiddir.” (Tefsîr-u'l Beğavî) Yine İbn Abbas'tan (*radiyallahu anhum*): “Allah'a ibadet etmek Allah'ı tevhid etmektir.” diye söylediği de nakledilmiştir. (Bkz: Hâşiyet-u'l Usûlî's Selâse, Abdurrahman b. Muhammed b. Kâsım)

Şöyle de denmiştir; Ulemanın “bana ibadet etsinler” ifadesini ‘beni tevhid etsinler’ diye tefsir etmeleri, -ilim ehli arasında malum olduğu üzere- bir şeyi, önemine dikkat çekmek için fertlerinden bazısı ile tefsir etmek kabilindedir. Zira Allah'ı (*azze ve celle*) tevhid etmek, namaz kılmak gibi, oruç tutmak gibi başlı başına bir ibadettir. Yani ibadet, tevhid'den daha genel bir kavramdır. Her muvahhid (Allah'ı tevhid eden) kimse Allah'a (*azze ve celle*) ibadet edendir, ancak her Allah'a (*azze ve celle*) ibadet eden muvahhid değildir.

² Yani Allah (*azze ve celle*) Adem (*aleyhisselam*)'ın zürriyetini çıkarmış, onları huzuruna getirmiş ve “ben sizin Rabbiniz değil miyim?” diye sorarak onlarla konuşmuş, onlarda bunu ikrar etmişler ve böylelikle bir mîsak/ahid meydana gelmiştir. Ancak kimi alimler ayeti zahiri üzere anlamamış, ayeti, Allah'ın (*azze ve celle*) ademoğlunu -bir sonraki maddede görüleceği gibi- tevhid fitratı üzere yaratması, kainat içinde birliğini (rabliğini, ilahlığını) gösteren deliller yerleştirmesi ve insanların da fitratlarıyla ve bu delilleri görerek bizzat dilleriyle değil de lisan-ı halleriyle Allah'ın (*azze ve celle*) birliğini ikrar etmiş olmaları olarak yorumlamışlardır.

³ Hanîf: Şirki terkedip tevhide meyleden.

⁴ Yani ibadeti sadece Allah'a (*azze ve celle*) sarf etmeye, yani tevhide...

⁵ Buhârî, Müslim.

⁶ Müslim, Ahmed, Taberânî.

⁷ 2. ve 3. maddeyi ayrı olarak zikretmemizden de anlaşılıyor ki, Allah'ın (*azze ve celle*) Âdemoğullarından aldığı mîsak ile fitrat aynı şeyler olmayıp, fitrat, mîsakı tasdik eder mahiyettedir. Ancak az evvelde belirtildiği gibi kimi ilim ehli, bu ikisinin aynı şeyler olduğunu söylemişlerdir.

4) İnsanların müslüman/muvahhid ve kafir/müşrik diye ikiye ayrılması tevhid'den sapmaları nedeniyle başlamıştır

⁸: Adem (*aleyhisselam*) yeryüzüne tevhid üzere indirilmiş, Allah (*azze ve celle*) onun zürriyetinden tevhid üzere olan bir ümmet var etmişti. Yeryüzünde o zaman Allah'a (*azze ve celle*) ortak koşulmuyordu. Bu sebeple insanların bir Rasûl'e ihtiyaçları yoktu. Adem (*aleyhisselam*)'ın vefatından sonra insanlar yaklaşık on asır bu hal üzere kalmaya devam ettiler. Bundan sonra alemde ilk şirk/tevhiddense sapma Nûh (*aleyhisselam*)'ın kavminde zuhur etti ve bunun üzerine Allah (*azze ve celle*) Nûh (*aleyhisselam*)'ı Rasûl olarak gönderdi. İbn Abbas (*radiyallahu anhum*) şöyle demiştir: "Bütün insanlar Adem (*aleyhisselam*)'dan sonra on asır tevhid üzere idiler. Sonra şirk meydana geldi. Bu nedenle Allah (*azze ve celle*) yeryüzüne ilk Rasûlü gönderdi ki o da Nûh (*aleyhisselam*)'dır." ⁹ Bu durumu Allah (*azze ve celle*) şöyle beyan etmiştir:

كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِيِّينَ مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ

"İnsanlar tek bir ümmetti. (Yani bütün insanlar tevhid üzere idiler.) Sonra (tevhiddense sapma'dan sonra) Allah müjdeleyici ve uyarıcı olarak peygamberleri gönderdi..." (Bakara, 213)

5) Tevhid bütün Rasûllerin ortak davetidir: Rasûller asıl itibarıyla tevhid'in dışında kalan farzları veya haram kılınmış şeyleri beyan etmek için gönderilmeyip, ibadetin tümünde Allah'ın (*azze ve celle*) tevhid edilmesi için gönderilmiştir. Zira cinlerin ve insanların yaratılmasındaki gaye -az evvel de geçtiği gibi- Allah'ın (*azze ve celle*) tevhid edilmesidir. Allah (*azze ve celle*) şöyle buyurmuştur:

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ

"Senden önce hiçbir rasûl göndermedik ki ona: "Benden başka ilâh yoktur; şu halde bana ibadet edin" diye vahyetmiş olmayalım."(Enbiyâ, 25)

وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ

"Andolsun ki biz, "Allah'a ibadet edin ve Tâğût'tan sakının" diye (emretmeleri için) her ümmete bir Rasûl gönderdik..."(Nahl, 36)

Yine Allah (*azze ve celle*), A'raf suresinde adlarını zikrettiği Peygamberlerin davetinin tevhid olduğunu vurgulamıştır:

لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَى قَوْمِهِ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ

"Andolsun ki Nûh'u elçi olarak kavmine gönderdik. Dedi ki: Ey kavmim! Allah'a ibadet edin, sizin ondan başka ilahınız yoktur. Doğrusu ben, üstünüze gelecek büyük bir günün azabından korkuyorum."(A'râf, 59)

وَإِلَى عَادٍ أَخَاهُمْ هُودًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ أَفَلَا تَتَّقُونَ

"Âd kavmine de kardeşleri Hûd'u (gönderdik). O dedi ki: "Ey kavmim! Allah'a ibadet edin; sizin O'ndan başka ilahınız yoktur. Hâlâ sakınmayacak mısınız?"(A'râf, 65)

وَإِلَى ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ

"Semûd kavmine de kardeşleri Salih'i (gönderdik). Dedi ki: Ey kavmim! Allah'a ibadet edin; sizin O'ndan başka ilahınız yoktur..."(A'râf, 73)

وَإِلَى مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ

"Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı (gönderdik). Dedi ki: Ey kavmim! Allah'a ibadet edin, sizin O'ndan başka ilahınız yoktur..." (A'râf, 85) ¹⁰

6) Kur'ân baştan sona tevhide değinir: Zira Kur'ân ayetleri;

a) Ya Allah'tan (*azze ve celle*), onun isimlerinden, sıfatlarından ve fiillerinden haber verir. Bu ise -ileride açıklanacağı üzere- Rubûbiyyet tevhidini ve İsim ve sıfatlar tevhididir.

b) Ya sadece Allah'a (*azze ve celle*) ibadet etmeye, onun dışında hiçbir şeye ibadet etmemeye çağırır. Bu da -yine ileride izah edileceği üzere- Ulûhiyyet tevhididir.

⁸ Yani tevhid'den sapış olmasaydı, insanlar ikiye ayrılmayacak, Müslüman ve kâfir arasındaki dünyevî ve uhrevî farklılıklar olmayacaktı. Dolayısıyla bu da, tevhid'in ne kadar önemli olduğunu gösteren ayrı bir husustur.

⁹ İbn Abbas (*radiyallahu anhum*)'dan aktarılan bu söz birçok tefsir kitabında zikredilmiştir: Örn: Câmiu'l Beyân, Taberî, Tefsîru'l Kur'âni'l Azîm, İbn Kesîr, el-Câmiu li Ahkâmi'l Kur'ân, Kurtubî, ed-Durru'l Mensûr, Suyûtî.

¹⁰ Bunlara benzer başka ayetler için bkz: Hûd 50, 61, 84, Mu'minûn 23, 32. Dolayısıyla kim ki Allah'tan (*azze ve celle*) başkasına ibadet ederek tevhid akidesinden çıkarsa, o kimse bütün Rasûllere muhalif davranmış ve onları yalanlamış demektir. Böyle bir kimse ne kadar da; "ben Musa'nın (*aleyhisselam*), (veya) İsa'nın (*aleyhisselam*), (veya) Muhammed'in (*sallallahu aleyhi ve sellem*) dini üzereyim" dese, onun bu sözü içi boş bir laftan ibarettir.

- c) Ya emir ve nehiylerden bahseder. Bu emir ve nehiyler, Allah'ın (*azze ve celle*) kulları üzerindeki tek/bir ve mutlak hükümlerinin gerekleridir.
- d) Ya Allah'ı (*azze ve celle*) tevhid etme üzere kurulu olan şeriatına tabi olanların dünya ve ahiretteki mükafatlarından bahseder.
- e) Ya Allah'ı (*azze ve celle*) tevhid etme üzere kurulu olan şeriatına muhalif olanların, yani Allah'a (*azze ve celle*) ortak koşanların dünya ve ahiretteki cezalarından bahseder.
- f) Ya da Allah'ı (*azze ve celle*) tevhid etmemiş, tevhid ile gönderilen peygamberleri yalanlamış geçmiş kavimlerin durumlarından haber verir.¹¹
- Yani; Kur'ân A'dan Z'ye tevhid'den bahseder.

Ömer Faruk

¹¹ Bkz: Medâricu's Sâlikîn, İbnu'l Kayyim, 3/450.

İKİNCİ DERS: TEVHİDİN ÖNEMİ -2- VE TANIMI

7) Kur'ân'ın sıralanış itibariyle ilk emri tevhid, ilk nehyi de şirktir: Rabbimiz (*azze ve celle*) şöyle buyurmuştur:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ

“Ey insanlar! Sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize ibadet ediniz. Umulur ki, böylece korunmuş (Allah'ın azabından kendinizi kurtarmış) olursunuz. (Bakara, 21)

Bir sonraki ayette de şöyle buyurmuştur:

فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَنْدَادًا وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ

“...O halde bunu bile bile Allah'a şirk koşmayın.” (Bakara, 22)

8) Tevhid'i kabullenmek, kişiyi eninde sonunda cennete ulaştıracaktır: Bir kimse düşünelim ki, hayatının son zamanlarına kadar şirk üzere yaşıyor, fakat ölmeden önce Müslüman olup bu hal üzere can verse, bu kimse sevap ve günahlarının durumuna göre er ya da geç biiznillah cennete girecektir. Ancak bir o kadar Müslüman olarak yaşasa ve ölmeden önce şirke düşüp o hal üzere ölse, işte bu kimseyi Allah (*azze ve celle*) affetmeyecek, şirk koşmadan önce ve şirk üzere olduğu haliyle yaptığı bütün iyi amelleri boşa sayılacak ve ebedi cehennemlik olacaktır. Allah (*azze ve celle*) şöyle buyurmaktadır:

وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ

“(Rasûlüm!) Şüphesiz sana ve senden önceki (peygamber)lere söyle vahyolunmuştur ki: Andolsun Allah'a ortak koşarsan amelin mutlaka boşa gider ve hüsranda kalanlardan olursun!” (Zümer, 65)¹²

إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونِ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ افْتَرَىٰ إِثْمًا عَظِيمًا

“Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz, bundan başkasını (günahları) dilediği kimse için bağışlar. Allah'a ortak koşan kimse büyük bir günah (ile) iftira etmiş olur.” (Nisâ, 48)

وَقَالَ الْمَسِيحُ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ إِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَاهُ النَّارُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ

“Mesîh (Îsâ) dedi ki: Ey İsrâiloğulları! Benim rabbim ve sizin rabbiniz olan Allah'a ibadet ediniz. Biliniz ki kim Allah'a ortak koşarsa muhakkak Allah ona cenneti haram kılar. Artık onun yeri ateştir ve zalimler için yardımcıları yoktur.” (Mâide, 72)

وَقَدِمْنَا إِلَىٰ مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَنْثُورًا

“Onların (müşriklerin) yaptıkları her bir (iyi) işi ele alırsız, onu saçılmış zerrelere haline getiririz (değersiz kılarız).” (Furkân, 23)¹³

9) Tevhid, Allah'ın (*azze ve celle*) kulları üzerindeki hakkıdır:

عن معاذ بن جبل رضي الله عنه قال: كنت رديف النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ على حمار، فقال لي: "يا معاذ، أتدري ما حق الله على العباد، وما حق العباد على الله؟" ، قلت: الله ورسوله أعلم، قال: "حق الله على العباد: أن يعبدوه ولا يشركوا به شيئاً، وحق العباد على الله: أن لا يعذب من لا يشرك به شيئاً" Muaz b. Cebel'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: “Bir eşeğin üzerinde Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in arkasındaydım. Bana şöyle dedi: “Ey Muaz! Allah'ın (*azze ve celle*) kulları üzerindeki hakkının, kulların da Allah'ın üzerindeki hakkının ne olduğunu biliyor musun?” Dedim ki: “Allah ve Rasûlü daha iyi bilir.” Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) de şöyle buyurdu: “Allah'ın kulları üzerindeki hakkı, O'na ibadet etmeleri ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmamalarıdır. Kulların Allah (*azze ve celle*) üzerindeki hakkı da, kendisine hiçbir şeyi ortak koşmayan kimselere azap etmemesidir...”¹⁴

Eğer ki tevhid Allah'ın (*azze ve celle*) üzerimizdeki hakkıysa ve hakların en büyüğü Allah'ın (*azze ve celle*) hakkıysa, bu hakkı ödemeyip/yerine getirmeyip Allah'a (*azze ve celle*) ortak koşan biri en büyük zulmü yapmış olur. Allah (*azze ve celle*) Lukmân (*aleyhisselam*)'ın şöyle dediğini hikaye eder:

وَإِذْ قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ وَهُوَ يَعِظُهُ يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ

¹² Buna benzer bir ayet için bkz: En'âm, 88.

¹³ Hemen belirtelim ki, ahirette kâfirin iyi amellerinin boşa gitmesi, bu amellerinin cennete girmesinde hiçbir faydasının olmaması anlamındadır. Yoksa Allah'a (*azze ve celle*) karşı isyanı az olan kâfir ile çok olan kâfir azapta bir değildirler.

¹⁴ Buhârî, Müslim.

“Lukmân oğluna öğüt vererek: Yavrucuğum! Allah'a ortak koşma! Doğrusu şirk, büyük bir zulümdür, demişti.”
(Lûkmân, 13)

10) Tevhid'in zıddı olan şirk, günahların en büyüğüdür:

عن عبد الله بن مسعود قال: سألت رسول الله: أي الذنب أعظم عند الله؟ قال: أن تجعل لله نداً وهو خلقك

Abdullah b. Mesud (radiyallahu anhum)'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: “Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)’e hangi günahın Allah katında en büyük olduğunu sordum, şöyle dedi: “*Seni yarattığı halde Allah’a ortak kılmandır.*”¹⁵

11) Allah’ı (azze ve celle) tevhid edip ona hiçbir şeyi ortak koşmamak, yeryüzünde iktidarın Müslümanlara ait olmasının en temel şartıdır: Allah (azze ve celle) şöyle buyurmuştur:

وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ

Allah, sizlerden iman edip salih amellerde bulunanlara, kendilerinden öncekileri egemen kıldığı gibi muhakkak onları da yeryüzüne egemen kılacağını, kendileri için seçtiği dinlerini kesinlikle onlar için iktidar yapacağını ve korkularını kesinlikle güvene dönüştüreceğini vâdetti. Çünkü onlar bana ibadet edip/beni tevhid edip hiçbir şeyi bana ortak koşmazlar. Artık bundan sonra kim küfrederse, işte bunlar fasıkların ta kendileridir. (Nûr, 55)¹⁶

12) Tevhid uğrunda savaşılır: Nasıl ki kavmiyetçilik, grupçuluk, kabilecilik v.s. uğruna savaşanlara göre bunlar çok kutsal değerler ise, Allah katında da tevhid o kadar kutsaldır ki, bizlere bunun uğrunda savaşmayı emretmiştir. Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

أمرت أن أقاتل الناس حتى يقولوا لا إله إلا الله فمن قال لا إله إلا الله عصم مني ماله ونفسه إلا بحقه وحسابه على الله

“Ben, insanlar Lâ ilâhe illallâh deyinceye (başka bir rivayette: Allah’tan başka ilah olmadığına ve Muhammed’in Allah’ın Rasûlü olduğuna şahadet edinceye) kadar onlarla savaşmakla emrolundum. Her kim Lâ ilâhe illallâh derse, benden canını ve malını korumuş olur. Ancak İslam’ın hakkı hariç. Hesapları ise Allah’adır.”¹⁷

Başka bir hadisinde de şöyle buyurur:

بعثت بين يدي الساعة بالسيف حتى يعبد الله تعالى وحده لا شريك له

“Bir ve ortağı olmayan Allah’a ibadet edilinceye kadar kıyamet kopmadan önce kılıçla gönderildim...”¹⁸

13) Tevhid'in sözlü ifadesi olan Lâ ilâhe illallah kelimesi, Allah'ın (azze ve celle) misal olarak verdiği kökleri yerde sabit olan, dalları gökyüzünde olan güzel bir kelimedir. Şirk ise bunun aksinedir:

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ. تُؤْتِي أُكْلَهَا كُلَّ حِينٍ بِإِذْنِ رَبِّهَا وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ. وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ

“Allah’ın temiz bir sözü¹⁹ nasıl misallendirdiğini görmez misin? Kökü (yerde) sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaç gibidir. O ağaç, Rabbinin izniyle her zaman yemişini verir. Öğüt alsınlar diye Allah insanlara misaller getirir.”²⁰ Pis bir

¹⁵ Buhârî, Müslim.

¹⁶ Şirke bulaşarak şirk sistemini devirme anlayışına sahip olanların dikkatine!

¹⁷ Buhârî, Müslim, Tirmizî, Nesâî, İbn Maceh, Ahmed ve başka kaynaklar. Suyûtî’nin de (rahimehullah) dediği gibi hadis mütevatir derecesindedir.

¹⁸ Ahmed, Ebû Ya’lâ, Taberânî. Kimi muhaddisler bu rivayetin zayıf, kimi sahih, kimi de -sahih ve zayıf arasında bir derecede bulunan- hasen olduğunu belirtmişlerdir.

¹⁹ Yani Lâ ilâhe illallah sözünü. (Bkz: Tefsîru’l Beğavî). Kâdı Ebu Muhammed şöyle demiştir: “İbn Abbas ve başkaları şöyle söylemişlerdir: “Temiz söz Lâ ilâhe illallah’tır.” (el-Muharraru’l Vecîz, İbn Atiyye el-Endülüsî). “Temiz söz” başka şekilde de tefsir edilmiştir.

²⁰ İmam Beğavî (rahimehullah) şöyle demiştir: “Aynı şekilde bu kelimenin aslı, bilmesi ve tasdik etmesi suretiyle mümin’in kalbinde yerleşiktir/sabittir. Mümin bu kelimeyi söylediğinde, bu kelime yükselir ve Allah’a (azze ve celle) varıncaya kadar (yükselmekten) engellenmez. Allah (azze ve celle) şöyle buyurmuştur: “Güzel kelimeler (ki bu “Lâ ilâhe illallah” sözüdür.

sözün misali ²¹, gövdesi yerden koparılmış, o yüzden ayakta durma imkânı olmayan (kötü) bir ağaca benzer. ²²”
(İbrahim, 24-26)

Lâilâheillallah kelimesinin faziletinden bahseden bu ayet gibi Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) de bu kelimenin üstünlüğüne vurgu yapmıştır:

أفضل الذكر لا إله إلا الله

“Zikrin en faziletlisi Lâ ilâhe illallah’tır...”²³

من كان آخر كلامه لا إله إلا الله دخل الجنة

“Her kimin son sözü Lâ ilâhe illallah olursa cennete girer.”²⁴

Ve daha buna benzer kelime-i tevhid’in faziletini bildiren birçok hadis...

Bütün bunlardan anlaşılıyor ki, tevhid, dinin en önemli meselesi, en büyük farzıdır. Tevhid olmadan yapılan iyi ameller kabul edilmediğine göre insanlar, bütün her şeyden evvel tevhidi gerçekleştirip onun zıttı olan şirk’ten uzak durmak ile mükelleftirler. Tevhid’i gerçekleştirmek ve ona aykırı olan eylemlerde bulunmamak (yani şirke düşmemek) ise, tevhid ve şirk’i doğru bir şekilde ve yeterince (yani kişiyi tevhid dairesinde tutup şirk’ten uzak tutacak kadarınca) tanımakla mümkündür. Zira tevhid ve şirk’i yeterince bilmeyen birinin, -içinde yaşadığımız toplum örneği- şirkin yaygın olduğu yerlerde farkında olmadan şirke düşmesi kaçınılmazdır. İsrailoğulları’nın Musa (aleyhisselam)’dan, bir put yapıp ona ibadet etmeyi (yani şirki) istemelerinin sebebi de onların cehaletleri idi. (Bkz: A’râf, 138)

O halde şirkin son derece yaygın olduğu ve az ya da çok her tür lûsünün mevcut olduğu şöyle bir ortamda dinimizi muhafaza edebilmek için tevhid ve şirk’i yeterince tanımamız/öğrenmemiz her birimize farzdır. Ancak biz burada, yeterli miktarın da ötesinde çeşitli malumatlara da değinerek tevhid ve şirk’i tanıtmaya çalışacağız.

Tevhid Nedir?

Luğatte (sözlükte) tevhid; (bir şeyi) birlemek/bir kılmak ya da birliğe nisbet etmek anlamına gelir. ²⁵ Tevhid, ispat ve nefy’den oluşur. İspat; birlenecek olana bir şey isnad etmek/dayandırmaktır. Nefy ise; Birlenecek olana isnad edilen şeyi onun dışındakilerinde olumsuz kılmaktır. Örneğin; “Ahmed kalktı” cümlesinde, kalkma işi Ahmed’e isnad edildiği için ispat vardır. Ancak bu cümle, kalkma işinin sadece Ahmet’te olduğunu göstermediği için burada nefy yoktur. Dolayısıyla bu cümlede Ahmed’i kalkma işinde birlemek (yani tevhid) söz konusu değildir. Şayet; “Sadece Ahmed kalktı” denirse, bu cümlede hem ispat hem de nefy olduğu için Ahmed kalkma işinde tevhid edilmiş/birlenmiş olur. Aynı şekilde Allah’ı (azze ve celle) birlemenin sözlü ifadesi olan “Lâ ilâhe illallah” kelime-i tevhidi de ispat ve nefy’den oluşur. “La ilâhe” (hiçbir ilah yoktur) ifadesi nefy, “illallah” (ilah sadece Allah’tır) ifadesi de ispat kısmıdır. İstilahtaki (şeriattaki) manası ise; Sadece Allah’a (azze ve celle) ait olan özelliklerde Allah’ı (azze ve celle) birlemek, bu özelliklerin hiç birinde Allah’a (azze ve celle) hiçbir kimseyi ve hiçbir şeyi ortak koşmamaktır.

Ömer Faruk

Kimilerine göre ise “Subhânallâhi ve’l hamdulillâhi ve lâ ilâhe illallâhu va’llâhu ekber” sözüdür. Her iki yoruma göre de Lâ ilâhe illallâh kelimesi ayete dahildir O’na (Allah’a) yükselir. Bunları da salih amel yükseltir.” (Fâtır, 10).

²¹ Yani şirkin misali. (Bkz: Tefsîru’l Beğavî).

²² İşte müşrik de böyledir. O’nda hiçbir hayır yoktur, o’ndan Allah’a (azze ve celle) hiçbir şey yükselmez. Zira amelleri boştur. (Bkz: Tefsîru’l Beğavî).

²³ Tirmizî, İbn Mâceh. Tirmizî (rahimehullah) bu hadisin hasen olduğunu söylemiştir.

²⁴ Ebu Dâvud, Ahmed. İmam Hâkim (rahimehullah) bu hadisin sahih olduğunu söylemiş, İmam Zehebi (rahimehullah) de buna muvafak etmiştir.

²⁵ İki mana arasındaki fark şudur: “Bir şeyi birlemek”ten kasıt, bölünmüş/dağılmış olan şeyleri toplayıp onları bir kılmaktır. “Bir şeyi birliğe nisbet etmek” anlamından kasıt ise, bir olan bir şeyi idrak edip onu ikrar etmek/kabullenmektir ki, Allah’ın (azze ve celle) tevhid edilmesinde kastedilen luğat anlamı da bu son manadır. Zira Allah’ın (azze ve celle) tevhid edilmesinde kişinin bir tesiri yoktur. Yani Allah (azze ve celle) zaten bir’dir, bir kılınmaz. Kişi sadece bir olan Allah’ın (azze ve celle) birliğini kavrar ve bunu ikrar eder.

ÜÇÜNCÜ DERS: TEVHİDİN 3'E AYRILMASI, ULÛHIYYET TEVHİDİ

Tevhid'in, Kısımları Üzerinden Açıklanması

Biz burada tevhid'i, kısımları üzerinden izah etmeye çalışacağız.

Tevhid;

1) Ulûhiyyet Tevhidi

2) Rubûbiyyet Tevhidi

3) İsim ve Sıfatlar Tevhidi olmak üzere 3 kısma ayrılır.

Tevhid'in bu taksim'i, açıkça ne Kur'ân da ne de Sünnet'te geçmektedir. Ancak bu durum, bu taksim'in yanlış olduğunu göstermez. Zira bu taksim de diğer Kur'ân ve Sünnet'te geçen kavramların taksim'i gibi²⁶ Kur'ân ve Sünnet kaynaklı olup²⁷, meselenin doğru ve sağlıklı bir şekilde anlaşılabilmesine yardımcı olması ve böylece tevhid'i yanlış anlayan fırkalara karşı²⁸ tevhid'in sahih anlamını korumak için İslam âlimleri tarafından bir ihtiyaç olarak ortaya koyulmuştur. Böyle bir ihtiyaç olmadan evvel sahabe ve tâbi'nin zihninde tevhid'in bu veya -şimdi söylenecek olan- buna benzer aynı içerikteki taksim'in muhtevası yerleşik idi. O yüzden böyle bir taksim'i dillendirmeye ihtiyaç yoktu.

Tevhid'in bu taksim'i, âlimlerin Kur'ân ve sünnet naslarından yola çıkarak ortaya koydukları içtihatları/çıkarımları olduğu için, tevhid'in bütün ayrıntılarını kapsamı şartıyla başka taksimlerde yapılabilir ki, nitekim selef'ten, tevhid'i "marifet ve ispat tevhidi"²⁹ -ki buna "itikâdî tevhid" ve daha başka isimlerde verilmiştir- ve "talep ve kast tevhidi"³⁰ -ki bu, "amelî tevhid" ve daha başka isimlerle de tabir edilmiştir- diye iki kısma ayırdıkları aktarılmıştır. Üçlü taksim'i ise seleften sonra gelen (muteahhir) Ehli Sünnet âlimleri yapmışlardır. Üçlü ve ikili taksim arasındaki farklılık ise, içerik/mana bakımından olmayıp sadece lafız'da kendisini göstermektedir.³¹

²⁶ Örneğin, açıkça Kur'ân ve Sünnette geçmemesine rağmen ulemanın ittifakıyla "nifak/münafıklık" kavramının "i'tikâdî nifak" (dinden çıkartan nifak) ve "amelî nifak" (dinden çıkartmayan nifak) diye iki kısma taksim edilmesi gibi.

Yine nasıl ki nahiv âlimleri, Araplar'ın kelimelerini bütünüyle incelemeleri sonucu onların söylememesine rağmen "kelime"yi; isim, fiil ve harf diye üç'e ayırmış ve kimse de buna itiraz etmemişse, aynı şekilde tevhid'in bu üç kısmı da -görüleceği üzere- Kur'ân ve sünnet naslarının bütünüyle incelenmesi sonucu ortaya çıkan bir taksim'dir.

²⁷ Bunun böyle olduğu ileride açıkça görülecektir inş. Kısaca bunun delili, tevhid'in öneminden bahsederken 6. madde altında sayılan a) ve b) şıklarında söylenenlerdir.

²⁸ Örneğin Eş'arîler, Maturîdîler ve Mu'tezile gibi. İleride bunların tevhid anlayışına değinilecektir inş.

²⁹ Bu kısım, Rubûbiyyet ve İsim ve Sıfatlar tevhidi'nin karşılığıdır.

³⁰ Bu kısım da Ulûhiyyet tevhidi'nin karşılığıdır.

³¹ Kimileri, bu üçlü taksimin hicri 8. asırda İbn Teymiyye tarafından ortaya koyulduğunu, O'ndan önce hiç kimsenin böyle bir taksim'e gitmediğini iddia etmektedirler. Halbuki İbn Teymiyye'den önce de bu üçlü taksim'e ya açıktan ya da işaretten vurgu yapanlar vardı. Örneğin hicri 387 senesinde vefat etmiş olan İmam İbn Batta (*rahimehullah*) "el-İbâne" (sy: 693-694) adlı kitabında bu üçlü taksim'i çok net bir şekilde belirtmiştir. Keza hicri 395 senesinde vefat etmiş olan İbn Mende (*rahimehullah*) "Kitâbu't tevhîd ve Ma'rifeti Esmâillâhi ve Sifâtihi ale'l İttifâki ve't Teferrud" isimli eserinde bu taksime işaret etmiştir. Bu iki imamdanda evvel yaşamış ve hicri 182 senesinde vefat etmiş olan İmam Ebu Hanîfe'nin (*rahimehullah*) talebesi İmam Ebu Yûsuf (*rahimehullah*) da, İbn Mende'nin (*rahimehullah*) "Kitâbu't Tevhîd" (3/304-306) kitabında ve Ebu'l Kâsım et-Teymî el-Esbahânî'nin (*rahimehullah*) "el-Hucce fi Beyânî'l Mahacce" (1/111-113) kitabında kendisinden aktardıklarına göre bu taksime imâ etmiştir. Hatta İmam Ebu Hanîfe (*rahimehullah*) da bu taksime işaret etmiştir. Öneminden dolayı Ebu Hanîfe'nin (*rahimehullah*) konuya ilişkin sözlerini aslı ve tercümesiyle aktarmakta fayda vardır. Şöyle demiştir: "والله يدعى من أعلى لا من أسفل؛ لأن" Tercümesi: "Üstte olduğu halde Allah'tan istenilir, altta değil. Zira altta olmak Rubûbiyyet ve Ulûhiyyet vasıflarından/özelliklerinden değildir." (el-Fikhu'l Ebsat, sy:51). Altı çizili ilk ifadesinde Ebu Hanîfe (*rahimehullah*) Allah'ın (*azze ve celle*) yukarı yönde olduğunu ifade etmiştir ki, bu İsim ve sıfatlar tevhidi'ndendir. (İleride Allah'ın (*azze ve celle*) yukarı yönde/arşın üzerinde olduğu hakikati güçlü delillerle ispatlanacaktır inş). Altı çizili diğer yerlerde de Rubûbiyyet ve Ulûhiyyet tevhidi'nin ispatı vardır. Aynı şekilde Hanefî âlimlerinin tanınmış simalarından Ebu Ca'fer et-Tahâvî (vefat tarihi: h. 321) (*rahimehullah*) da, meşhur akide risalesinin en başında bu taksim'e şu sözleriyle işaret etmiştir: "Allah'ın (*azze ve celle*) muvaffak kılmasına inanarak Allah'ın (*azze ve celle*) tevhid edilmesi hakkında diyoruz ki: Şüphesiz ki Allah (*azze ve celle*) birdir, onun hiçbir ortağı yoktur. O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O'nu aciz bırakacak hiçbir şey yoktur. O'ndan başka ilah yoktur." Altı çizili ilk cümle tevhid'in üç kısmını da içeren genel bir ifadedir. Yani 'Allah (*azze ve celle*) hem rubûbiyyetinde, hem ulûhiyyetinde ve hem de isim ve sıfatlarında bir olup hiçbir ortağı yoktur' anlamındadır. Altı çizili ikinci yerden itibaren Tahâvî (*rahimehullah*) çizili ilk yeri izah ederek sırasıyla İsim ve sıfat tevhidi, Rubûbiyyet tevhidi ve Ulûhiyyet tevhidi'ne işaret etmiştir. Keza müfessirlerin şeyhi lakaplı İbn Cerîr et-Taberî (vefat tarihi: 310) (*rahimehullah*) da, meşhur tefsiri'nin farklı yerlerinde bu taksime atıfta bulunmuştur. (Örneğin: Muhammed 19, Yûsuf 106). Ve şu da bilinmelidir ki; seleften hiçbir kimsenin bu taksim'i veya bunun manasındaki bir taksim'i kabul etmediklerine dair bir sözü varid olmamıştır. Aksine - görüldüğü üzere- selef'in ve onların izinden gidip İbn Teymiyye'den (*rahimehullah*) önce yaşamış olan ilim ehlinin bu taksim'i kabul ettiklerine dair ifadeleri vardır.

1) Ulûhiyyet Tevhidi

Ulûhiyyet tevhidi ile ne kastedildiğini anlamak için ilk başta Ulûhiyyet kelimesinin kendisinden türediği “İlah” kelimesinin manasının bilinmesi gerekir.

İlah kelimesi luğat'ta ve ıstılah'ta: *Hak olarak (Allah) veya batıl olarak kendisine ibadet edilen varlık, yani ma'bûd (kendisine ibadet edilen) anlamına gelir.*³² Luğat âlimlerinden Zeccâcî “İştigâgu Esmâillâhi'l Husnâ”da, Cevherî “es-Sihâh”ta, İbn Manzûr “Lisânu'l Arab”ta, Halîl b. Ahmed el-Ferâhîdî “el-Ayn”da, İbn Fâris “Mu'cemu Mekâyisî'l Luğa”da, Fîrûzâbâdî “el-Kâmûsu'l Muhît”de, Ezherî “Tehzîbu'l Luğa” da, Râğîb el-Asfahânî “el-Müfredât”da, Zemahşerî “Esâsu'l Belâğa”da, Zebîdî “Tâcu'l Arûs” da ilah kelimesinin luğat'ta “ma'bud” anlamına geldiğini belirtmişlerdir.³³

Kur'an da İlah kelimesinin manası

Allah (*azze ve celle*) Kur'ân'da, ilah kelimesinin “ma'bûd” anlamına geldiğini vurgulamıştır. Şöyle buyurmuştur:

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ آلِهَةً لِيَكُونُوا لَهُمْ عِزًّا. كَلَّا سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ وَيَكُونُونَ عَلَيْهِمْ ضِدًّا

“Onlar, kendilerine bir güç (vesilesi) olsun diye Allah'tan başka ilahlar edindiler. Hayır, (o ilah edindikleri), onların ibadetlerini tanımayacaklar ve onlara hasım olacaklar.” (Meryem, 81-82)

Görüldüğü gibi ayette, bu kimselerin Allah'tan (*azze ve celle*) başkalarını ilahlar edinmeleri, bir sonraki cümlede onlara ibadet etmeleri olarak açıklanmıştır. Demek ki ilah, kendisine ibadet edilen/ma'bûd anlamındadır.

İbrahim (*aleyhisselam*), içerisinde ilah kelimesinin geçtiği ve kendisi de dahil bütün peygamberlerin ortak çağrısı “Lâ ilâhe illallah” tevhid kelimesini bir nevi şöyle tefsir etmiştir:

وَأُذِّنُ قَالِ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ إِنَّنِي بَرَاءٌ مِمَّا تَعْبُدُونَ. إِلَّا الَّذِي فَطَرَنِي فَإِنَّهُ سَيَهْدِينِ

“Bir zaman İbrahim, babasına ve kavmine demişti ki: Ben sizin ibadet ettiklerinizden uzağım. Ancak beni yaratan müstesna. Çünkü O, beni doğru yola iletecektir.” (Zuhrûf, 26-27)

İbrahim (*aleyhisselam*)'ın “Ben sizin ibadet ettiklerinizden uzağım” sözü “Lâ ilâhe (hiçbir ilah yoktur)” kısmının, “Ancak beni yaratan müstesna” sözü ise “illallah (ancak Allah vardır)” kısmının tefsiridir.

A'râf suresinde adları geçen Nûh, Hûd, Şuayb ve Salih peygamberlerin; “Ey kavmim! Allah'a ibadet edin, sizin ondan başka ilahınız yoktur.” sözleri de ilahın ma'bûd anlamına geldiğini gösterir. Zira Rasûllerin bu sözleri, içerisinde ilah kelimesinin geçtiği Lâ ilâhe illallah'ın anlamının biraz açıklanmış şeklidir. Şöyle ki, “Allah'a ibadet edin” cümlesi ispat kısmı olan “illallah” kısmını, “sizin ondan başka ilahınız yoktur” cümlesi de nefy kısmı olan Lâ ilâhe” kısmını tefsir etmektedir.

İlah kelimesinin bu manaya geldiğini gösteren daha başka ayetler de vardır.³⁴

Sünnet'te İlah kelimesinin manası

Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) Muaz b. Cebel'i (*radiyallahu anhum*) Yemen'e, ehli kitab bir kavme gönderirken ona şöyle demiştir:

إِنَّكَ تَأْتِي قَوْمًا أَهْلًا كِتَابٍ فَأَدْعُهُمْ إِلَى شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّي رَسُولُ اللَّهِ

“Sen ehli kitab bir kavme gideceksin. O yüzden onları, Allah'tan başka ilah olmadığına ve benim Allah'ın Rasûlü olduğuma şahitlik etmeye çağır...”³⁵ Başka bir rivayette ise:

فَلْيَكُنْ أَوَّلَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ عِبَادَةَ اللَّهِ

Bu söylediklerimize ek olarak; bir Hanefî âlimi olan ve Tahâvî'nin akide risalesinin en meşhur şerhi'nin sahibi olan İbn Ebi'l İzz (*rahimehullah*) da, bu şerhi'nde -her bir ilgilinin malumu olduğu üzere- tevhid'in bu üçlü taksimini açık bir şekilde doğrulamıştır. Aynı şekilde Hanefîler'in önde gelen âlimlerinden olan Molla Aliyyu'l Kârî (*rahimehullah*), Ebu Hanîfe'nin “el-Fıkhü'l Ekber” adlı kitabı'nın şerhi'nde (sy: 9-10) tevhid'in, birbirinden ayrı olarak Rubûbiyyet ve Ulûhiyyet tevhidi diye iki kısmı olduğunu çok açık bir dille belirtmiştir. (Not: İleride de görüleceği üzere işin hakikatinde isim ve sıfatlar tevhidi ile Rubûbiyyet tevhidi arasında bir fark bulunmamaktadır. Dolayısıyla Molla Aliyyu'l Kârî'nin (*rahimehullah*) sarfettiği sözlerinin buna göre anlaşılması gerekir).

³² İlah kelimesinin ne anlama geldiği meselesi çok mühim bir meseledir. İleride de inş. açıklanacağı üzere Eş'arî ve Maturîdî'ler ilah kelimesini bu şekilde manalandırmazlar. İşte bu ihtilaf neticesinde tevhid ve şirk anlayışında batıl görüşler ileri sürülmüştür. Buna ileride değinilecektir inş.

³³ Luğat imamları ilah kelimesinin anlamı üzerinde dururken şu manaları da zikretmişlerdir: **a)** Akılların kendisine hayret ettiği/hayret edilen. (Ancak İbn Fâris bu anlamı kabul etmemiştir. Bkz: Mu'cemu Mekâyisî'l Luğa, 1/127.) **b)** Kendisine sığınılan. **c)** Gizlenen/görünmeyen. **d)** Kalplerin kendisine ısındığı. **e)** Kendisine yönelinen. Biraz düşünüldüğünde bu manaların hepsinin “ma'bud” anlamının kapsamı altına girdiği görülecektir.

³⁴ Örneğin bkz: Mu'minûn 23, Enbiya 25, Âli İmran 64, Hud 1-2.

³⁵ Buhârî, Müslim, Ebu Dâvud, İbn Mâceh.

“...Onları kendisine çağıracağın ilk şey Allah’a ibadet etmek olsun...”³⁶ İlk rivayeti tefsir eden ikinci rivayet açıkça göstermektedir ki, Lâ ilâhe illallah, sadece Allah’a (azze ve celle) ibadet etmek anlamına, yani “Allah’tan başka (hakkıyla) ibadet edilen yoktur” anlamına gelmektedir.

Bir başka hadis’te ise hem kelime-i tevhid zikredilmiş ve hem de tefsiri sadedinde bir cümle getirilmiştir:

من قال لا اله الا الله وكفر بما يعبد من دون الله حرم ماله ودمه

“Kim ki Lâ ilâhe illallah der ve Allah’ın dışında ibadet edilenleri redderse malı ve kanı haram olur...”³⁷

Bunlara ilaveten; önceden dipnot kısmında İbn Abbas’tan (radiyallahu anhum) aktardığımız: “Kur’ân’da ibadeti emreden her bir şey ile kastedilen (Lâ ilâhe illallah kelimesinin tam karşılığı olan) tevhid’dir”, “Allah’a (azze ve celle) ibadet etmek Allah’ı (azze ve celle) tevhid etmektir” sözleri ve yine A’râf 127. ayette geçen “...ويذرك وآلهتك...” (“...seni ve ilahlarını terk ettiği halde...”³⁸) cümlesindeki آلِهَتِكَ (ilahlarını) ifadesini İbn Abbas (radiyallahu anhum) ve talebesi Mücahid’in (rahimehullah) إِلِهَتِكَ (ilâheteke -sana ibadet etmeyi-)³⁸ şeklinde okumaları da, ilahın ma’bûd anlamına geldiğinin başka kanıtlarıdır.

İbadet

Ulûhiyyet tevhidi ile ne kastedildiğini doğru anlayabilmek için ibadet kavramının manasının bilinmesi gerekir.

İbadet luğat olarak; boyun eğmek, ezilmek, itaat etmek manalarına gelir.

İstilahta ise ibadet; **Allah’ın (azze ve celle) sevdiği ve razı olduğu³⁹ zâhiri (açık) ve bâtını (gizli) bütün söz ve amelleri kapsayan bir isimdir.**⁴⁰

Tarifte geçen “bütün söz ve ameller” şu 4 kısım altında toplanır:

a) Kalbin sözü/tasdiği: İslam’ın inanılmasını emrettiği bütün inançlar birer ibadettir. Örneğin; Allah’ın (azze ve celle), isimleri, sıfatları, fiilleri ve melekleri hakkında haber verdiği şeylere, Allah’ın (azze ve celle) kayıtsız şartsız hükmetme/kanun belirleme yetkisini tek başına elinde bulundurduğuna, Allah’ın (azze ve celle) ahirette müminler tarafından görüleceğine, kıyametin kopmasına yakın bir zamanda İsa (aleyhisselam)’ın yeryüzüne ineceğine, orucun farz olduğuna v.s. inanmak birer ibadettir.

b) Dilin sözü: Örneğin; inanılan şeylere inanmaya veya bunların gereğiyle amel etmeye davet etmek, bidatlerin batıllığını izhar etmek, Allah’ı (azze ve celle) zikretmek, bütün bunlar birer ibadettir.

c) Kalbin ameli:⁴¹ Allah’ı (azze ve celle) sevmek, O’na tevekkül etmek, O’ndan korkmak, O’nun için niyet etmek gibi kalbi imanî yönden harekete geçiren her kalp ameli bir ibadettir. Keza kalbi, kibir, hased, ucub (kendini beğenme) gibi kalp hastalıklarından arındırmak da birer ibadettir.

d) Organların ameli: Namaz kılmak, zekat vermek, adak adamak, kurban kesmek, tavaf etmek, dua etmek, Allah’ın (azze ve celle) kanunlarının yeryüzüne hakim olması veya devamının sağlanması için kafirlere karşı cihad etmek, misvak kullanmak, komşuya iyilik etmek, sıla-i rahim’de bulunmak, herhangi bir anlaşmazlık halinde Allah’ın (azze ve celle) hükümlerine müracaat etmek⁴², rukû’, secde, Allah’ın (azze ve celle) emrini yerine getirmek amaçlı faiz yememek, zina etmemek vs. birer ibadettirler.⁴³

Dolayısıyla ibadet kavramı oldukça geniş bir manayı ihtiva etmekte, hayatın bütün alanını kapsamaktadır. Zâriyât 56. ayette ifade edildiği üzere Allah (azze ve celle) bizleri sadece ama sadece kendisine ibadet edelim diye yaratmış ise, o

³⁶ Buhârî, Müslim.

³⁷ Müslim, hadis no: 22.

³⁸ Bkz: Tefsîru’t Taberî.

³⁹ Ki Allah’ın (azze ve celle) sevdiği ve razı olduğu şeyler yalnızca Kur’ân ve sünnet’te bildirdiğiyle sınırlıdır. Dolayısıyla Kur’ân ve sünnet’te farz/vacip ya da müstehap olduğu bildirilmeyen hiçbir şey, yani bidatler, her ne kadar da luğat’ta ibadet diye adlandırılabilir de, istilahtaki/şeriattaki anlamı itibariyle kesinlikle ibadet diye isimlendirilemez.

el-Ubûdiyye, İbn Teymiyye, sy:38.⁴⁰

⁴¹ ‘Kalbin harekete geçmesi’ demektir.

⁴² Bkz: Nisâ 60. Bu ayetle alakalı izahlar ileride yapılacaktır inş.

⁴³ İbadetleri; “sözlü ibadetler”, “fiilî ibadetler”, ve “i’tikâdî ibadetler” şeklinde üç kısımda incelemek de mümkündür. Yani Allah’ı (azze ve celle) razı eden, kendisiyle Allah’a (azze ve celle) yakınlaşılan her bir i’tikâd, her bir söz ve her bir amel ibadet kavramına dahildir.

halde ibadet kavramını, ömrümüzün çok cüz'î bir kısmını oluşturacak namaz, oruç, kurban, hac gibi şekil ibadetleriyle sınırlandırmak, varlığımızın tek gayesinin ibadet olması hakikatiyle nasıl bağdaşabilir?!

Kısacası, bütün farz ve müstehaplar ve her türlü haramdan ve mekruhtan kaçınmak birer ibadettir. Aynı şekilde öncesinde salih bir niyet geçtiği takdirde mübah olan işler de ibadet kapsamı içindedir. Örneğin bir kişi Allah'a (*azze ve celle*) itaatte güçlü ve dinç olmak için yiyor ve içiyorsa, bu kişinin yaptığı bir ibadettir. Yine cihada hazırlık amacıyla spor yapmak bir ibadettir.

İbadet'in kabul şartları

Yeri gelmişken şunu da söyleyelim ki; Bir amelin Allah (*azze ve celle*) katında kabul edilen bir ibadet olabilmesi için şu iki şartın bir arada bulunması gerekir:

1) İhlas: Bu şart, bir amelin sadece Allah (*azze ve celle*) rızası için yapılıp, o amele şöhret, makam-mevki gibi dünyevî herhangi bir amacın (yani küçük şirk olan riyanın) karışmaması anlamına da gelmekle beraber, daha öncelikli olarak bu ameli Allah'tan (*azze ve celle*) başkasına sarfetmemek/büyük şirk koşmamak manasındadır. Bu şartın delillerinden birinde Allah (*azze ve celle*) buyurmuştur:

وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ

"Halbuki onlar ancak, dini (ibadeti) yalnız O'na has kılarak (ihlas üzere), hanifler olarak ibadet etmekle emrolunmuşlardı."(Beyyine, 5)

2) Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in getirdiği şeriata uygunluk: Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şu sözleri bu şartın delillerindendir:

من أحدث في أمرنا هذا ما ليس منه فهو رد

"Her kim, bizim şu dinimizde ondan olmayan bir şeyi icâd ederse o reddolunmuştur."⁴⁴

من عمل عملاً ليس عليه أمرنا فهو رد

"Her kim, dinimizde dinimizde olmayan bir amel işlerse o reddolunmuştur."⁴⁵

Şu ayet'te her iki şartın da delili bulunmaktadır:

فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا

"Artık her kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa salih amel yapsın⁴⁶ ve Rabbine ibadette hiçbir şeyi ortak koşmasın."⁴⁷ (Kehf 110)

İhlas şartını gerçekleştiren biri Lâ ilâhe illallah şahadetini gerçekleştirmiş olur. Diğer şartı gerçekleştiren biri de "Muhammedun Rasûlullah" şahadetinin gereğini yapmış olur. Ve bu iki şarttan biri olmadığı takdirde yapılan ibadet batıl olur...

İlah ve ibadet kavramlarının doğru anlamlarını, yani Allah (*azze ve celle*) ve Rasûl'ünün kastettiği manalarını bilmek son derece önemlidir. Günümüzde birçok insanın bilmeden şirke düşmelerinin en büyük nedeni, ilah ve ibadet kavramlarının doğru anlamlarını bilmemelerinden kaynaklanmaktadır.

Bu iki mühim kavramın doğru anlamlarını Allah'ın izniyle bildikten sonra sonuç olarak diyebiliriz ki, Ulûhiyyet Tevhidi: "İbadetlerin tümünü sadece Allah'a (*azze ve celle*) sarfetmek, ibadet çeşitlerinden birini dahi olsa Allah'tan (*azze ve celle*) başkasına yöneltmemektir." Daha kısa tarifıyla: "Kulun, bütün ibadetlerinde Allah'ı (*azze ve celle*) birlemesidir."⁴⁸

Ve Ulûhiyyet tevhidi'nin sözlü ifadesi olan Lâ ilâhe illallah ise: "Allah'ın dışında hak olarak/hakkıyla ibadet edilen hiçbir varlık yoktur, hak olan ma'bûd yalnızca ve yalnızca Allah'tır" anlamındadır.

Ömer Faruk

⁴⁴ Buhârî, Müslim.

⁴⁵ Müslim.

⁴⁶ Burada şeriata uygunluk şartına delalet vardır. Zira bir amel ancak şeriata uygun olduğu zaman salih/doğru bir amel olur.

⁴⁷ Burada da ihlas şartına delalet vardır. (Bkz: Tefsîru'l Kur'âni'l Âzîm, İbn Kesir).

⁴⁸ Allah'a ibadet etme üzere kurulu olduğu için Ulûhiyyet tevhidi'ne "İbadet tevhidi"de denmiştir.

DÖRDÜNCÜ DERS: 1-TAĞÜT’U REDDETMEK (ÖNEMİ VE TANIMI)

Ulûhiyyet Tevhidi’nin Sözlü İfadesi Olan Lâ ilâhe illallah’ın Şartları

Nasıl ki namaz, zekat, kurban vs. ibadetlerin sahih olabilmesi için inkar edilemez bir takım şartları varsa, ve -namazın şartlarından biri olan abdest gibi- bu şartlardan biri dahi yerine getirilmediği takdirde bu ibadetler kabul edilmiyor ise, o zaman bu ibadetlerin temeli olan, yani kendisi olmadığında bu ibadetlerin bir fayda vermeyeceği ⁴⁹ Ulûhiyyet tevhidi’nin sözlü ifadesi olan kelime-i tevhid’in de, bu saydığımız ibadetlerin en üstünü olduğundan evleviyatla bir takım şartlarının olması ve bu şartlardan birinin dahi yerine getirilmemesi sonucunda sade bir telaffuz etmekle sahibine fayda veren, onu tevhid dairesine/İslam’a sokan bir kelime olmaması gerekir.

Kelime-i Tevhidin Şartları

Kur’ân ve sünnet nasslarından anlaşılan kelime-i tevhid’in şartlarını şöylece sıralayabiliriz:

1) Tâğüt’u reddetmek:

Allah (*azze ve celle*) şöyle buyurmuştur:

وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ

“Andolsun ki biz her ümmete, Allah’a ibadet edin ve tâğüt’tan kaçınin diye (tebliğ etmeleri için) bir rasul göndermişizdir...” (Nahl, 36)

فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ لَا انفِصَامَ لَهَا وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ. اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَوْلِيَاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُمْ مِنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

“...Kim tâğüt’u reddeder ve Allah’a iman ederse, o kopması mümkün olmayan sapasağlam bir kulpa ⁵⁰ yapışmış olur. Allah iştiridir, bilendir. ⁵¹ Allah iman edenlerin dostudur. Onları karanlıklardan aydınlığa (imana) çıkarır. Kâfirlerin dostları ise tâğüt’tur. Onlar da onları aydınlıktan karanlıklara (küfre) çıkarırlar. ⁵² İşte onlar cehennemliklerdir. Onlar orada ebedî kalacaklardır.” (Bakara, 256-257)

وَالَّذِينَ اجْتَنَبُوا الطَّاغُوتَ أَنْ يَعْبُدُوهَا وَأَنَابُوا إِلَى اللَّهِ لَهُمُ الْبُشْرَىٰ فَبَشِّرْ عِبَادَ

“Tağüt’a ibadet etmekten sakınıp Allah’a yönelenlere, işte onlara müjde vardır.” (Zümer, 17)

⁴⁹ Zira -önceden de söylediğimiz gibi- lâ ilâhe illallah’ın zıddı olan şirk, -namaz, oruç v.s.- bütün iyi amelleri boşa çıkartır. Nasıl ki namaz’a şeriat nazarında ‘namaz’ diyebilmek için abdestli olarak yapılması şart olup abdestsiz bir halde kılınan namaz’a -ne kadar çok olsa da ve ne kadar huşûlu bir şekilde kılınsa da- ‘namaz’ denmiyorsa, aynı şekilde şirk, bütün iyi amelleri boşa çıkarttığı için şirk üzere yapılan bütün ibadetler de -ne kadar da çok olsa ve ne kadar da samimi bir şekilde yapılsa- ibadet diye isimlendirilmez ve sahibine bir fayda sağlamaz.

⁵⁰ “Kopmak bilmeyen sapasağlam bir kulpa” ile neyin kastedildiğine dair, İman, İslam, Kur’ân, Lâ ilâhe illallah ve Allah için sevmek-Allah için buğzetmek yorumları yapılmıştır. (Örneğin bkz: Tefsîru’l Kur’âni’l Azîm, İbn Kesîr). İbni Kesîr ve Kurtubî’nin de dediği gibi aslında bu yorumların hepsi tek bir manaya dönmekte, aralarında bir çelişki bulunmamaktadır. Yani sağlam kulpa, “dinin aslı/esası” demektir.

⁵¹ Nahl 36 ve Bakara 256. ayetler, “Allah’tan başka hiçbir ilah yoktur” anlamına gelen kelime-i tevhid’in (Lâ ilâhe illallah’ın) tefsiridir. Zira bu ayetler, tevhid’in (yani birlemenin ya da birliğe nisbet etmenin -ki burada tevhid ile kastedilen Allah’ı (*azze ve celle*) tevhid etmektir-) olmazsa olmaz iki parçası olan “nefy” (olumsuz kılmak) ve “ispat”ı (olumsuz kılmayı) içermektedir. Nahl 36. ayetteki “Allah’a ibadet edin” ifadesi ispat, “tâğüt’tan kaçınin” ifadesi de nefy cümlesidir. Diğer ayette geçen “kim tâğüt’u reddeder” ifadesi nefy, “Allah’a iman ederse” ifadesi de ispat cümlesidir. Dolayısıyla kelime-i tevhid’i söyleyen biri; “Allah’tan başka kendilerine ibadet edilen hiçbir tâğüt’a ibadet etmem, ibadet çeşitlerinin tümünü sadece Allah’a yönlendiririm.” demiş olmaktadır.

⁵² El-Vâkidî (*rahimehullah*) şöyle söylemiştir: “Kur’ân’da geçen karanlıklar ve aydınlık ifadelerinin hepsiyle kastedilen küfür ve imandır.” (Tefsîru’l Beğavî, Bakara 257. ayetin tefsiri)

İlk olarak zikrettiğimiz ayette, tüm peygamberlerin ortak çağrısının “Allah’a (*azze ve celle*) ibadet etmek ve tâğût’tan kaçınmak” olduğu, ikinci ayette ise, İslâm’a yapışmanın/girmenin şartının “tâğût’u red ve Allah’a iman” olduğu ve tâğût’u reddetmeyenlerin küfür içinde buldukları ve onların ebedi azaba çarptırılacağı belirtilmiş, son ayette de, müjdeyi/cenneti hak edecek kimselerin “tâğût’a ibadet etmekten sakınıp Allah’a yönelenler” oldukları vurgulanmıştır. Yani bu ayetlerde İslâm’ın en temel konularına değiniliyor; Tüm rasullerin ortak çağrısı, nasıl Müslüman olunur, cennete kimler girecek! Ve bu hayâtî öneme sahip olan konular anlatılırken kilit noktayı “*tâğût’u reddetmek ve Allah’a (azze ve celle) iman etmek/sadece Allah’a ibadet etmek*” ilkesi oluşturuyor. O halde buradan, tâğût’u reddetmenin dinde ne kadar önemli bir yere sahip olduğu ve tevhid’in (dine girmenin) olmazsa olmaz bir parçası olduğu, yani kelime-i tevhid’in bir şartı olduğu anlaşılmaktadır.⁵³

Tâğût nedir?

Tâğût kelimesi luğatta/sözlükte, azgınlaşan, haddi aşan manasındadır. İstılahtaki/şeriattaki anlamına gelince; İslam âlimleri tâğût’un tanımında farklı tarifler ileri sürmüşlerdir. Bu tariflerin hepsi de doğrudur. Ancak bu tarifler, tâğût’u sadece tanımda söylenen şeylerle sınırlamak manasında ya da birinin tâğût dediğine diğeri demiyor anlamında olmayıp, -ilim ehli arasında malum olduğu üzere- önemine vurgu yapmak/ dikkatleri çekmek için “bir şeyi, fertlerinden/kapsamı altına giren şeylerden bazıyla (bir veya birkaçıyla) tarif etmek” kabilindedir. Ancak -birazdan da görüleceği üzere- kimi âlimler, tağüt kavramını efrâdına câmi’, ağyârına mâni’ (bütün çeşitlerini kapsayacak ve dışındakileri içersine almayacak) şekilde tarif etmişlerdir.

Şimdi bu tariflerden bir kaçını zikredelim:

a) Şeytan. (Hz.Ömer, Şa’bî, Atâ, Dahhâk, Katâde, Süddî v.s’in tarifidir).

b) İnsanların kendisine muhakeme oldukları, işlerinin idarecisi olan insan suretindeki şeytandır.⁵⁴ (İbn Abbas’ın talebesi Mücahid).

c) Allah’ın dışında ibadet edilen her şeydir. (Tâğût’un bu tarifini; Leys, Ebû Ubeyde, Kisâî ve luğat âlimlerinin geneli yapmıştır. Bkz: Şerhu Sahîhi Muslim, İmam Nevevî, 3/18. Keza İmam Malik de bu tarifi yapanlar arasındadır. Bkz: Tefsîru İbn-i Kesir 2/294). Bu tarif, tâğût’un bütün çeşitlerini kapsayan bir tariftir.

d) Kâhin. (Örneğin: Said b. Cübeyr).

e) Sihirbaz. (Örneğin: Ebu’l Âliye, İbn Sîrîn).

f) Sapıklıkta baş olan. (Şa’bî, Atâ ve Mücahid, tâğût’u tarif ederlerken bu anlamını da zikretmişlerdir. Bkz: Lisânu’l Arab, İbnu’l Manzûr. Ayrıca bkz: el-Kâmûsu’l Muhît, Fîrûzâbâdî).

g) İbn Cerîr et-Taberî: “Benim yanımda Tâğût’un doğru manası şudur; Allah’a (*azze ve celle*) karşı haddini aşır, Allah’ın (*azze ve celle*) dışında ister kendi zorlamasıyla ister insanların kendi isteğiyle ibadet edilen her şeydir. Allah’ın

⁵³ **Fâide:** Bazı naslarda tâğût’u reddetmeyi ifade eden cümle, Allah’a iman’dan (veya Allah’a ibadetten) bahseden cümleden önce zikredilmiştir. Bakara 256 ve Zümer 17. ayetler bunun örnekleridir. Bunun nedeni ise, Allah’a iman etmenin kabul edilen bir iman olması için Tâğût’u reddetmenin gerekli bir şart olmasıdır. Yani tâğût’u reddetmeden Allah’a imanın gerçekleşmeyeceğine dikkat çekilmektedir. Ayriyeten burada, arındırmanın, süslemekten (yani bir şeyler dâhil etmekten) öncelikli olduğuna, yani Allah’a imanın kalbe girmesi için en başta kalbin pisliklerden (batıl inançlardan) temizlenmesinin gerekliliğine işaret vardır. Kişi ilk olarak şirk elbisesini çıkarır (tağût’u reddeder) sonra iman kalbine tertemiz bir şekilde girer.

Ancak bazı naslarda ise (Nahl 36. ayet gibi) bunun tam aksi söz konusu olup Allah’a ibadet etmek (veya Allah’a iman), tağût’u reddetmekten önce zikredilmiştir. Bu meyanda ise şuna işaret vardır; Allah’a iman etmek iman esaslarının en başındadır. Tağût’u reddetmek ise bu esasın şartıdır. Esas ise şarttan önceliklidir.

⁵⁴ Yani insanlar arasındaki anlaşmazlıklar hakkında ve başka konularda hüküm verme makamında olup da Allah’ın hükümlerine aykırı başka hükümlerle hükmeden.

(azze ve celle) dışında ibadet edilen bu varlığın insan veya şeytan veya put veya herhangi bir şey olması hiç fark etmez.”⁵⁵ Taberî'nin (rahimehullah) bu tarifi, tâğüt'un bütün çeşitlerini kapsayan tariflerdendir.

h) İbnu'l Kayyim: “Kendisine ibadet edilmede, tabi olunmada ve itaat edilmede haddi aşan her kul demektir. Her kavmin tâğüt'u, Allah'ın (azze ve celle) ve Rasûlü'nün (sallallahu aleyhi ve sellem) dışında kendisine muhakeme oldukları (yani çıkan anlaşmazlıklarda kendisinden hüküm talep ettikleri), veya ibadet ettikleri, veya Allah'tan delil olmadığı halde tabi oldukları, veya Allah'a itaat olduğunu bilmedikleri bir hususta itaat ettikleri kimse/şeydir...”⁵⁶ Bu tarif de tâğüt'un bütün çeşitlerini kapsayan bir tariftir.

ı) Muhammed b. Abdi'lvehhâb: “Tağütler çoktur. Onların başları 5'tir: **1)**İblis. **2)** Razi olduğu halde Allah'ın dışında ibadet edilen. **3)** İnsanları kendisine ibadete çağırın.⁵⁷ **4)** Gayb'tan (gelecekte) bir şey bildiğini iddia eden. **5)** Allah'ın indirdiğinin dışındakiyle hükmeden.”⁵⁸

i) Şeyhu'l İslam İbn Teymiyye: “...Bu nedenle Allah'ın (azze ve celle) kitabının dışındaki ile hüküm verene muhakeme olunan kimseyi Allah (azze ve celle) tağüt diye isimlendirmiştir.”⁵⁹

Bütün bunlardan sonra tâğüt'un, hem bu zikrettiğimiz tarifleri, hem de bunların dışında zikretmediğimiz diğer tarifleri kapsayan iki tanımı olduğunu söyleyebiliriz:

1) “İbadete razı olduğu halde⁶⁰ ibadet çeşitlerinden biri dahi olsa Allah'ın (azze ve celle) dışında ibadetin kendisine yöneltildiği her kimsedir.”

2) “Tağütlerin imamı olan Şeytan'dır.” Çünkü zahirde/görünürde Allah'tan (azze ve celle) başkasına ibadet eden aslında/hakikatte şeytana ibadet etmiş olur. Nitekim Allah (azze ve celle) şöyle buyurmaktadır:

أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ

“Ey Âdemoğulları! Size, “şeytana ibadet etmeyin, çünkü o sizin apaçık bir düşmanınızdır” demedim mi?” (Yâsîn, 60)

Halbuki -eski ve yeni- Ademoğlundan çok az bir kesim hariç Müslüman veya gayri Müslim hiç kimse şeytanı sevmez, ona ibadet etmeyi kastetmez!

Yine bu söylediğimizi ifade eden başka bir ayette şöyle buyrulmaktadır:

يَا أَبَتِ لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَ إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمَنِ عَصِيًّا

“Ey babacığım, Şeytana ibadet etme! Muhakkak ki şeytan Rahman'a âsi oldu.” (Meryem, 44)

Ömer Faruk

⁵⁵ Câmiu'l Beyân an Te'vîli Âyi'l Kur'ân, Bakara 256. ayet'in tefsiri.

⁵⁶ İ'lâmu'l Muvakkîin, 1/50.

⁵⁷ 3. sırada zikredilen tâğüt 2. sırada zikredilen tâğüt'tan daha fazla haddi aşmış olandır. Zira 2. sırada zikredilen tâğüt, insanları kendisine ibadete çağırmaksızın kendisine yöneltilen ibadetten razı olup, diğeri ise bu cürme, insanları kendisine ibadete çağırma cürmünü de ekleyen bir tağuttur.

⁵⁸ Şeyh Muhammed'in (rahimehullah) bu söyledikleri, “el-Usûlü's Selâse” adlı risalesinde geçmektedir. Şeyh (rahimehullah) “et-Tâğût” adlı risalesinde ise, “el-Usûlü's Selâse”de 3. olarak saydığı baş tâğüt'u zikretmeyip, yukarıdaki geçen 5 baş tâğüt'un dışında, “Allah'ın hükümlerini değiştiren zalim hakim”i zikretmiştir. O halde Şeyh (rahimehullah) toplam 6 baş tâğüt saymış olmaktadır. Ve şeyh Muhammed (rahimehullah) bu maddelerin her birini delillendirmiştir. Uzatmamak için buraya almadık.

⁵⁹ Mecmû'u'l Fetâvâ, 28/200. Şeyhu'l İslam'ın burada kastettiği ayet -birazdan kısa izahı yapılacak olan- Nisa 60. ayettir.

⁶⁰ Buna göre Allah'tan başka ibadet edilen peygamberler, melekler ve salihler tağüt kavramının kapsamına girmezler. Çünkü bu kimseler kendilerine yapılan ibadetten razı değildirler.

BEŞİNCİ DERS: TAĞÜTLA İLGİLİ 4 HUSUS, NİSA 60 ÜZERİNDEN GÜNÜMÜZ TAĞÜTLARI

Tâğût kavramına ilişkin 4 husus

1) Tâğût'un, luğat anlamı itibariyle 'haddi aşan' anlamına geldiğini söylemiştik. Bir kelimenin luğat ve ıstılah manası arasında muhakkak bir tür ilişki olduğu için ilim ehli, tâğût kavramının luğat ve ıstılah anlamları arasında şöyle bir bağlantı olduğunu belirtmişlerdir; Razi olduğu halde kendisine ibadet edilen kimse haddini aşmış biridir. Zira bir çok şeyden aciz, mahluk olan birinin haddi, ma'bûd (ibadet edilen) makamına geçmesi değil, Allah'a (*azze ve celle*) kul olmasıdır.

2) Şayet tâğût, Allah'ın (*azze ve celle*) dışında kendisine ibadet edilen anlamına geliyorsa, o halde Allah'tan başkasına ibadet eden, yani şirk koşan herkes tâğût'a ibadet ediyor, onu reddetmiyor demektir. Yani tâğût'a ibadet ile şirk koşmak aynı şeylerdir. Buna göre, yalnızca Allah'a (*azze ve celle*) sarfedilmesi gereken bir ibadeti salih birine, veya bir peygambere yönelterek Allah'a şirk koşan kimse de tâğût'a ibadet etmiş demektir. Ancak, salih kimseler ve peygamberler tâğût olmadığına göre böyle biri tâğût olan şeytan'a ibadet etmiş olur.

3) Üç tür tâğût vardır:

a) Ruh'u olmayan cansız varlıklar: Ağaç, taş, güneş, ay, put gibi.

b) Ruh'u olan canlı varlıklar: Bunlar insan, cin, şeytan ve hayvanlardır.

c) Hissî olmayan manevi şeyler: Yani görülebilen veya dokunulabilen olmayan şeyler. Heva/nefis gibi. Allah (*azze ve celle*) şöyle buyurmuştur:

أَفَرَأَيْتَ مَنْ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ

"Hevasını ilah edineni görmedin mi?... " (Câsiye, 23)

İlah kelimesi luğatta ve ıstılah'ta: "Hak olarak (Allah) veya batıl olarak kendisine ibadet edilen varlık, yani ma'bûd (kendisine ibadet edilen)" anlamına gelir. İlah kelimesi 'ma'bûd' anlamına geldiğine göre ve tâğût da; 'Allah'ın dışında kendisine ibadet edilen' anlamında olduğu için, ayetin ifadesiyle heva da tâğût olabilir. Şöyle ki; eğer kişi hevasını hak ve batılın, doğru ve yanlışın ölçüsü kılmışsa, yani Allah'ın (*azze ve celle*) açık bir hükmüne aykırı olduğunu görse bile hevasının hak gördüğünü hak, batıl gördüğünü de batıl addediyorsa, işte bu kimse hevasına ibadet ediyor, dolayısıyla hevası onun tâğût'u olmuş oluyor demektir. Zira hak, Allah'ın (*azze ve celle*) hak dediği, batıl Allah'ın (*azze ve celle*) batıl dediğidir. Bu özellik yalnızca Allah'a ait olup hevaya verildiği takdirde tâğût'a ibadet etme/şirk meydana gelir. Ayetin ifadesiyle eğer ki nefis bu anlamda tâğût olabiliyorsa, onun gibi hissî olmayan manevi şeylerden biri olan akıl ve mantık da bu anlamda tâğût olabilir. Keza bu tür tâğût'a, Allah'ın (*azze ve celle*) hükümlerine aykırı beşeri kanunlar ve örf-adetler de dahildir. (Bunun açıklaması birazdan gelecektir.)

4) Kur'ân'da tâğût kavramı 8 yerde geçer. 8 ayetin 3'ü, dinin aslından bahseder. Bunlar; Bakara 256, Zümer 17 ve Nahl 36. ayetlerdir. Diğer 5 ayet ise, küfür ve tâğût'a ibadet edenlerle alakalıdır. Bunlar da; Bakara 257, Nisa 51, Nisa 60, Nisa 76 ve Maide 60. ayetlerdir.

Tâğût kavramı bazı hadislerde de zikredilmiştir. Bu hadislerinden birinde Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur:

يجمع الله الناس يوم القيامة فيقول من كان يعبد الشمس الشمس ويتبع من كان يعبد القمر القمر ويتبع من كان يعبد الطواغيت الطواغيت

“...Kıyamet günü Allah insanları toplar. Der ki: “Kim hangi şeye ibadet ediyordu ise ona tabi olsun.” Böylece güneşe ibadet eden güneşe tabi olur, aya ibadet eden aya tabi olur, tâğütlara ibadet eden de tâğütlara tabi olur...”⁶¹

Kur’ân Ayetleri ve Tarifler Bağlamında Günümüz Tâğütlerinden Bazıları

a) Allah (*azze ve celle*) şöyle buyurmaktadır:

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا نُزِّلَ إِلَيْكَ وَمَا نُزِّلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا

“Sana indirilene (Kur’ân’a) ve senden önce indirilenlere iman ettiklerini iddia edenleri görmedin mi? Tâğüt’u reddetmeleri kendilerine emrolunduğu halde, hüküm vermesi için Tâğüt’a başvurmak istiyorlar. Halbuki şeytan onları iyice saptırmak istiyor.”(Nisâ, 60)

Bu ayet de dahil olmak üzere Nisa 59’dan 65. ayet’e kadar ki ayetlerin nuzül sebebini büyük muhaddis İbn Hacer el-Askalânî (*rahimehullah*) şöyle aktarmıştır: “İshak b. Râheveyh (*rahimehullah*) tefsirinde sahih bir senetle Şa’b’den (*rahimehullah*) şunu rivayet etmiştir: “Yahudilerden bir adamla münafıklardan bir adam arasında bir husumet vardı. Yahudi münafığı Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’e çağırdı. Çünkü Yahudi Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’in rüşvet kabul etmediğini biliyordu. Münafık da yahudi’yi onun hakimlerine çağırdı. Çünkü onun hakimlerinin rüşvet aldıklarını biliyordu. Bunun üzerine Allah (*azze ve celle*) bu ayetleri indirdi.”⁶²

Kısacası bu ayet, Müslüman olduğunu söyleyen birinden bahsetmekte, ve bu kimsenin, yahudiyle yaşadığı bir ihtilafı Allah’ın (*azze ve celle*) şeriatına taşıma imkanı varken, ona aykırı hükümler ile hükmeden bir hakim’e taşıyarak halletmek istemesi sebebiyle iman iddiasının boş bir laftan öteye gitmeyeceğini, Müslüman olmadığını beyan etmektedir. Dolayısıyla, Allah’ın şeriatına başvurma imkanı varken, ihtilafı çözüme kavuşturması için ona aykırı hükümlerle hüküm veren bir mercîye müracaat etmek, başlı başına dinden çıkartan bir eylemdir.

Bu ayetten şunlar çok açık bir şekilde anlaşılmaktadır:

1) Herhangi bir anlaşmazlık halinde Allah’ın (*azze ve celle*) hükümlerine başvurmak bir ibadettir. Zira ayette, herhangi bir konuda Allah’ın (*azze ve celle*) hükmüne değil de başkasının hükmüne başvuranların iman iddiaları boşa sayılmakta, mümin olmadıkları vurgulanmaktadır. Dolayısıyla Allah’ın (*azze ve celle*) hükümlerine başvurmak imanının bir şartıdır. İmanın şartı olan bir şeyin ibadet olduğu ise gayet açıktır.

2) Allah’ın (*azze ve celle*) indirdiğinin dışında başka hükümlerle hükmeden, insanların anlaşmazlık halinde Allah’ın (*azze ve celle*) hükümlerine değil de kendisine başvurdıkları, kendisinden hüküm talep ettikleri her bir merci tâğüt’tür. Çünkü herhangi bir anlaşmazlık halinde Allah’ın (*azze ve celle*) hükümlerine müracaat etmek bir ibadet olduğuna göre, bu ibadetin Allah’tan başka kendisine yöneltildiği her bir mercî tâğüt’tür. İbn Kesîr (*rahimehullah*) tefsirinde şöyle demiştir: “Ayet, bütün bunların hepsinden daha geneldir.”⁶³ Ayet, kitap ve sünnetten dönüp de bu ikisinin dışında herhangi bir batıla başvuran herkesi yermektedir. Burada tağütla kastedilen budur.”

O halde;

Allah’ın (*azze ve celle*) hükümleri esas alınmaksızın, onun hükümlerine temelden aykırı Atatürk ilke ve inkılapları ve insan özgürlükleri baz alınarak çıkartılmış olan ve insanların her hangi bir ihtilaf halinde müracaat ettikleri, önünde yargılandıkları beşerî kanunlar,

Bu kanunlarla hüküm veren mahkeme hâkimleri,

⁶¹ Buhârî.

⁶² Fethu’l Bârî, 5/37.

⁶³ Yani imanı zandan ibaret olarak sayılanlar sadece iniş sebeplerinde bahsedilen ile sınırlı değildir.

Bu kanunları çıkartma makamında olan parlamenterler; yani her türlü konuda; hem Allah'ın (*azze ve celle*), haklarında açık hükümler belirlediği konularda, hem de idari konularda, 'Allah (*azze ve celle*) bu konu hakkında ne diyor' buna bakmaksızın, Atatürk ilke ve inkılaplarına ve insan özgürlüklerine uygunluk şartı aranarak kanun çıkartma yetkisini üstlenmiş, başka bir ifadeyle Allah'ın (*azze ve celle*) kayıtsız şartsız/mutlak kanun koyma hakkını gasp etmiş parlamenterler,⁶⁴

Parlamenterlerin kanun çıkarırlarken bağlı oldukları, esas edindikleri, kendisine müracaat ettikleri Atatürk ilke ve inkılapları,

Allah'ı (*azze ve celle*) mutlak kanun koyucu/kayıtsız şartsız egemen olarak kabul etmeyen demokrasi, laiklik gibi günümüz toplumların kendisiyle yönetildiği bütün beşerî sistemler,

Allah'ın (*azze ve celle*) hükümlerine apaçık zıt, insanlar üzerinde hükmedici konumunda olan örf-adetler ve töreler,

Bunlarla hüküm veren aşiret reisleri, Allah'ın (*azze ve celle*) ve bütün peygamberlerin bizlerden reddetmemizi istedikleri tağüt sınıfından değiller midir?

Ömer Faruk

⁶⁴ Eğer ki insanların ihtilaf halinde müracaat ettikleri tâğütî mahkeme hâkimleri ayetin ifadesiyle tâğüt iseler, o halde bu hakimlerin, kendisiyle insanlar arasında hüküm verdikleri kanunları çıkarırlar evleviyetle tağütturlar. Ayrıca parlamenterler, demokratik seçimlerde milletin, Allah'ın (*aze ve celle*) bu hakkını kendilerine vermeleri sebebiyle Allah'tan (*aze ve celle*) başka ibadet edilenler zümresine dahil olmakta, yani tâğüt olmaktadır. Zira kayıtsız şartsız egemenlik yetkisi hiç şüphesiz yalnızca Allah'a (*aze ve celle*) ait olan bir yetkiyse, o zaman bu yetkiyi başkalarına vermek sadece Allah'a sarfedilmesi gereken bir ibadeti Allah'tan başkalarına sarfetmektir.

ALTINCI DERS: BAKARA 257 ÜZERİNDEN GÜNÜMÜZ TAĞUTLARI

b) Bir başka ayetinde Rabbimiz (*azze ve celle*) şöyle buyurmaktadır:

“Allah iman edenlerin dostudur. Onları karanlıklardan aydınlığa (imana) çıkarır. Kâfirlerin dostları ise tâğut’tur. Onlar da onları aydınlıktan karanlıklara (küfre) çıkarırlar. İşte onlar cehennemliklerdir. Onlar orada ebedî kalacaklardır.”
(Bakara, 257)

Ayetten açıkça anlaşılıyor ki, insanları aydınlıktan (imandan/tevhid’ten) karanlıklara (küfre/şirke) çıkaran, bunun baş davetçiliğini yaparak insanların kendisine itaat ettiği her kimse tâğuttur. Allah (*azze ve celle*) şöyle buyurmuştur:

“Ey Âdemoğulları! Size, “şeytana ibadet etmeyin, çünkü o sizin apaçık bir düşmanınızdır” demedim mi?” (Yasin, 60)

Önceden de söylediğimiz üzere insanların az bir kısmı dışında hiç kimse şeytanı sevmez, ona ibadet etmeyi kastetmez. O halde ayette ifade edilen şeytan’a ibadet etmekten maksat, küfre, şirke çağıran şeytana bu noktada (küfürde, şirkte) itaat etmektir. (Bkz: Tefsîru’t Taberi, Zâdu’l Mesîr, İbnu’l Cevzî) Dolayısıyla, tâğut; “Allah’ın dışında kendisine ibadet edilen” anlamında olduğuna göre ve küfrün, şirkin çağrıcılığını yapanlara bu noktada itaat etmek onlara ibadet etmek anlamına geldiğine göre, o halde küfre, şirke çağıran her kimse şeytan gibi tâğuttur. Saptırıcı âlimler ve liderler, sihirbazlar ve kahinler, söyledikleri, yaptıkları ve davet ettikleri küfrî, şirkî şeylerde tabi olundukları için tâğut zümresine girmektedirler...

Ömer Faruk

YEDİNCİ DERS: TAĞÛT NASIL REDDEDİLİR, 2-DİLLE SÖYLEMEK

Tâğût Nasıl Reddedilir?

Önceden de belirttiğimiz gibi Allah (*azze ve celle*) imanımızın kendi katında kabul olabilmesi, bizlerin İslam (tevhid) dairesine girebilmesi için tâğutu reddetmemizi şart koşmuştur. Peki tâğut nasıl reddedilir? Bunun cevabını Rabbimiz (*azze ve celle*) şöyle vermektedir:

“Andolsun ki biz her ümmete: “Allah'a kulluk edin ve tâğût'tan kaçının (diye tebliğ etmeleri için) bir rasûl gönderdik.” (Nahl, 36)

“Tâğût'a ibadet etmekten kaçınıp gönülden Allah'a yönelenlere müjdeler var!” (Zümer, 17)

Dikkat edilirse ilk ayette Allah (*azze ve celle*), Rasûlleri göndermesindeki gayenin kendisine ibadet etmek ve tâğût'tan kaçınmak olduğunu belirtmektedir. İkinci ayette ise tâğût'tan kaçınmanın nasıl gerçekleşeceğini vurgulamıştır ki, o da tâğût'a ibadet çeşitlerinden hiçbirini sarfetmemektir. Yani Tâğût'u reddetmek demek, sadece Allah'a (*azze ve celle*) yapılması gereken ibadetlerden hiçbirini tâğût'a yöneltmemek demektir.

Buna göre, günümüzde tâğût'u reddetmemenin en belirgin şekillerinden bazılarını şöylece sıralayabiliriz:

İslam şeriatıyla değil de yalnızca Allah'a (*azze ve celle*) ait olan kayıtsız şartsız egemenlik yetkisinin millet'e ait olduğu ilkesine dayanan demokrasi sistemiyle, Allah'ın (*azze ve celle*) belirlediği hükümlere aykırı kanunlarla yönetilmeyi istemek,

Demokrasinin olmazsa olmaz bir parçası olan, Kur'ân ve Dünneti değil de Atatürk ilke ve inkılaplarını ve insan özgürlüklerini esas alarak her türlü konuda kanun koyma yetkisini (yani Allah'ın hakkını) parlamenterlere vermek anlamına gelen demokratik seçimlere katılmak,

Allah'ı (*azze ve celle*) hiçe sayan demokrasi sistemini ve bu sistemin gölgesinde çıkarılmış olan kanunları dış güçlerden korumak için yaptırılan askerlik görevini, ve iç güçlerden korumak anlamına gelen polislik görevini yapmak,

Beşerî bir kanunu Allah'ın (*azze ve celle*) hükmünden daha üstün, kanunen yürürlükte olmaya daha elverişli görmek,

Herhangi bir anlaşmazlığın çözümü için İslam şeriatına göre hüküm veren bir hakeme müracaat etme imkanı varken Allah'ın (*azze ve celle*) hükümlerine zıt kanunlarla hüküm veren hakimlere başvurmak... bunlardan herhangi birini yapmak tâğût'u reddetmemek, bütün bunlardan kaçınmak da tâğût'u reddetmek demektir.

2) Dil ile söylemek: Lâ ilâhe illallah'ı ve onun içerdiği Muhammedun Rasûlullah'ı kabul etmeyen/kendisini tevhid'e nisbet etmeyen gayri Müslim biri, İslam'a girmek istediğinde bu kelimeyi telaffuz etmesi gerekir. Böyle bir kimse dilsiz olmadığı veya ikrah altında bulunmadığı halde, yani bu kelimeyi telaffuz etmeye güç yetirmesine rağmen kelime-i tevhid'i telaffuz etmiyorsa, işte bu kimse bu kelimenin içeriğini tasdik etse/kabul etse dahi İslam'a girmemiş sayılır. Yani hem dünyada hem de ahiret'te kâfirdir. Yoksa bazılarının dediği gibi 'dünyada kâfir olarak sayılıp ahirette ise mümindir' şeklinde değildir.

Nitekim meşhur Cibril hadisinde Cibril (*aleyhisselam*) Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e; “Bana İslam'dan haber ver” diye sorduğunda O (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle demiştir:

الإسلام أن تشهد أن لا إله إلا الله وأن محمدا رسول الله

“İslam, Allah’tan başka ilah olmadığına ve Muhammed’in Allah’ın rasûlü olduğuna şehadet/şahitlik etmendir...”⁶⁵

Başka bir hadisinde Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

أمرت أن أقاتل الناس حتى يشهدوا أن لا إله إلا الله وأن محمدا رسول الله

“Ben, insanlar Allah’tan başka ilah olmadığına ve Muhammed’in Allah’ın Rasûlü olduğuna şehadet/şahitlik edinceye... kadar onlarla savaşmakla emrolundum...”⁶⁶

Yani kişinin İslam dairesine girebilmesi için Lâ ilâhe illallah’a “şahitlik” etmesi gerekir. Bir kimsenin bir şeye şahitlik ettiğini söyleyebilmemiz için bu kimsenin hem o şey hakkında bilgi sahibi olması hem de bu bildiğini dile dökmesi/izhar etmesi gerekir. Yani şahitlik, bilmek ve telaffuz etmekten meydana gelir. Bunlardan biri eksik oldu mu şahitlik gerçekleşmemiş olur. O halde nasıl ki biri, yaşanmış bir hadise hakkında bilgi sahibi olmakla beraber bu bildiğini telaffuz etmediği için bu kimseye şahit denemiyorsa, aynı şekilde kelime-i tevhid’in içeriğini bilip ve kalben tasdik edip de bunu telaffuz etmeyen kimsenin de bu kelimeye şahitlik ettiği söylenemez.

Ömer Faruk

⁶⁵ Müslim.

⁶⁶ Buhârî, Müslim.

SEKİZİNCİ DERS: 3-İLİM VE DİĞER ŞARTLAR

3) İlim: Yani; Allah'tan (*azze ve celle*) başka hiçbir mabudun olmadığını, onun dışında hiçbir varlığın buna müstehak olmadığını bilerek söylemektir. Bunun, kelime-i tevhid'in bir şartı olduğu son derece açıktır. Çünkü kelime-i tevhid, kişinin kendisini söyleyerek Müslüman olduğu bir kelimedir. Lâ ilâhe illallah'ı ve onun içerdiği Muhammedun Rasûlullah'ı kabul etmeyen (yani kendisini tevhid'e, İslam'a nisbet etmeyen) bir kimse, bu kelimeyi manasını bilmeksizin telaffuz etse, bu kimsenin tevhidi kabul etmiş olduğu düşünülebilir mi? Elbette ki, bir kimsenin manasını bilmeden bir şeyler söylemesi içi boş olan bir konuşmadır. Tıpkı ne dediğini bilmeyen sarhoş gibi. O halde gayri Müslim birinin manasını bilmeden bu kelimeyi söylemesi onu tevhid ehli yapmaz. Tevhidi bilmeyen kişi tevhid ehli olamayacağına göre o halde kaçınılmaz olarak şirk ehlidir. Zira bir kimse ya müslümandır ya da değildir, bir yerde ya tevhid vardır ya da şirk vardır, üçüncüsü yoktur.

Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur:

من مات وهو يعلم أنه لا إله إلا الله دخل الجنة

"Kim Allah'tan başka ilah olmadığını (yani kelime-i tevhid'in manasını) bilerek ölürse cennete girer." ⁶⁷ Dolayısıyla, kim ki Allah'tan (*azze ve celle*) başka ilah olmadığını bilmeyerek ölürse cehenneme girer.

Keza 2. şartta söylediklerimiz de bu şartın delillerindendir. ⁶⁸

Kelime-i tevhid'in bu şartından bahsedildiğinde şu mesele de bahis mevzuu olmaktadır; Kendilerini tevhid'e nisbet etmekle beraber tevhid'in manasını doğru bir şekilde anlamamış oldukları için bilmeden büyük şirk giren kimseler bilmemeleriyle mazeretli olurlar mı? Yoksa şöyle mi denilir; "Tevhid'i bilmeden şirk düşenler Lâ ilâhe illah'ın ilim şartını yerine getirmiş olmadıkları için tevhid'i gerçekleştirememiş müşrik olan kimselerdir."?

Büyük şirkte cehaletin mazeret olup olmaması meselesine ileride değinilecektir (inş). Ancak şimdilik şu kadarını söyleyelim; İki tür büyük şirk vardır:

a) Tevhid'in mücmelini/aslını/yüzeysel olan kısmını bozan büyük şirkler. Örneğin; puta veya güneşe veya aya secde etmek, Allah'ın (*azze ve celle*) çocuğu olduğuna inanmak, -mekkeli müşrikler v.b.'lerinde olduğu gibi- Allah'tan (*azze ve celle*) başka herhangi bir varlığın ilah olduğuna inanmak, Allah'ın (*azze ve celle*) açık bir hükmünü bilip de bu hükme buğzetmek, gerici vb. nitelendirmelerde bulunmak, Allah'tan (*azze ve celle*) gayrısının hükmünü, Allah'ın (*azze ve celle*) hükmünden daha üstün, kanunen yürürlüğe sokulmaya daha elverişli olarak görmek, bu kısma dahil olan büyük şirk örnekleridir.

b) Tevhid'in tafsilatıyla/ayrıntılarıyla alakalı olan büyük şirkler. "a)" şikkına dahil olan şirkler'de cehalet mazeret olmayıp, bu tür bir şirk işleyen birinin müşrik diye isimlendirilmesi için bilen biri tarafından yaptığı işin şirk olduğunun anlatılması gerekmez. Zira böyle bir kimse tevhidi temelinden yıkacak bir iş yapmıştır. Az evvelde ifade ettiğimiz gibi Tevhid'in komple yok olduğu bir yerde şirkten (yani müşrik olarak isimlendirmekten) başka bir seçenek yoktur. Ancak, tevhid'in mücmelini bilerek şirkten mücmel anlamda beri olan, ama bunun dışında kalan şirk çeşitlerinden bir veya birkaçını işleyen bir kimsenin cehaleti ise belli sınırlar çerçevesinde mazerettir. Zira böyle bir kimsede tevhidin temeli bulunduğu için, az önce söylediğimiz; "tevhidi bilmeyen kişi tevhid ehli olamayacağına göre o halde kaçınılmaz olarak şirk ehlidir" hükmü böyle birine uyarlanmaz. Allahu A'lem.

4) Şeksiz şüphesiz/yakîn üzere bu kelimeyi söylemek: Yani, bu kelimenin manasını bildikten sonra en ufak bir şüphe olmaksızın Allah'ın (*azze ve celle*) ibadet edilmeyi tek hak eden olduğuna ve onun dışında ibadet edilenlerin batıl olduğuna kesin olarak inanmak, bu noktada tereddüt etmemektir. Allah (*azze ve celle*) şöyle buyurmuştur:

⁶⁷ Müslim.

⁶⁸ Yani kişinin bilmediği bir şey hakkında konuşması onu şahit kılmaz.

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ

“Müminler ancak Allah'a ve Rasûlüne iman eden, ondan sonra asla şüpheye düşmeyen, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla savaşanlardır. İşte doğrular ancak onlardır.” (Hucurât, 15)⁶⁹

Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

من يشهد أن لا إله إلا الله مستيقناً بها قلبه فبشره بالجنة

“Kim ki Allah'tan başka ilah olmadığına kalbi kesin bir şekilde inandığı halde şehadet ederse onu cennetle müjdele.”⁷⁰ Hadisin tam tersini düşünecek olursak o halde mana; “kim ki Allah'tan başka ilah olmadığına şüpheli olarak şehadet ederse onu ateşle müjdele.” olur.

5) Bu kelimeyi tasdik ederek/doğrulayarak söylemek: Bu kelimeyi, içeriğini tasdik etmeyerek telaffuz eden kimse münafıktır. Allah (azze ve celle) şöyle buyurmuştur:

إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ

“Münafıklar sana geldiklerinde: Şahitlik ederiz ki sen Allah'ın Rasûlü'sün, derler. Allah da bilir ki sen elbette O'nun Rasûlü'sün. Allah, münafıkların kesinlikle yalancı olduklarına şahitlik etmektedir.” (Munâfikûn, 1)

Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

ما من أحد يشهد أن لا إله إلا الله، وأن محمداً رسول الله صدقاً من قلبه إلا حرمه الله على النار

“Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın kulu ve rasûlü olduğuna kalbinden doğrulayarak şehadet eden hiçbir kimse yoktur ki Allah ona cehennemini haram kılmış olmasın.”⁷¹ (Hadisin tam aksini düşün!)

6) Bu kelimeyi İhlas üzere söylemek: Dünyevi hiçbir gaye gözetmeksizin sadece Allah'ı (azze ve celle) amaçlayarak bu kelimeyi söylemek de bu kelimenin şartlarından. Dolayısıyla insanlar övsün, onların sevgisini, teveccühünü kazansın diye İslam dinine girdiğini izhar eden birine bu izharı/telaffuzu fayda sağlamaz. Yine bu şartla, kelime-i tevhid'i söyleyen birinin aynı zamanda Allah'tan (azze ve celle) başkasına ibadet eden biri olmaması da kastedilmektedir. Rabbimiz (azze ve celle) şöyle buyurmaktadır:

وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ خُنْفَاءً

“Halbuki onlar ancak, dini (ibadeti -ki kelime-i tevhid'i söylemek de bir ibadettir-) yalnız O'na has kılarak (ihlas üzere) hanifler olarak ibadet etmekle emrolunmuşlardı...” (Beyyine, 5)

Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: “Kendisiyle Allah'ın rızasını umarak “La ilahe illallah” diyen kimseye Allah, muhakkak ki ateşi haram kılmıştır.”⁷² (Hadisin tam aksini düşün!)

7) Bu kelime üzerine ölmek: Kişinin ahirette kelime-i tevhid'den faydalanması için bu kelime üzerine ölmesi gerekir. Böyle olmadığı takdirde diğer yerine getirilen şartların hiçbiri ona fayda vermeyecektir. Allah (azze ve celle) şöyle buyurmaktadır:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ

“Ey iman edenler, Allah'tan hakkıyla korkun ve ancak Müslümanlar olarak can verin.” (Ali İmran, 102)

Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

⁶⁹ Ayette müminlerin Allah'a ve Rasûlüne olan imanlarının doğrulanması/kabul edilmesi için, “sonra asla şüpheye düşmeyen” cümlesiyle şüphe etmemeleri şart koşulmuştur.

⁷⁰ Müslim.

⁷¹ Buhârî.

⁷² Buhârî, Müslim.

“Lailahe illallah deyip sonra da bu kelime üzerine ölen hiçbir kimse yoktur ki cennete girmiş olmasın.”⁷³

Kelime-i Tevhid’in Şartlarına İlişkin Bazı Hususlar

1) Delilleriyle olmazsa olmaz oldukları ispatlanan bu şartlar bize gösteriyor ki, kelime-i tevhid, bütün şartları oluşmadan dille söylendiğinde sahibine fayda veren bir kelime değildir. Burası kesin olduğuna göre, Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)’in, “Kim La ilâhe illallah derse cennete girer” hadisi ve buna benzer ucu açık, birden fazla anlama ihtimali olan hadisler, bu zikredilen şartların delilleri göz ardı edilmeden, konu hakkındaki bütün naslar ele alınarak anlaşılması gerekmektedir. Aksi halde Âli İmran 7. ayette bahsedilen muhkem (yani manası açık olan, anlamak için başkaca araçlara ihtiyaç duymayan, kendi kendine yeten) ayetleri ve ona tabi olarak muhkem hadisleri göz ardı edip de müteşabih (yani manası açık olmayan, birden fazla anlama çekilmeye müsait) olan ayet ve hadislerle yapışan o kalplerinde eğrilik olan kişilerden oluruz.

İmam el-Münzirî (rahimehullah) şöyle der: “İlim ehlinin ileri gelenlerinden kimileri, La ilâhe illallah diyen kimse hakkında onun cennete gireceği veya cehenneme girmeyeceği v.s türünden ifadelerin, İslam’ın başlangıcında, davetin sadece tevhidi ikrar etmekle olduğu zamanlarda⁷⁴ (söylenmiş) olduğu görüşündedirler. Farzlar farz kılındığı, sınırlar belirlendiği zaman bu tür naslar nesh edilmiştir.⁷⁵ Bunun böyle olduğunu gösteren birçok delil vardır. Bir grup ilim ehli de, bu konuda neshi iddia etmeye ihtiyacın olmadığını savunmuştur. Zira dinin rükünlerinden ve İslam’ın farzlarından olan her bir şey, iki şehadeti ikrar etmenin gereklerindedir.”^{76 77}

Bu tür hadisler hakkında başka yorumlar da yapılmıştır. Demek ki “Kim La ilâhe illallah derse cennete girer” gibi hadisler zahiri üzere anlaşılabilir. Öyle olsaydı, İslam alimleri bu tür hadislerle izah getirme ihtiyacı duymazlardı. Kaldı ki hiçbir ehli sünnet alimi, bu türden hadisleri, Lâ ilâhe illallah sözünün bütün şartları yerine gelmeden de söylendiğinde sahibine fayda vereceğini gösteren hadisler olarak yorumlamamıştır.

Vehb b. Münebbih’e (rahimehullah) şöyle sorulmuştur: “Lâ ilâhe illallâh cennetin anahtarı değil midir?” O da şöyle cevap vermiştir: “Evet, ancak hiçbir anahtar yoktur ki onun dışları olmasın. Eğer ki sen dışları olan bir anahtar getirirsen (kapı) sana açılır. Aksi halde kapı sana asla açılmayacaktır.”

Hasan Basrî’ye (rahimehullah) şöyle denmiştir: “İnsanlar, “kim Lâ ilâhe illallâh derse cennete girer” diyorlar!?! O da şöyle demiştir: “Kim Lâ ilâhe illallâh der, onun hakkını ve farzlarını eda ederse cennete girer.” Yine Hasan Basrî (rahimehullah), şair Ferezdak karısını defnederken ona; “bu gün için ne hazırladın” diye sorunca o da; “yetmiş seneden beri Lâ ilâhe illallâh şahadetini” demiş, bunun üzerine Hasan (rahimehullah) da ona şunları söylemiştir: “Ne güzel bir hazırlık, ancak Lâ ilâhe illallâh’ın bir takım şartları vardır. İffetli kadınlara iftira atmaktan uzak durasın.”⁷⁸ Yani Hasan (rahimehullah), ‘sadece bu sözü söylemek yetmez, bunun yanında haramlardan kaçınman ve Allah’ın farz kıldıklarını yerine getirmen gerekir’ demek istemiştir.

Ömer Faruk

⁷³ Müslim.

⁷⁴ Yani müşriklerden sadece tevhidi ikrar etmelerinin istendiği, bundan başka bir şeyin talep edilmediği zamanlarda...

⁷⁵ Artık kişi sadece Lâ ilâhe illallah demekle cennete girmeyi hak etmez. Bunun yanında namaz, zekat, faiz yememe vs. emirleri yerine getirdiği takdirde cennete girmeyi hak edebilir.

⁷⁶ Buna göre “kim Lâ ilâhe illallah derse cennete girer” sözünün anlamı; kim Lâ ilâhe illallah der ve namaz, oruç, zina etmemek, içki içmemek gibi bu sözün gereklerini yerine getirirse cennete girer” şeklindedir.

⁷⁷ et-Terğîb ve’t-Terhîb, 3/220.

⁷⁸ Bu aktardığımız üç hadise için bkz: et-Tevhîd, İbn Receb el-Hanbelî.

DOKUZUNCU DERS: LÂ İLÂHE İLLALLAH İSLAM ALÂMETİDİR

2) Dil ile söylemek şartı hariç bu şartlar, kişiye başlangıçta Müslüman hükmünün verilebilmesi için gerekli olan şartlar değildir. Yani kişiye başlangıçta Müslüman hükmünün verilebilmesi için sadece Lâ ilâhe illallah kelimesini veya “ben Müslümanım, mü’minim” gibi bu kelimenin manasında olan bir kelimeyi/cümleyi söylemesi ya da İslam dinine girmeye delalet eden bir söz veya bir fiilde bulunması (yani İslam alametlerinden herhangi birini yapması) ⁷⁹ yeterlidir. Ancak bu kişi hakkında Müslüman hükmünün devam etmesi için ise İslam’dan çıkarıcı sözlü veya fiili bir eylemde bulunmaması gerekir. Şayet kişiye başlangıçta Müslüman hükmünün verilmesinden sonra bu kişi, dinden çıkartıcı bir eylemde bulunursa mürted olur. İşlediği dinden çıkartıcı bu eylemin, bu kelimeyi söylemeden önce de var olduğu anlaşılrsa dahi bu kimse bize itibarla mürted olup, Allah (*azze ve celle*) katında ise en başından kâfir olarak sayılır.

Bu Maddenin Bazı Delilleri

- Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur:

أمرت أن أقاتل الناس حتى يقولوا لا إله إلا الله فمن قال لا إله إلا الله عصم مني ماله ونفسه إلا بحقه وحسابه على الله

“Ben, insanlar Lâ ilâhe illallah حتى يقولوا deyinceye kadar onlarla savaşmakla emrolundum. Her kim Lâ ilâhe illallah derse, benden malını ve canını korumuş olur. Ancak İslam’ın hakkı hariç. Hesapları ise Allah’a’dır.” ⁸⁰ Bu hadisinde Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*), kişinin bu kelimeyi söylemesi ile Müslüman hükmünü alacağını belirtmiştir. Velev ki bu kişinin kalbinde bunun zıttı olsa bile. Zira Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) hadiste şöyle buyurmuştur: “Hesapları ise Allah’a’dır.” Yani, ‘eğer izhar ettiklerinin aksini içlerinde gizliyorlarsa onların hesaplarını Allah (*azze ve celle*) görecektir. Bu bizi ilgilendirmez. Biz zahire göre hükmetmek zorundayız.’ demek istemiştir.

- Usâme b. Zeyd (*radiyallahu anhuma*) şöyle demiştir: “Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) bizi Cüheyne kabilesinden el-Huraka boyu üzerine cihada göndermişti. Bizler sabah vakti o kavme baskın yaptık ve onları mağlup ettik. Ben ve Ensar’dan bir adam onlardan birinin arkasına düşüp ona kavuştuk. Biz onu yakalayıp tam hakim olunca “Lâ ilâhe illallah” dedi. Bunun üzerine Ensar’dan olan arkadaşım ondan geri çekildi. Fakat ben mızrağımı ona sapladım ve onu öldürdüm. Medine’ye geldiğimizde bu hadise Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’e ulaştı. O bana, “Ey Usâme! Sen o adamı Lâ ilâhe illallah dedikten sonra mı öldürdün?” buyurdu. Ben, “Ey Allah’ın Rasûlü! O, bu sözü ölüm korkusuyla sığınmak için söylemiştir” dedim. ⁸¹ Yine Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*): “Sen o adamı Lâ ilâhe illallah dedikten sonra mı öldürdün?” buyurdu ve bu soruyu bana karşı devamlı tekrar etti. Öyle ki ben, bugünden önce Müslüman olmasaydım diye temenni ettim.” ⁸² Bir başka rivayette ise Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’in şöyle dediği geçer: “Onun kalbini yarıp da gerçekten bu sözü söyleyip söylemediğini öğrenseydin ya”. ⁸³

Görüldüğü üzere Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*), kelime-i tevhid’i telaffuz etmiş birini, onun zahirini aşmak suretiyle delilsiz bir şekilde (tahmin ve zanla) kalbine hüküm vererek öldüren Usâme (*radiyallahu anhuma*)’ı bu eyleminden ötürü şiddetle kınamıştır.

- Mikdâd b. Esved (*radiyallahu anhuma*) şöyle demiştir: “Dedim ki: “Ey Allah’ın Rasûlü! Eğer ben kâfirlerden biriyle karşılaşır onuyla savaşsam da o da benim iki elimden birisini kılıcıyla vurup koparsa, sonra benden kaçıp bir ağaca sığınsa ve: “Ben Allah’a teslim oldum (Müslüman oldum)” dese, ben onu bunu söyledikten sonra öldürebilir miyim?” Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurdu: “Hayır onu öldürme”. Bunun üzerine Mikdad (*radiyallahu anhuma*): “Ey Allah’ın Rasûlü! O benim iki elimden birisini kopardı, ondan sonra bu sözü söyledi” dedi. Bu defa

⁷⁹ İleride İslam alametleri konusu işlenecektir -inş-.

⁸⁰ Buhârî, Müslim, Tirmizî, Nesâî, Ahmed, İbn Mâceh, İbn Hibbân, Taberânî ve Beyhakî rivayet etmiştir. Suyûtî’nin de dediği gibi hadis mütevatir derecesindedir.

⁸¹ Başka bir rivayette: “Onu silahtan korktuğu için söyledi.”

⁸² Buhârî, Müslim.

⁸³ Müslim.

Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şu cevabı verdi: “Sakin onu öldürme! Eğer öldürürsen, o senin onu öldürmezden evvelki durumundadır. Sende onun söylediği sözü söylemeden önceki durumunda olursun.”⁸⁴

- Abdullah b. Ömer (*radiyallahu anhuma*) şöyle demiştir: Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*), Hâlid b. Velid'i (*radiyallahu anhuma*) Cezîmeoğulları'na gönderdi. Hâlid onları İslâm'a davet etti. Fakat onlar “biz İslâm'a girdik” demesini beceremediler de bunun yerine “Sabe'nâ, sabe'nâ” (yani, “şirkten çıktık, şirkten çıktık) demeye başlamışlardı.⁸⁵ Bunun üzerine Hâlid, bunlardan bir kısmını öldürmeye, bir kısmını da esir almaya başladı. Bizden seriyede bulunan herbir askere kendi esirini verdi. Nihayet bir gün geldi ki, Hâlid, herkesin kendi esirini öldürmesini emretti. Ben: “Vallahi esirimi öldürmem, (Muhacir ve Ensâr) arkadaşarımdan hiçbirisi de esirini öldürmeyecektir” dedim. Sefer sonunda Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in huzuruna geldiğimizde bu olanı kendisine zikrettik. Bunu duyunca, Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) elini kaldırıp iki kere: “Allah'ım! Ben Hâlid'in yaptığı bu işten sana sığınırım!” dedi.”⁸⁶

Bu hadislerden anlaşılıyor ki, bir kimse hakkında Müslüman hükmünün sabit olması için o kimsenin sadece ikrar etmesi yeterlidir. İlk olarak zikrettiğimiz hadiste ve Usame hadisinde olduğu gibi ister bu ikrar kelime-i tevhidi söylemekle olsun, ister Mikdâd ve Hâlid hadislerinde olduğu gibi kelime-i tevhid'in manasını karşılayan bir kelimeyle/cümleyle olsun fark etmez.

İlim Ehlinin Konuya Dair Söyledikleri

İbn Receb el-Hanbelî (*rahimehullah*) şöyle söylemiştir: “Her kim iki şehadeti ikrar ederse hükmen⁸⁷ Müslüman olur.”⁸⁸

İbn Hacer (*rahimehullah*) şöyle demiştir: “Selef şöyle söylemiştir: İman, kalple itikad etmek, dil ile nutk etmek ve azalarla amel etmektir... Önceden de söylediğimiz gibi bütün bunlar, Allah (*azze ve celle*) katında olan'a itibarlıdır. Bize itibarla ise iman sadece ikrar etmektir. Her kim ikrar ederse, dünyada ona (Müslüman) hükümler(i) uygulanıp küfrüne hükmedilmez. Ancak bu ikrarına puta secde etmek gibi küfrüne delalet eden bir eylem bitişirse⁸⁹ o halde bu müstesnadır.”⁹⁰

Bedruddîn el-Aynî (*rahimehullah*) şöyle demiştir: “...Kişi bu kelimeyi söylediği zaman ihtilaf olmaksızın ittifakla onun imanına hükmediriz.”⁹¹

İbnu'l Kayyim (*rahimehullah*) şöyle söylemiştir: “...Bilakis “Lâ ilâhe illallah Muhammedun Rasûlullah” derse ittifakla Müslüman olur.”⁹²

Ebu Bekr er-Râzî (*rahimehullah*) şöyle söylemiştir: “Kim ki “Lâ ilâhe illallah Muhammedun Rasûlullah” derse veya “ben müslümanım” derse onun Müslümanlığına hükmedilir.”⁹³

⁸⁴ Buhârî, Müslim. İbn Hibbân, Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in bu hadisteki son sözü hakkında şöyle demiştir: “Bununla, “sen kısas olarak öldürülürsün” anlamını kastetmiştir. Zira bu kimse (yani “Ben Allah'a teslim oldum” diyen kimse) Müslüman olmadan önce kanı helal olan biriydi. (Yani Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şunu demek istedi) “Onu Müslüman olduktan sonra öldürdüğün zaman kısas olarak (nasıl ki o Müslüman olmadan önce öldürülebiliyor idiyse) onun gibi öldürülen durumuna gelirsin” Yoksa bunun manası (Haricilerin dediği gibi) müslümanı öldürmenin dinden çıkartıcı bir küfrü gerektirdiği anlamında değildir.” (el-İhsân fî Takrîbi Sahîhi İbn Hibbân, 1/328-329. Bundan başka yorumlar da yapılmıştır.

⁸⁵ Böyle demelerinin sebebi şudur: Kureyşli kâfirler İslam'a giren biri hakkında “dininden döndü” anlamında “Sabee” ya da “dininden dönen” anlamında “Sâbi” diyorlardı. Bu nedenle bu ifadeyi kullanmışlardı.

⁸⁶ Buhârî, Nesâî.

⁸⁷ Yani zâhiren müsliman olur, hakîkî anlamda değil. Zira belki de aslında Müslüman değildir.

⁸⁸ Câmiu'l Ulûmi ve'l Hikem, 1/98.

⁸⁹ Yani bu kelimeyi ikrar eden biri bununla birlikte puta da secde etmişse, artık kelime-i tevhid'i ikrar etmesinin ona bir faydası yoktur.

⁹⁰ Fethu'l Bârî, 1/46.

⁹¹ Umdetu'l Kârî, 1/109.

⁹² et-Turuku'l Hikemiyye, sy:171.

Ancak, mücerred bir ikrar asıl itibariyle İslam'ı kabul etmeye delalet olarak sayılmakla beraber, şayet biz belli bir kimsenin bu kelimeyi ikrar etmesiyle İslam'ı/tevhidi kabul etmediğini en ufak bir şüphe olmadan kesin olarak bilirsek, o halde bu ikrarıyla bu kimsenin İslam'ına hükmetmeyiz. Nitekim Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in, peygamberliğine şahadet edip elini ayağını öpen Yahudilerin Müslümanlığına hükmetmeyip, "O halde bana uymaktan sizi engelleyen nedir?"⁹⁴ diye söylemesinin nedeni de, bu şahadetleriyle kendisine tabi/teslim olmayı kastetmediklerini kesin olarak bilmesi idi. İmam Beğavi (*rahimehullah*) şöyle demiştir: "Kâfir olan biri şayet Allah'ın (*azze ve celle*) birliğini ikrar etmeyen bir putperest veya bir seneviyy⁹⁵ ise, Lâ ilâhe illallah dediği zaman Müslümanlığına hükmedilir.⁹⁶ Sonra bu kimse İslam'ın hükümlerini kabul etmeye zorlanır ve İslam dinine aykırı olan bütün dinlerden beri olur. Allah'ın (*azze ve celle*) birliğini ikrar edip te Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in peygamberliğini inkar ediyorsa, (sadece Lâ ilâhe illallah demesi yetmeyip) Muhammedun Rasûlullah deyinceye kadar İslamına hükmedilmez. Şayet Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in peygamberliğinin sadece Araplara has olduğuna inanıyorsa, o zaman (sadece Muhammedun Rasûlullah demesi yetmeyip) onun peygamberliğinin evrensel olduğunu ikrar etmesi gerekir.⁹⁷ Şayet bir kâfirin küfrü (namaz, oruç) gibi bir farzı inkar etmesi ya da (zina, içki gibi) bir haramın helal olduğuna inanması sebebiyle ise, o halde (Müslüman olabilmesi için) bu inancından dönmesi gerekir."⁹⁸

Ömer Faruk

⁹³ Umdetu'l Kârî, 18/185.

⁹⁴ Tirmizî, Nesâî, Ahmed.

⁹⁵ "Seneviyye" Mecusilerden bir grubun ismidir.

⁹⁶ Dikkat edilirse buradan, Allah'ın (*azze ve celle*) birliğini kabul etmeyen bir kâfirin İslam'ına hükmedilmesi için sadece Lâ ilâhe illallah demesinin yeterli olup, İslam'a girmenin ikinci şartı olan Muhammedun Rasûlullah kelimesini demese de Lâ ilâhe illallah sözünün bunu karşıladığı anlaşılmaktadır.

⁹⁷ Yine buradan anlaşılıyor ki, Allah'ın (*azze ve celle*) birliğini kabul edip de peygamberliği inkar eden bir kâfirin İslam'ına hükmedilmesi için, sadece Muhammedun Rasûlullah demek asıldır. Yani bu söz, Rasûlullah'ın (*sallallahu aleyhi ve sellem*) bütün insanlara gönderildiği anlamına da delalet olarak sayılır. Ancak kesin olarak birinin, Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in peygamberliğinin sadece Araplara has olduğuna inandığını bilirsek, o halde bu kimsenin İslam'ına hükümlenmesi için sadece Muhammedun Rasûlullah demesi yeterli değildir.

⁹⁸ Bkz: Neylül' Evtâr, Şevkânî, 8/12.

ONUNCU DERS: LÂ İLÂHE İLLALLAH'İ ALÂMET GÖRMEYENLERE

Bir Şüphe ve Cevabı

Şüphe: Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) zamanındaki müşrikler bu kelimenin ne manaya geldiğini çok iyi bildikleri için bu kelime onlar hakkında İslam'a girişin sembolüydü. Ancak günümüz toplumunun büyük çoğunluğu ise kelime-i tevhid'in anlamını bilmiyorlar. O yüzden günümüz toplumu içerisinde tanımadığımız biri bu kelimeyi söylediğinde çok büyük bir ihtimalle bu sözü İslam'ı/tevhid'i kabullenme amacıyla söylemediği için, bu kelime bugün İslam'a girmenin alameti sayılamaz!?⁹⁹

Cevap: Kelime-i tevhid'in anlamını bilmenin (ilim) bu kelimenin bir şartı olduğunu söylemiştik. Aynı şekilde bu kelimenin doğruluğuna inanmanın da bir şart olduğunu belirtmiştik. Buna binaen deriz ki; Örneğin Usâme (*radiyallahu anhum*) hadisinde kelime-i tevhid'i söyleyen adam, savaş ortamında, zor bir atmosfer içerisinde bulunduğu için çok büyük bir ihtimalle bu kelimeyi doğruluğuna inanmadan söylemiş olabileceği zannıyla Usâme (*radiyallahu anhum*) tarafından öldürülmüş ve Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) onun bu davranışını kınamıştı. Zira birinin bu kelimeyi, doğruluğuna inanarak veya yalandan söylediğini tespit etmek mümkün değildir. Nedeni ise, bunun gaybî (bize görünmeyen) olmasıdır. İşte aynı şey ilim şartı içinde geçerlidir. Bizler tanımadığımız bir kimsenin, elimizde kesin bir kanıt olmadığı müddetçe kelime-i tevhid'in anlamını bilip bilmediğini bilemeyiz. Zira bu da gaybî bir durumdur. Bizi ilgilendiren ise kişilerin zahiridir. Nasıl ki Lâ ilâhe illallah diyen bir kafirin Müslümanlığına hükmetmek için ilk önce; "bir bakalım, acaba bu kelimeyi yalandan mı söyledi, yoksa içeriğini doğrularak mı söyledi" diyerek duraksamak, az evvel zikredilen hadislerin açık ifadesiyle şart olmayıp bilakis yerilen bir davranış ise, aynı şekilde bu kelimeyi söyleyen kimseye hemen Müslüman hükmü vermeyip de "acaba bu adam şirkten/tağuta ibadetten beri olan biri mi, ilk başta bi sorgulayalım (veya bekleyip görelim), eğer şirki varsa demek ki tevhid'i bilmiyor/ilim şartını gerçekleştirmemiş" diyerek, kelime-i tevhid'in şartlarından biri olan "doğruluğuna inanmak" şartı gibi gaybî olan "ilim" şartının meydana gelip gelmediğine bakmak da, İslamî olmayan bir davranıştır.

عن أبي سعيد الخدري قال... فَقَامَ رَجُلٌ غَائِرُ الْعَيْنَيْنِ مُشْرِفٌ الْوَجْنَتَيْنِ نَاشِرُ الْجَبْهَةِ كَثَّ اللَّحْيَةَ مَخْلُوقُ الرَّأْسِ مُشَمَّرُ الْإِزَارِ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ اتَّقِ اللَّهَ قَالَ وَيَلَكَ أَوْلَسْتَ أَحَقَّ أَهْلِ الْأَرْضِ أَنْ يَتَّقِيَ اللَّهَ قَالَ نُمَّ وَوَلَّى الرَّجُلُ قَالَ خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلَا أُضْرِبُ عُنُقَهُ قَالَ لَا لَعَلَّهُ أَنْ يَكُونَ يُصَلِّي فَقَالَ خَالِدٌ وَكَمْ مِنْ مُصَلٍّ يَقُولُ بِلِسَانِهِ مَا لَيْسَ فِي قَلْبِهِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنِّي لَمُ أَمْرٌ أَنْ أَنْقَبَ عَنْ قُلُوبِ النَّاسِ وَلَا أَشَقُّ بِطُونَهُمْ

Ebu Saîd el-Hudrî (*radiyallahu anhum*) şöyle demiştir: "Gözleri çökük, yanağının elmacık kemikleri çıkık, alını yüksek, gür sakallı, başı tıraşlı, izarını yukarı çekmiş bir kişi ayağa kalkarak: "Ey Allah'ın Rasûlü! Allah'tan kork!" dedi. Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ona: "Yazıklar olsun sana! Yeryüzündekilerin arasında Allah'tan en çok korkması gereken kişi ben değil miyim!" dedi. (Ebu Saîd) dedi ki: "Sonra adam arkasını dönüp gitti. Hâlid b. Velid (*radiyallahu anhum*): "Ey Allah'ın Rasûlü! Bu adamın boynunu vurayım mı?" dedi. Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*): "Hayır belki namaz kılıyordur" buyurdu. Halid (*radiyallahu anhum*) dedi ki: "Ama nice namaz kılan var ki, kalbinde olmayan şeyleri diliyle söylüyor!" (Dikkat et! Hâlid'in (*radiyallahu anhum*) bu sözü, bu şüpheyi dile getirenlerin; "Bugün nice Lâ ilâhe illallah diyen var ki Lâ ilâhe illallah'ın manasını bilmiyor" sözlerine ne kadar da benziyor!) Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) de şöyle buyurdu: "Ben ne insanların kalplerini açmakla, ne de onların karınlarını yarmakla emrolundum."¹⁰⁰

⁹⁹ Bu şüphe, şirkin çeşitli şekilleriyle kendisini İslam'a nisbet eden insanların çoğu tarafından işlendiği günümüz toplumunda, İslam'ına veya küfrüne delalet eden bir alamet görülmeyen insanları aslen Müslüman olarak görmeyip ya onlara hükmen kâfir gözüyle bakan kimseler tarafından ya da ne Müslüman ne de kâfir diyebilen (yani tevakkuf eden) kimselerden bazıları tarafından ortaya atılan bir şüphedir. Yoksa böyle bir toplumda Müslüman olup olmadığı yakinen bilinmeyen kimseleri asıl itibarıyla Müslüman olarak addedenlere göre elbette ki böyle bir şüphe gündem edilmez. Bu konudaki görüşümüzü İslam alametleri bahsinde ifade edeceğiz (inş.). Ancak biz burada, şüphe sahiplerinin bakış açısını esas alarak bu şüpheyi cevaplandırdık.

¹⁰⁰ Buhârî, Müslim.

Bu meseleyi hikmet açısından da düşünmek gerekir, şöyle ki; bugün bu kelimeyi Müslüman olmayanlar söylese bile bu kelime öyle değeri büyük bir kelimedir ki İslam bu kelimeyi, kişilerin Müslüman diye hükmolunmalarını gerektiren bir kelime olarak saymıştır. Yine bu kelimeyi ikrar etmeyi Müslüman hükmü vermede yeterli kabul etmek, insanların sahih İslam'ı kabul etmelerini kolaylaştıracak, şirkini görmediğimiz halde kelimeyi söyleyenlere Müslüman muamelesi yapmamak ise insanların İslam'dan soğumasına neden olacaktır.

İşte bütün bu söylediklerimiz nedeniyle İslam'ını ve küfrünü bilmediğimiz bir kimsenin kelime-i tevhid'i ya da bu kelimenin anlamını karşılayacak bir kelimeyi/cümleyi söylediğini görürsek bu kimsenin Müslüman olduğuna hükmederiz.

Ömer Faruk

ONBİRİNCİ DERS: 3. VE 4. HUSUS, RUBÛBİYYET TEVHİDİ VE RAB

3) Kelime-i tevhid'in şartları bu saydıklarımızla sınırlı değildir. Mesela, "bu kelimenin gereğine boyun eğmek", "bu kelimeyi, içerdiği manayı ve ehlini sevmek," ve tevekkül, korku, şükür, sabır gibi bütün kalp amelleri de kelime-i tevhid'in şartlarındandır. Zira kalbinde zerre ağırlığınca dahi tevekkül veya korku gibi kalp amelleri bulunmayan bir muvahhid düşünülemez.

Dolayısıyla birinin bu şartları yedi, diğerinin sekiz veya daha fazla saymasında bir sakınca yoktur. Hatta bu saydığımız yedi şartı altı'ya indirmek de mümkündür. Zira tağut'u reddetme şartı -ihlas şartında da değinidiğimiz üzere- aslında ihlas şartının içine dahildir. Ama önemine dikkat çekmek amacıyla tağut'u reddetmek şartını ayrıca zikrettik.

4) Bu kelimenin sahibine fayda vermesi için mühim olan, kişinin fiilen bu şartları gerçekleştirmesi, bu şartlara bağlı kalmasıdır. Yoksa bu şartları ezberlemek ve dille saymak şart değildir. Örneğin, kişinin tevhidinin sahih olması için ille de "tağut" kavramını duymuş olması ve ne anlama geldiğini bilmesi gerekmez. Önemli olan Allah'tan (*azze ve celle*) başkasına ibadet etmekten/şirkten beri olmasıdır. Hâfız el-Hakemî (*rahimehullah*) şöyle der: "Bu şartları gerçekleştirmiş nice insan var ki, kendilerinden bu şartları saymaları istendiğinde doğru düzgün sayamaz. Nice insan da var ki, bu şartları çok iyi ezberlemiş olmasına rağmen bu şartlara aykırı eylemlerde bulunmaktadır." ¹⁰¹

2) Rubûbiyyet Tevhidi

Rubûbiyyet tevhidinin ne anlama geldiğine geçmeden önce ilk olarak "Rubûbiyyet" kelimesinin kendisinden türediği "Rab" kelimesinin manasının bilinmesi gerekir.

"Rab" kelimesi luğatta bir takım manalarda kullanılmaktadır. İyi düşünülüğünde bu manaların hepsi, şu üç asıl manadan birine dönmektedir:

1) Mâlik(sahib)olan. ¹⁰²

2) Sözü nü geçiren, itaat edilen efendi. ¹⁰³

3) Islah eden, düzene sokan. ¹⁰⁴

İstilahta ise Rab: Yaratan, rızık veren, mâlik (herşeye sahip olan), kainat ve içindeki varlıkları düzene sokan (kainatta tasarruf eden), hayy (diri olan), kayıtsız şartsız emreden-nehmeden, mutlak (hiçbir zahir sebep olmadan) fayda-zarar veren, öldüren-diriltten, yaşatan, her şeyi işiten, her şeyi bilen... kısacası Allah'ın (*azze ve celle*) bütün isimleri, fiilleri ve sıfatları rab kavramına dahildir.

O halde Rubûbiyyet Tevhidi: Allah'ı (*azze ve celle*), zatında, kendisine has olan fiillerinde, sıfatlarında ve isimlerinde birlemektir. Başka bir ifadeyle, zatında ve yukarıda saydığımız ve daha saymadığımız fiillerinde, sıfatlarında ve isimlerinde Allah'ın (*azze ve celle*) bir olduğuna, hiçbir ortağının olmadığına inanmaktır. ¹⁰⁵

Allah'ın (*azze ve celle*) bütün fiillerini, sıfatlarını ve isimlerini kapsayacak şekilde Rubûbiyyet tevhidinin şu üç şeyde Allah'ı birlemek olduğunu söyleyebiliriz: **a)** Yaratma'da, **b)** Mülk'te (her şeye sahip olma'da), **c)** Kainatı düzene sokmada/kainatta tasarruf etme'de. ¹⁰⁶

¹⁰¹ Meâricu'l-Kabûl, 1/377. (Bazı tasarruflarla)

¹⁰² Fatiha suresinde geçen "Hamd, alemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur" ayetindeki Rab kelimesi bu anlamdadır. Ayrıca bkz: Lisânu'l-Arab; İbn Manzûr, Mu'cemu Mekâyîsi'l-Luğa; İbn Fâris, Tâcu'l Arûs; Zebîdî.

¹⁰³ Bkz: Yûsuf 23, 41, 42, 50, Lisânu'l Arab; İbn Manzûr, Tâcu'l Arûs; Zebîdî.

¹⁰⁴ Bkz: Maide 44, Nisa 23, Mu'cemu Mekâyîsi'l Luğa, İbn Fâris, Tâcu'l Arûs, Zebîdî.

Fâide: Rab kelimesi "er-Rab" şeklinde eliflam takılı olarak sadece Allah (*azze ve celle*) için kullanılır. Eliflam takılı olmadığı haliyle ise hem Allah (*azze ve celle*) ve hem de kulları için kullanılır.

¹⁰⁵ O halde Ulûhiyye tevhidi ile Rubûbiyyet tevhidi arasındaki fark da ortaya çıkmaktadır ki, Ulûhiyyet tevhidi, kulun, kendisinden sadır olan fiilleri ile Allah'ı birlemesi iken, Rubûbiyyet tevhidi ise Allah'ı, kendi yaptığı fiillerinde birlemektir.

a) Yaratma'da Allah'ı (*azze ve celle*) birlemek: O'nun (*azze ve celle*) yaratması kulların fiillerini de kapsar.

Allah (*azze ve celle*) şöyle buyurmuştur:

وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ

“Allah sizleri ve yapmakta olduklarınızı yaratmıştır.” (Sâffât, 96)¹⁰⁷

Burada şöyle bir soru sorulabilir: “Allah'ın (*azze ve celle*): “Yaratanların en güzeli olan Allah pek yücedir.”¹⁰⁸ ayeti yaratmanın Allah'tan (*azze ve celle*) başkası için de olduğunu gösteriyor!?”

Buna şöyle cevap verilir: Arap luğatında “الخلق” (el-halk/yaratmak) kelimesi, olmayan bir şeyi var etmek anlamına geldiği gibi var olan bir şeye şekil vermek, onu bir halden başka bir hale dönüştürmek anlamına da gelir. Örneğin, bir kunduracının ayakkabı yaptığından veya bir ressamın resim yaptığından bahsedilirken bu kelime kullanılabilir. Zira bu örneklerde, elde bulunan (var olan) bir eşya üzerinden bir şeyi icad etmek, bir eşyayı başka bir hale sokmak söz konusudur. O halde ayetin manası, “şekil verenlerin en güzeli olan Allah pek yücedir.” şeklindedir. Nitekim ayetin tamamı ve öncesi okunduğunda, burada kastedilenin yoktan var etme anlamında bir yaratma olmadığı anlaşılacaktır.

109

b) Mülk'te Allah'ı (*azze ve celle*) birlemek: Allah'tan (*azze ve celle*) başka mutlak mülk sahibi yoktur. O her şeyin sahibi olup, sahibi olduğu şeylerde dilediği gibi tasarruf edendir.

İnsanın mülk sahibi olması ise mutlak değil, sınırlıdır. Örneğin, Ahmed'e ait olan bir eve Ali sahip değildir. Ayrıca insan, kendi mülkünde Allah'ın (*azze ve celle*) çizdiği sınırlar çerçevesinde tasarruf hakkına sahip olup, bu sınırların dışına çıkma yetkisi yoktur. Yine insanın malik oluşu ölene kadardır.

c) Kainatı düzene sokmada/Kainatta tasarruf etmede Allah'ı (*azze ve celle*) birlemek: Allah (*azze ve celle*) yarattıklarını, yeri ve göğü düzene koyandır. Ve O ki, emirler ve nehiyeler belirleyerek insanların hayat programlarını çizendir.

İnsanın kendi malını, çocuklarını, işini vs. düzene koyması ise mutlak olmayıp sınırlıdır.

Ömer Faruk

¹⁰⁶ Bkz: Mecmûu Fetâvâ ve Rasâil, İbn Useymîn 1/18.

¹⁰⁷ Bir bidat ekolü olan Mu'tezile ise, kulun fiillerinin yaratıcısının Allah (*azze ve celle*) olmadığını, kulun kendisi olduğunu iddia etmiştir! Yani Rubûbiyyetin en açık özelliği olan “yaratma” sıfatının mücmelinde/aslında değil de onun ayrıntısında Allah'a (*azze ve celle*) ortak koşmuşlardır.

¹⁰⁸ Mu'minûn, 14.

¹⁰⁹ “Andolsun biz insanı, çamurdan (süzülüp çıkarılmış) bir özden yarattık. Sonra onu sağlam bir karargâhta nutfe haline getirdik. Sonra nutfeyi alaka (aşılanmış yumurta) yaptık. Peşinden, alakayı, bir parçacak et haline soktuk, bu bir parçacak eti kemiklere (iskelete) çevirdik, bu kemikleri etle kapladık. Sonra onu başka bir yaratışla insan haline getirdik. Yaratanların en güzeli olan Allah pek yücedir.” (Mu'minûn, 14)

ONİKİNCİ DERS: ARAP MÜŞRİKLERİNİN ALLAH İNANCI

Tevhid'in Gerçekleşmesi İçin Allah'ı (azze ve celle) Sadece Rubûbiyyetinde Birlemek Yeterli Değildir!

Önceden de söylediğimiz gibi Rubûbiyyet tevhidi, tevhid'in üç parçasından biridir. Dolayısıyla bir kimsenin tevhid'i, Allah'ı (azze ve celle) sadece Rubûbiyyeti'nde birlemesiyle gerçekleşmez. Nitekim Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in kendilerini tevhid'e davet ettiği ve kendileriyle savaştığı arap¹¹⁰ müşriklerin çoğu veya birçoğu veya bazıları¹¹¹; yaratıcının, rızık verenin, öldürenin, yaşatanın, mutlak (hiçbir zahir sebep olmadan) fayda ve zarar verenin, her şeyi bilen, kainat ve içindeki bütün mahlûkâtı çekip çeviren/idare edenin (başka bir ifadeyle; kainatta tasarruf edenin, örneğin; hastalık ve şifa verenin, fakir ve zengin kılanın, rızıkları ve ecel vakitlerini belirleyen...), yedi kat gök ve içindekilerin ve yedi kat yer ve içindekilerin hepsinin -ibadet ettikleri sahte ilahları da dahil- kendisine ait ve kendisinin boyundurluğu ve meşîeti (dilemesi) altında olanın, ilahları arasında en büyük olanın yalnızca "Allah (azze ve celle)" olduğuna inanıyorlardı. Allah (azze ve celle) onlar hakkında şöyle buyurmaktadır:

قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُدِيرُ الْأَمْرَ فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ

"De ki: "Size gökten ve yerden rızık veren kimdir? Yahut o kulaklara ve gözlerle mâlik (sahip) olan kimdir?"¹¹² Ölüden diriyi çıkaran¹¹³ ve diriden ölüyü çıkaran¹¹⁴ kimdir?"¹¹⁵ (Kâinat'ın; yaşatma-öldürme, sağlık-hastalık, zenginlik-fakirlik, gece-gündüz gibi) işleri(ni) çekip çeviren/düzenleyen kimdir?"¹¹⁶ Hemen Allah diyeceklerdir. De ki: "(Şayet bütün bunları itiraf ediyorsanız) o halde (şirk koştuktan/ibadeti Allah'tan gayrısına sarfetmekten ve böylece O'nun azabından) sakınmaz mısınız?"¹¹⁷ (Yûnus, 31)

وَلَيْنِ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ فَأَنَّى يُؤْفَكُونَ

"Andolsun ki onlara: "Gökleri ve yeri yaratan, güneşi ve ayı (mahlûkât'ın) hizmet(in)e sunan kimdir?" diye sorsan, mutlaka, "Allah" derler. O halde nasıl çevrilip döndürülüyorlar?" (Ankebût, 61)

İbn Kesîr (rahimehullah) bu ayetin tefsirinde şunları kaydetmiştir: "(Bu ayetinde) Allahu teâlâ, kendisinden başka ilah olmadığını belirtiyor. Zira Allah (azze ve celle) ile beraber başkasına ibadet eden müşrikler, O'nun, gökleri, yeri, güneşi ve ayı yaratma'da ve geceyi ve gündüzü (mahlûkâtın) hizmet(in)e sunma'da müstakil (bağımsız, tek) olduğunu, yaratıcı ve kullarına rızık verici olduğunu, onların rızıklarını ve ecellerini değişik olarak takdir ettiğini, onları, kimisi zengin ve kimisi fakir olarak birbirlerinden ayrı kıldığını ve onlardan her birine en uygun olanı bilen olduğunu; kimin zenginliğe ve kimin de fakirliğe müstehak olduğunu bilen olduğunu itiraf ediyorlardı."

قُلْ لِمَنِ الْأَرْضُ وَمَنْ فِيهَا إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ. سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ. قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ السَّبْعِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ. سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ. قُلْ مَنْ بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ. سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ فَأَنَّى تُسْحَرُونَ

¹¹⁰ "Gençlerle tevhid dersleri"nde bu müşriklerden bahsederken kullandığımız "Mekkeli müşrikler" ifadesini "Arap müşrikler" olarak değiştiriyoruz. Zira bu söyleyeceklerimiz hem Mekkeli müşrikler için hem de Mekkelilerin dışındaki diğer Araplar için de geçerlidir.

¹¹¹ Bu ihtimallerden hangisi doğru olursa olsun, -mesela- doğru olan "az" ihtimali de olsa sonuçta şu söylenecek olan şeylere inanmalarına rağmen bu azınlık kesim yine de "müşrik" idi.

¹¹² Burada "mülk"te birleme vardır.

¹¹³ Yani ölü nutfeden canlı bir varlığı, ölü yumurtadan canlı bir kuşu, ölü topraktan canlı bir bitkiyi çıkaran...

¹¹⁴ Yani diriden nutfeyi, kuştan yumurtayı çıkaran...

¹¹⁵ Burada "yaratma"da birleme vardır.

¹¹⁶ Burada ise "kainatı düzene sokma"da birleme vardır. Ayrıca bu cümle, öncesinde geçen diğer cümlelerin hepsini kapsamı altına alan bir cümledir.

¹¹⁷ Yani, "bütün bunları kabul etmenize rağmen ibadetin tümünü sadece Allah'a (azze ve celle) sarfetmenize mani olan nedir? Hal böyleyken neden başkalarına da ibadet ediyorsunuz?" Böylelikle Allah (azze ve celle), bu müşriklerin Rubûbiyyette kendisini birlemelerini ileri sürerek; "o zaman ibadetin bütün çeşitlerinde de/Ulûhiyyette de beni birlemeniz gerekir. Zira beni Rubûbiyyetim'de birlemeniz Ulûhiyyetim'de de birlemenizi gerekli kılmaktadır." demiş olmaktadır. Bundan sonraki ayetlerde de aynı tarz ifadeler kullanılmıştır. İleride bu konuya tekrar değinilecektir.

“(Rasûlüm!) De ki: Eğer biliyorsanız (söyleyin bakalım), yeryüzü ve o’nda bulunanlar kime aittir? ¹¹⁸ “Allah’a aittir” diyecekler. Öyle ise siz hiç düşünüp taşınmaz mısınız! de. Yedi kat göklerin Rabbi, azametli Arş’ın Rabbi kimdir? diye sor. “(Bunlar da) Allah’ındır” diyecekler. Şu halde siz Allah’tan korkmaz mısınız! de. Eğer biliyorsanız (söyleyin), her şeyin (göklerin ve yerin) melekûtu (mülkiyeti ve yönetimi) kendisinin elinde olan, engelleyen ama engellenemeyen ¹¹⁹ kimdir? diye sor. “(Bunların hepsi) Allah’ındır” diyecekler. Öyle ise nasıl olup da büyüye kapılıyorsunuz? de.” (Mu’minûn, 84-89)

وَلَيْنَ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ خَلَقَهُنَّ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ

“Andolsun ki, onlara, gökleri ve yeri kim yarattı? diye sorsan; “Onları şüphesiz azîz (izzet sahibi, hiçbir şeyin kendisini mağlup edemediği) ve alîm olan (her şeyi bilen) Allah yarattı” derler. (Zuhrûf, 9) ¹²⁰

عن عمران بن حصين قال : " قال النبي صلى الله عليه وسلم لابي : يا حصين كم تعد اليوم إليها ؟ قال أبى سبعة، ستة في الارض ، وواحدا في السماء ، قال فأيهم تعد لرغبتك ورهبتك؟ قال الذى في السماء ،

İmrân b. Husayn (*radiyallahu anhum*) şöyle demiştir: Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) babama dedi ki: “Ey Husayn! Bugün kaç tane ilaha ibadet ediyorsun?” Babam da: “Yedi (ilaha ibadet ediyorum). Bunlardan altısı yerde, biri ise (ki bu da Allah’tır) sema’da’dır.” dedi. Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’de dedi ki: “Arzu ettiğin ve başına gelmesinden korktuğun şeyler hakkında (yani isteklerinin karşılanması için) onlardan hangisini (ilah olarak) sayarsın (ona yönelir ve ondan istersin).” Babam da şöyle dedi: “Sema’da olana...” ¹²¹

Kur’ân ve sünnet nasları gibi cahiliye döneminde yaşamış olan arap şairlerinin Allah (*azze ve celle*) hakkında söyledikleri de, onların inançlarını gösteren önemli kanıtlardır. İşte bunlardan birkaçı;

Şair en-Nâbiğa, Nu’mân b. Münzir’e özür beyan ederken şöyle demiştir:

حلفت فلم أترك لنفسك ريبة...وليس وراء الله للمراء مذهب

“Yemin ettim ki, nefesine (içine) hiçbir şüphe bırakmayacağım. Kişinin Allah’ın ötesinde hiçbir gidiş yeri yoktur. (Yani dönüş Allah’a’dır, ve O’na hesap verilecektir)”

Züheyr b. Ebî Selmâ şöyle söylemiştir:

فلا تكتمن الله ما في نفوسكم ... ليخفى فمهما يكتم الله يعلم. يؤخر فيوضع في كتاب فيدخر ... ليوم حساب أو يعجل فينقم

“Gizli olsun/bilinmesin diye içinizdekileri Allah’tan gizlemeyin. Ne kadar da gizlense Allah bilir. (Bu gizlenen şeyin cezası) ya ertelenir ve kitab’a (amel defterine) konulup hesap günü için saklanır veya acele edilir de intikam alınır.”

İbn Kesîr (*rahimehullah*) bu şiiri aktardıktan sonra şunları söylemiştir: “Bu cahiliye dönemi şairi, Allah’ın varlığını, onun cüz’iyyâtı (ince ayrıntıları) bildiğini, ahiret gününü, amellerin karşılığının verileceğini ve kıyamet günü için amellerin defterlere yazıldığına itiraf etmiştir.” ¹²²

¹¹⁸ ...ve dolayısıyla kimin boyundurluğu, yönetimi ve tasarrufu altındadır? Ayet’te dolaylı olarak bu da sorulmaktadır. Zira bir şeye sahip olan biri, elbette ki sahip olduğu şey’de istediği gibi tasarruf edebilen kimsedir de.

¹¹⁹ Yani, dilediği kimseye yardım edip eziyeti/zararı ondan def eden, ama hiçbir kimsenin kendisini dilediğini cezalandırmasından engelleyemediği kimse.

¹²⁰ Arap müşriklerin Allah (*azze ve celle*) hakkındaki inançlarına dair ayrıca bkz: Zuhrûf 87, Ankebût 63. Lukmân 25.

¹²¹ Tirmizî, Ahmed.

Rivayetin devamında Husayn’ın (*radiyallahu anhum*) Müslüman olduğu geçmektedir. Demek ki Müslüman olmadan önce Husayn (*radiyallahu anhum*) ve onun gibi kimi müşrikler, mutlak fayda ve zarar verenin putları değil, Allah (*azze ve celle*) olduğuna inanıyorlardı. Bunun böyle olduğu ileride daha da iyi anlaşılacaktır inşaallah.

Tirmizî (*rahimehullah*) bu hadis hakkında şöyle demiştir: “Bu hadis hasen gârib bir hadistir. Bu hadis, İmrân b. Husayn’dan bunun dışında başka varyantlarla da rivayet edilmiştir.” İbnu’l-Kayyim (*rahimehullah*) “el-Vâbilu’s Sayyib” (sy:411) adlı kitabında bu rivayetin “sahih” olduğunu söylemiştir.

¹²² Hûd suresi 5. ayetin tefsiri. Aynı şekilde bir önceki şiirde de şairin ahiret gününe inandığı anlaşılmaktadır.

Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur: “Arap şairlerinin söylediği sözlerin en doğrusu Lebîd’in şu sözüdür:

ألا كل شيء ما خلا الله باطل

“İyi bilin ki Allah’ın dışındaki her şey batıldır (helak olacaktır, fânîdir, baki olan sadece Allah’tır).”¹²³

Antera b. Şeddâd şöyle söylemiştir:

يا عبلاً أين من المنية مهربي ... إن كان ربي في السماء قضاها

“Ey Ablu! Şayet Rabbim sema’da eceli belirlemişse ecelden kaçış yerim neresidir ki!”¹²⁴

Ümeyye b. Ebi’s-Salt ise şöyle demiştir:

مجدا الله فهو للمجد ... أهل ربنا في السماء أمسى كبيراً

“Allah’ı övün/yüceltin. O, övülmeye layıktır, sema’daki rabbimizdir, büyüktür.”

Başka bir şiirinde de şöyle demiştir:

فسبحان من لا يقدر الخلق قدره... ومن هو فوق العرش فردٌ موحد

“Mahlukların kendisini yüceltmeye güç yetiremedikleri (yani hakkıyla yüceltemedikleri) kimseyi ve arşın üzerinde olanı her türlü noksanlıktan tenzih ederim. O tektir, birlenmiş olandır.”¹²⁵

Evs b. Hârise b. Sa’lebe şöyle söylemiştir:

فإن لنا رباً علا فوق عرشه... عليمًا بما تأتي من الخير والشر

“Bizim öyle bir Rabbimiz var ki, O, arşının üzerine yükselmiş ve işleyeceğimiz hayır ve şerleri bilendir.”

Meşhur şair İmriu’l Kays şöyle demiştir:

أرى إبلي والحمد لله

“Devemi görüyorum, el-hamdu lillâh (bütün hamdler¹²⁶ Allah’a mahsustur).”¹²⁷

Hâtim Tâî şöyle demiştir:

أفضحُ جارتي وأخونُ جاري؟... معاذ الله أفعل ما حبيتُ

“Kadın komşumun ırzına geçip erkek komşuma ihanet mi edeyim! Haya ettiğim bir işi yapmaktan Allah’a sığınırım (Meâzallâh).”¹²⁸

Evs şöyle söylemiştir:

وَبِاللَّاتِ وَالْعُزَّىٰ وَمَنْ دَانَ دِينَهَا... وَبِاللهِ إِنَّ اللهَ مِنْهُنَّ أَكْبَرُ

“Lat’a, Uzza’ya, onların dinine boyun eğene, ve Allah’a yemin olsun ki, muhakkak ki Allah bunlardan daha büyüktür.”

¹²⁹

¹²³ Müslim.

¹²⁴ Demek ki arap müşrikler de kaza ve kadere inanıyorlardı!

Demek ki onlar da subhânallah ve benzeri Allah’ı noksan sıfatlardan tenzih etmeyi içeren ifadeler kullanıyorlardı!¹²⁵

¹²⁶ Hamd: Kendisini sevmek ve yüceltmekle birlikte övgüye layık olanı övmek anlamına gelir. Sevmek ve yüceltmek olmaksızın yapılan övgüye ise “medh” denir. Bu tarif, Şeyhu’l-İslam İbn Teymiyye’ye (*rahimehullah*) aittir.

¹²⁷ Demek ki onlar da el-hamdu lillâh diyorlardı!

¹²⁸ Demek ki onlar da “Allah’a sığınırım”, “Allah muhafaza” gibi ifadeler kullanıyorlardı!

İbn İshâk (*rahimehullah*) meşhur siyerinin baş taraflarında, Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in müşrik dedesi Abdulmuttalib'in zemzem kuyusunu kazma hadisesinden bahsederken O'nun şöyle dua ettiğini aktarır:

اللهم أنت الملك المحمود ... ربي وأنت المبدىء المعيد
وممسك الراسية الجلود ... من عندك الطارف والتلبد
إن شئت ألهمت ما تريد ...

“Allah’ım! Sen Melik’sin (bütün mahlûkâta sahip olup bunlarda mülk sahibinin mülkünde tasarruf ettiği gibi tasarruf edensin). Övgüye layık olansın. Rabbimsin. Ve ilk yaratan, öldükten sonra da tekrar diriltecek olansın. Sert ve sabit şeyleri ayakta tutansın. Eski ve yeni her şey senden gelir. Dilersen istediğini ilham edersin...”

Yine İbn İshâk (*rahimehullah*), Abdulmuttalib’in, on oğlundan birini Allah için kurban etmeyi adaması olayını anlatırken onun şu şiirleri söylediğini nakleder:

عاهدت ربي وأنا موف عهده ... أيام أحفر وبني وحده
والله لا أحمد شيئاً حمده ... كيف أعاديه وأنا عبده
إني أخاف إن أخرت وعده ... أن أضل إن تركت عهده...

“Rabbime söz verdim, ben ahdimi gözetenim. Günlerce çukur kazarım, O ise tek başına (evreni) kurdu. Vallahi O’na layık olduğu şekilde hamdedemiyorum. O’na nasıl düşmanlık ederim, ben O’nun kuluyum. Ben O’na verdiğim va’di geciktirmekten korkarım. O’na verdiğim sözü terk edersem sapıklığa düşmekten (korkarım)...”

الله ربي وأنا موف نذره ... أخاف ربي إن عصيت أمره
والله لا يقدر شيء قدره ... فهو وليي وإليه عمره...

“Allah rabbimdir. Ben de O’na yaptığım adağımı yerine getiriciyim. Korkarım Rabbim’den şayet emrine isyan edersem. Vallahi hiçbir şey onun hükmüne güç yetiremez. O benim velim’dir. O’nun (Abdullah’ın -Nebî’nin (*sallallahu aleyhi ve sellem*) babası-) ömrü O’nun elindedir...”

الحمد للخالق لا العباد...

“Bütün hamdler Allah’a mahsustur, kullara değil...”¹³⁰

Ömer Faruk

¹²⁹ Demek ki onlar da vallâhi diyerek Allah’a yemin ediyorlardı. Bunun dışında onların vallâhi ifadesini kullandıkları, rivayetlerde çokça görülen ve bilinen bir husustur.

¹³⁰ Daha bunun gibi İbn İshâk’ın aktardığı, Abdulmuttalib’in başka şiirleri de var. Dileyen oraya bakabilir.

ONÜÇÜNCÜ DERS: ARAP MÜŞRİKLERİNİN ALLAH'A İBADETLERİ

Arap Müşrikler Putlarının Yanı Sıra Allah'a da İbadet Ederlerdi!

Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) Allah'a (*azze ve celle*) hiç ibadet etmeyen bir kavme gönderilmedi. Bilakis Allah'a (*azze ve celle*) bir takım ibadetlerde bulunan bir kavme gönderildi;

- Allah (*azze ve celle*) Bakara 165. ayetinde müşriklerin kendisini sevdiklerini söylemiştir ki, Allah'ı (*azze ve celle*) sevmek bir ibadettir. Şöyle buyurmuştur:

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَنْدَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ

“İnsanlardan kimileri, Allah'tan başkalarını (Allah'a) ortak edinir de onları Allah'ı sever gibi severler...”

İbn Teymiyye (*rahimehullah*) bu ayetin açıklamasında şunları söylemiştir: “Bu müşrikler, sevgide Allah (*azze ve celle*) ve ilahlarını eşit tutmaları ve mü'minlerin Allah'ı sevmesi gibi (sevgiyi) Allah'a has kılmamaları (sevgide Allah'ı birlememeleri) nedeniyle yerilmişlerdir.”¹³¹

- Onlar itikaf ve adağı da bilirlerdi. Ömer (*radiyallahu anh*) şunları söylemiştir:

قلت يا رسول الله إني كنت نذرت في الجاهلية أن أعتكف ليلةً وفي رواية أخرى يوماً في المسجد الحرام قال فأوف بنذرك

Dedim ki: “Ey Allah'ın Rasûlü! Ben cahiliyye'de bir geceliğine (başka bir rivayette: bir günlüğüne) mesicid-i haram'da itikafa girmeyi adanmıştım (ne yapayım)?” O da (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurdu: “Adağını yerine getir.”¹³²

- Kabe'yi tavaf ederler ve tavaf ederlerken de şöyle derlerdi:

لبيك لا شريك لك، إلا شريكاً هو لك، تملكه وما ملك

“Buyur Allah'ım! Senin hiçbir ortağın yoktur. Tek bir ortağın müstesna ki, o da sana aittir. Sen o'na ve o'nun sahip olduğu şeylere sahipsin.”¹³³

- Onlar'da oruç da vardı. Nitekim Buhârî, Müslim ve daha başka kaynaklarda geçen bir rivayette Âişe (*radiyallahu anh*)'nin şöyle dediği geçmektedir:

كان يوم عاشوراء تصومه قريشٌ في الجاهلية

“Âşûrâ günü, Kureyş'in cahiliyye'de oruç tuttuğu bir gündü...”

- Onlardan kimileri, mazlumdan zulmü kaldırmak ve o'na hakkını geri vermek için bir araya gelirlerdi. Peygamberlikten evvel Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in de iştirak ettiği Hilfu'l-Fudûl bunun bir örneğidir.

- Onlar da sadaka, sıla-i rahim ve köle azat etme de vardı. Hakîm b. Hizâm (*radiyallahu anh*) şöyle demiştir:

يا رسول الله أرأيت أموراً كنت أتحنث بها في الجاهلية من صلة وعتاقة وصدقة هل كان لي فيها من أجر؟ قال حكيم قال رسول الله صلى الله عليه وسلم (أسلمت على ما سلف من خير)

¹³¹ İbn Teymiyye'nin (*rahimehullah*) bu sözünü, Şeyh Abdur'rahman b. Hasen (*rahimehullah*) “Fethu'l-Mecîd” isimli eserinde aktarmıştır: sy:333.

Yine ayetten anlaşılıyor ki, onlar Allah'ı “çok” seviyorlardı. Çünkü ayette, onların sahte ilahlarına olan sevgilerinin Allah (*azze ve celle*) gibi olduğu belirtilmiştir ki, onlar sahte ilahlarını çok seviyorlardı, dolayısıyla Allah'ı da (*azze ve celle*) çok seviyorlardı.

¹³² Buhârî, Müslim.

¹³³ Müslim.

“Ey Allah’ın Rasûlü! Cahiliyye’de yaptığım sıla-i rahim, köle azat etme ve sadaka ibadetleri hakkında ne dersin? Bunlardan dolayı bana bir ecir var mıdır?” Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’de şöyle buyurdu: “Geçmişte yaptığın hayırlar üzere Müslüman oldun.”¹³⁴

Buhari’de geçen başka bir rivayette şöyle geçer:

أَنَّ حَكِيمَ بْنَ جَرَامٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَعْتَقَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ مِائَةَ رَقَبَةٍ وَحَمَلَ عَلَى مِائَةِ بَعِيرٍ فَلَمَّا أَسْلَمَ حَمَلَ عَلَى مِائَةِ بَعِيرٍ وَأَعْتَقَ مِائَةَ رَقَبَةٍ

“Hakîm b. Hizâm cahiliyede 100 köle azat etmiş, ve 100 tane deve tasadduk etmişti. Müslüman olduğu zaman da 100 deve tasadduk etmiş ve 100 köle azat etmişti...”¹³⁵

- Hacc ediyorlardı. Allah (*azze ve celle*) Hacc hakkında bahsederken şöyle buyurmuştur:

ثُمَّ أَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ

“Sonra insanların toplu olarak akın ettiği yerden (*Arafât’tan*) siz de akın edin...” (*Bakara 199*)¹³⁶

- Sıkıntılı zamanlarda putlarını unutur ve sadece Allah’a dua ederlerdi. Allah (*azze ve celle*) onlar hakkında şöyle buyurmuştur:

وَإِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فِي الْبَحْرِ ضَلَّ مَنْ تَدْعُونَ إِلَّا إِلَاهًا فَلَمَّا نَجَّكُمْ إِلَى الْبَرِّ أَعْرَضْتُمْ وَكَانَ الْإِنْسَانُ كَفُورًا

“Denizde başınıza bir musibet geldiğinde, O (Allah) hariç diğer bütün dua ettikleriniz kaybolup gider. O sizi kurtarıp karaya çıkardığında (yine eski halinize) dönersiniz. İnsanoğlu çok nankördür.” (*İsrâ 67*)

وَإِذَا غَشِيَهُمْ مَوْجٌ كَالظُّلْمِ دَعَوْا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ

“Dağlar gibi dalgalar onları kuşattığı zaman, dini (ibadeti) tamamen Allah'a has kılarak (ihlâsla) O'na dua ederler...” (*Lukmân 32*)¹³⁷

- Bu müşriklerin içinde namaz kılanlar da vardı. Nitekim Müslim’de geçen bir rivayette Abdullah b. es-Sâmit’in (*radiyallahu anh*) şöyle dediği geçmektedir:

قال وقد صليت يا ابن أخي قبل أن ألقى رسول الله صلى الله عليه و سلم بثلاث سنين قلت لمن ؟ قال لله قلت فأين توجه ؟ قال أتوجه حيث يوجهني ربي

“...Ebu Zerr (*radiyallahu anh*) şöyle dedi: “Ey kardeşimin oğlu! Ben Rasûlullah ile karşılaşmadan (Müslüman olmadan) önce üç sene¹³⁸ namaz kıldım.” Ben de O’na şöyle dedim: “Kim için (kılıyordun)?” O da: “Allah için” dedi. Ben: “Nereye doğru yöneliyordun?” dedim. O da: “Rabbimin (*azze ve celle*) beni yönelttiği yöne doğru yöneliyordum.” dedi.”¹³⁹

- Onlarda cünüplükten ve hayızdan taharet de vardı. Onlardan biri cünüp olduğu zaman gusledinceye kadar Kabe’den uzak dururdu. Kadınlar da hayızdan temizlenince guslediyorlardı. Hatta rivayetlere göre bir kadın kocasıyla beraber

¹³⁴ Buhârî, Müslim.

Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’in bu sözünden anlaşılıyor ki, kafirin Allah’a (*azze ve celle*) yaklaşma kastıyla yaptığı iyilikleri, Müslüman olduktan sonra kendisine sevap olarak dönmektedir. Bu yorumun dışında başka yorumlar da yapılmıştır.

¹³⁵ Hadisin devamı ilk rivayette olduğu gibidir.

¹³⁶ Ayetin iniş sebebi tefsirlerde şöyle anlatılır: Kureyş, arefe günü Müzdelife’de vakfe yapıyordu. Şöyle diyorlardı: “Biz Allah’ın evinin sakinleriyiz. Bizler harem bölgesinden -ki Müzdelife harem dahilindedir- çıkmayız, burayı ta’zim etmemiz gerekir. Arafât ise harem bölgesinin dışındadır.” İnsanların geneli ise Arafât’ta duruyorlardı. Allah da (*azze ve celle*), Rasûlüne ve Müslümanlara, Kureyş’in yaptığı gibi Müzdelife’den değil, insanların akın ettiği Arafât’tan akın etmelerini emretmiştir. Demek ki müşriklerde de hacc ibadeti vardı!

¹³⁷ Ayrıca bkz: Nahl 53-54.

¹³⁸ Gençlerle tevhid derslerinde bu rivayet aktarılırken yanlışlıkla “iki sene” ifadesi kullanılmıştır.

¹³⁹ Bâbun min Fadâili Ebî Zerr, hadis no: 2473. Büyük mutasavvıflardan Şah Veliyyullah Dihlevî (*rahimehullah*) şöyle demiştir: “Onların ibadetleri arasında namaz da vardı. Ebu Zerr (*radiyallahu anh*), Rasûlullah’a (*sallallahu aleyhi ve sellem*) gelip Müslüman olmadan önce namaz kılıyordu. Yahudi, Mecusi ve Araplarca kılınan namaz özellikle saygı ifade eden secde, dua ve zikir gibi fiillerden oluşuyordu.” (Bkz: Huccetullâhi’l Bâliğa, Şah Veliyyullah Dihlevî, 1/217-223)

bir seferdeyken hayızdan kesilmiş ve gusletmeyi istemişti. Yanlarında da az bir su vardı. Ancak su az olmasına rağmen kadın o suyla gusletti. Az olduğu için de su, bedeninin tamamına yetmemiştir. Böylece su bitmiş ve susuz kalmışlardır. Ve denildiğine göre susuzluktan ötürü ölmüşlerdi. Şair Ferezdak'ın bu kadın hakkında bir şiiri de vardır.

- Yine bu müşriklerden kimisi halvete çekilip (yani insanlardan uzak kalıp) Allah'ı (*azze ve celle*) düşünür ve zikrederlerdi. Nitekim Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) Hira mağarasında peygamberlikten evvel uzlete çekiliyordu.

Bu müşrikler, İbrahim (*aleyhisselam*)'ın dini üzere olduklarını iddia ediyorlardı. Bunun bir kanıtı, İbrahim (*aleyhisselam*)'ın dininin hakiki mensubu olan Zeyd b. Amr b. Nufeyl'in onlara yönelik şu sözüdür: "Ey Kureyş topluluğu! Vallahi benim dışımda sizden hiçbiri İbrahim'in dini üzere değildir." ¹⁴⁰ Hatta Kureyş: "biz İbrahim'in evlatlarıyız, saygın kimseleriz, Kabe'nin bakıcılarıyız, Mekke'nin sakinleriyiz. Bu sebeple Araplardan hiçbir kimsenin bizim hakkımız gibi bir hakkı, bizim konumumuz gibi bir konumu yoktur..." ¹⁴¹ diyerek diğer Araplara karşı övünüyorlardı. Keza şu saydığımız ibadetleri de, onların kendilerini İbrahim (*aleyhisselam*)'ın dinine nisbet ettiklerinin ayrıca bir delilidir. ¹⁴²

Onlar, Amr b. Luhay'ın fitnesinden önce İbrahim'in (*aleyhisselam*) ve ataları İsmail (*aleyhisselam*)'ın hakiki dini üzere (yani tevhid üzere) idiler. ¹⁴³ Daha sonra Amr b. Luhay'ın Mekke'ye put getirmesiyle putlara ibadet zuhur etti. Ancak onlar, -şirk koşmalarına rağmen kendilerini İbrahim (*aleyhisselam*)'ın dinine nisbet etmelerinden de zaten anlaşıyor ki- Allah'a (*azze ve celle*) ortak koşmanın İbrahim (*aleyhisselam*)'ın dinini değiştirmeyeceğini, putlara ibadet etmenin güzel bir iş olduğunu zannetmişler ve böylece tevhid üzere kurulu olan İbrahim (*aleyhisselam*)'ın dinini temelden tahrif etmişlerdi. Dinde tahrif ettikleri şeylerden biri de şöyleydi; Onlardan biri haccedeceği zaman; "ben bu elbiselerimle tavaf etmem. Çünkü bu elbiseler pistir, bu elbiselerle Allah'a isyan ettim" diyerek, Kureyş'e mensup birinden bir elbise istiyor, şayet veren birini bulursa onunla tavaf ediyor, bulamazsa da çıplak olarak tavaf ediyordu. Hatta kadınlar da böyleydi. Onlardan biri elbise bulamayınca, altını gösteren bir yelek haricinde elbiselerini çıkartarak tavaf ediyordu. Tavaf ederken de şöyle diyordu:

الْيَوْمَ يَبْدُو بَعْضُهُ أَوْ كُلُّهُ ... وَمَا بَدَا مِنْهُ فَلَا أَجْلَهُ

"Bugün bazısı veya hepsi görünür. Görünen yeri helal kılmıyorum (kimse bakmasın)." ¹⁴⁴ Yine İbrahim (*aleyhisselam*)'ın dininde yapılan değişikliklerden biri de, -az evvel de ifade edildiği gibi- Kureyş'in haccederken Arafât'ta durmamaları idi.

Dolayısıyla Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'ın kendilerini tevhide çağırdığı Arap müşrikler, hiçbir dine inanmayan dinsiz kimseler değillerdi. Kendilerini İbrahim'in (*aleyhisselam*) dinine nisbet ediyorlar ve bunun gereği olarak da İbrahim (*aleyhisselam*)'ın dininden tevârüs ettikleri (miras aldıkları) bir takım ibadetlerde de bulunuyorlardı. Yani onlar Allah'tan (*azze ve celle*) kopuk ve maneviyattan uzak bir hayat sürmüyorlardı.

Bunu gösteren delillerden biri de, Kureyş'in Kabe'nin yıkılıp yeniden inşa edilmesi için anlaştıklarında Ebu Vehb b. Amr'ın, Kabe'den bir taş alıp elinden fırlaması ve tekrar yerine dönmesi sonrasında söylediği şu sözleridir: "Ey Kureyş topluluğu! Kabe'nin yapımına ancak temiz kazancınızdan sokun, zina ücretini, faiz kazancını ve insanlardan birinden haksızlık yoluyla elde ettiğiniz parayı sokmayın." ¹⁴⁵

¹⁴⁰ Buhârî, hadis no: 3828. Şayet onlar kendilerini İbrahim (*aleyhisselam*)'ın dinine nisbet etmeselerdi, Zeyd b. Amr onlara karşı böyle bir söz söylemezdi.

¹⁴¹ Sîratu İbn Hişâm, 1/198.

¹⁴² Yani onlar bu ibadetleri, İbrahim (*aleyhisselam*)'ın dininden miras olarak almışlardır.

¹⁴³ Örneğin bkz: Peygamberimizin Hayatı, Ebu'l-Hasen en-Nedvî, sy:22.

¹⁴⁴ Bkz: Sîratu İbn Hişâm, 1/202.

¹⁴⁵ Sîratu İbn Hişâm, 1/194.

Ebu Vehb b. Amr müşriğinin Allah ile olan bağı ve maneviyatı ne kadar güçlüydü ki, O'nun ve O'nun gibilerinin, "Allah'ın evi" diye nitelendirdikleri Kabe'nin yapımına haram para karışmamış olmasına önem veriyordu. Ama buna rağmen yine de "müşrik" idi. O halde samimi bir niyetle ve haram para karışmaması noktasında titizlik göstererek mescid veya cami yaptırmak, kişinin müşrik vasfını almasına mani değildir.

Aynı şekilde bu olaydan sonra yaşananlar da onların Allah (*azze ve celle*) ile bağlarını ortaya koymaktadır. İbn Hişâm (*rahimehullah*) şöyle anlatır: "...Sonra insanlar Kabe'yi yıkmaktan ürküp geri durdular. Velîd b. Muğîre de şöyle dedi: "Ben (Kabe'nin) yıkımına başlıyorum." Kazmayı aldı ve şöyle diyerek yıkım işine koyuldu: "Allah'ım! (dinden) sapmadık. Allah'ım! Biz (bu işle) yalnızca hayrı kastediyoruz (kötü bir maksadımız yok)." Sonra iki rükün tarafından yıktı. İnsanlar da o gece bekleyip şöyle dediler: "Bakalım, eğer ki Velîd'in başına bir musibet gelirse, Kabe'den hiçbir şeyi yıkmaz ve O'nu önceki haline getiririz. Ama O'na bir musibet gelmezse, o halde Allah bizim bu işimizden razı olmuş demektir ve o zaman yıkarız."¹⁴⁶ ¹⁴⁷

Keza Abdullah b. Ömer'in (*radiyallahu anh*) Ebu Bürde'ye söylediği şu sözleri de, bu müşriklerin Allah ile olan bağlarının ne derece olduğunu ortaya koyması açısından son derece önemlidir. Şöyle ki; Abdullah b. Ömer (*radiyallahu anh*), Ebu Bürde'ye şöyle demiştir: "Kavmin cahiliyye döneminde Kabe'yi tavaf ettikleri zaman ne diyorlardı biliyor musun?" O da: "Ne diyorlardı?" diye sorunca Abdullah b. Ömer şunları söylemiştir: "Şöyle diyorlardı:

اللهم هذا واحد إن تما ... أتمه الله وقد أتما . إن تغفر اللهم تغفر جما ... وأي عبد لك لا ألما

"Allah'ım! Bu (sana sunduğum) bir (ibadet)dir. Eğer tamamlanırsa bunu Allah tamamlar ki tamamlamıştır da. Allah'ım! Eğer affedersen hepimizi affedersin. Hangi kulun günahsız olabilir ki."¹⁴⁸

İşte Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in kendilerini tevhide davet ettiği ve kendileriyle savaştığı Arap müşriklerin çoğu veya birçoğu veya bazısı, haklarında söylediğimiz bütün bu inançlarına ve ibadetlerine rağmen yine de MÜŞRİKLERDİ! -Bir sonraki konuda da değineceğimiz gibi- onları müşrik yapan sebep ise, aracı olsunlar ve kendilerini Allah'a daha çok yaklaştırsınlar diye ibadeti Allah'tan başkalarına yöneltmeleri, yani ibadet'te/ulûhiyyet'te Allah'a (*azze ve celle*) ortak koşmaları idi.¹⁴⁹ Allah (*azze ve celle*) onlar hakkında şöyle buyurmuştur:

وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ إِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ

"Onların çoğu, Allah'a ancak O'na ortak koşarak iman ederler." (Yûsuf, 106)

İbn Abbas'ın (*radiyallahu anh*) talebesi Mücahid (*rahimehullah*) bu ayeti şöyle açıklamıştır: "Onlara, kendilerini, gökleri ve yeri kimin yarattığını sorarsın da onlar da: "Allah" derler. İşte bu, onların Allah'a (*azze ve celle*) imanıdır. Ama bununla birlikte onlar Allah'tan başkasına ibadet ederler."

İbn Abbas'ın (*radiyallahu anh*) bir başka talebesi İkrime (*rahimehullah*) da şunları söylemiştir: "Onların imanı; "Allah bizim yaratıcımızdır, O bizi rızıklandırır, O bizi öldürür" diye söylemeleridir. İşte bu, Allah'tan başkasına ibadet etmeleri şirki ile olan imandır."

Katâde (*rahimehullah*) da şöyle tefsir etmiştir: "Sen onlardan herhangi biriyle karşılaşırsan, muhakkak ki sana Allah'ın kendisinin rabbi, yaratanı ve kendisine rızık veren olduğunu söyler. Ancak O, Allah'a (*azze ve celle*) ibadetinde ortak koşar."¹⁵⁰

¹⁴⁶ Bu sözlerinden anlıyoruz ki, onların derdi sadece Allah'ı razı edebilmek idi, bu amaçla Kabe'yi tamir ediyorlardı.

¹⁴⁷ A.g.e, 1/195.

Ayrıca bu iki hadise, bu müşriklerin Ka'be'ye verdikleri değeri de gösterir. Fakat buna rağmen yine de "müşrik" idiler. Dolayısıyla Kabe'ye saygı duymak ve bu saygıdan ötürü Kabe'yi görünce göz yaşları dökmek veya etkilenmek, kişinin müşrik olarak nitelendirilmesine engel değildir.

¹⁴⁸ es-Sîratu'n Nebeviyye, İbn İshak, sy:27 (Not: Sayfa numarası, el-Mektebetu'ş Şâmile programındaki numaralandırmaya göre verilmiştir.)

Demek ki bu müşrikler de samimi bir şekilde dua ediyor, Allah'ı hoşnut etmek için tavaf ediyor ve günahkar kullar olduklarını itiraf ediyorlardı.

¹⁴⁹ Yani ahirete iman etmemek gibi kendilerini kafir yapan başka cürümleri de varsa da, onları tevhid dairesinden çıkartan ve - Kur'an'ı az çok okumuş olan her bir kimsenin de ikrar edeceği gibi- Kur'an'ın müşrik olmalarına sebep olarak çokça ve asıl vurguladığı nokta Allah'tan başkalarına ibadet etmeleri/ulûhiyyette Allah'a ortak koşmaları idi.

¹⁵⁰ Tâbiîn alimlerinden Mücahid, İkrime ve Katâde (*rahimehullah*)'ın dışında seleften başkaları da ayeti bu anlamda yorumlamışlardır. Yani selef, onların imanını Rubûbiyyet'te birlemek olarak açıklamış, müşrik olmalarının sebebinin ise

O halde Müslüman olmakta asıl ölçü “tevhid”tir. İbadeti Allah’tan (*azze ve celle*) gayrısına yönelttiği halde kişinin namaz kılması, oruç tutması, hacc etmesi, umre yapması, iyilikte ve bağışlarda bulunması, diliyle Allah’ı zikretmesi, Kur’ân okuması, el-hamdu lillah, Allahu ekber, maşallah demesi... Bunların hiçbir tanesi böyle birinin müşrik olarak isimlendirilmesine mani değildir. Zira önceden de belirttiğimiz gibi şirk, yapılan bütün iyi amelleri boşa çıkartır.

Ömer Faruk

Ulûhiyyet’te ortak koşmak olduğunu belirtmişlerdir. (Bu yorumlar için bkz: Câmîu’l Beyân an Te’vîli Âyi’l Kur’ân, İbn Cerîr et-Taberî, Yusuf 106 tefsiri.)

Ve özellikle de Mücahid, İkrime ve Katâde (*rahimehullah*), aktardığımız bu sözlerinde tevhid’in, “Ulûhiyyet” ve “Rubûbiyyet” diye biri olmadan tevhid’in söz konusu olamayacağı birbirinden ayrı iki kısmı olduğuna işaret etmişlerdir. -İleride de değinileceği üzere- Eş’arî ve Maturîdîler ise böyle bir ayrıma gitmeyip bu iki kısım arasında bir fark görmezler.

ONDÖRDÜNCÜ DERS: ARAP MÜŞRİKLERİ PUTLARA NİÇİN VE NASIL İBADET ETTİLER?

Bu müşriklerin Allah (*azze ve celle*) hakkındaki bahsettiğimiz inançları gösteriyordu ki, onlar, ibadet ettikleri lât,¹⁵¹ menât, uzzâ, hubel, isâf, nâile, vedd, suvâ', yeğûs, yeûk, nesr¹⁵² gibi Allah'tan başka ilahlarının, Allah'ın (*azze ve celle*) kendilerine verdiği güç ve yetkiyle müstakil (yani Allah'tan bağımsız) olarak (istedikleri zaman ve istedikleri şekilde) yaratan, rızık veren, kainatta tasarruf sahibi olan, fayda ve zarar veren olduğuna ve dolayısıyla ilahlarından bir şey istediklerinde isteklerini, Allah'ın (*azze ve celle*) onlara verdiği güç ve yetkiyle bizzat onların vereceğine inanmıyorlardı.¹⁵³

Allah'tan (*azze ve celle*) gayrı edindikleri ilahlarının bu özelliklere sahip olmadıklarını ve ilahlarının Allah'ın (*azze ve celle*) yarattığı mahluklar olduklarını bilip ikrar etmelerine rağmen, adak, secde, sevgi, hayvan boğazlama gibi yalnızca Allah'a (*azze ve celle*) sarfedilmesi gereken bir takım ibadetleri batıl ilahlarına yöneltiyorlardı. Ancak onlar bu ibadetleri, elleriyle yaptıkları putlara veya güneşe, aya,¹⁵⁴ yıldızlara¹⁵⁵ yöneltirken, asıl olarak bunların bizzat kendisini kastetmeyip, bunların içine girdiğine inandıkları ruhları -ki bu ruh, ya salih bir zatın veya peygamberin veya da meleklerin ruhları¹⁵⁶ idi- kastediyorlardı.¹⁵⁷ Görünüştaki bu putlar sadece bu ruhların sembolüydü. Bunu şunun için yapıyorlardı; "Bu ibadetlerle kendimizi onlara sevdirelim ki, onlardan herhangi bir şey istediğimiz zaman bu isteklerimizin karşılanması için Allah'tan talepte bulunsunlar. Allah ise onların talebini geri çevirmez. Çünkü onlar temiz, salih ruhlar olup Allah'ın yakınlaştırılmış saygın kullarıdır. Biz ise basit (Allah katında bir konumu ve değeri olmayan) günahkar kimseleriz. Nasıl ki sultan'dan bir şey isteneceği zaman bu istek, sultan onu dikkate alsın diye kendisine yakın olan bir aracı ile iletiliyorsa, aynı şekilde bizler de isteklerimizi direk Allah'a (*azze ve celle*) yöneltmeyip O'na yakın olan, O'nun yanında bir konumu olan kulları aracılığıyla Allah'a (*azze ve celle*) iletiyoruz ki, böylece onlar bizi Allah'a (*azze ve celle*) yakınlaştırmış olsunlar ve Allah'da isteğimizi dikkate alıp bize icabet etsin."¹⁵⁸

İşte bu müşriklerin Allah'tan (*azze ve celle*) başkasına ibadet etmelerindeki neden bundan başkası değildi. Nitekim Rabbimiz (*azze ve celle*), onların yürüttüğü bu mantığı Yûnus 18. ve Zümer 3. ayetlerinde belirtmiştir:

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هَؤُلَاءِ شُفَعَاؤُنَا عِنْدَ اللَّهِ قُلْ أَنْتَبِّئُونَ اللَّهَ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي السَّمَاوَاتِ
وَلَا فِي الْأَرْضِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ

¹⁵¹ Necm 19. ayetin tefsirlerinde geçtiği üzere Lât, ezme yiyeceği yapıp Allah'a (*azze ve celle*) yakınlaşmak amacıyla bu yemekten haccedenlere yediren salih biriydi. Öldüğü zaman insanlar ona ibadet ettiler. Böylece salihleri tazimde aşırıya kaçarak şirke bulaşan Nuh kavmine benzediler. Müfessirlerden kimileri ise Lât'ın, üzerinde nakışlar bulunan pürüzsüz ve büyük bir taş'ın ismi olduğunu ve müşriklerin bu taş ile teberrük edip ihtiyaçlarının giderilmesini ve sıkıntılarının kaldırılmasını bu taştan istediklerini söylemişlerdir.

¹⁵² Nûh suresinin 23. ayetinde ismi geçen vedd, suvâ', yeğûs, yeûk, nesr putları, aslen Nûh (a.s)'ın kavminin putları olup, İbn Abbas (r.a)'ın belirttiğine göre daha sonra Arapların putu oldu. (Bkz: Buhârî, hadis no: 4920)

¹⁵³ Arap müşriklerinden bazılarının, fayda ve zarar verenin sadece Allah olduğuna inandıklarına dair birazdan birkaç delil daha zikredeceğiz.

¹⁵⁴ Fussilet 37. ayetinden, onların güneş ve aya da ibadet ettikleri anlaşılmaktadır.

¹⁵⁵ Bu müşriklerde yıldızlara ibadet de vardı. Bu, onlara İbrahim (a.s)'ın kavmi olan "Sâbie"den gelmiştir. (Bkz: İğâsetu'l-Lehfân min Mesâidi'ş-Şeytân, İbnu'l-Kayyim, 2/223.)

¹⁵⁶ Sebe 40-41. ayetlerinde, onların Meleklerle de ibadet ettikleri anlaşılmaktadır.

Bu meyanda Şeyh Salih b. Abdî'l-aziz Âlu'ş-Şeyh'in "Şerhu Keşfi'ş-Şubuhât" isimli eserinde şu söylediklerini de bilmek faydalı olacaktır: "Onlar (Arap müşrikleri) şöyle diyorlardı: 'Meleklerin ruhları etrafa yayılmıştır. Bu yüzden onlardan bir şey istenildiğinde icabet ederler.' Yıldızlar veya ölümler veya salihler için yaptıkları gibi melekler için de (yaptıkları) putları yoktu. Onlara göre meleklerin ruhları etrafta yayılmıştır, (dolayısıyla) bu ruhlarla bağlantı kurmak, onlara nida etmek ve ibadet etmek ile oluyordu..." (sy:45). Ancak İbnu'l-Kayyim'in (*rahimehullah*), ismini ve sayfasını bir önceki dipnotta verdiğimiz yerde dediğine göre onlar, meleklerden bir meleğin güneşe hulul ettiğine (güneşin içine girdiğine) inanarak güneşe ibadet etmişlerdi.

¹⁵⁷ Yani onlar için önemli olan, putun, güneşin, ayın, yıldızın bizatihi kendisi olmayıp, bunların içinde olduğuna inandıkları ruh idi.

¹⁵⁸ Böylelikle her şeyi bilen, her şeyi işiten ve gören Allah'ı (*azze ve celle*), kendileriyle insanlar arasında bir aracıya ihtiyaç duyan sultanlara (daha genel bir ifadeyle bir mahlûk'a) benzetip kıyas ettiler.

“Onlar, Allah'ın dışında kendilerine ne zarar ne de fayda verebilecek şeylere ibadet ediyorlar ¹⁵⁹, ve: “bunlar, Allah katında bizim şefaathçilerimizdir (aracılarımızdır) ¹⁶⁰” diyorlar.” De ki: “Siz Allah’a göklerde ve yerde bilmediği bir şeyi mi haber veriyorsunuz? ¹⁶¹ Hâşâ! O, onların ortak koştuklarından uzak ve yücedir.” (Yûnus, 18)

أَلَا لِلَّهِ الدِّينُ الْخَالِصُ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَىٰ

“Dikkat edin, halis din yalnızca Allah'ındır. O'nun dışında kendilerine bir takım dostlar edinenler: “Onlara, bizi sadece Allah'a yaklaştırsınlar diye ibadet ediyoruz” derler...” (Zumer, 3) ¹⁶²

Müfessirlerin şeyhi lakaplı İbn Cerîr et-Taberî (rahimehullahu) Zumer 3. ayetin tefsirinde şunları söylemiştir: “Allahu Teâlâ şöyle demektedir: Allah'ın (azze ve celle) dışında kendilerini dost edindikleri ve kendilerine ibadet ettikleri veliler edinenler onlara (veli edindiklerine) derler ki: “Ey ilahlar! Biz size sadece bizi konum olarak Allah'a daha çok yaklaştırasınız ve O'nun katında ihtiyaçlarımız (isteklerimiz) hakkında bize aracılık edesiniz diye ibadet ediyoruz.”

Ayette geçen إِلَّا (ancak, sadece) ifadesinden de anlaşılıyor ki onlar, putlarının bizzat ibadeti hak ettiklerine inandıkları için değil, sadece ve sadece kendilerini Allah'a yaklaştırsınlar diye putlarına ibadet ediyorlardı. Zira onlar, putlarının mustakil olarak yaratan, rızık veren, kainat içinde tasarruf eden, fayda ve zarar veren v.s. olduklarına inanmadıkları için bunun çok doğal bir sonucu olarak ibadeti doğrudan hak ettiklerine de inanmıyorlardı.

Yine bu müşriklerin, putlarının Allah'tan bağımsız olarak fayda ve zarar veren olduklarına inanmadıkları, “...Allah'a yaklaştırsınlar diye...” ifadelerinden de anlaşılmaktadır. Zira eğer böyle inanmış olsalardı; “isteklerimizi kendilerine arzettiğimiz zaman bize yardım etsinler, sıkıntılarımızı gidersinler diye ibadet ediyoruz” anlamına gelen bir söz söylerlerdi. Dolayısıyla onlar putlarından bir şeyler isterlerken (onlara dua ederlerken), ‘sıkıntımızı giderecekler, isteğimizi bizatihi yerine getirecekler’ diye değil, sıkıntılarını gideren ve isteklerini yerine getiren tek varlık olduğuna inandıkları Allah (azze ve celle) ile aralarında aracı olsunlar diye putlarına yöneliyorlardı.

Zumer 3. ayeti hakkında bu söylediklerimize ek olarak, Arap müşriklerinin Allah hakkındaki inançları konusunda zikrettiğimiz İmran b. Husayn rivayeti de, bu müşriklerin bir kısmının ¹⁶³ mutlak fayda ve zarar verme özelliğinde Allah'ın ortağının olmadığına inandıklarını gösteriyordu. Çok önemli bir konu olması nedeniyle şu kanıtları da zikrederim:

قُلْ أَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَاللَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

“De ki: Allah'ın dışında size ne bir zarar ve ne de bir fayda verme gücüne sahip olmayan şeylere mi ibadet ediyorsunuz? Herşeyi işiten ve bilen Allah'tır.” (Mâide, 76)

¹⁵⁹ İbn Kesîr (rahimehullahu) şöyle der: “Bu ayetinde Allahu Teâlâ, ilahlarının Allah (azze ve celle) katında aracılıklarının fayda vereceğini zannederek Allah (azze ve celle) ile birlikte başkasına ibadet eden müşrikleri reddediyor...” Yani onlar, ilahlarının, kendilerine aracılık yapmak suretiyle fayda vereceklerine inanıyorlardı. Yoksa önceden de ispatladığımız ve birazdan da birkaç kanıtını daha zikredeceğimiz üzere onlar, ilahlarının Allah'dan müstakil (bağımsız) olarak fayda ve zarar verebilme gücüne sahip olduklarına inanmıyorlardı. Dolayısıyla ayeti şöyle de anlamlandırmak mümkündür; “Onlar, Allah'ın dışında kendilerine ne zarar ne de fayda veremeyeceklerini itiraf ettikleri şeylere ibadet ediyorlar...”

¹⁶⁰ İbn Cerîr et-Taberî (rahimehullahu) şöyle der: “Ve: “bunlar, Allah katında bizim şefaathçilerimizdir (aracılarımızdır)” derler. Yani onlar bunlara, Allah katındaki aracılıklarını umarak ibadet ediyorlardı (yani kendilerine aracılık etsinler diye ibadet ediyorlardı.)” Ayetteki “şefaathçilerimizdir” ifadesinden maksat, ahiretteki şefaathçiler olmayıp dünyadaki herhangi bir isteklerinin Allah tarafından karşılanması için Allah ile aralarındaki araçlardır. Zira ileride de değineceğimiz üzere onlar ahireti inkar ediyorlardı. (Bkz: İbn Kesîr, Zumer 3. ayetin tefsiri.)

¹⁶¹ Yani ne göklerde ne de yerde aracılık etmeyen şeylerin size aracılık ettiğini mi Allah'a haber veriyorsunuz? Böyle bir şey batıldır. Hakikati ve doğruluğu bilinmemektedir. Aksine Allah (azze ve celle), sizin söylediklerinizin aksini bilmektedir ki bu da, ibadet ettikleri şeylerin aracılık ederek fayda ve zarar veremedikleridir. (Câmiu'l-Beyân, Taberî.)

¹⁶² Arap müşriklerin Allah ile kendileri arasında araçlar kıldıklarını ifade eden başka bir ayet için bkz: Zümer 43-44, Rûm 12-13, Ahkâf 28.

¹⁶³ Hepsinin değil! Zira Arap müşriklerinden kimileri de vardı ki, putlarının fayda ve zarar verebilme gücüne sahip olduklarına inanıyorlardı. Bir sonraki konu olan “Arap Müşriklerinde Var Olmuş Rubûbiyyette Şirk Şekilleri” konusunda buna değinilecektir.

Eğer bu müşrikler ibadet ettiklerinin fayda ve zarar verebilme özelliğine sahip olduklarına inanmış olsalardı, Allah'ın (*azze ve celle*), onları susturmak, onların batıl bir inanca sahip olduklarını ortaya koymak için; “size ne bir zarar ve ne de bir fayda verme gücüne sahip olmayan şeylere mi ibadet ediyorsunuz?” sorusunu, yani; “size zarar ve fayda verme gücüne sahip olmadığını ikrar ettiğiniz şeylere niçin ibadet ediyorsunuz? Hal böyleyken bu şeyler ibadet edilmeyi hiç hak ediyor mu? Bu bir saçmalık değil midir?” anlamına gelen bir soruyu sormasını Rasûlüne emretmesinin bir manası olmazdı ki, Allah (*azze ve celle*) bundan münezzehtir.¹⁶⁴

Bir başka ayette şöyle buyrulmuştur:

قُلْ أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ أَرَادَنِيَ اللَّهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كَاشِفَاتُ ضُرِّهِ أَوْ أَرَادَنِي بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِكَاتُ رَحْمَتِهِ قُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ

“...De ki: Öyleyse bana söyler misiniz; Allah bana bir zarar vermek isterse, Allah'ın dışında ibadet ettikleriniz, O'nun verdiği zararı giderebilirler mi? Veya Allah, bana bir rahmet dilerse, onlar O'nun bu rahmetini önleyebilirler mi? De ki: Bana Allah yeter. Tevekkül edenler, ancak O'na güvenip dayanırlar.” (Zumer, 38)

İmam Şevkânî (*rahimehullah*) bu ayetin tefsirinde şunları kaydetmiştir: “Mukâtil (*rahimehullah*) şöyle demiştir: “Bu ayet indiği zaman Nebi (s.a.v) onlara (ayetteki soruyu) sordu ve onlar da susutular.” Mukâtil'in dışındaki (alim)ler şöyle demişlerdir: “(Müşrikler bu soru üzerine): “Bu ibadet ettiklerimiz, Allah'ın kaderinden hiçbir şeyi def edemezler, lakin bunlar aracılık ederler.”¹⁶⁵

Farz edelim ki İmran b. Husayn rivayeti ve son olarak zikrettiğimiz bu ayetler, Arap müşriklerinden bir kısmının mutlak fayda ve zarar verme özelliğinde Allah'ın ortağının olmadığına inandıklarını göstermiyor ve dolayısıyla arap müşriklerinin tümü, mutlak fayda ve zarar verme'de Allah'a ortak koşuyorlardı! Fakat görüldüğü gibi şurası bir gerçek ki, Zumer 3. ayette bahsedilen müşrikler putlarına ihtiyaçlarını arzederlerken, bizzat onların fayda vereceklerine inanarak bunu yapmadılar, faydayı Allah'ın (*azze ve celle*) vereceği, putlarının ise sadece birer aracı oldukları inancıyla bunu yaptılar! Ama buna rağmen yine de Allah (*azze ve celle*) onların bu fiillerini “şirk” olarak nitelendirdi!

Sonuç olarak, Allah'tan (*azze ve celle*) başkasından yardım istemenin şirk olması için ille de -günümüzde birilerinin zannettiği gibi- yardım isteyen kişinin, kendisinden yardım istediği kimsenin müstakil (Allah'tan bağımsız) olarak fayda ve zarar verme gücüne sahip olduğuna inanması (yani Rubûbiyyet'te de ortak koşması) şart olmayıp, sadece “meded ya Abdulkadir Geylani” demek gibi isteğini yanında bulunmayan birine yöneltmesi, yani dua ibadetini Allah'tan gayrisine sarfederek Ulûhiyyet'te şirk koşması, yaptığının dinden çıkartan bir şirk olması için kâfidir.¹⁶⁶

Bu söylediklerimizden anlaşılan bir başka sonuç da şudur ki; bir kimse, Rubûbiyyetinde Allah'a (*azze ve celle*) ortak koşmasa dahi ibadet türlerinden herhangi birini bir başkasına sarfederek sadece Ulûhiyyetinde ortak koşması ile şirk düşer.¹⁶⁷

Ömer Faruk

¹⁶⁴ Buna benzer bir ayet için bkz: Ra'd 16.

¹⁶⁵ Fethu'l-Kadîr.

¹⁶⁶ Allah'tan başkasından medet umma (istiğâse) konusuna ileride tekrar değinilecektir inş.

¹⁶⁷ Ulûhiyyette şirk şekillerine ileride değinilecektir inş.

- Arap müşriklerinden azınlık bir kesim, Allah'ın (*azze ve celle*) varlığını inkâr ediyorlar ve kainatta var olan her şeyi tabiatın ve zamanın meydana getirdiğine/yarattığına inanıyorlardı. Bu düşünceye sahip olan kimselere “dehriyyûn (zamancılar)” denilmiştir. Günümüzde ise bunlar “materyalist”, “ateist” olarak isimlendirilmektedir. Allah (*azze ve celle*) bu müşriklerin şöyle dediğini hikâyeye etmiştir:

وَقَالُوا مَا هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَا إِلَّا الدَّهْرُ

“Dediler ki: “O (hayat), dünya hayatımızdan başka bir şey değildir.¹⁶⁹ (Bazımız) ölürüz ve (bazımız da) yaşarız. Ve bizi ancak zaman (günlerin ve gecelerin geçmesi) helak etmektedir (öldürmektedir)...” (Câsiye, 24)

Ebu Hureyre (*radiyallahu anh*) Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in şöyle dediğini aktarmıştır: “Cahiliyye ehli şöyle diyorlardı: “Bizi ancak gece ve gündüz helak eder. Bizi helak eden, bizi öldüren ve bizi yaşatan¹⁷⁰ O'dur (zamandır.)” Bunun üzerine Allah (*azze ve celle*) kitabında: “Dediler ki: O (hayat)...” buyurdu.”¹⁷¹

- Abdulkâdir el-Bağdâdî'nin (*rahimehullah*) “el-Farku beyne'l Firak” isimli meşhur eserinde söylediğine göre onlardan kimisi, Allah'ın (*azze ve celle*) ruhunun güzel suretlerin içine hulûl ettiğini (girdiğini) iddia ederek o güzel gördükleri suretlere ibadet ediyorlardı.¹⁷²

- Bu müşriklerden kimileri de vardı ki, Allah'ın (*azze ve celle*) “Rahmân” ismini inkâr ediyorlardı. Allah (*azze ve celle*) onlar hakkında şöyle buyurmuştur:

وَهُمْ يَكْفُرُونَ بِالرَّحْمَنِ

“...Onlar Rahmân'ı inkar ediyorlar...” (Ra'd, 30) ¹⁷³

Bu ayet Hudeybiye anlaşması hakkında inmiştir. Bu anlaşmada Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) Ali (*radiyallahu anh*)'ya: “Bismillâhirrahmânirrahîm yaz” dediğinde, Süheyl b. Amr ve orada bulunan diğer müşrikler Müseylemetu'l Kezzâb'ı kastederek: “Biz Rahman olarak sadece Yemâme'nin sahibini biliriz.” diye çıkışarak anlaşma metnine bismelenin yazılmasını kabul etmemişlerdi.

- Allah'ın insanlardan Rasûller göndermesini inkâr ediyorlardı. Allah (*azze ve celle*) onlar hakkında şöyle buyurmuştur:

وَمَا مَنَعَ النَّاسَ أَنْ يُؤْمِنُوا إِذْ جَاءَهُمُ الْهُدَىٰ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَبَعَثَ اللَّهُ بَشَرًا رَسُولًا

“Kendilerine hidayet geldiğinde, insanların (buna) inanmalarını sadece, “Allah Rasûl olarak bir beşeri mi gönderdi” demeleri engellemiştir.” (İsrâ, 94) ¹⁷⁴

Fakat onların bu inkârı tamamen inatlarından kaynaklanmış ve ellerinde Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e karşı ileri sürecekleri bir bahaneleri olsun diye Allah'ın (*azze ve celle*) insanlardan peygamber göndermeyeceğini dillerine

¹⁶⁸ Arap müşriklerinde bulunmuş Rubûbiyyet'te şirk şekillerini aktardığımızda -örneğin- onların ahireti inkar etmelerinden söz ederken zihinlere, “bu inancın küfür olduğunu anladık da peki neden şirk olsun” diye bir soru gelebilir. İleride Rubûbiyyet'te şirk konusundan bahsettiğimizde bu ve buna benzer şirklerin neden şirk olduğu anlaşılacaktır bi iznillah.

¹⁶⁹ Yani dünya hayatından başka bir hayat (ahiret) yoktur.

¹⁷⁰ Yani nefes alıp vermemizi sağlayan, bizi rızıklandıran, iyileştiren, hasta eden, çocuk veren, zengin kılan...

¹⁷¹ Câmiu'l-Beyân, Taberî.

İnsanı yaşatan ve öldürenin “zaman” olduğuna inanan biri aynı zamanda güneşin doğup batması, yağmur ve kar yağması, rüzgârın esmesi gibi kâinattaki işleri yapanın da zaman olduğuna inanan biridir.

¹⁷² Bkz: sy:353.

¹⁷³ Buna benzer bir ayet için bkz: Furkân 60.

¹⁷⁴ Bu anlamda başka ayetlerde vardır. Örneğin bkz: Yâsîn 15.

dolamışlardı. Zira önceden kanıtlanmıştı ki onlar, bir insan olan İbrahim (*aleyhisselam*)'ı peygamberleri olarak kabul ediyor ve onun dininden tevarüs ettikleri bir takım ibadetlerde bulunuyorlardı.

- Arap müşriklerinin büyük bir kısmı¹⁷⁵ öldükten sonra dirilmeyi/ahireti inkar ediyorlardı.¹⁷⁶ Onların öldükten sonra dirilişi kabul etmediklerini gösteren birçok ayet vardır. Bunlardan birinde Allah (*azze ve celle*) şöyle buyurmuştur:

وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ. قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنْشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ

“Kendi yaratılışını unutarak bize karşı misal getirmeye kalkıştı ve: “Şu çürümüş kemikleri kim diriltecek?” dedi. De ki: Onları ilk defa yaratmış olan diriltecek. Çünkü O, her türlü yaratmayı bilendir.” (Yâsîn, 78-79)

- Arap müşriklerinden kimisi, meleklerin Allah'ın kızları olduğuna ve meleklerin annelerinin cinlerin şeref sahibi olanları olduğuna inanıyorlardı.¹⁷⁷ Keza bazı putlarının da Allah'ın (*azze ve celle*) kızları olduğunu söylüyorlardı.¹⁷⁹ Bu habis inanç, Allah'ı (*azze ve celle*) mahlûk'a benzetmek demektir.

- Onlardan kimi de bazı yıldızların bizatihi yağmur yağdırdığına inanıyordu.¹⁸⁰

- Onlar putlarını, Allah'ın (*azze ve celle*) isimlerinden türettikleri isimlerle isimlendiriyorlardı. Şöyle ki; menât ismini Allah'ın el-Mennân isminden, Lât ismini “el-Îlâh (veya) Allah” isminden, Uzza'yı “el-Azîz” isminden alarak putlarına vermişlerdi.¹⁸¹

- İçlerinde, kainatta iki ilah olduğuna; hayırlı şeylerin yaratıcısının “nur ilahı”, şer olan şeylerin yaratıcısının “karanlık ilahı” olduğuna inanan ve nur ilahını karanlık ilahından üstün gördükleri için nurun aslının ateş olduğuna inanıp da ateşe tapan Mecusiler de vardı.¹⁸²

- Onlardan kimi de Yahudi ve Hristiyandı, Arap yahudileri ve Arap hristiyanları vardı.¹⁸³ Malumdur ki Yahudi ve Hristiyanlar'da hem Rubûbiyyet ve hem de Uluhiyyet şirkinin çeşitli şekilleri vardır.

- İbadet ettikleri putların ilah, ma'bûd ve Allah'ın ortakları olduklarına inanıyorlar, onları bu sıfatlarla nitelendiriyorlardı:

أَجْعَلِ الْأَلِهَةَ إِلَهًا وَاحِدًا إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ عَجَابٌ

“İlahları tek bir ilah mı kıldı? Gerçekten bu şaşılacak bir şey.” (Sâd, 5)

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَى

...O'nun dışında kendilerine bir takım dostlar edinenler: “Onlara, bizi sadece Allah'a yaklaştırsınlar diye ibadet ediyoruz” derler...” (Zümer, 3)

سَيَقُولُ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكْنَا وَلَا آبَاؤُنَا

Şirk koşanlar diyecekler ki: “Allah dileseydi ne biz ortak koşardık ne de atalarımız...” (En'âm, 148)

- Arap Müşrikler, kayıtsız şartsız egemenlik yetkisinde de Allah'a (*azze ve celle*) ortak koşarlardı. Şöyle ki; Bu müşriklerin reisleri, Allah'tan (*azze ve celle*) hiçbir delil olmadığı halde tamamen heva ürünü olan bir takım helal ve

¹⁷⁵ Kimi ilim ehline göre ise hepsi. Ancak önceden aktardığımız cahiliye şiirlerden anlaşıldığına göre doğru olan, kimi müşriklerin ahirete, amellerin karşılığının verileceğine inandığıdır.

¹⁷⁶ Allah'ın (*azze ve celle*) öldükten sonra diriltmesi ise Rubûbiyyetin bir özelliğidir.

¹⁷⁷ Bkz: Buhârî, Bâbu Zikri'l-Cinni ve Sevâbihim ve İkâbihim, Bâbu Tefsîri Sureti's-Sâffât (Ayet no: 158)

¹⁷⁸ Bu müşriklerin hepsinin değil de bazılarının bu inanca sahip olduğuna dair bkz: Fethu'l-Bârî, İbn Hacer el-Askalânî, 8/168.

¹⁷⁹ Ed-Durru'l-Mensûr, Suyûtî, 3/36-37, 4/182-183, 5/292-293, Mecmû'u'l-Fetâvâ, İbn Teymiyye, 17/271-272.

¹⁸⁰ Bu yıldızların hangi yıldızlar olduğuna dair bkz: Vâkıa 82. ayet'in tefsiri. Onlardan 'bazısının' bu inanca sahip olduğuna dair bkz: el-Câmiu li Ahkâmi'l-Kur'ân, İmam Kurtubî.

¹⁸¹ Bkz: Câmiu'l-Beyân, Taberî, Necm 19-21. ayetlerin tefsiri. Bedâiu'l-Fevâid, İbnu'l-Kayyim, 1/190-191.

¹⁸² Bkz: el-Meârif, İbn Kuteybe, sy:339.

¹⁸³ Bkz: el-Milelu ve'n-Nihal, Şehristânî, 3/658, Bulûğu'l-Ereb, Âlûsî, 2/240-242.

haramlar belirleyip bu helal ve haramları Allah'a (*azze ve celle*) nisbet ederek Allah'a iftirada bulunmuşlar ve böylece hem kendilerini kayıtsız şartsız egemenlik yetkisinde Allah'a ortak koşarak ve hem de çıkardıkları bu hükümleri Allah'a (O'nun dinine) nisbet ederek iki yönden küfre girmişlerdi. Bu reislerin yönettiği halk ise belirlenen bu hükümlerin üstün, değerli olduğuna inanarak onlara itaat etmişlerdi. İşte bu şekilde reislerini Allah'a ortak koşuyorlardı.

İbn Kesîr (*rahimehullah*) şöyle söylemiştir: "...Kastedilen şudur ki, Amr b. Luhay insanlar için dinde bir takım şeyler ihdas edip/ortaya çıkarıp bununla İbrahim (a.s)'ın dinini değiştirmiş ve bu konuda Araplar da ona tabi olmuştu." ¹⁸⁴ "...Onlar arasındaki şerefenden, onlar yanındaki konumundan ve onlara olan iyiliğinden ötürü onun sözü ve fiili onlar (Araplar) hakkında tabi olunan bir şeriat gibi idi." ¹⁸⁵

Allah (*azze ve celle*) bunlar hakkında şöyle buyurmaktadır:

مَا جَعَلَ اللَّهُ مِنْ بَحِيرَةٍ وَلَا سَائِبَةٍ وَلَا وَصِيلَةٍ وَلَا حَامٍ وَلَكِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكُذِبَ وَكَثُرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ

"Allah, ne "bahîre"yi, ne "sâibe"yi, ne "vasîle"yi ve ne de "hâm"ı meşru kılmıştır.¹⁸⁶ Fakat kâfir olanlar, Allah'a yalan iftira etmektedirler. Onların çoğu da akletmez." (Mâide, 103)

إِنَّمَا النَّسِيءُ زِيَادَةٌ فِي الْكُفْرِ يُضِلُّ بِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا يُحْلِقُونَ عَامًا وَيُحَرِّمُونَ عَامًا لِيُؤَاطِنُوا عِدَّةَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ فَيُحِلُّوا مَا حَرَّمَ اللَّهُ زَيْنَ لَهُمْ سُوءَ أَعْمَالِهِمْ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ

"(Haram ayları) ertelemek, sadece kâfirlikte ileri gitmektir.¹⁸⁷ Bununla (bu erteleme işine tabi olan) kâfirler (reisleri tarafından) saptırılır. Allah'ın haram kıldığıının sayısına uydurmak için (haram ayını) bir yıl helâl sayarlar, bir yıl da haram sayarlar ve böylece Allah'ın haram kıldığını helâl kılarlar. Kötü işleri kendilerine güzel gösterilmiştir. Allah kâfirler topluluğunu hidayete erdirmez." (Tevbe, 37)

وَإِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً قَالُوا وَجَدْنَا عَلَيْهَا آبَاءَنَا وَاللَّهُ أَمَرْنَا بِهَا قُلٌّ إِنَّ اللَّهَ لَا يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ أَتَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ

"Onlar bir kötülük ¹⁸⁸ yaptıkları zaman: "Babalarımızı bu yolda bulduk. Allah da bize bunu emretti" derler. De ki: Allah kötülüğü emretmez. Allah'a karşı bilmediğiniz şeyleri mi söylüyorsunuz?" (A'râf, 28) ¹⁸⁹

Bu saydıklarımız dışında Araplar arasında Rububiyyette şirkin başka şekilleri de vardı. Hadislerden -ki bunlar ileride zikredilecektir- ve arap tarihini konu edinen kitaplardan öğreniyoruz ki bu müşrikler içersinde örneğin, gaybtan haber veren kâhinler, arraflar, müneccimler v.b kişiler, bunların verdiği haberleri tasdik edenler, uğursuzluk inancına sahip olanlar, bizatihi fayda vereceğine, belayı kaldıracacağına ve gelebilecek olan sıkıntıyı def edeceğine inanarak halka, ip v.b. şeyler takanlar vardı.

Sonuç itibariyle Arap müşriklerin Allah (*azze ve celle*) hakkındaki inançları hususunda buraya kadar söylenenlerden şu ortaya çıkmaktadır ki, onlar bu husuta karışık bir toplum idi. Onlardan kimisi Allah'ın (*azze ve celle*) varlığını inkar ederek Rubûbiyyetinde Allah'ı (*azze ve celle*) hiçbir yönüyle birlemiyor, kimisi Rubûbiyyetin bir çoğunda, kimi ise büyük bir çoğunluğunda Allah'ı (*azze ve celle*) tevhid ediyorlardı. Fakat onların içlerinde Rubûbiyyet tevhidini tam anlamıyla gerçekleştirmiş hiçbir kimse yoktu. Dolayısıyla, "Arap müşrikleri Allah'ı (*azze ve celle*) Rubûbiyyetinde

¹⁸⁴ el-Bidâye ve'n-Nihâye, 2/189.

¹⁸⁵ A.g.e, 2/187.

¹⁸⁶ Bu adlar develere verilmiş isimlerdi. Bu develere özel işaretler konur ve onları herhangi bir işte kullanmak, yemek için kesmek, şu ya da bu biçimde kendilerinden yararlanmak haram sayılırdı. (Geniş bilgi için tefsirlere müracaat ediniz.) Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) bir hadisinde, bu hükmü, Mekke'ye putçuluğu ilk getiren Amr b. Luhay'ın çıkarttığını bildirmiştir.

¹⁸⁷ Kâfirlerin reisleri haram aylardan birinde savaşmak istediklerinde bu ayı helal kılarlar ve helal kıldıkları bu ayın yerine başka bir ayı da haram kılarlardı. Ta ki Allah'ın haram kıldığı 4 ay sayısını bozmuş olmasınlar! İşte Allah (*azze ve celle*) onların hevaları doğrultusunda yaptıkları bu işin kâfirlikte ileri gitmek olduğunu belirtmiştir.

¹⁸⁸ Örneğin; Allah'a ortak koşmak, kâbe'yi çıplak olarak tavaf etmek gibi.

¹⁸⁹ Benzeri ayetler için bkz: En'âm 136-140, A'râf 32, En'âm 114, En'âm 150, Şûrâ 21.

birliyorlardı” şeklinde genel bir ifade kullanmayı, bu müşriklerin bütün yönleriyle Rubûbiyyette Allah’ı birlediklerini çağrıştıran ve avam tarafından da böyle anlaşılan bir ifade olması sebebiyle doğru bulmuyoruz.

Ömer Faruk

ONALTINCI DERS: İSİM VE SIFATLAR TEVHİDİ

3) İsim ve Sıfatlar Tevhidi: Evvela şunu söylemek gerekir ki, aslında tevhidin bu kısmıyla Rubûbiyyet tevhidi arasında bir fark yoktur. Birazdan tevhid'in bu kısmını tarif edeceğimiz zaman da bu görülecektir. Bu sebeple ki -önceden de belirttiğimiz gibi- selef'ten, tevhid'i "marifet ve ispat tevhidi" -ki bu kısım, Rubûbiyyet ve İsim ve Sıfatlar tevhidi'nin karşılığındadır- ve "talep ve kast tevhidi" -ki bu kısım ise Ulûhiyyet tevhidi'nin karşılığındadır- diye ikiye böldükleri aktarılmıştır. Ancak, Allah'ın (*azze ve celle*) isimleri ve sıfatları hususunda bidat fırkaları tarafından bir takım batıl görüşler ileri sürülünce, özellikle onların bu mevzudaki görüşlerini reddetmek amacıyla İslam âlimleri, isim ve sıfatlar tevhidini ayrı bir kısım olarak addedip tevhid'i üç kısma ayırmışlardır. İşte bizler de, Allah'ın (*azze ve celle*) İsim ve sıfatları hususundaki hak olan itikada ve bu batıl görüşlere kısa da olsa değinmek için tevhidi üç kısımda inceledik.¹⁹⁰

Tarifi: Allah (*azze ve celle*)'nin, kitabında veya Rasûlü'nün diliyle kendisini isimlendirdiği ve vasıfladığı şeylerde (yani Kur'ân'da ve sahih sünnette geçen isimlerinde ve sıfatlarında), tahrîf, ta'tîl, temsîl ve tekyîf olmaksızın bir olduğuna, hiçbir ortağının olmadığına inanmaktır.

Tarifte geçen kavramların anlamları:

1) Tahrîf: İsim ve sıfat naslarının lafız ve manalarını asıllarından çıkartıp değiştirmektir. Buna göre tahrîf iki kısma ayrılır:

a) Lafız Tahrîfi: Bunun bir örneği, Cehmiyye ekolüne mensup bazı kimselerin, "Allah Musayla konuştu" (*Nisâ 164*) ayetini, hareke değişikliği yaparak 'Musa Allah ile konuştu' (yani Allah Musa ile konuşmadı) anlamına getirmeleridir.¹⁹¹

b) Mana Tahrîfi: Bunun manası; lafzı, asıl/zahir (ilk olarak anlaşılan) anlamından başka bir manaya değiştirmektir. Cehmiyye, Mu'tezile, Eş'arî ve Mâturîdîler'in yaptığı gibi, "(Allah): Ey İblis! Seni iki elimle yarattığıma secde etmeden alıkoyan şey nedir?..." (*Sâd, 75*) ayetinde geçen "iki el" ifadesini nimet veya kudret diye manalandırmak, mana tahrîfi'nin bir misalidir.

İçinde bulunduğumuz toplumun, şuurunda olarak veya olmayarak mensub oldukları Mâturîdîler ve Eş'arîler, Allah'ın (*azze ve celle*) isimlerini kabul ederler, yani zahir anlamları üzerine alırlar. Fakat Eş'arîler sıfatlardan 7 tanesini kabul ederler. Bunlar; Hayat (dirilik), kelim (konuşma), basar (görme), sem' (işitme), irade, ilim (bilme) ve kudret (güç yetirme) sıfatlarıdır. Mâturîdîler ise bu yedi sığata "tekvîn (bir şeyi yokken meydana getirme, oluşturma)" sıfatını da ekleyip 8 sıfat kabul ederler. Bunun dışında kalan sıfatları ise -dipnotta bahsedildiği gibi yine- Allah'ı (*azze ve celle*) mahluk'a benzetme (teşbîh) endişesiyle zahir anlamlarının dışında başka manalarda anlamak suretiyle kabul etmezler. Ancak bu endişenin tutarlı bir yönü yoktur. Zira;

İsimdeki benzerlik hakikatteki/mahiyetteki benzerliği gerektirmez: Bunun böyle olduğu, mahluklar arasında dahi görülen bir durumdur. Örneğin; insanın, filin ve karıncanın "el" isminde bir sıfatı var. Burada bir isim benzerliği olsa da, birinin elinin mahiyeti ile diğerlerinin elinin mahiyeti arasında bir benzerliğin olmadığı çok aşikârdır. Aynı şekilde insanın başı, dağın veya oda'nın başı gibi değildir. Nitekim dağın ve odanın başının kaşı ve gözü yoktur veya odanın başı diğer başlar gibi en üstte değildir. Yine devenin kuvveti ile sineğin kuvveti bir değildir... İşte bütün bu

¹⁹⁰ Geniş bilgi isteyenler, yakında -inşâallah- yayınlanacak olan "İsim ve Sıfatlar Tevhidi" risalemize müracaat edebilirler.

¹⁹¹ Cehmiyye, konuşma sıfatını kabul etmemelerine bir gerekçe olarak şöyle demektedirler: "Eğer kabul edersek Allah'ı (*azze ve celle*) mahluk'a benzetmiş oluruz! Allah'ı (*azze ve celle*) mahluk'a benzetmek ise şirkdir" Bu kimseler aynı gerekçeyle sadece konuşma sıfatını değil, bütün isimleri ve bütün sıfatları da inkar etmektedirler. Bunlara: "Ama Allah (*azze ve celle*) kendisinden Semî (işiten), Basîr (gören) v.s. diye bahsediyor ve bu isimler işitme, görme vs. sıfatları içeriyor." denildiğinde, Kur'ân ayetlerini inkar edemeyecekleri için buna zorlama da olsa bir cevap! bulmuşlardır.

Bu meyanda kısaca Mu'tezile'den de bahsedecek olursak; Onlar, Allah'ın (*azze ve celle*) isimlerini kabul edip sıfatlarını kabul etmezler. Örneğin: "Allah Basîr'dir (görendir) ancak görmesi yoktur. Semî'dir (işitendir) ama işitmesi yoktur. Rahîm'dir ama rahmeti yoktur!" derler ve bu inançlarını da tevhid olarak nitelendirip, Allah'a (*azze ve celle*) işitme, görme v.s. sıfatlar nisbet edilmesinin şirk olduğunu iddia etmektedirler! Bu kimselerin böyle bir itikadı benimsemelerinin gerekçelerinden biri yine zanlarınca Allah'ı (*azze ve celle*) mahluk'a benzetme korkusudur.

söylediklerimiz arasında benzerliğin olmayışı, zatlarının farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Zira sıfatlar zat'a tabi olup zat'a yaraşır bir haldedir. Zat'lar farklı olunca sıfatlar da farklı olmaktadır. Yani; "zattaki farklılık sıfattaki farklılığı da gerektirir."

Eğer bu, mahluklar arasında dahi mevcut bir durum ise, hiçbir benzeri olmayan yaratanın sıfatlarının mahiyeti/hakikati ile isim olarak aynı sıfatları bulunduran mahlukların sıfatlarının mahiyeti/hakikati arasında bir benzerliğin olmaması evleviyetle geçerlidir. Nasıl ki Allah'ın (*azze ve celle*) işitmesiyle insanın işitmesi, veya Allah'ın (*azze ve celle*) ilmiyle insanın ilmi veya Allah'ın (*azze ve celle*) görmesi ya da rahmeti ile insanın görmesi ya da rahmeti (bütün bunların mahiyeti) arasında bir benzerlik olmayıp, Allah'ın (*azze ve celle*) bu sıfatlarını kabul etmekten ötürü O'nu (*azze ve celle*), işitme, bilme... sıfatı olan insana benzetmiş olmuyorsak, aynı şekilde örneğin; insanın iki eli, iki gözü, istivası ve inmesi ile Allah'ın (*azze ve celle*) bu sıfatları arasında bir benzerlik olmayıp, Allah'ın (*azze ve celle*) bu sıfatlarının olduğuna inandığımızda O'nu insana benzetmiş olmayız.¹⁹²

Kimi ilim ehli, tarifte geçen "tahrîf... olmaksızın" ifadesi yerine "te'vîl... olmaksızın" ifadesini kullanmışlar ve bununla, sahih ve batıl tevil diye iki kısmından biri olan ve mana tahrîfi'nin anlamdaşı olan batıl te'vil'i kastetmişlerdir.¹⁹³

2) Ta'tîl: İsim ve sıfatları, tahrîf ederek veya etmeyerek Allah (*azze ve celle*) hakkında olumsuz kılmaktır. Allah'ın (*azze ve celle*) isim ve sıfatlarında ta'tîl yapanlara "Muattıla" denir.

Tahrîf ve Ta'tîl arasındaki fark: Aradaki farkı bir örnek üzerinden açıklayalım; "*Rahman arşa istiva etti*" (*Tâhâ 5*) ayetini zahir anlamından (yani Allah'ın, arşın üzerine yükselip orada karar kılması anlamından) soyutlamak ta'tîl, bunun akabinde ayeti, Cehmiyye, Mu'tezile, Eş'arî ve Mâturîdîler'in yaptığı gibi 'Allah arşı istîlâ etti/egemenliği altına aldı' şeklinde anlamlandırmak ise tahrîftir. Birisi de bu ayet hakkında; "evet, Allah (*azze ve celle*) arşa istiva etmiştir, ama bunun ne anlama geldiğini bilmiyorum; bu ayete ne zahir anlamını veriyorum, ne de "istîlâ etti" v.b. zahir anlamına aykırı bir anlam veriyorum, manasını Allah'a (*azze ve celle*) havale ediyorum" derse, bu kimse zahir bir anlamı başka bir anlamla değiştirmedeğinden ötürü tahrîf yapmamış olmakla beraber, zahir anlamı Allah (*azze ve celle*) hakkında olumsuz kılması nedeniyle ta'tîl yapmış olur.¹⁹⁴ Yani ta'tîl tahrîften daha geneldir. Her tahrîf bir ta'tîl'dir, ama her ta'tîl tahrîf değildir.

3) Temsîl: Allah'ın (*azze ve celle*) zatının veya sıfatlarının mahluklarındaki gibi olduğuna inanmaktır. Örneğin: Allah'ın işitmesi biz insanların işitmesi gibidir", veya "Allah'ın eli bizim elimiz gibidir" demek gibi. Allah'ın (*azze ve celle*) isim ve sıfatlarında Temsîl yapanlar "Müşebbihe" ve "Mümessile" diye isimlendirilmiştir.¹⁹⁵

4) Tekyîf: Allah'ı (*azze ve celle*) herhangi bir mahluka benzetererek veya benzetmeyerek onun zatını veya sıfatlarını belli bir ölçüye koymaktır/nitelendirmektir (bunların keyfiyetini zikretmektir). Örneğin, "Allah gecenin son üçte birinde dünya semasına şöyle şöyle iner" demek gibi. Keza Râfîzî Hişam İbnu'l Hakem'in tabileri olan Hişâmîler'in; "Allah'ın uzunluğu eni gibidir"¹⁹⁶ sözleri de tekyîf'e verilecek bir örnektir.

Burada şunu belirtmek gerekir; Bizler ehli sünnet olarak isim ve sıfatlarda tekyîf yapmayız, ancak bunun anlamı, mutlak anlamda keyfiyeti olumsuz kılmak değildir. Örneğin, Allah'ın (*azze ve celle*) arşa istivasının bir keyfiyeti olduğuna inanırız. Zira herbir şey mutlaka bir keyfiyet üzere olur. Ancak Allah (*azze ve celle*), bu istivanın nasıl olduğunu bize bildirmedeği için bunu bilemeyiz.

¹⁹² Yani Eş'arî ve Maturîdî'lerin yaptığı gibi işitme, görme gibi sıfatları kabul edip de aynı işitme ve görme gibi zâtî sıfatlardan olan iki el, iki göz, yüz gibi sıfatları kabul etmeyerek sıfatlar arasında muteber bir gerekçe olmamasına rağmen ayırım yapmayız.

¹⁹³ İbn Useymîn (*rahimehullah*) "Şerhu'l Akîdeti'l Vâsitiyye" adlı eserinde, tahrîf kavramını kullanmanın daha doğru olduğuna dair dört sebep zikretmiştir.

¹⁹⁴ Bu düşünceye sahip olan kimselere Muattıla denmekle birlikte aynı zamanda "Mufavvida" diye de isimlendirilirler.

¹⁹⁵ Kimi alimler, tarifte geçen "temsîl" kelimesinin yerine "teşbîh" ifadesini kullanmışlardır. Ancak temsîl kavramını kullananlarla teşbîh kavramını kullananlar aynı anlamları kastetmişlerdir. Bununla birlikte bu kavramlar arasında şöyle ince bir fark vardır; Temsîl, Allah'ın (*azze ve celle*) bir sıfatıyla mahluk'un bir sıfatı arasında her yönden benzetme yapmaktır. "Allah'ın eli tamamıyla/her yönüyle filin eli gibidir" demek gibi. Teşbîh ise, Allah (*azze ve celle*) ile mahluk'un sıfatları arasında bazı yönlerde benzetme yapmaktır. (Bkz: ez-Zinâd fî Şerhi Lum'ati'l İ'tikâd, Ali b. Hudayr el-Hudayr, sy:6).

¹⁹⁶ Bkz: Makâlâtü'l İslâmiyyîn, Ebu'l Hasen el-Eş'arî, sy:31.

Tekyîf ile Temsîl arasındaki fark: Tekyîf temsîlden daha geneldir. Her temsîl bir tekyîftir. Çünkü Allah'ın (*azze ve celle*) sıfatını mahluka benzeten biri, otomatikmen Allah'ın (*azze ve celle*) sıfatını keyfiyetlendirmiş olur. Ancak her tekyîf temsîl değildir. Zira her tekyîf'de mahluka benzetmek yoktur.

İsim ve sıfatlar tevhidi'nin ne anlama geldiğini bildikten sonra, tevhid'in bu kısmının şu iki asıl üzerine bina edildiğini söyleyebiliriz:

1) Allah'ı (*azze ve celle*), mahluklara benzemekten, -başka bir tabirle- noksan sıfatlardan tenzih etmektir. Örneğin, Allah'ı (*azze ve celle*), azâlarının, uzunluğunun, eninin, derinliğinin, tadının, kokusunun (yani cisimlerden bir cisim)¹⁹⁷ olmasından tenzih etmek veya ağlamak, üzülme, acıkmak, susamak gibi sıfatlarla vasıflamamak.

2) Kendisinde hiçbir eksiklik bulunmayan kâmil/kemal sıfatları Allah (*azze ve celle*) hakkında ispat etmek/olumlu kılmaktır.

Şûrâ suresinin meşhur 11. ayeti, bu iki asla da delalet etmektedir:

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ

"...O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O, her şeyi işitendir, her şeyi bilendir." (Şûrâ 11)¹⁹⁸

Kısacası; Kur'an ve sünnette geçen isim ve sıfat nasları, teşbîh ve tekyîf yapılmaksızın, Allah'a (*azze ve celle*) layık olan/yaraşan zahir anlamları üzere anlaşılmalıdır. Zâhir anlamdan maksad, arap dilini bilenlerden selim (bozulmamış) bir akla (fehme, anlayışa) sahip olan kimselerin, herhangi bir kelime veya cümleyi işittiklerinde veya okuduklarında zihinlerine gelen ilk anlamdır. Malum olduğu üzere ehl-i sünnet alimleri'nin ittifakıyla sabittir ki; bir söz'de aslolan, o sözün zâhir anlamının alınmasıdır. Şayet bu anlamın alınmasını engelleyen muteber bir karine/delil varsa, o zaman zâhir anlamın dışına çıkılır ki, bu zâhir anlamın dışındaki anlamı almaya "sahih te'vîl" denir. Ancak böyle bir karine olmadan yapılan tevîl'e ise "batıl tevîl" denir...¹⁹⁹

Ömer Faruk

¹⁹⁷ Allah'ın (*azze ve celle*), cisimlerden bir cisim olduğuna; uzunluğunun, eninin, derinliğinin, tadının veya kokusunun olduğuna itikad edenlere "Mücessime" denilmektedir.

¹⁹⁸ İlk cümle ilk maddeye, ikinci cümle de ikinci maddeye delalet etmektedir.

¹⁹⁹ Geniş bilgi isteyenler, yakında -inşâallah- yayınlanacak olan "İsim ve Sıfatlar Tevhidi" risalemize müracaat edebilirler.

ONYEDİNCİ DERS: ALLAH (azze ve celle) NEREDE?

Allah (azze ve celle) Nerede?

Allah (azze ve celle), mahlukatın (alemin) en son noktası olan arşının üzerindedir. İşte bunu gösteren bazı deliller;

- Kur'ân'da Allah'ın (azze ve celle) arşa istiva ettiğini belirten yedi ayet vardır. Bu ayetlerin zâhir (zihne ilk gelen) anlamı; "Allah'ın (azze ve celle) arşa yükseldiği ve orada yerleştiği"dir. Şöyle ki; Bu yedi ayet'te istiva kelimesi "على" ve "إلى" harf-i cerrleri ile kullanılmıştır. Bu kelime "على" harf-i cerri ile kullanıldığında arap luğatında, "yükselmek ve karar kılmak/yerleşmek" manasına gelir.²⁰⁰ "إلى" harf-i cerri ile kullanıldığında ise, "yükselmek ve tam bir şekilde yönelmek" anlamına gelir. Harf-i cerrsiz kullanıldığında ise -ki Kur'ân'da istiva kelimesi bu şekilde kullanılmamıştır-birçok manaya gelmektedir. Bu manalardan biri de, Eş'arî ve Mâturîdîler'in istiva ayetlerine yüklediği "istîlâ" (-arşı-egemenliği altına almak) anlamıdır. Dolayısıyla bu ayetlerdeki "Allah'ın arşa istiva etmesi" ifadesi ile kastedilen, arşının üzerinde olması'dır.

- Kur'an'da ve sünnet'te geçen Allah'ın (azze ve celle) "el-A'lâ", "el-Aliyy" ve "el-Müteâl" isimleri de, O'nun (azze ve celle), mahlukların en son noktası olan arşın üstünde olduğunu göstermektedir. Şöyle ki; el-Aliyy ve el-A'lâ isimlerinin anlamı, "en üstte olan" demektir. Bu anlam ise, hem zat (uluvvü'z zât), hem değer (uluvvü'l kadr), hem de galip gelme (uluvvü'l kahr) bakımından en üstte olma manalarını içermeye elverişlidir. Zira bu isimlerin geçtiği naslarda bu isimlerin, sadece değer veya sadece galip gelme veyahut her ikisi bakımından en üstte olan anlamına has olduğuna dair bir karine yoktur. O halde bu isimlerin her üç anlamı da kapsadığı, dolayısıyla bu isimlerin manasının Allah'ın (azze ve celle) zatı da dahil değer ve galip gelme bakımından en üstte olan" olduğu ortaya çıkmaktadır.

يَخَافُونَ رَبَّهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ

- "Onlar (melekler) üstlerindeki Rablerinden korkarlar..." (Nahl, 50)

أَمِنْتُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ أَنْ يَخْسِفَ بِكُمْ الْأَرْضَ فَإِذَا هِيَ تَمُورُ

- "Semâ'da²⁰¹ olanın (Allah'ın) sizi yere batırıvermeyeceğinden emin mi oldunuz. O zaman yer sarsıldıkça sarsılır." (Mülk, 16, ayrıca 17)

إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ

- "...Güzel söz ona (Allah'a) yükselir..." (Fâtır, 10)

قلت يا رسول الله أفلا أعتقها؟ قال انتني بها فأتيته بها فقال لها أين الله؟ قالت في السماء قال من أنا؟ قالت أنت رسول الله قال أعتقها فإبها مؤمنة
Muâviye b. el-Hakem (radiyallahu anh) anlatıyor: "...Dedim ki: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bu cariyeyi azad edeyim mi?." Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) dedi ki: "O'nu bana getir." Cariyeyi getirdim. Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) o'na dedi ki; "Allah nerededir?." Cariye; "Semada'dır" dedi. Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem); "Ben kimim" diye sordu. Cariye; "Sen Allah'ın Rasûlüsün" deyince Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem); "Bu cariyeyi azad et. Zira o mü'mindir." dedi."²⁰²

- Allah'ın (azze ve celle) gecenin son üçte birinde dünya semasına "inmesi" de onun yukarı cihette olduğunu gösterir.

²⁰⁰ Bu manaya geldiğine dair örnek olarak bkz: Mu'minûn 28, Hûd 44.

²⁰¹ "Sema'da" ifadesinden zahiren Allah'ın (azze ve celle) yedi kat semanın içinde olduğu anlaşılmaktadır. Allah (azze ve celle) elbetteki kendisini yarattığı şeylerden birinin kuşatmasından münezzehtir. Dolayısıyla bu ifade şu iki şekilde tefsir edilmiştir ki her biri de sahih tefsirlerdir: **1**) Sema'dan kasıt uluvv'dur (yani üst'tür). Örneğin şu ayette sema kelimesi bu anlamda kullanılmıştır: "O (Allah) sema'dan (yani üstten) su/yağmur indirdi..." (Ra'd, 17) Çünkü yağmur buluttan yağar. Bulut ise sema ile yer arasındadır. Bunun delili ise şu ayettir: "...sema ile yer arasında boyun eğdirilmiş olan (emre hazır bekleyen) bulutlarda, aklını kullanan bir topluluk için nice ayetler vardır." (Bakara 164) Şayet yağmur buluttan yağıyor ve bulut da sema ile gök arasında ise, o halde sema buluttan daha üsttedir. Dolayısıyla Ra'd, 17. ayette sema ile kastedilen üst'tür. **2**) Sema ile kastedilen yedi kat semadır, fakat ayetteki في harf-i cerri على manasındadır. O halde mana, "Sema'nın üstünde olanın..." şeklinde olur. Nitekim في harfi cerri'nin على manasında da kullanıldığı, ehlince bilinen bir husustur. Buna bir örnek olarak bkz: Tâhâ 71.

²⁰² Müslim.

- Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in İsrâ ve Mi'râc gecesinde yedinci kat semaya kadar çıkartılıp sonra onunda ilerisine yükseltip Allah'ın (*azze ve celle*) O'na yakınlaşması ve vahyetmesi de, O'nun, arşının üzerinde olduğunun ayrıca bir kanıtıdır. ²⁰³

- İnsan fıtratı dahi Allah'ın (*azze ve celle*) gökte olduğunu kabul eder. Nitekim başımıza bir sıkıntı geldiği zaman sağa sola dönmeyip ellerimizi ve gözlerimizi yukarı kaldırarak Allah'a (*azze ve celle*) dua ederiz.

Ve daha başka deliller... Öyle ki, İbnu'l Kayyim (*rahimehullah*) ve daha başka ilim ehli, Allah'ın (*azze ve celle*), arşının üzerinde olduğuna dair 3000'in üzerinde delil olduğunu söylemişlerdir. ²⁰⁴

Hatta Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in kendilerine gönderildiği Arap müşrikler dahi Allah'ın (*azze ve celle*) semada olduğunu ikrar ediyorlardı. İşte bunun kanıtları:

عن عمران بن حصين قال : " قال النبي صلى الله عليه وسلم لابي : يا حصين كم تعد اليوم إليها ؟ قال أبى سبعة ، ستة في الارض ، وواحدا في السماء ، قال فأبهم تعد لرغبتك ورهبتك ؟ قال الذى في السماء ،

İmrân b. Husayn (*radiyallahu anh*) şöyle demiştir: Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) babama dedi ki: "Ey Husayn! Bugün kaç tane ilaha ibadet ediyorsun?" Babam da: "Yedi (ilaha ibadet ediyorum). Bunlardan altısı yerde, biri ise (ki bu da Allah'tır) semadadır." dedi. Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'de dedi ki: "Arzu ettiğin ve başına gelmesinden korktuğun şeyler hakkında (isteklerinin karşılanması için) onlardan hangisini (ilah olarak) sayarsın (ona yönelir ve ondan istersin)." Babam da şöyle dedi: "Semada olana..." ^{205 206}

Cahiliye dönemi şairlerinden Antera b. Şeddad şöyle söylemiştir: "Ey Ablu! Şayet Rabbim sema'da eceli belirlemişse ecelden kaçış yerim neresidir ki!" ²⁰⁷

Yine cahiliye dönemi şairlerinden Ümeyye b. Ebi's Salt ise şöyle demiştir: "Allah'ı övün/yüceltin. O, övülmeye layıktır, sema'daki rabbimizdir, büyüktür." ²⁰⁸

Başka bir şiirinde de şöyle demiştir: "Mahlukların kendisini yüceltmeye güç yetiremedikleri (yani hakıyla yüceltemedikleri) kimseyi ve arşın üzerinde olanı her türlü noksanlıktan tenzih ederim. O tektir, birleşmiş olandır." ²⁰⁹

Bir başka cahiliye şairi Evs b. Hârise b. Sa'lebe şöyle söylemiştir: "Bizim öyle bir Rabbimiz var ki, O, arşının üzerine yükselmiş ve işleyeceğimiz hayır ve şerleri bilendir." ²¹⁰

Ayriyeten, bu müşriklerin Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e, Allah'ın (*azze ve celle*) yukarı cihette olduğunu bildiren ayetler hakkında karşı çıktıklarının sabit olmaması da, onların, Allah'ın (*azze ve celle*) sema'da olduğuna inandıklarını gösteren başka bir delildir.

Dolayısıyla Allah (*azze ve celle*) arşının üzerinde olup, sapık Cehmiye fırkasından bir grubun zannettiği gibi zatıyla her yerde değildir. ²¹¹ Veya Cehmiye'den kimilerinin, Mâtûrîdî ve Eş'arî dediği gibi, "Allah ne âlemin içinde, ne dışında, ne üstünde, ne altında, ne âleme bitişik, ne de âlem'den ayrı"! denilemez.

²⁰³ Bkz: Buhârî, hadis no: 7517.

²⁰⁴ Bkz: Şerhu Kitâbi Usûlî's Sünne, Abdulazîz b. Abdullah er-Râcihî, sy: 105 (el-Mektebetu's Şâmile programındaki sayfa numarası verilmiştir.)

²⁰⁵ Tirmizî, Ahmed. Tirmizî ((*rahimehullah*)) bu hadis hakkında şöyle demiştir: "Bu hadis, hasen ğarîb bir hadistir. Bu hadis, bunun dışındaki başka varyantlarla da İmrân b. Husayn'den rivayet edilmiştir." İbnu'l Kayyim ((*rahimehullah*)) "el-Vâbilu's Sayyib" (sy:411) adlı kitabında bu rivayetin "sahih" olduğunu söylemiştir.

²⁰⁶ Osman b. Saîd ed-Dârimî ((*rahimehullah*)), vefat tarihi: hicrî 280) şunları söylemiştir: "Huzâili Husayn o gün küfür içinde iken, yüce olan Allah'ı, (arşının üzerinde olmadığı görüşünü) İslam'a haksız olarak mal eden Merîsî ve ashabından daha iyi biliyordu. Zira Husayn, sema'da olan yaratıcı ilah ile mahluk olan yeryüzündeki ilahların ve putların arasını ayırmıştı. Böylelikle Allah'ın (*azze ve celle*) sema'da olduğuna dair Müslümanlarla kâfirler arasındaki kelime/söz ittifak etmiştir." (Raddu'd Dârimî ale'l Merîsî, sy: 24).

²⁰⁷ Şiirin aslı: يا عبلُ أين من المنية مهربي ... إن كان ربي في السماء قضاها

Şiirin aslı: ²⁰⁸ مجدوا الله فهو للمجد أهل... ربنا في السماء أمسى كبير

Şiirin aslı: ²⁰⁹ فسبحان من لا يقدر الخلق قدره... ومن هو فوق العرش فردٌ موحد

²¹⁰ Şiirin aslı: فإن لنا رباً علا فوق عرشه... عليمًا بما تأتي من الخير والشر

Şayet denilirse ki; “Herhangi bir şeyin her hangi bir yönde olduğunu söylemek, aynı zamanda o şeyin kesinlikle bir mekanda olduğunu söylemeyi gerektirir. Allah (*azze ve celle*) ise mekandan münezzehtir” denilirse, bu itiraza şöyle cevap verilir: Evet, bir yönde olan bir şeyi mutlaka bir şeyler kuşatır. Ama bu, mahlûklar hakkında geçerli olup Allah (*azze ve celle*) hakkında geçerli değildir. Zira Allah’ın (*azze ve celle*), üzerine istiva ettiğini söylediği arş, mahlûkların en son noktasıdır, arştan sonra hiçbir mahlûk yoktur, boşluk bile yoktur. Dolayısıyla Allah (*azze ve celle*) yukarı cihettedir, ancak kendisini hiçbir şey kuşatmamıştır. Yani Allah (*azze ve celle*) bütün mahlukatın (âlemin) üstündedir, onların dışındadır.

Ömer Faruk

²¹¹ Elbette ki Allah (*azze ve celle*) ilmiyle, işitmesiyle ve görmesiyle her yeredir.

ONSEKİZİNCİ DERS: ŞİRK VE YERYÜZÜNDEKİ İLK ŞİRKİN SEBEBİ

ŞİRK

Bilindiği üzere şirk, tevhid'in tam zıddıdır. Dolayısıyla nasıl ki tevhid'in; Ulûhiyyet, Rubûbiyyet ve İsim ve Sıfatlar tevhidini olmak üzere üç kısmı varsa, aynı şekilde şirk de; Ulûhiyyette, Rubûbiyyette ve İsim ve Sıfatlarda şirk olmak üzere üç'e ayrılır. Ancak "İsim ve Sıfatlar Tevhidi" konusunun başında da söylediğimiz gibi Rubûbiyyet tevhid'i ile İsim ve Sıfatlar tevhidini arasında bir fark olmaması ve İsim ve Sıfatlar tevhidinin sadece bazı önemli mevzularda değinebilmek için Rubûbiyyet tevhidinden ayrı olarak zikredilmesi sebebiyle biz burada şirk'i; "Rubûbiyyette Şirk" ve "Ulûhiyyette Şirk" olarak iki kısım altında ele alacağız.

Bu iki kısımdan her biri de, "Büyük şirk" ve "Küçük şirk" olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Buna göre şirkin dört kısmı olduğu ortaya çıkmaktadır.

Bizler ilk olarak; dinden çıkartan, yapılmış ve yapılacak bütün iyi amelleri boşa çıkartan, dünyada kendisinden tevbe edilmediği takdirde Allah'ın (c.c) ahirette bağışlamayıp sahibinin ebedi cehennemde kalmasını gerekli kılan "Büyük şirk" üzerinde duracağız:

Büyük şirk; "Allah'a (c.c), sadece kendisinin hak ettiği şeylerin herhangi birinde mahluklardan birini inançta veya amelde denk tutmak/ortak koşturmadır." Başka bir ifadeyle büyük şirk; "Allah (c.c)'a, rubûbiyyetinde veya ulûhiyyetinde herhangi bir varlığı denk-ortak kılmaktır."

Rasûlullah (s.a.v) bir hadislerinde şirk'in tarifini yapmıştır. Abdullah b. Mesud (r.a) şöyle demiştir: "Nebi (s.a.v)'e hangi günahın Allah katında en büyük olduğunu sordum, O da şöyle dedi:

أَنْ تَجْعَلَ لِلَّهِ نَدًّا وَهُوَ خَلْقَكَ

"Seni yarattığı halde Allah'a ortak kılmaktır."²¹²

Yeryüzünde İlk Meydana Gelmiş Şirk'in Sebebi

Tevhid'in önemi konusunda da söylemiştik ki, İbn Abbas'ın (r.a) dediğine göre Âdem (a.s)'in vefatından yaklaşık on asır kadar yeryüzünde Allah'a (c.c) ortak koşulmuyordu. Bundan sonra şirk baş gösterince Allah (c.c) uyarıcı olarak Nuh (a.s)'ı görevlendirdi. İşte insanlık tarihinde meydana gelen bu ilk şirkin sebebi, "salih insanların ruhlarını ta'zîm/övgü'de aşırıya gidilmesi" idi.

Nuh (a.s) onlara sadece Allah'a (c.c) ibadet edip şirkten sakınmaları gerektiğini söyleyince birbirlerine şu habîs tavsiyede bulunmuşlardı:

وَقَالُوا لَا تَدْرُنَّ آلِهَتَكُمْ وَلَا تَذَرُنَّ وَدًّا وَلَا سُوَاعًا وَلَا يَغُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْرًا

"Dediler ki: Sakın ilahlarınızı bırakmayın. (Özellikle de) Vedd'i, Süvâ'ı, Yeğûs'u, Yeûk'u ve Nesr'i sakın bırakmayın."
(Nûh 23)

İbn Abbas (r.a) bu ayetin tefsirinde şunları söylemiştir:

هذه أسماء رجال صالحين من قوم نوح ، فلما هلكوا أوحى الشيطان إلى قومهم : أن انصبوا إلى مجالسهم التي كانوا يجلسون فيها أنصابا ، وسموها بأسمائهم ، ففعلوا ، فلم تعبد ، حتى إذا هلك أولئك وتَنَسَّخَ العلم عبدة .

"Bu isimler, Nuh (a.s)'ın kavminden salih adamların (Allah'a ibadet eden âbidlerin) isimleridir. Bu kimseler öldüğü zaman²¹³ şeytan onların kavmine; içlerinde oturdukları meclislere bu kimselerin heykellerini dikmelerini ve bu

²¹² Buhârî, Müslim.

²¹³ Rivayet edildiğine göre bu kimseler aynı sene içerisinde ölmüşlerdi.

heykelleri onların isimleriyle isimlendirmelerini vahyetti ve onlar da bunu yaptılar. ²¹⁴ Fakat bu heykellere ibadet edilmedi. ²¹⁵ Ta ki bu kimseler öldüğü ve ilim yok olduğu zaman ²¹⁶ heykellere ibadet edildi.” ²¹⁷

İbn Cerîr et-Taberî (r.h) bu ayetin tefsirinde Muhammed b. Kays'tan (r.h) şunları aktarmıştır:

كانوا قوما صالحين من بني آدم ، وكان لهم أتباع يقتدون بهم ، فلما ماتوا قال أصحابهم الذين كانوا يقتدون بهم : لو صورناهم كان أشوق لنا إلى العبادة إذا ذكرناهم ، فصوروهم ، فلما ماتوا وجاء آخرون دب إليهم إبليس فقال : إنما كانوا يعبدونهم وبهم يسقون المطر ، فعبدوهم

“Bu kimseler Âdem (a.s)’ın oğullarından olan salih kişiler idi ve kendilerine uydukarı tabileri vardı. Bunlar öldüğü zaman kendilerine tabi olan ashâbı şöyle dediler: “Şayet onların suretlerini yaparsak, onları hatırladığımız zaman (Allah’a) ibadet etmeye daha istekli oluruz”. Böylece onların suretlerini yaptılar. Daha sonra bu tabiler ölüp başkaları gelince İblis onların aklına girdi ve dedi ki: “Sizden öncekiler onlara ibadet ediyordu ve onlar vesilesiyle atalarınıza yağmur veriliyordu”. Ve böylece onlara ibadet ettiler. ²¹⁸”

İbnu’l-Kayyim el-Cevziyye (r.h) şöyle demiştir: “Seleften kimileri şöyle söylemiştir: ‘Bu kimseler, Nuh (a.s)’ın kavmi içersinde bulunan salih kişilerdi. Öldükleri zaman insanlar onların kabirlerinin başından ayrılmadılar ve sonra onların heykellerini yaptılar. ²¹⁹ Sonra aradan uzun bir müddet geçti ve onlara ibadet ettiler.’ İşte bu insanlar (şirk olmayan bid’atler olan) iki fitnenin arasını birleştirmişlerdi: **a)** Kabir fitnesi, **b)** Heykeller fitnesi. Bu iki fitne, Rasûlullah (s.a.v)’in, sahih olduğunda ittifak edilmiş, Âişe (r.a)’dan gelen hadisinde işaret ettiği fitnelerdir: “Ümmü Seleme (r.a) Rasûlullah (s.a.v)’e, Habeşistan’da “Mâriye” denilen bir yerde gördüğü kilise’den bahsetti. Ve O’na (s.a.v), kilisede gördüğü suretlerden söz etti. Rasûlullah (s.a.v) de şöyle buyurdu: “Onlar ki, içlerinden salih bir kişi öldüğünde onun kabrinin üzerine mescid bina ederler ve mescitte onların suretlerini yaparlardı. İşte bu kimseler Allah katında mahlukların en şerlileridir.” ... İşte bu hadiste Nebi (s.a.v) heykeller ve kabirler arasını birleştirmiştir.” ²²⁰

Maalesef günümüzde de Şiiler ve Sofiler arasında salihler ya da salih olduğu iddia edilenler hakkında aşırıya kaçmanın var olduğunu görmekteyiz. Kabirlerinin üzerine bina yapmak, bereket elde etme amacıyla kabirlerinin yanında kurban kesmek veya namaz kılmak veyahut dua etmek, resimlerini asmak, emeklemek gibi önlerinde mecnunca hareketlerde

²¹⁴ Şöyle ki; insanlar, bu kimselerin ölümünden ötürü çok üzölmüşlerdi. Şeytan da onlardaki bu duygusallığı fırsat bildi ve onlara, görünüşte nasihat olan, ancak hakikatte aldatma ve tuzak’tan ibaret olan bir öneride bulundu; onlara, bu kimselerin heykellerini yapmalarını ve bu heykelleri meclislerine koymalarını fısıldadı. Ta ki bu heykelleri görerek onların güzel halleri zihinlerinde canlanır da böylece Allah’ı (c.c) hatırlarlar, takvalı olmaya, onların izini takip etmeye şevklenirler! Yani bu kimseler, salih insanların heykellerini yapıp meclislerine koyarken niyetleri temizdi ve asla Allah’a (c.c) ortak koşmayı kastetmemişlerdi. Fakat buna rağmen yaptıkları bu iş, Allah’ın razı olmadığı, O’nun gazap ettiği bir işti.

²¹⁵ Zaten şeytan da onların putlara ibadeti/şirki kabul emeyeceklerini biliyordu ve bu yüzden, -asıl gayesi insanların şirk düşmelerini sağlamak olduğu halde- onlara ilk başta şirk koşmalarını söylemedi. Çünkü onlar ilim üzere idiler; yeryüzünde hiç şirk koşulmadığı için Allah’a hiçbir şekilde ortak koşulmaması gerektiğini çok iyi biliyorlardı. Fakat şeytanın “meclislere heykellerini koyma” önerisi zahiren güzel gözüktüğü için bunu kabul etmişlerdi. Yani şeytanın yatırımı ileriye yönelikti. Hedefi, tedricî (aşamalı) bir şekilde gelecek nesillerin arasına şirki yerleştirmektir ve başardı da.

Bu kimselerin, Allah’ı hatırlatma gayesiyle heykeller yapmaları bir bid’atti. Zira Allah’tan (c.c) gelmiş hiçbir delil olmadığı halde kafalarından böyle bir ibadet şekli belirlemişlerdi. O halde demek ki bid’at, uzun zaman sonra da olsa küfre ve şirke götürür. Ve yine buradan anlaşılacaktır ki, bir bid’at görünürde güzel de olsa ve o bid’ati işleyenlerin niyeti temiz de olsa, “güzel bid’at” diye hiçbir muteber delili olmayan bir kavramı öne sürüp de zahiren güzel olan, fakat işin hakikatinde tehlikeli olan bu tür bid’atlerden de kaçınılması gerekir.

²¹⁶ Başka bir rivayette: “âlimlerin ölümüyle ilim silindiği zaman” ifadesi geçmektedir. Yani şirten sakındıran, sadece Allah’a (c.c) ibadet etmeye teşvik eden âlimler ölüp de ilim insanlar arasından kalktığı zaman...

²¹⁷ Buhârî, hadis no: 4920.

²¹⁸ Başka bir rivayette bu heykellere ibadet edenlerin, heykellerin dikilmesindeki gayeyi unutarak şöyle dedikleri geçmektedir: “İlklerimiz bunları ancak Allah katındaki şefaathlerini (aracılıklarını) umarak ta’zîm etmiştir.” (Fethu’l-Mecîd Şerhu Kitâbi’t-Tevhîd; Abdurrahman b. Hasen, Teysîru’l-Azîzi’l-Hamîd fi Şerhi Kitâbi’t-Tevhîd; Şeyh Süleyman b. Abdillâh, Hâşiyetu Kitâbi’t-Tevhîd; Abdurrahman b. Muhammed b. Kâsım.) Dolayısıyla şeytanın bu kimseleri şu şekilde şirk düşürdüğünü anlıyoruz: “Bunlar Allah katındaki şefaathçilerdir. Allah’a yakınlaştırılmış, Allah yanında konumları olan kimselerdir. Siz ise günahkâr, miskin kimselersiniz. Bu yüzden onlara ibadet ederseniz sizi Allah’a yaklaştırırlar.” Yani Arap müşriklerinin putlara ibadet etme nedeni olarak ileri sürdükleri gerekçenin aynısı!

²¹⁹ İbnu’l-Kayyim’in seleften aktardığı rivayette önceki iki rivayetten farklı olarak onların, heykel yapıp meclislere koymaktan önce kabirlerinin başından ayrılmadıkları geçmektedir.

²²⁰ İğâsetu’l-Lehfân, 1/84.

bulunmak gibi ta'zim'de aşırılık şekilleri. İşte bu ve benzeri aşırıya kaçma şekilleri -ileride de değineceğimiz üzere- onların bazı şirk türlerine bulaşmasına sebep olmuştur.

Şirk meselelerine geçmeden evvel son olarak şunun da altını çizelim: Şirk'in hakikati şu iki şeydir:

1) Kendini benzetmek (teşebbuh)

2) Benzetmek (teşbîh) ²²¹

1. kısımla kastolunan, bir mahlûkun haddini aşır el-Hâlık'a (yaratıcı olan Allah'a) has olan herhangi bir özelliğinde O'na (c.c) kendini benzetmesidir. Böyle biri elbette ki insanları saptırıp onların şirke düşmelerine neden olur. 2. kısımla kastedilen ise, birçok şeyden aciz olan bir mahlûku, inançta veya amelde her şeye gücü yeten el-Hâlık'a has olan herhangi bir özelliğinde O'na benzetmektir. Yine bu kısma, Allah'ı (c.c) mahlûk'a benzetmek de girer.

Ömer Faruk

²²¹ Bkz: el-Cevâbu'l-Kâfi limen Seele an'î'd-Devâi'ş-Şâfi, sy: 159,161.

ONDOKUZUNCU DERS: RUBÛBİYETTE ŞİRK VE ÖRNEKLERİ -1-

a) Rubûbiyyette Şirk: Allah'a (c.c), zâtında veya isimlerinden herhangi birinde veyahut sıfatlarından herhangi birinde (yani bu üç şeyden birinde) başkasının denk/ortak olduğuna inanmaktır. Başka bir ifadeyle; "inançta şirk"tir.

Rubûbiyyette şirk'in iki çeşidi vardır:

1) Şirku't-Ta'tîl (Tâ'tîl Şirki): Allah'ın (c.c) varlığını veya bir ismini veyahut bir sıfatını kabul etmemektir. İbnu'l-Kayyim (r.h) şöyle demiştir: "...Her muattıl (ta'tîl yapan) müşriktir..."²²² Halîl Herrâs (r.h) şöyle demiştir: "Her muattıl ve sıfatları inkâr eden kişi müşriktir, tağuta ibadet edendir."²²³

2) Şirku't-Tendîd (Tendîd Şirki): Allah'ın (c.c) varlığını/zatını, ismini veya sıfatını inkâr etmeksizin O'na (c.c) bunlardan birinde başkasını ortak kılmaktır.

Binaenaleyh; tâ'tîl şirkinde Allah'ın varlığını veya bir ismini veya bir sıfatını inkâr söz konusu olup, tendîd şirkinde ise Allah'ın varlığını, ismini ve sıfatını kabul etme bulunmakla beraber bunlardan birinde başkasını Allah'a ortak koşma vardır.

Her yönüyle olmayıp genel anlamda bu iki şirk çeşidinden en çirkin Şirku't-Ta'tîl'dir. İbnu'l-Kayyim²²⁴, Ahmed el-Makrizî²²⁵, Halîl Herrâs²²⁶ ve daha başka ilim ehli de böyle söylemişlerdir. Zira Şirku't-Tendîd'de Allah'ın varlığını, isim veya sıfatını inkâr olmadığı için Şirku't-Ta'tîle nisbeten biraz hafif kalmaktadır.

Rubûbiyyette Şirk'e Dair Örnekler

- Firavunun şirki: O ki, Allah'ın (c.c) varlığını inkâr etmiş ve kendisinin Mısır ehlinin rabbi/ilahı -yani mutlak/kayıtsız şartsız hükümdarı/egemeni- olduğunu iddia etmişti. Allah (c.c) onun hakkında şöyle buyurur:

قَالَ فِرْعَوْنُ وَمَا رَبُّ الْعَالَمِينَ

"Firavun şöyle dedi: Alemlerin Rabbi dediğin de nedir?" (Şuarâ 23)²²⁷

وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ مَا عَلِمْتُ لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرِي

"Firavun: Ey İleri gelenler! Sizin için benden başka bir ilah tanımıyorum..." (Kasas 38)

فَقَالَ أَنَا رَبُّكُمُ الْأَعْلَى

"Ve: "Ben sizin en yüce rabbinizim" dedi." (Nâziât 24)²²⁸

Ancak Firavun'un bu inkârı tamamen inadından, kibrinden kaynaklanmıştı. Aslında o Allah'ın (c.c) varlığına inanıyordu.²²⁹

Allah'ı (c.c) inkâr etmenin şirk olmasının nedeni şudur: Böyle bir inanca sahip olan biri Allah'ı (c.c) yok sayarak O'nu ma'dûmât'a (olmayan şeylere) benzetmekte, ma'dûmât'ı Allah'a denk/ortak tutmaktadır. Veya böyle biri, kâinatta ayan beyan gördüğü; yaratma, öldürme, yaşatma gibi işlerin kaçınılmaz olarak bir veya daha çok varlık tarafından

²²² el-Cevâbu'l-Kâfi, sy:310.

²²³ Şerhu'l-Kasîdeti'n-Nûniyye, 2/283.

²²⁴ Bkz: A.g.e.

²²⁵ Bkz: Tegrîdu't-Tevhîdi'l-Mufîd, sy: 14.

²²⁶ Bkz: A.g.e. sy: 285.

²²⁷ Buna benzer başka bir ayet için bkz: Mü'min 36-37.

²²⁸ Bu ayetlerde ifade edilen 'Firavun'un ilahlık ve rablik iddiasında bulunması'; "ben yaratıcıyım" veya "sizleri rızıklandıran, sizleri yaşatan ve öldüren benim" v.b. anlamlara gelmeyip, bu iddiasıyla Firavun insanların mutlak/kayıtsız şartsız hükümdarı olduğunu izhar etmişti. Geniş izah için bkz: İstismar Edilen Kavramlar, Alâeddin Palevi, İlah ve Rabb kavramları bölümü.

²²⁹ Bkz: Neml 14, İsra 102.

yapıldığına inanan biridir. Ya da bu kimse, hevasına tabi olarak/ibadet ederek hevasını ilah edinmiş, o'nu Allah'a ortak koşmuş biridir.²³⁰

Firavun'un insanların hükümdarı olduğunu iddia etmesinin şirk olması ise, bu iddiasıyla kendisini Allah'ın (c.c) kayıtsız şartsız egemenlik yetkisine ortak kılması nedeniyledir.²³¹

- Kâinata var olan her şeyi tabiata ve zamana isnad ederek tabiatı ve zamanı Allah'a ortak koşan azınlık Mekkeli müşriklerin ve ateistlerin/materyalistlerin şirki de böyledir.

- Bir şiirinde, *"Rab kuldur, kul rabdir. O halde kim mükelleftir! Eğer (mükellef) kuldur dersen o kul rabdir. Eğer rab dersen o nasıl mükellef olsun!"*²³² diyen ve sofilerce "eş-Şeyhu'l-Ekber (en büyük şeyh)" diye lakaplandırılmış İbnu Arabî'nin²³³ (ölüm tarihi: hicrî 638), yine bir sözünde; *"Cübbenin içinde ancak Allah vardır"*²³⁴ ve *"ben el-Hakk'ım (Allah'ım)"*²³⁵ diyen Hallâc (ölüm tarihi: hicrî 309)²³⁶ ve İbnu'l-Fârid'in (ölüm tarihi: hicrî 632) ve onun inancına sahip olan el-Affî et-Tilmisânî, İbn Seb'în, v.b.'lerin düşünceleri de bu kabil şirktendir. Bunlar, Allah'ın (c.c), mahlûkât'ın kendisi olduğunu, varlığın hepsinin tek bir şey olduğunu, yani domuzların, köpeklerin v.s bütün varlığın/her şeyin Allah (c.c) olduğunu söylemişlerdir.

Bu sapık düşüncesinin bir gereği olarak İbn Arabî şunları da sarfetmiştir: *"Varlıktaki her kelam/konuşma onun kelamı'dır. İster bu -şiir olmayan- düz yazı olsun, ister şiir olsun."*²³⁷ Yani insanlardan sadır olan şirk, küfür kelimeleri, yalan konuşmalar, şiirler, köpeğin havlaması v.s hepsi Allah'ın kelam'dır!

Bu düşünceye "vahdetu'l-vucûd (varlığın birliği)" denilir. Bu düşünceyi savunanlar farkında olmadan Allah'ın (c.c) varlığını inkâr etmektedirler. Zira Allah'ın (c.c) mahlûkât'ın aynısı olduğunu söylemek, mahluklardan ayrı bir Allah'ın (c.c) var olduğunu reddetmek anlamına gelmektedir. İşte bu sapıklar, "her şey Allah'tır" diyerek mahlûkât'ı Allah'a (c.c) ortak koşmuşlardır.

- Hayırlı şeylerin yaratıcısının "nur ilahı", şer olan şeylerin yaratıcısının "karanlık ilahı" olduğuna inanan Mecusilerin şirki. Bunlar, kâinata nur ilahı ve karanlık ilahı olmak üzere iki ilah'ın olduğuna inanırlar.²³⁸

- Mu'tezile'nin şirki: Mu'tezile'ye göre kulun fiillerinin yaratıcısı kulun kendisidir. Ehl-i sünnet icma etmiştir ki, kulun fiillerinin yaratıcısı Allah (c.c)'tir. Dolayısıyla Mu'tezile bu görüşü savunmak suretiyle sadece bir veya birkaç varlığı değil, bütün insanların yaratıcı olduğuna inanarak yaratma sıfatında bütün insanları Allah'a (c.c) ortak koşmuşlardır.²³⁹

Ömer Faruk

²³⁰ Bkz: Câsiye 23.

²³¹ İleride bu yetkinin sadece Allah'a ait olduğu üzerinde durulacaktır.

²³² Şiirin aslı: العبد رب والرب عبد يا ليت شعري من المكلف...! إن قلت عبد فذاك رب وإن قلت رب فأنى يكلف؟

²³³ Bu kişiyle Mâlikî âlimlerinden müfessir İbnu'l-Arabî (r.h) karıştırılmamalıdır. Bahsettiğimiz kişiye İbnu Arabî, müfessir olan Mâlikî âlimine ise İbnu'l-Arabî denilir.

²³⁴ Sözün aslı: ما في الجبة إلا الله

²³⁵ Sözün aslı: أنا الحق

²³⁶ Kâdî İyâd (r.h), meşhur kitabı "eş-Şifâ bi Ta'rîfi Hukûki'l-Mustafâ" isimli eserinde şunları kaydetmiştir: "Muktedir döneminde Mâlikîlerden Bağdad fakihleri, Hallâc'ın ilahlık iddiasında bulunması, hulûl (Allah'ın mahluk'un içine girdiği) inancına kail olması ve "ben el-Hakk'ım" sözü sebebiyle, görünürde şeriat hükümlerine bağlı olmasıyla beraber o'nun öldürülmesi ve çarpmıha gerilmesi noktasında icma etmiş ve tevbesini kabul etmemişlerdir." (2/1091).

²³⁷ Şiirinin aslı: وكل كلام في الوجود كلامه... سواء علينا نثره أو نظامه

²³⁸ Ayriyeten bunlar, hayrı seven, isteyen ve yaratan olduğu için nur ilahını karanlık ilahından daha üstün görürler. Bu sebeple nurun aslı onlara göre ateş olduğu için ateşe ibadet ederler.

²³⁹ Ancak imamlarımız (Allah onlardan razı olsun) Mu'tezile'yi muayyen olarak tekfir etmemişlerdir.

YIRMİNCİ DERS: RUBÛBİYYETTE ŞİRK VE ÖRNEKLERİ -2-

- Allah'ın (c.c) herhangi bir hükmüne buğz etmek, bunu beğenmemek, bu hükmün gerici, çöl kanunu, ilkel olduğunu söylemek ve Allah'tan başkasının belirlediği bir hüküm/kanun ile hükmetmenin doğru ve güzel olduğuna inanmak. Veya Allah'ın (c.c) herhangi bir hükmünün, her zamanda veya herhangi bir zamanda kanûnen yürürlükte olmaya/insanlar üzerinde uygulanmaya elverişli bir hüküm olmayıp, O'ndan (c.c) başkasının belirlediği bir hüküm/kanun ile hükmetmenin 'daha doğru ve daha güzel' olacağına inanmak. Veyahut daha doğru ve daha güzel olduğuna inanılmasa bile bunda bir sakınca olmadığına inanmak. Bütün bunlar da Rubûbiyyette şirkin şekilleridir. Zira egemenlik yetkisi yalnızca Allah'a (c.c) aittir. Eğer ki yedi kat göğü, yedi kat yeri ve bunların içinde bulunanları yaratan, kâinatın düzenini sağlayan, geçmişte her ne olmuşsa ve gelecekte her ne olacaksa hepsini en ince ayrıntısına kadar bilen, her işinde bir hikmet olan yalnızca Allah (c.c) ise, eğer ki O, kullarına zulmetmeyi kendisine haram kılmışsa, o halde elbette ki kayıtsız şartsız olarak her türlü konuda; sosyal, siyasal, ekonomik, ticari, eğitim-öğretim v.s. hayatın her alanında her zaman ve mekân'da geçerli olacak kanunlar belirlemeye, insanların hayatlarına karışmaya tek hak sahibi de O olacaktır. Allah'ın (c.c) yarattığı varlıklardan biri olan, yemeğe, içmeğe, ihtiyaç gidermeye muhtaç olan, hastalanan..., Allah'ın (c.c)'in izin vermesiyle yaşayıp hal, hareket ve tavırlarda bulunan aciz insanların böyle bir hakları yoktur. Allah (c.c) şöyle buyurmaktadır:

وَلَا يُشْرِكْ فِي حُكْمِهِ أَحَدًا

"...O, hükmünde kimseyi ortak etmez." (Kehf 26)

إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ

"...Hüküm (egemenlik yetkisi) sadece Allah'a aittir. O size, kendisinden başkasına ibadet etmemenizi emretmiştir. İşte dosdoğru din budur. Fakat insanların çoğu bilmezler." (Yûsuf 40)

أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ

"...İyi bilin ki, yaratmak da emretmek²⁴⁰ de sadece O'na mahsustur." (A'râf 54)

Dolayısıyla yukarıda zikrettiğimiz üç inanç şekli birine sahip olan kimse, mutlak/kayıtsız şartsız kanun koyma sıfatında beşerî bir kanunu veya kanunları, bu kanunu veya kanunları belirleyenleri ve -demokrasi, laiklik gibi- Allah'ı (c.c) kayıtsız şartsız egemen olarak kabul etmeyen hangi beşerî sistemi benimsiyorsa o sistemi Allah'a (c.c) ortak koşmuş, denk tutmuş olur.

- Bir kimsenin, dilediği takdirde rızık vermeye veya hastaya şifa vermeye veya yağmur yağdırmaya veya düşmana karşı muzaffer kılmaya veya bir köyü ya da şehri afetlerden, düşman saldırılarından korumaya v.s. kudretinin olduğuna inanmak. Veya ölmüş birinin ya da hiçbir vesile olmadığı halde uzakta bulunan birinin herhangi bir sıkıntıdan kurtarabilme özelliğinin/gücünün bulunduğuna inanmak. Bu inanca sahip olanlara göre Allah (c.c) bazı kimselere kâinat içinde bir veya birden çok alanda tasarruf etme yetkisi vermiş, onlar da bu yetkileriyle Allah'tan (c.c) müstakil (bağımsız) olarak dilediklerini yapabilmektedirler. İşte bu inanç, her şeye kadir olma sıfatının bir parçasında Allah'tan başkasını O'na ortak koşmaktır.

Bu şekil şirk, Râfizîlerde var olan şirklerden bir tanesidir. Onlar, imamlarının kâinat içinde tasarruf ettiklerine inanmaktadırlar. Nitekim İran'da gerçekleşen Şii devriminin lideri Humeynî şu sözleri sarf etmiştir: "İmam için övülmüş bir makam, yüce bir derece ve kâinat içinde sevk ve idare yetkisi vardır. Öyle ki, bu kâinatın tüm zerrelere, kendisinin velayetine ve egemenliğine boyun eğer. Mezhebimizin inanç gereklerinden bir tanesi de, imamlarımızın, kendisine ne yakınlaştırmış bir meleğin, ne de gönderilmiş bir peygamberin ulaşabildiği bir makama sahip

²⁴⁰ "Emretmek" ifadesinin içine hem 'kevnî' hem de 'şer'î emirler dâhildir. Kevnî emirlerden maksat; kâinat içindeki varlıkların işlerini idare etmek, düzene sokmaktır. Şer'î emirler ile kastedilen ise, insanların yaşamını şekillendiren emirlerdir. İşte bu her iki emir de Allah'a (c.c) mahsustur.

olmalarıdır. Elimizdeki rivayet ve hadisler gösteriyor ki, en büyük Peygamber (s.a.v) ve imamlar, bu âlemin yaratılışından önce birer nurdular ve Allah (c.c) onları kendisinden başka kimsenin bilmediği bir menzile (konuma) ve yakınlığa yerleştirdi. Nitekim Cebrail (a.s) -Miraç (hadisesinin anlatıldığı) rivayetlerde geçtiği gibi-; “Az daha yaklaşıyordum yanardım” demiştir. İmamlarımızdan şöyle dedikleri rivayet olunmuştur: “Bizim Allah ile aramızda bazı özel haller vardır, ona ne yakınlaştırılmış bir melek ne de gönderilmiş bir peygamber ulaşır...”²⁴¹ Şia'nın kitaplarında buna benzer birçok söz bulunmaktadır.

Sofilerden kimileri de bu noktada şirke düşmüştür. Onlar, Rasûlullah (s.a.v)'in ve Ğavs, Kutup, Ebdâl, Evtâd, Nucebâ, Nukabâ, İmamlar ve Meczûb diye lakaplandıkları kimselerin kâinatta tasarruf ettiklerine, kendilerinden yardım istendiğinde/çağırıldıklarında işitip insanların sıkıntılarını giderebilme kudretine sahip olduklarına, Allah'ın (c.c) onlara böyle bir yetki tanıdığına inanmaktadırlar. Buna dair geçmiş ve günümüz sofilerinin birçok sözü bulunmaktadır.²⁴² Burada bir örnek olarak, Allah'ın (c.c); “*Mücrimlerin yolunun apaçık belli olması için ayetleri işte böyle açıklarız*” buyruğuna tabi olarak ve şu dinden uzak cahil olan toplumumuzun birçoğunun beğenisini kazanmış olduğu için kim olduğunu bilelim diye İsmailağa (diğer adıyla Çarşamba) cemaatinin önde gelen hocalarından Cübbeli Ahmet diye bilinen Ahmet Mahmut Ünlü'nün internet ortamında yaygın olan bir videosunda dua ederken sarfettiği şu şirk dolu sözlerini aktaralım:

“...Yetiş Yâ Rasûlallâh! İmdâd eyle Yâ RâsûlAllah! Yâ Evliyâallâh! Vaktin ricâli (adamları), kutuplar, ğavslar, ebdâl, evtâd, ulemâ, sulehâ (salihler), evliyâ, yetişin ey Allah'ın dostları! Himayenize dâhil eyleyin bizleri!”

Yine internet ortamında bulunan başka bir videosunda, sohbet verirken aynen şu sözleri sarf etmiştir: “Bağdat'a niye dönülüyor bir sıkıntı olduğu zaman, de bakıyım (oradakilere soruyor), Abdulkadir Geylânî, diyor ki: “İşi düşen diyor Bağdat tarafına dönsün, 11 adım atsın, efendim, işte Fatiha, 11 ihlas, ne ise okusun, ruhuma hediye etsin, yetiş ya Abdülkadir desin”, Allah Allah! O da ne tasarruf sahibi, ne yetkili etkili bir şey yav! (Sonra Abdulkadir Geylani'ye nisbet edilen bir sözü ilk başta Arapçasını okuyarak aktarıyor): “Öncekilerin güneşleri battı, ama bizim güneşimiz ebedi yücelik burcunda batmayacak.” İmam Rabbani alıyor bunu Mektubat'ta yani, e boş bir şey değil bu...” Ve daha bunun gibi Cübbeli Ahmet'in akıllara durgunluk verecek son derece tehlikeli nice sözleri internet ortamında yaygın bir haldedir.

Allah (c.c) birçok ayetinde, kendisinden başka hiçbir varlığın kâinat içerisinde tasarrufta bulunma yetkisine sahip olmadığını belirtmiştir. Bu ayetlerden birinde şöyle buyurur:

قُلْ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَمَا لَهُمْ مِنْهُ مِنْ ظَهِيرٍ

(Müşriklere) de ki: “Allah'tan başka ilah saydığınız şeyleri çağırın! Onlar ne göklerde ne de yerde zerre ağırlığınca bir şeye sahiptirler. Onların buralarda (göklerde ve yerde) hiçbir ortaklığı yoktur. Allah'ın onlardan bir yardımcısı da yoktur.” (Sebe' 22)

Bir kesim Arap müşrikleri dahi bu hakikati kabul ediyorlardı:

“(Rasûlüm!) De ki: Eğer biliyorsanız (söyleyin), her şeyin (göklerin ve yerin) melekûtu (mülkiyeti ve yönetimi) kendisinin elinde olan, engelleyen ama engellenemeyen²⁴³ kimdir? diye sor. “(Bunların hepsi) Allah'ındır” diyecekler. Öyle ise nasıl olup da büyüye kapılıyor (ibadeti O'ndan başkalarına sarf ediyor)sunuz? de.” (Mu'minûn 88-89)

Ömer Faruk

²⁴¹ el-Hukûmetu'l-İslâmiyye, sy:52.

²⁴² Bu düşünce sahiplerine göre Ğavs, Kutup... diye adlandırılan kimselerin, mertebelerine göre kâinatta belli vazifeleri vardır. Kanıtlarıyla bunun detayı için bkz: eş-Şirku fi'l-Kadîmi ve'l-Hadîs, Ebu Bekr Muhammed Zekeriyya, 2/927-940. Rasûlullah (s.a.v)'in kâinatta tasarruf etme yetkisine sahip olduğuna dair tasavvuf erbabının son derece aşırı olan sözlerine dair bkz: A.g.e. 2/891-902.

²⁴³ Yani dilediği kimseye yardım edip eziyeti/zararı ondan def eden, ama hiçbir kimsenin kendisini dilediğini cezalandırmasından engelleyemediği kimse.

YIRMİBİRİNCİ DERS: RUBÛBİYYETTE ŞİRK VE ÖRNEKLERİ -3- (ĞAYBI BİLME)

- Allah'tan başkasının ğaybı (kapalı, gizli olanı) bildiğine inanmak veya ğaybı bilme iddiasında bulunmak: Bunun şirk olduğunu izah etmeden evvel ğaybî ilmin iki kısma ayrıldığını bilmek gerekir:

1) Geçmiş ve Şimdi'nin Ğaybı (Ğaybu'l-Mâdî ve'l-Hâdir): Buna Nisbî ğayb (el-Ğaybu'n-Nisbî) de denilir. Yani geçmişte yaşanmış olup da bilinmeyen ve şimdiki zamanda yaşanıp da bilinmeyen şeylerdir. Bunlar, mahlûklardan kimine nisbeten malum, kimine nisbeten ise meçhul/kapalı olan bilgilerdir. Örneğin; duvarın arkasında yaşananları orada olanların bilip olmayanların ise bilememesi veya Ahmed'in kalbinden geçeni veya öğrendiği bir bilgiyi Hasan'ın bilememesi veya meleklerin kendi âlemlerini (geçmişteki ve hali hazırdaki durumlarını) bilip de insanların bilememesi veyahut geçmiş zamandaki bir hadiseyi o zamanı yaşamış olanların veya o hadiseyi duyup öğrenenlerin bilip de böyle olmayanların bilmemesi gibi. Bu dört örnekte duvarın arkasında bulunanların, Ahmed'in, meleklerin ve geçmiş zamanı yaşamış veya öğrenmiş kimselerin bildikleri kendilerine ğayp olmayıp başkalarına ise ğayb olan bilgilerdir.

2) Geleceğin Ğaybı (Ğaybu'l-Müstakbel): Buna Mutlak ğayb (el-Ğaybu'l-Mutlak) da denmiştir. Lokman suresinin 34. ayetinde geçen; kıyametin ne zaman kopacağı, yağmurun ne zaman, nereye ve ne kadar yağacağı, rahimlerde olanın erkek mi dişi mi, mutlu mu mutsuz mu olacağı, kişinin yarın neler yapacağı ve kişinin nerede öleceği bu tür ğayptandır. Bu kısma giren ğaybî ilmi sadece Allah (c.c) bilir. O ki, en ince ayrıntısına kadar her şeyi bilen, ilmi bütün (geçmiş, şimdiki ve gelecek) zamanı ve mekânı kapsayan, olmayacak şeyleri ve olsa bile nasıl olacağını bilendir. Ve bir de ancak Allah'ın (c.c) bazı gaybî şeyleri (ğayptan dilediği kadarını) ²⁴⁴ bildirmesiyle beşerî bir rasul (yani rasul ve nebiler) ve melekî bir rasul (bir iş için görevlendirdiği elçisi) bilebilir. Bunun dışında Allah'ın (c.c) veli kulları ve başkaları ise rasûl olmadıkları için gaybî ilmi Allah (c.c) onlara bildirmez. Allah (c.c) şöyle buyurmuştur:

عَالِمِ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَىٰ غَيْبِهِ أَحَدًا إِلَّا مَنِ ارْتَضَىٰ مِنْ رَسُولٍ

"O (bütün) ğaybı bilendir. Ğaybını kimseye göstermez/bildirmez, ancak razı olduğu (seçtiği) rasûl bunun dışındadır..."
(Cinn 26-27)" ²⁴⁵

İbn Kesîr (r.h)'ın da dediği gibi buradaki "rasûl" ifadesinin içine melekî rasuller de dâhildir. Örneğin Rasûlullah (s.a.v) kendisinden sonra meydana gelecek fitnelerden, fetihlerden, kıyamet alametlerinden haber vermiştir. Aynı durum başka peygamberler için de geçerlidir. ²⁴⁶ Yine örneğin Allah (c.c) peygamberine geleceğe dair bir haber bildireceği zaman bunu peygamberine ulaştırsın diye Cebrail (a.s)'a bildirir. Bir yere yağmur yağdırmayı dilediğinde bunu bu işle görevli olan meleklerine bildirir. Yine meşhur bir hadisinde Rasûlullah (s.a.v) insanın anne karnındaki evrelerinden bahsederken şöyle buyurmuştur: "...Sonra melek gönderilir, ona ruh üfler ve melek dört şeyi yazmakla emredilir: Rızkını, ecelini, amelini, mutlu mu mutsuz mu olacağını..." ²⁴⁷ Demek ki ruh üfleyip bu dört şeyi yazmakla emredilen melek, Allah'ın (c.c) bildirmesiyle kişinin rızkını, ecelini, amelini, mutlu mu mutsuz mu olacağını bilebilmektedir.

Geçmiş ve şimdi'nin ğaybı ise; bilen birinden öğrenme, cinlerin bildirmesi ²⁴⁸, veli/salih kulları için keramet ²⁴⁹ ve rasul için mucize yoluyla ²⁵⁰ bilinebilir. ²⁵¹

²⁴⁴ Allah (c.c) bütün ğaybı bildirmez. Bildirdiği cüz'î bir ilimdir, küllî değil. Rasullerin veya başkasının ğaybın tümünü bildiğini söylemek Rasûlullah (s.a.v)'in ğaybı bilmediğini ifade eden -birazdan bazısını aktaracağımız- ayet ve hadisleri yalanlamaktır ve ilim sıfatında Rasûlullah (s.a.v)'i Allah'a ortak koşmaktır.

²⁴⁵ Buna benzer başka bir ayet de Âli İmrân 179. ayettir.

²⁴⁶ Allahu Teâlâ'nın rasullere gaybı bildirmesi, peygamberlik iddialarının doğruluğuna bir delil ve mucize olsun ve böylece insnalara hüccet ikame edilmiş olsun diyedir.

²⁴⁷ Buhârî, Müslim.

²⁴⁸ Örneğin bir kâhinin, kapısını tıklayan Mehmet adındaki birine, ilk kez tanıştıkları halde ve insanlardan kimsenin kendisine bildirmemesine rağmen; "buyrun Mehmet bey, girebilirsiniz" demesi veya kendisine gelen birine; "sen şöyle şöyle yapıyordun" diye söylemesi ve bu söylediklerinin doğru çıkması, cinlerin bildirmesi ile mümkün olan bir durumdur.

²⁴⁹ Buna örnek olarak Sâriye kıssasını zikredebiliriz: Şöyle ki; Ömer (r.a) bir ordu göndermiş ve başlarına da Sâriye denilen birini komutan olarak tayin etmişti. Ömer (r.a) bir Cuma günü Medine'de hutbe verdiği sırada aralarında bir aylık mesafe bulunan Nehavend denilen bir bölgedeki Sâriye ve ordusunun kâfirler karşısında zor durumda olduklarını görmüş ve: "Ey Sâriye! Dağa, dağa" demiş ve ordu bu sesi duyup dağa yaslanmışlardı ve böylece öldürülmekten ve esaretten kurtulmuşlardı.

Ancak insî ve melekî rasullerin Allah'ın (c.c) bildirmesi olmadan geleceğin ğaybını, yine insî ve melekî rasullerin, velilerin, sıradan insan ve cinlerin şimdi saydığımız yollardan biriyle olmaksızın geçmişin ve şimdinin ğaybını bilme özellikleri olmayıp bu sadece Allah'a (c.c) ait olan bir hususiyettir. Bu hakikat onlarca delilde vurgulanmıştır. İşte bunlardan sadece bir kaçı:

قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ

“(Ey Muhammed) De ki: Allah'ın dışında göklerde ve yerde olan hiçbir kimse gaybı bilmez. Ve onlar ne zaman diriltileceklerini de bilmezler.” (Neml 65)

قُلْ لَا أَمْلِكُ لِنَفْسِي نَفْعًا وَلَا ضَرًّا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ وَلَوْ كُنْتُ أَعْلَمُ الْغَيْبَ لَاسْتَكْتَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ وَمَا مَسَّنِيَ السُّوءُ إِنْ أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

“(Ey Muhammed) de ki: “Ben Allah'ın dilediğinden başka kendime herhangi bir fayda verecek veya zararı def edecek güce sahip değilim. Eğer ben ğaybı bilseydim elbette daha çok hayır yapmak isterdim ve bana hiçbir fenalık dokunmazdı.²⁵² Ben sadece iman eden bir kavim için bir uyarıcı ve müjdeleyiciyim.” (A'râf 188)

وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ

“Ğaybın anahtarları Allah'ın yanındadır, onları O'ndan başkası bilmez...” (En'âm 59)

Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ وَإِنَّهُ يَأْتِينِي الْخَصْمُ فَلَعَلَّ بَعْضَكُمْ أَنْ يَكُونَ أْبْلَغُ مِنْ بَعْضٍ فَأَحْسِبُ أَنَّهُ صَدَقَ فَأَقْضِي لَهُ بِذَلِكَ

“Ben ancak bir beşerim. Bana aralarında anlaşmazlık olan kişiler gelir ve olur ki sizden bazınız bazınızdaki daha belîğ olur (delilini daha akıcı ve zekice izah eder) de onun doğru söylediğini zanneder ve bu sebeple onun lehine hükmederim...”²⁵³

Sahih rivayetlerde geçtiği ve çokça malum olduğu üzere kıyamet günü ümmet-i muhamed havz-ı kevserden içmek için gelecek, fakat onlardan kimisi engellenip ona ulaşamayacak, bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): “Onlar benim ashabımdan” diyecek ve O'na melek şöyle diyecek:

وهل تدري ما أحدثوا بعدك

“Sen onların senden sonra neler icad ettiklerini biliyor musun?”²⁵⁴

Âişe (r.anhâ) Mesrûk (r.h)'a şöyle demiştir:

وَمَنْ حَدَّثَكَ أَنَّهُ يَعْلَمُ مَا فِي عَدِي فَقَدْ كَذَبَ

“...Her kim sana O'nun (Muhammed s.a.v'in) yarın olacak olan şeyleri bildiğini söylese yalan söylemiştir...”²⁵⁵

²⁵⁰ Misalen Rasûlullah (s.a.v) vahiy yoluyla ümmetine geçmiş kavimlerden haber vermiştir.

²⁵¹ Yine örneğin kişinin iyiliklerini ve kötülüklerini yazmakla memur olan melekler, Allah'ın (c.c) bildirmesiyle kişinin içinden geçirdiklerini bilebilirler. Buhârî ve Müslim'de geçen kutsî bir hadiste Allah'ın (c.c) şöyle buyurduğu geçmektedir: “Kulum bir kötülük yapmayı istediği zaman o kötülüğü onun aleyhine yazmayın. Eğer o kötülüğü işlerse onu tek bir kötülük olarak yazın. Yine kulum bir iyilik yapmayı isteyip de bunu yapamaz ise onu bir iyilik olarak yazın Şayet bunu yaparsa onu 10 olarak yazın.”

²⁵² Yani eğer ğaybı bilseydim o'nda hayır (menfaat) olan şeylere yönelir ve bana isabet etmesin diye kötü olan işlerden de kaçınırdım.

²⁵³ Buhârî.

²⁵⁴ Müslim.

²⁵⁵ Buhârî.

Yine Nebi (s.a.v)'in, Aişe (r.a)'ya zina iftirasında bulunulduğunda bunun bir iftira olduğunu, O'nun böyle bir işten temiz olduğunu vahiy gelene kadar (yaklaşık bir ay) bilememiş ve işin hakikatini soruşturmuş olması da O'nun, ğaybı ancak Allah'ın (c.c) bildirmesi ile bilebileceğini göstermektedir.

İbn Hacer (r.h) Fethu'l-Bâr' de (13/364) İbn İshak'ın Meğâzî'sine dayandırdığı şu kıssayı aktarmıştır: "Nebi (s.a.v)'in devesi kaybolmuştu. Bunun üzerine Zeyd b. Lasî: "Muhammed Nebi olduğunu iddia ediyor, semanın haberinden size haber veriyor ama devesinin nerede olduğunu bilmiyor." Buna karşılık Nebi (s.a.v) şöyle buyurdu:

إن رجلا يقول كذا وكذا ، وإنني والله لا أعلم إلا ما علمني الله ، وقد دلتني الله عليها وهي في شعب كذا ، قد حبستها شجرة

"Bir adam şöyle şöyle diyor. Allah'a yemin olsun ki ben sadece Allah'ın bana bildirdiğini bilirim. Allah bana devesinin yerini göstermiştir ki o, şu dağ yolunda/patikada olup onu(n gelmesini) bir ağaç engellemiştir." ²⁵⁶

Dolayısıyla insanların en hayırlısı olan Rasûlullah (s.a.v) dahi olsa Allah'tan başkasının ğaybı bilme gücünün/özelliğinin olduğuna, Allah'ın (c.c) ona böyle bir meziyet verdiğine inanan bir kimse her şeyi bilme (ilim) sıfatında Allah'tan başkasını O'na ortak koşmuş olur.

Şirkin bu çeşidine düşenlere örnek olarak Şiaları verebiliriz. Onlar imamlarının ğaybı bilme özelliğine sahip olduklarına inanmaktadırlar. Nitekim Şia'nın en muteber kaynaklarından biri olan ve onların katında Sahih-i Buhari mesabesinde görülen "el-Kâfî" adlı kitapta -örnek olarak- üç konu başlığı şöyle geçmektedir: "Muhakkak ki imamlar bilmeyi istediklerinde bilirler babı (konusu)" ²⁵⁷ "Muhakkak ki imamlar ne zaman öleceklerini bilirler ve onlar ancak ölmeyi istediklerinde ölürler babı". ²⁵⁸ "İmamlar olmuş ve olacak şeyleri bilirler ve onlara hiçbir şey gizli kalmaz babı" ²⁵⁹

Keza bazı sofilerin bulaştığı bir şirk türü de budur. Bu kimseler, Rasûlullah (s.a.v)'in her zaman ve mekân'da hazır ve nazır olduğuna, yani kâinatta var olan her şeyi bilme meziyetinin olduğuna, geçmişte ne olmuşsa, şimdi ne oluyor ve gelecek zamanda her ne olacaksa her şeyi (bütün ğaybiyatı), levhi mahfuzu, kalemin yazdıklarını bildiğine inanmaktadırlar. ²⁶⁰ Günümüz sofilerinden Ahmet Mahmut Ünlü (Cübbeli Ahmet) bir sohbetinde aynen şu habîs sözleri sarf etmiştir:

Rasûlullah (s.a.v)'den bir mekân ve zaman hâlid'i, ne demek, şu anda buradadır, bizi duyuyor mu, duyuyor, itikad bu!.. (Sonra bir sapığın şu sözlerini Arapçasını okuyup tercüme ederek ve izahını yaparak aktarıyor): "Rasûlullah (s.a.v),bütün âlemler, on sekiz bin âlem onun nurundan yaratılmış, hepsinin arasında gezip dolaşılıyor. Beden-i şerifi nerededir, bedeni şerifi Ravza-i mutahharadaki kabri şerifindedir. Ama diyor, o kabri şerifin etrafındaki kenar, köşe duvar, O'nu orada ne yapamıyor, kısıtlamıyor. O'na göre diyor, göğün üstü, yerin altı, arş, kürsü, hepsi eşittir. O miracın sahibi Muhammed Mustafa (s.a.v). O kabri şerifinde nedir, diridir. Öyle bir hayatla diridir ki bütün diriler hayatını ondan alıyor, mededini, himmetini ondan alıyor, onun nuruyla yaşıyor. Ruhu cihanı doldurmuş, nuru âlemleri kaplamış, üstelik cennetler bile şu anda onun nuruyla aydınlanıyor." Başka bir sohbetinde ise şunları söylemiştir: "Hızır (a.s)'a İbrahim Teymî hazretleri soruyor, diyor ki Hızır (a.s)'a: "Bunu sana kim öğretti" diyor, Hızır (a.s)'da diyor ki: "Bunu bana Muhammed Mustafa öğretti". Yine bütün ilimlerin anahtarı kim, Muhammed Mustafa (s.a.v)."

Yine bazı sofiler, Nebi (s.a.v) hakkındaki bu aşırılığın aynısını 'Allah'ın veli kulları' dedikleri kimseler hakkında da göstermiş, onların da bütün ğaybı bildiklerini iddia etmişlerdir. ²⁶¹

²⁵⁶ Bu kıssayı Vâkidî (r.h) el-Meğâzî'de (2/423-425), Taberî (r.h) Tarihinde (3/105-106) ve Beyhakî (r.h) Delâilü'n-Nubuvve'de (4/59-60) aktarmıştır.

²⁵⁷ el-Kâfî, Kuleynî, 1/258.

²⁵⁸ A.g.e. 1/258.

²⁵⁹ 1/260.

²⁶⁰ Sapıklığı son derece aşikâr olan bu düşüncelerin kimi tasavvuf erbabı tarafından dillendirildiğinin kanıtlarıyla ispatına dair bkz: eş-Şirku fi'l Kadîmi ve'l Hadîs, Ebu Bekr Muhammed Zekeriyya,2/950-952.

²⁶¹ Kimi mutasavvıfların buna ilişkin sözleri için bkz: A.g.e. 2/952-963.

Aynı şekilde günümüzde kimi sofiler, şeyhlerinin kendilerini görebildiğini, işitebildiğini ve bilebildiğini, yani Allah'ın (c.c) onlara istediği zaman kullanabildikleri bu özellikleri bahsettiğini söyleyerek her şeyi görme, işitme ve bilme sıfatlarının bir parçasında şeyhlerini Allah'a ortak koşmaktadırlar. Yine bunun gibi ölmüş olup da zahiren Allah'ın veli kulu olan veya öyle zannedilen kimselerden veyahut uzakta bulunan şeyhlerinden imdad istendiğinde bunların kendi çağrılarını işitme meziyetine sahip olduklarına inanmaktadırlar.

Bir önceki paragrafta bahsedilen kimseler bu inançlarını meşrulaştırmak için Ehl-i sünnet'in ittifakla kabul ettiği keramet, yani "Allah'ın (c.c) veli kulları üzerinde gösterdiği harikulade hal" inancını ileri sürerek şöyle demektedirler: "Şeyhlerimizin bizleri görüp, işitip, bilmeleri onlardan sadır olan kerametlerdir. Eğer ki keramet hak ise o halde böyle inanmamızın ne gibi bir mahzuru var!" Cevaben şöyle deriz: Evet, Allah (c.c) veli bir kuluna kendisinden uzakta olan birini gösterip, söylediklerini işittirip durumunu ona bildirebilir. Bu bizim keramet inancımızın gereğidir. Zira burada veli kulu, sadece Rasullere bildirilen müstakbel ğaybın dışında şimdi'nin ğaybını bilmesi söz konusudur. Ancak kerametle özellik/meziyet birbirine karıştırılmamalıdır. Allah'ın (c.c) veli bir kuluna bir şeyi olağanüstü bir biçimde gösterip işittirmesi başka şey, bir kimsenin, yanında olmayanları hiçbir zahir (görünür) sebep olmadan kendisinde bulunan bir özellik sebebiyle her istediğinde görebilip işitebildiğini iddia etmek apayrı bir şeydir. Birincisi keramettir ve her istenildiğinde gösterilemez, ikincisi ise özelliktir, meziyettir, başka bir tabirle her şeyi işitme, görme, bilme ve güç yetirme sıfatlarının bir parçasında Allah'tan gayrısını Allah'a ortak kılmaktır.

Eğer ki Allah'tan gayrısının ğaybı bildiğine inanan bir kimse Allah'a (c.c) şirk koşmuş oluyorsa, o halde hangi yol ve yöntemlerle olursa olsun ğayb'ı bildiği iddiasında bulunan sihirbazlar, kâhinler, arrâflar, müneccimler, Allah'ın veli kulu! diye zannedilen kimseler v.s. hayli hayli şirke düşmüş olmaktadır. Mesela;

Yıldızlara bakarak ğayptan haber veren kişiye müneccim (yıldız falcısı) denir.

Çizgilerle ğayptan haber veren kişiye rammâl (kum falı bakan) denir. Şöyle ki rammâl, kendisine -örneğin- ticarete girmek veya sefere çıkmak isteyen biri için yere seri bir şekilde sayısı belli olmayan çizgiler çeker. Sonra bu çizgileri ikişer ikişer silmeye başlar. Eğer geriye iki çizgi kalırsa ticarete girmeyi veya sefere çıkmayı iyiye yorar. Şayet bir çizgi kalırsa bu ticaret veya seferi uğursuz sayar. Kimi zaman rammâller çizgiler yerine taş gibi başka şeyler kullanarak da ğayb'tan haber verirler.

Kuş yoluyla ğaybı gördüğünü iddia eden kişiye ayyâf ya da âif denilir. Örneğin bunlardan biri sefer etmek veya evlenmek istediğinde kuş uçurtur. Şayet kuş sağ tarafa yönelirse bu işini hayra yorumlar. Sol tarafa yönelirse uğursuz kabul eder.

Yine avuç içine, kahve fincanına bakarak ğayptan haber de verenler vardır. ²⁶²

Kısacası herhangi bir yol ve yöntemle gelecekte haber veren bu kimseler kendilerini ilim sıfatında Allah'a ortak koşmaktadırlar. Bunlar kendilerine gelecekte soran kimselere ya kafalarından uydurdukları yalanları söylerler ya da cinlerin getirdiği yalan bilgileri aktarmaktadırlar. Zira Allah'ın bildirmesiyle rasullerden başka hiç kimse ğaybı bilemez.

Günümüzde fincan okuyarak ğayb'tan haber verenler ve gazete ve dergilerde, burçlarına göre kişilerin kısa veya uzak geleceklerine dair konuşan kimseler de şirk içindedirler.

Ğayp'tan haber veren bu kimselere gidip de onların ğayba dair söylediklerini doğrulayan kişiler hakkında Rasûlullah (s.a.v)'in hadisleri mevcuttur. Bu hadislerinden birinde şöyle buyurmuştur:

²⁶²Bunların ğayptan haber vermek için görünürde kullandıkları yıldızlar, çizgiler, avuç içi, kahve fincanı gibi yol ve yöntemler, kendilerine soru soranları ikna etmek, ğayp'tan konuşurken kafalarından sallamadıkları, ğayp ilminin kendilerine bu yol ve yöntemlerle ulaştığı, bunun bir gerçekliğinin olduğu zannını oluşturmak için kullanmakta ve böylece kendilerine gelen kimseler bunun onda olan bir meziyet olduğuna, yalan, göz boyama olmadığına inanmaktadırlar. İşin aslında ise bu kimseler cinlerin söylediklerine göre konuşmaktadırlar. Cinler ise kendilerine birtakım ibadetlerle yakınlaşılmadan ğayptan haber vermezler. Böylelikle cinler kendilerine ibadet eden bu kimselere kimisi yalan kimisi doğru olan bazı malumatlar aktarır ve onlar da bu malumatlara başka yalanlar katarak ğaybı bilme iddiasında bulunurlar.

من أتى عرافا أو كاهنا فصدقته بما يقول فقد كفر بما أنزل على محمد

“Her kim bir arrâf'a veya bir kâhin'e gider ve söylediklerini doğrularsa Muhammed'e indirilene küfretmiş olur.”²⁶³

Ancak onların yaptığı işe buğz ederek, ğaybı bilmediklerine inanarak gidip onları dinleyen kimseler ise dinden çıkmayıp büyük günah işlemiş olurlar ve kırk gün boyunca kıldıkları namaz kabul edilmez. Nebi (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

من أتى عرافا فسأله عن شيء لم تقبل له صلاة أربعين ليلة

“Kim bir arrâf'a gider de ona herhangi bir husus hakkında soru sorarsa, kırk gün boyunca onun hiçbir namazı kabul edilmez.”²⁶⁴

Fakat bir kimse akidesini savunabilmesi ve batıl karşısında etkilenmemesi şartıyla münazara etmek, yalancı olduğunu ortaya çıkarmak amacıyla giderse hadise muhatap olmaz.

Ğayb meselesiyle ilgili son olarak şunu söyleyelim; Günümüzde hava durumundan veya güneş ve ayın tutulacağından, ana karnındaki çocuğun cinsiyetinden haber verenler, teknolojiden yararlanarak, yani zahir/görünür bir sebebi kullanarak geleceğe dair konuştukları için ğaybı bilme iddiasında bulunanlardan sayılmazlar. Aynı şekilde firâset²⁶⁵ yoluyla geleceğe dair yorum yapmak da ğayb iddiası olarak sayılamaz. Nitekim Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Mü'min'in firâsetinden (kalplerdekine muttali olmasından) korkun. Zira o Allah'ın nuruyla (aydınlanmış kalbinin gözüyle) bakar.”²⁶⁶ Ömer (r.a) firâsetiyle meşhur idi. Bir keresinde ilk defa gördüğü bir adam hakkında: “Ben onun kâhin olduğunu zannediyorum” demiş ve dediği gibi de çıkmıştır. Keza birinin “gelecek de şöyle olabilir” diye kalbine doğduğu şeyi söylemesi veya edindiği tecrübelerle, yaptığı kıyaslamalarla geleceğe dair yorum yapması, bütün bunlar ğayp iddiasında bulunmak olarak değerlendirilemez. Çünkü hepsi, kesin olmayan, zandan, tahminden ibaret olan yorumlardır.

Ömer Faruk

²⁶³ Ahmed, Beyhakî, Hâkim. Hâkim (r.h) bu hadisin sahih olduğunu söylemiş, Zehebî (r.h) da bu hükmünde ona muvafakat etmiştir.

²⁶⁴ Müslim, Ahmed.

Hadiste belirtilen 'namazın kabul edilmemesi', namazların batıl olup hiç kılınmamış olarak sayılması ve dolayısıyla namazı kırk gün boyunca kılmaya gerek kalmadığı ya da kırk günden sonra bu kılınan namazların iade edilmesi anlamında değildir. Kastedilen, bu kimsenin kırk gün boyunca kıldığı namazlardan ecir alamaması, ecirsiz bir şekilde namazlarının sahih olduğudur.

²⁶⁵ Firâset: Allah'ın (c.c), veli kulunun kalbine ilka ettiği şey'e denir ki, kişi bununla insanların hallerini/durumlarını bilir.

²⁶⁶ Tirmizî.

YİRMİİKİNCİ DERS: RUBÛBİYYETTE ŞİRK VE ÖRNEKLERİ -4- (UĞURSUZLUK)

- Uğursuzluk inancı: Geçmişte ve günümüzde kimi insanlar bazı varlıkları, nesnelere, eşyaları ve tabiat olaylarını (başka bir ifadeyle bazı görülen veya işitilen şeyleri) uğursuz sayıp, -ölüm gibi- başlarına bir sıkıntının geleceğine veya - yolculuğa çıkmak gibi- yönelmeye niyet ettikleri bir işe girilmemesi gerektiğine ya da uğursuz saydıkları şeyin yaşanmış olumsuz bir olayla -örneğin işlerin kötüye gitmiş olmasıyla- alakalı olduğuna inanmış ve inanmaktadırlar. Örneğin cahiliye devrindeki Araplar, evlerinin üzerine baykuş konduğunda baykuşun, kendilerinin veya aile fertlerinden birinin öleceğinin habercisi olduğuna inanırlardı. Yine cahiliyye Arapları herhangi bir iş için evlerinden çıkıp bir kuş gördüklerinde taş atarak o kuşu uçurup hangi tarafa doğru yöneleceğine bakarlardı; şayet kuş sağ taraflarından gelirse bunu uğurlu sayıp yapmayı niyetledikleri işe girişirler, eğer sol taraflarından gelirse bu durumu uğursuz sayıp yapmayı yeğledikleri işten geri dururlardı. Keza onlar bir tilki gördüklerinde bunu uğurlu görür ve yapmayı niyetledikleri işe girişir, ama tavşan gördüklerinde ise bunu uğursuz sayar ve bu işten uzak dururlardı. Zira tavşan güçsüz bir hayvan olduğu için her türlü tehlikeye maruz kalabilir! Ama tilki ise zekidir, kendini korumayı bilir!

Uğursuzluk inancına bir başka örnek de bir kimsenin, gündüzün ilk vakitlerinde kargayla karşılaştığında başına hoşlanmadığı bir şeyin geleceğine inanmasıdır. Keza kimileri rastgele Kur'ân'ı açmakta, eğer azap ayetiyle karşılaşırsa bunu uğursuzluğa, rahmet ayetiyle karşılaşırsa da bunu iyiye yormaktadırlar. Kimileri de nikâh akdinin yapıldığı bir yerde parmaklarını birbirine geçiren kimseleri uğursuz saymaktadırlar. Aynı şekilde âmâ, şaşı, topal²⁶⁷, dalları olmayan ağaçlar, hristiyanların 13 rakamı, Râfizîlerin 10 rakamı²⁶⁸, karga ve baykuş sesi, siyah kedinin yolda yürüyen birinin önünden geçmesi, bazı günler veya aylar veya renkler, geceleyin tırnak kesmek ve daha birçok şey de uğursuzluk bulunduğu, bunlardan kaynaklı kendilerine bir fayda veya zarar geleceğine inanılmaktadır.

Uğursuzluk inancı'nın hükmü, inanç sahibinin inancına göre büyük ve küçük şirk olmak üzere ikiye ayrılır; Şayet bir kimse uğursuz saydığı bir şeyin bizâtihi meydana gelmesinden önce bir zararı kendisinden def edeceğine veyahut o şeyin bizâtihi zarar verdiğine veya vereceğine (kısacası bizzat fayda ve zarar verme/tesir gücü olduğuna) inanırsa, işte bu kimse her şeye kâdir olma (kudret, bir şeyi meydana getirme) ve mutlak fayda ve zarar verme sıfatlarının bir parçasında Allah'a o şeyi ortak koşmuş olur. Ancak kişi olaylarda sadece Allah'ın (c.c) tesirinin/etkisinin olduğuna inanıyor ve uğursuz saydığı şeyleri sadece zararın def edilmesine veyahut zararın gelmesine bir "sebebe" olarak görüyorsa,²⁶⁹ o halde bu inanç küçük (dinden çıkartmayan, büyük günah olan) şirk olur. Zira bu kişi, Allah'ın (c.c) vahiyi veya kâinat içersindeki kaderiyle sebebe olarak klımadığı bir sebebe²⁷⁰ dayanmaktadır ki bu da küçük şirk²⁷¹.

Rasûlullah (s.a.v)'in uğursuzluk inancı ile ilgili bir takım hadisleri mevcuttur. Bu hadislerinden birinde üç defa şöyle buyurmuştur:

الطَّيْرَةُ شِرْكٌ

"Uğursuzluk şirk²⁷²dir..."

Yine şöyle buyurmuştur:

مَنْ رَدَّتْهُ الطَّيْرَةُ مِنْ حَاجَةٍ فَقَدْ أَشْرَكَ

"Uğursuzluğun, kendisini herhangi bir ihtiyacını görmesinden vazgeçiren bir kimse şirk koşmuştur..."²⁷³

²⁶⁷ Cahiliyye Arapları evlerinden bir iş için çıkıp âmâ, şaşı, topal gibi kendisinde kusur bulunan biriyle karşılaştıklarında bunları uğursuz görür ve geri dönerlerdi.

²⁶⁸ Rafiziler 10 rakamını telaffuz etmeyi ve 10 kere bir iş yapmayı kerih görürler. Bunun sebebi ise cennetle müjdelenmiş 10 sahabiye olan kinleridir! Bkz: Minhâcu's-Sünneti'n-Nebeviyye, İbn Teymiyye, 1/38.

²⁶⁹ Yani Allah'ın (c.c), zararın defedilmesini ya da zararın başa gelmesini bu sebeplere bağladığına inanıyorsa...

²⁷⁰ Başka bir ifadeyle ne -bal, çörek otu, Kur'ân okumak gibi- vahyin sebebe olduğunu belirttiği ne de açık bir tecrübeyle sebebe olduğu sabit olmayan bir sebebe...

²⁷¹ Bkz: el-Kavlü'l-Mufîd alâ Kitâbi't-Tevhîd, İbn Useymîn, 2/92.

²⁷² Ebu Dâvud, İbn Mâce, Ahmed.

Her müslümanın zihnine uğursuzluk düşüncesi gelebilir. Misalen; bakkalcılık yapan birinin yanına birgün bir âmâ gelir ve onun geldiği gün işler kötü gider. İlk başta bu durumu normal karşılar. İkinci ve üçüncü gün de o kişi gelir ve o günlerde de işler kötü gider. Dördüncü gün ise o kişi gelmez ve gelmediği gün işler iyiye gider. İşte böyle bir durumda şeytan bunu fırsat bilir ve bakkalcıya, önceki günlerde işlerinin kötü gitmesinin sebebinin o kişi olduğunu fısıldar. İşte müslüman'a düşen görev, Allah'a (c.c) tevekkül ederek şeytanın zihnine getirdiği bu düşüncüyü kendisinden def etmesi ve bu düşüncenin gereğine göre hareket etmemesidir.²⁷⁴ Mümin kat'î surette bilir ki, -kendi dünyevi işleri de dahil- kainatta var olan her bir şey ancak Allah'ın (c.c) kaza ve kaderi ile, O'nun (c.c) dilemesi ile meydana gelebilir. Eğer Allah (c.c) kişinin işlerinin iyi gitmesini yazmışsa o olacak, kötü gitmesini yazmış ise o olacaktır. Yapılacak şey ise, işlerin iyi gitmesi için gerekli olan sebeplere tutunarak Allah'a (c.c) tevekkül etmesidir. İbn Mes'ûd (r.a) şöyle söylemiştir: Bizden hiçbir kimse yoktur ki ona bu his/düşünce gelmesin. Fakat Allah (c.c) kendisine tevekkül etmek ile bu düşüncüyü giderir."²⁷⁵ Bu düşüncüyü zihinden atmanın bir başka yolu da, uğursuzluk inancına vesile olan sebepleri ortadan kaldırmaktır. Nitekim Enes b. Malik'ten (r.a) rivayet edildiğine göre bir adam Nebi (s.a.v)'e gelerek; "Ey Allah'ın Rasûlü! Biz bir evde yaşıyorduk. Orada (iken) sayımız ve mallarımız çoktu. Derken başka bir eve göçtük, orada ise sayımız da azaldı mallarımız da" deyince Nebi (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Kötü (yani uğursuzluk inancına sebebiyet veren) bir yer olduğu için orayı terk edin."²⁷⁶

Nasıl ki bir şeyi uğursuz sayma nedeniyle başa bir sıkıntının geleceğine inanmak veya yönelmeye niyet edilen bir işe girişmeyip ondan uzak durmak veyahut uğursuz sayılan şeyin yaşanmış olumsuz bir olayla alakası olduğuna inanmak kişinin inancına göre küçük veya büyük şirk oluyor ise, aynı şekilde bir şeyi uğurlu sayıp da olumlu bir durumla karşılaşılacağına inanmak veya yapılması istenilen bir işin yolunda gideceğine inanarak o işe girişmek veyahut uğurlu sayılan şeyin yaşanmış olumlu bir olayla alakası olduğuna inanmak da yukarıda belirttiğimiz şekliyle kişinin inancına göre büyük ya da küçük şirktir. Az evvel de ifade ettiğimiz üzere cahiliye devri Arapların, kuş sağ taraflarından gelirse ya da bir tilki gördüklerinde bunu uğurlu sayıp yapmayı niyetledikleri işe girişmeleri bunun örneklerindedir. Günümüzde bazı kimselerin, Allah'ın (c.c) ne vahiyle ne de kaderiyle sebep olarak kılmadığı bazı şeyleri uğurlu saydıklarını görmekteyiz. Mesela kimileri maç'ta uğurlu geleceğine inanarak bileklik takmaktadır. Keza kimileri sağ ellerinin kaşınmasını paranın geleceğine yormaktadırlar...

Bir Şüphe ve Cevabı: Bir şeyi uğurlu görmenin de uğursuzluk inancı gibi olduğunu söylediniz. Ancak Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "...Uğursuzluk diye bir şey yoktur. Uğurlu görmek ise hoşuma gider." (Oradakiler) şöyle dediler: "Uğurlu görmek nedir?" Nebi (s.a.v) de şöyle buyurdu: "Güzel sözdür."²⁷⁷

Cevaben deriz ki: Rasûlullah (s.a.v)'in hoşlandığını ifade ettiği "uğurlu görme"nin anlamı, uğurlu görülen şeyi meydana gelmesi istenilen bir durumun sebebi olarak görüp de buna bel bağlamak değil, sadece hayrın bir işareti olarak zannedip Allah'ın (c.c) hayrı takdir edeceğini ummak, O'na karşı hüsnü zan beslemektir. Âlimlerimiz şüpheye zikredilen hadisi şerh ederken buna örneğin; hasta olan bir şahsın, "ey sağlam (veya dinç) adam" diyen birini işittiğinde iyileşeceğini ümit etmesini, ya da eşyasını kaybetmiş ve bulmaya çalışan birinin kendisine, "ey aradığını bulan kişi" diye seslenen birini işittiğinde kalbinde eşyasını bulacağı umudunun doğmasını ve buna benzer misalleri zikrederler. İşte böyle birinin uğurlu görmesinde hiçbir sakınca yoktur. Çünkü bu kimse işittiği güzel sözü, meydana gelmesini istediği şeyin sebebi olarak görüp de buna bel bağlamamakta, sadece işittiği güzel bir sözün akabinde gönlü ferahlamakta ve kalbinde hayırlı şeyler olacağına dair bir ümit var olmaktadır. Yani uğurlu saydığı şeyi sebep olarak sayarak ona bel bağlamayıp, hastalığının geçmesi veya kaybettiği eşyayı bulabilmesi için yine de hakiki sebeplere yönelmektedir. Bununla beraber işittiği güzel bir sözü hayra bir işaret olarak zannedip Allah'ın (c.c) isteğini gerçekleştireceğini ummaktadır. Yine bunun gibi Rasûlullah (s.a.v), Hudeybiye gününde kendisi ile anlaşma yapmak üzere gelen Süheyl b. Amr'ın geldiğini görünce, Arapçada kolaylık anlamına gelen "Süheyl" ismini uğurlu görerek "Sehule lekum min emrikum (işiniz kolay ola)" demiş ve hakikaten de durum O'nun (s.a.v) umduğu gibi olmuştur.

²⁷³ Ahmed, Taberânî.

²⁷⁴ Yani âmâ'yı yaklaştırmamak, o geldiğinde iş yerini kapatmak gibi eylemlerde bulunmaması, Allah kerim'dir diyerek Allah'a (c.c) tevekkül etmesidir.

²⁷⁵ Ebu Dâvud, İbn Mâce, Ahmed.

²⁷⁶ Ebu Dâvud.

²⁷⁷ Buhârî, Müslim.

Aynı şekilde Ramazan ayının bir Cuma gecesi seher vaktinde çocuğu doğan bir kimse bunu uğurlu görüp çocuğunun salih bir evlat olacağını umması da, sakınca olmayan uğurlu görmenin bir örneğidir.

Dolayısıyla bir kimsenin güzel bir söz ya da bir isim işitince veya birini gördüğünde veya bir olayla karşılaştığında veyahut bir yerden geçtiğinde sevinmesi, gönlünün açılması güzel bir Şeydir. Zira bu kimse Allah'a (c.c) olan hsn zannından ötürü sevinmekte, gnl açılmaktadır. Allah'a (c.c) karşı hsn zan beslemek, yani Allah'ın (c.c) hayır ihsan edeceğini ummak ise bir ibadettir. Kim ki Rabbinin kendisi hakkında hayır murad edeceğini umarsa, bir hadiste belirtildiği üzere ²⁷⁸ Allah (c.c) kulunun kendisini zannettiği Şeye göre onunla muamelede bulunacaktır. Eğer ki kul Allah'ın (c.c) kendisine hayır muamelede bulunacağını zannederse, Allah (c.c) onunla öyle muamele de bulunur. Fakat Şer ile muamelede bulunacağını zannederse Şer ile muamele de bulunur. Uğursuzluk inancı ise Allah'a (c.c) kötü bir zan beslemektir.

Ömer Faruk

²⁷⁸ Bkz: Ahmed, 3/491.

YİRMIÜÇÜNCÜ DERS: RUBÛBİYYETTE ŞİRK VE ÖRNEKLERİ -5- (NAZAR BONCUĞU, MUSKA...)

- Halka, iplik, nazar boncuğu v.b şeyleri asmak/takmak: Bilindiği üzere bazı kimseler bunlardan birini bedeninin herhangi bir azasına veya çocuğuna veya arabasına veya hayvanına veya evinin ya da iş yerinin bir yerine veya kapılar üzerine asmaktadırlar.

Bunun hükmü, uğursuzluk inancının hükmü ile ilgili söylediklerimizin aynısıdır; Eğer kişi bunun bizâtihi nazar, hasetçinin şerri, cinin musallat olması gibi veya romatizma, basür hastalığı gibi var olan herhangi bir sıkıntıyı kaldıracığına veya hafifleteceğine veyahut bir sıkıntıyı, meydana gelmesinden önce def edeceğine inanırsa, işte bu kimse her şeye kâdir olma (kudret, bir şeyi meydana getirme) ve mutlak fayda verme sıfatlarının bir parçasında Allah'a ortak koşmuş olur.²⁷⁹ Fakat sıkıntıyı kendisinden kaldıranın ve def edenin Allah (c.c) olduğuna inanmakla beraber Allah'ın (c.c), sıkıntının kaldırılmasına veya def edilmesine ne vahiyle ne de kâinat içersindeki kaderiyle sebep olarak kılmadığı o astığı/taktığı şeyi buna bir sebep olarak görüyorsa küçük şirk koşmuş olur.

Rasûlullah (s.a.v)'in, fayda vereceği zannedilen halka, iplik, nazar boncuğu v.b şeylerle ilgili birtakım hadisleri bulunmaktadır. Bu hadislerinden birinde şöyle buyurmuştur:

مَنْ تَعَلَّقَ تَمِيمَةً فَلَا أْتَمَّ اللَّهُ لَهُ، وَمَنْ تَعَلَّقَ وَدَعَةً فَلَا وَدَعَ اللَّهُ لَهُ

“Her kim bir temîme²⁸⁰ asacak olursa, Allah onun işini tamamlamaz (ya da) tamamlamasın²⁸¹ (bunu asarak umduğu gibi ona sağlık ve afiyet vermesin) . Her kim vedea²⁸² asacak olursa, Allah ona rahat vermez (ya da) vermesin (ona sıkıntı, keder, hüznün versin, şeytani musallat etsin, korku ve endişe içinde olsun)^{283” 284}

Başka bir hadisinde ise şöyle buyurmuştur:

مَنْ تَعَلَّقَ تَمِيمَةً فَقَدْ أَشْرَكَ

“Her kim bir temîme asacak olursa şirk koşmuş olur.”²⁸⁵

İmran b. Husayn (r.a)'tan rivayet edildiğine göre; Nebi (s.a.v) elinde (başka bir rivayette: pazusunda) sarı bakırdan bir halka bulunan bir adam görmüş ve o'na: “Bu da ne!” demiş, adam da, “(ben bunu) vâhineden ötürü (yani elde veya omuzda veya pazuda görülen, üzerinde zuhur ettiği azayı güçsüzleştiren/halsizleştiren ve erkeklerde görülen bir çeşit hastalığa karşı) kullanıyorum²⁸⁶” deyince Nebi (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

أَمَّا إِنَّهَا لَا تَزِيدُكَ إِلَّا وَهْنًا، أَنْبِذْهَا عَنْكَ فَإِنَّكَ لَوْ مِتَّ وَهِيَ عَلَيْكَ مَا أَفْلَحْتَ أَبَدًا

“Dikkat et! Şüphesiz ki o, senin güçsüzlüğünden/zayıflığından başka bir şeyi artırmaz.²⁸⁷ Onu kendinden at. Şayet o üzerinde olduğu halde ölseydin ebediyen iflah olmazdın.”²⁸⁸

²⁷⁹ Keza bu kimse, fayda verir inancıyla kalbini bu şeylere bağladığı (bunlara dayandığı) için, yani bir kalp ameli olan “tevekkül” ibadetini bu şeylere sarfettiği için Ulûhiyyette de ortak koşmuş olmaktadır. Aynı durum Uğursuzluk şirki için de geçerlidir.

²⁸⁰ Temîme: Nazardan, hasetten, cinlerin musallat olmasından ve benzeri afetlerden, romatizma, basür gibi herhangi bir hastalıktan koruması için boyna takılan inci kolye. Arap müşrikleri, nazardan korur diye çocuklarına temîme asarlardı. Rasûlullah (s.a.v)'in nehyine konu olan elbette ki sadece bu tür bir kolye ile sınırlı olmayıp, fayda vereceği veya buna sebep olacağı zannedilip de asılan her türlü şey de bu nehyin kapsamına dâhildir. Nitekim kimi ilim ehline göre temîme, fayda getirir veya bunlara sebep olur diye asılan her türlü şey verilen bir isimdir.

²⁸¹ Her iki mana da verilebilir.

²⁸² Ved'a diye de okunmuştur. İbn Abdî'l-berr (r.h) “et-Temhîd” isimli eserinde (17/163) vedea'nın temîme ile aynı manada olduğunu söylemiştir.

²⁸³ Hakikaten de bu tür şeylerden fayda umanların Allah'a (c.c) tevekkülleri az, kaza ve kadere imanları zayıf olduğu için korku, endişe, hüznün ve her an bir sıkıntıyla karşılaşma beklentisi içersinde olduğu görülmektedir.

²⁸⁴ Ahmed, Ebu Ya'lâ, Taberânî. Muasır muhaddislerden Şuayb el-Arnaût hadisin hasen olduğuna hükmetmiştir.

²⁸⁵ Ahmed. Şuayb el-Arnaût ve el-Elbânî bu hadisin sahih olduğunu belirtmişlerdir.

²⁸⁶ Ta ki var olan ağrı gitsin ya da ağrı yoksa da zuhur etmesini def etsin.

²⁸⁷ Demek ki zararı kaldırır veya def eder kastıyla asılan şeyler -az evvel de belirttiğimiz gibi- aslında zarar getirmektedir. Buradaki zayıflıktan kasıt, ruhun ve nefsin zayıflığıdır, bedeninin değil. Fakat ruhun ve nefsin zayıflığının bedene de tesir ettiği (yani fiziksel hastalıkların da zuhur ettiği) muhakkaktır.

²⁸⁸ Ahmed, İbn Hibbân, Taberânî.

Ebu Beşîr el-Ensârî (r.a), seferlerinden birinde Rasûlullah (s.a.v) ile birlikteyken O'nun (s.a.v), develerin boynunda asılı olan hiçbir yay kirişini veya gerdanlığı bırakmayıp hepsinin koparılması için bir elçi gönderdiğini aktarmıştır. ²⁸⁹

Ve daha bunlara benzer bu şeyleri asmaktan nehyeden başka rivayetler...

Maalesef günümüzde şirkî gayelerle kimi insanlar boyunlarına veya pazularının üzerine küçük bir deri asmaktadır. Ya da bu deriyi, ishal, kusmuk gibi karın rahatsızlıkları için karınlarına bağlamaktadır. Yine kimileri şirkî gayelerle arabasına ayı veya tavşan kafası, ya da boncuk, tespih v.s. asmaktadır. Kimisi de ya kendisine veya çocuğuna veya evine veya işyerine veya arabasına veya kapılara nazar boncukları asmaktadır. Kimileri de kapının veya arabanın üzerine ayakkabı asmaktadır. Kimi de kapının girişine geşik/ceylan veya kurt kafası veya at nalı asmaktadır...

Malum olduğu üzere şirkî gayelerle asılan bu şeyler kimileri tarafından sadece süs amacıyla asılmaktadır. Ancak bu amaçla bile olsa bu şeyleri asmak caiz değildir. Zira bu, bunları asarak küçük veya büyük şirk işleyenlere benzemek anlamına gelir. Nebi (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Her kim bir kavme benzerse o da onlardandır." ²⁹⁰

Mesele: İçersinde Kur'ân ayetlerinin veya Allah'ın (c.c) isimlerinin veyahut sünnette sabit olan dua ve zikirlerin yazılı olduğu şeyler asılabilir mi?

Bazı insanlar nazardan, hasetçinin şerrinden v.b. afetlerden korunmak amacıyla evlerine, iş yerlerine, arabalarına Kur'ân veya ihlas suresi gibi bir sure veya âyetü'l-kursî gibi bir ayet veya esmâü'l-husnâ veyahut -sefer duası gibi-sünnette geçen bazı dua ve zikirleri asmaktadırlar. Kimi de bunları (böylesi muskaları) kendilerine veya çocuklarına asmaktadırlar.

İşte bunları asmanın hükmü hususunda salih selefimiz ve onlardan sonra gelen âlimler ihtilaf etmişlerdir. Örneğin sahabeden Abdullah İbn Amr İbnu'l-Âs (r.anhumâ) ve Âişe (r.anhâ), ²⁹¹ tâbiünden Saîd İbnu'l-Müseyyeb (r.h), kısacası âlimlerin geneli buna cevaz vermişlerdir. Ancak bunun caiz olması için de şu üç şartın bir arada bulunması gerektiğini belirtmişlerdir:

- 1)** Asılan şeylerin içinde sadece Kur'ân ayetlerinin veya Allah'ın (c.c) isimlerinin veyahut sünnette sabit olan dua ve zikirlerin yazılı olması. Örneğin; ne manaya geldiği belli olmayan şekil ve harflerin (tılsımların) yazılı olmaması.
- 2)** Arapça bir lafızla ve manası anlaşılabilir şekilde yazılmış olması, Arapça olmayan bir lafızla veya Arapça olsa bile okunamayan bir hat ile yazılmaması.
- 3)** Şifa'nın sadece Allah'tan (c.c) geldiğine, asılan şeyin fayda verme özelliğinin olmayıp sadece şifa sebeplerinden bir sebep olduğuna inanılması.

İşte bu üç şart yerine geldiği takdirde bu şeyleri asmakta bir beis yoktur.

Buna karşın İbn Abbas, Ukbe b. Âmir, İbn Ukeym, Hasan Basrî, İbn Mes'ûd ve İbrahim en-Nehaî, Alkame gibi İbn Mes'ûd'un öğrencileri ise, içersinde Kur'ân v.s. dahi yazılı olsa bunun caiz olmayacağı görüşünde onlardandır ki, -Allahu A'lem- tercihe şayan görüş de budur. Bu düşünceyi savunan âlimler bunun nedenlerini şöyle sıralamışlardır:

a) 'Fayda verir' veya 'sebeplendir' düşüncesi ile bir şeyler (yani temîme) asmaya dair rivayet edilen ve yukarıda bazıları aktarılan hadisler umûmî olup, 'eğer içersinde Kur'ân v.s. yazılıysa o zaman bunda bir beis yoktur' anlamında bir istisna hadislerde varid olmamıştır. Böyle bir istisna olmadığına göre bu hadisler -ister Kur'ân'dan v.s.'den veya başka bir şeyden olsun- umumu üzere anlaşılmalı, muteber bir delil olmadan bu umumdan Kur'ân v.s. yazılı olanlar istisna edilmemelidir.

²⁸⁹ Buhari, Müslim, Ebu Dâvud, Ahmed, Muvatta.

²⁹⁰ Ebu Davud, Ahmed.

²⁹¹ Ancak şunun altını çizmek gerekiyor ki; Tirmizî'de geçen 3528 no'lu rivayete göre Abdullah İbn Amr İbnu'l-Âs (r.anhumâ) bir yaprağa korunma duasını yazıp bunu buluğa ermemiş olan çocuklarına asardı. Buluğa ermiş olan (yani öğrenmeye güç yetiren) çocuklarına ise bu duayı asmaz, öğretirdi. Hâkim (r.h)'ın (hadis no: 7507) ve Beyhakî (r.h)'ın (hadis no: 19606) rivayetlerine göre Âişe (r.anhâ)'nın bunların asılmasına cevaz vermesi sadece sıkıntının başa gelmesinden "sonra" için geçerli olup sıkıntıyı, gelmezden önce def etmek için asmak ise caiz değildir. Keza İmam Mâlik (r.h) da bu düşüncededir. (Bkz: el-İstizkâr, İbn Abdî'l-berr, 8/397.)

Bu maddeyi bir hadis üzerinden izah etmeye çalışalım; Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Şüphesiz ki rukyeler, temîmeler ve tivele ²⁹² birer şirkdir.” ²⁹³

Hadiste sayılan bu üç şeyden sadece rukyenin umumluluğu tahsise uğramış (kapsama alanı daraltılmış)tır. Çünkü Nebi (s.a.v) başka bir hadiste şöyle buyurmuştur: “İçersinde şirk olmadığı müddetçe rukyelerde bir beis yoktur.” ²⁹⁴ Yine Rasûlullah (s.a.v)’den sabittir ki O, hem kendisine hem de başkasına rukye yapmıştır. Hatta Cibrîl (a.s.) ²⁹⁵ ve Âişe (r.anhâ) ²⁹⁶ tarafından kendisine rukye de yapılmıştır.

Rukye, hastaya bazı lafızları okuyup üfleme veya el ile dokunarak okumak suretiyle yapılan bir tedavi yöntemidir. Eğer ki rukye Kur’ân ayetleri veya Allah’ın (c.c) isimleri veyahut sünnette sabit olan dua ve zikirler ile ve manası anlaşılabilir şekilde Arapça lafızlarla yapılacaksa ve bunların yanı sıra bir de şifa verenin yalnızca Allah (c.c) olduğuna, rukyenin sadece bir şifa sebebi olduğuna inanılırsa işte bu şekil rukye hadise dâhil edilip de şirk olarak nitelendirilemez. Aksine müstehaptır. Zira Nebi (s.a.v) buna ruhsat tanımış, kendisi yapmış ve yaptırmıştır. Lakin rukye, şeytanlara veya hazırda olmayan gaip veli ya da veli olduğu zannedilen zatlara veya ölümlere sığınarak veya bunlardan birinden meded umularak veyahut şeytanların isimleri anılarak yapılırsa işte Nebi (s.a.v)’in söz ettiği şirk olan rukye budur. Dolayısıyla rukye’nin her çeşidi şirk olmayıp hadisteki umum tahsis edilmiştir. Ancak hadiste geçen temîme ve tivenin umumunun ise tahsise uğradığı yönünde bir delil yoktur; tivele’nin tahsis edilmediğinde icma vardır. Temîmenin ise hakkında bir delil bulunmadığından sahih olan görüşe göre caiz olduğu bir çeşidi yoktur. Eğer olsaydı, Kur’ân’ın v.s.’in rahatsız kişiye okunmasını meşru kılan şeriat, çok ihtiyaç duyulmasına ve -sürekli takılı olduğu için- tesiri devamlı olmasına rağmen bu tür muskaların yazılıp asılmasının da caiz olduğunu beyan ederdi.

b) Buna cevaz vermek, -farkında olarak veya olmayarak- Kur’ân v.s.’in dışında başka şeylerin de yazılı olduğu muskaların asılmasına ve bunun yayılmasına neden olacaktır.

Yine bu tür muskalara ruhsat tanımak, zamanla cahil insanların, bu muskaların birer sebep olmaktan öte bizâtihi fayda verme özelliğine sahip olduğuna inanmalarına yol açacaktır. Özellikle de din hususunda cehaletin had safhada olduğu ve şirkin ve şirk davetçilerinin yaygın olup insanların çok kolay bir şekilde şirke meylettığı günümüz toplumunda bu ihtimal daha da büyüktür. Dolayısıyla kötülüğe giden yolları kapatmak ²⁹⁷ için bu tür muskalara cevaz verilmemelidir.

c) Bu tür bir muskayı üzerinde bulduran kişi, dikkatsizliğine gelerek birçok kere tuvalet gibi pis yerlere girebilecek, musakanın üzerine yatabilecek veya buna benzer Kur’ân’a saygıyla bağdaşmayan hallerde bulunabilecektir. Özellikle de muska, çocukların ve Kur’ân’a gereken ihtiramı göstermeyen cahil insanların üzerinde ise bu tür vukuatlar daha da fazla meydana gelecektir.

İşte bu sebeplerden ötürü nazardan, hasetçinin şerrinden v.b. afetlerden korunmak için içersinde Kur’ân ayetlerinin, esmâu’l-husnâ’nın veya bazı dua ve zikirlerin yazılı olduğu şeylerin asılması -Allahu A’lem- sahih ve ihtiyatlı olan görüşe göre caiz değildir. Özellikle de şu günümüz ortamında!

Son olarak şuna da değinelim ki; bazı kimseler içersinde Kur’ân ayetlerinin v.s.’nin yazılı olduğu şeyleri evlerine, iş yerlerine veya arabalarına süs olsun diye asmaktadırlar. Bu, bunları bir süs eşyası mesabesinde görerek aslında bunlara saygısızlık etmek anlamındadır. Fakat Kur’ân’ı veya dua ve zikirleri asmaktaki amaç bunları ezberlemek veya hatırlayıp okumak ise inşaallah bunda bir beis yoktur.

Ömer Faruk

²⁹² Hanımın kocasına veya kocanın hanımına sevdirmesi için yapılan bir çeşit sihirdir.

²⁹³ Ebu Dâvud, İbn Mâce, Ahmed.

²⁹⁴ Müslim.

²⁹⁵ Müslim, hadis no: 2186.

²⁹⁶ Buhari, hadis no: 5735.

²⁹⁷ Usûlü’l-fıkh ilminde bu “seddü’z-zerâa” veya “seddu’z-zerâi” olarak bilinir.

YİRMİDÖRDÜNCÜ DERS: -6- TEBERRÜK

- Ağaçlar, taşlar, mekânlar, türbeler, kabirler, bazı şahıslar ile teberrük: Teberrük: Bereket talep etmek/ummak anlamına gelir. Bereket ise: Bir hayrın çok ve sabit/yerleşik/daim olması manasına gelir. Dolayısıyla teberrük: Maddi veya manevi olan bir hayrın çok ve sabit olmasını istemek anlamındadır.

Bu çeşit şirk de tıpkı en son geçen iki şirk çeşidi gibi Allah'tan gayrısının fayda verebileceğine inanmak ile alakalı ve kişinin inancına göre büyük ve küçük şirk olan bir şirk çeşididir. Buna göre her kim bizâtihi bereket verebileceğine inarak bir ağaç veya kabir veya bir şahıs v.s. ile teberrük ederse müşrik olur.²⁹⁸ Fakat bereketi verenin/meydana getirenin Allah (c.c) olduğuna inanıp da bu tür şeylerin sadece bereketin elde edilmesi için birer sebep olduğuna inanırsa küçük şirk koşmuş, bid'at işlemiş olur. Daha açık bir tabirle ve maddeler halinde ifade edecek olursak;

a) Hakkında bereketli (yani berekte sebep) olduğuna dair bir delil olmayan bir şeyin bereketli (buna sebep) olduğuna inanmak

b) Veya bereketli olduğuna dair bir delil olsa dahi delili olmayan (meşru olmayan) bir yolla bu şeyden bereket talep etmek dinden çıkarmayan bir bid'attır.

Kaide niteliğindeki bu iki cümlenin tam tersinin oluşması ile olan teberrük ise meşru olan bir teberrüktür ki, birazdan bunun üzerinde duracağız.

Dolayısıyla bir kimse kabrin bulunduğu bir yerde bereketli olsun/bereket elde etmeye sebep olsun diye Allah (c.c) için kurban keser veya namaz kılsa küçük şirk koşmuş olur. Dileğinin yerine gelmesine sebep olsun diye bir ipi veya çaputu belli bir ağaca v.s. assa küçük şirk koşmuş olur. Keza bir kimsenin bu inançla mescd-i haramın sütunlarına, duvarlarına veya makâm-ı İbrahim'e veya Kâbe'ye/Kâbe'nin örtüsüne elini, yüzünü sürmesi, bedeniyle bunlara sürünmesi bid'attır. Yine teberrük amacıyla Kur'an'a el sürmek veya Kur'an'ı başa veya alna veya göğse koymak veya yüze sürmek ya da öpmek²⁹⁹, Cuma gecesinde veya mescidlerde nikâhlanmanın daha bereketli olduğuna inarak nikâh kıymak da böyledir.

Ebu Vâkid el-Leysî (r.h) şunları anlatmıştır: "Rasûlullah (s.a.v) ile beraber (Mekke fethinden sonra gerçekleşen) Huneyn gazvesine doğru çıkmıştık. O dönemde biz küfürden yeni kurtulmuş, yeni İslam'a girmiştik (cahildik, üzerimizde cahiliyeden kalan kalıntılar vardı, henüz daha hepsinden kurtulamamıştık.) Müşriklerin, etrafında uzunca kaldıkları bir ağacı vardı (buna bir takım ibadetler sarfediyorlardı) ve bu ağaca silahlarını asıyorlardı.³⁰⁰ Bu ağaca Zât-ı Envât deniliyordu. Bu ağaçlardan birinin yanından geçerken (müşriklerin yaptığı bu işi beğendiğimiz için dinde caiz olduğunu zannederek) dedik ki: "Ey Allah'ın Rasûlü! Onların ki gibi bize de (yanı başında durup daha güçlü/tesirli olsun diye üzerine silahlarımızı asacağımız) bir Zât-ı Envât yap" dedik.³⁰¹ Rasûlullah (s.a.v) de şöyle dedi: "Allahu Ekber! Muhakkak ki bu, (kâfirlerin) tabi olunan yollarıdır. Nefsim elinde olana (Allah'a) yemin olsun ki, İsrailoğullarının (firavun ve kavminden kurtulduktan sonra) Musa (a.s)'a: "Onların ilahları gibi bizim için de bir ilah yap" (A'râf 138) dediği gibi dediniz. Muhakkak ki siz, sizden öncekilerin yollarını takip edeceksiniz."³⁰²

Bunu bildikten sonra; Allah (c.c) bazı şeyleri bereketin elde edilebilmesi için birer sebep kılmış, bunlara bereket yerleştirmiş, bunlarla teberrük etmeyi meşru kılmıştır.³⁰³ Bunları şöylece sıralayabiliriz:

²⁹⁸ Önceden de belirttiğimiz gibi aynı zamanda böyle biri, bereket getirir (fayda verir) inancıyla kalbini bu şeylere bağladığı için, yani bir kalp ameli olan "tevekkül" ibadetini bu şeylere sarfettiği için Ulûhiyyette de ortak koşmuş olmaktadır.

²⁹⁹ Ta'zîm amacıyla öpmeye ise kimi fukaha cevaz vermiştir. Sahabeden İkrime (r.a)'ın da bunu meşru gördüğü nakledilmiştir.

³⁰⁰ Bunu yapmalarındaki gayeleri bu ağaç ile teberrük etmek, yani silahları için ağaçtan güç bereketi istemek idi. Onlar bizâtihi bu ağacın silahlarına güç/tesir vereceğine inarak büyük şirk koşuyorlardı. Ve İbn İshak (r.h)'ın dediğine göre müşrikler her sene bu ağacın yanına gelip teberrük ediyorlardı.

³⁰¹ Lakin -Allahu A'lem- doğru olan görüşe göre bu sahabeler, müşriklerin yaptığıın aynısını yapmayı isteyerek büyük şirk olan bir işi yapma talebinde bulunmamışlardı. Onlar, edinmek istedikleri ağacın sadece, üzerine asacakları silahlarının daha tesirli olmasına 'sebepe' olacağına inarak bu işi yapmak istemişlerdi ki, bu da açıkladığımız üzere küçük şirkidir. İbn Teymiyye, Kâdi İbnu'l-Arabî, Şâtîbî (rahimehumullah) ve şeyhimiz Ebu Katâde de (Allah onu korusun) bu sahabelerin küçük şirki talep ettikleri görüşünde olan âlimlerdendir. Buna göre bu rivayet, büyük şirkte cehaletin mazeret olduğuna delil olamaz. Fakat mazeret olduğuna dair başka deliller vardır.

³⁰² Tirmizî.

³⁰³ Elbette ki bunlar bereketi bizâtihi var etmemektedirler. Bereketi var eden/yaratan sadece Allah (c.c)'dur. Lakin Allah (c.c) bunları sebep olma anlamında mübarek kılmıştır. Bunun tam aksine Allah (c.c) şeytanlar, bazı hayvanlar gibi bir takım varlıkları

1) Bereketli kişiler: Bunların başında peygamberler gelir. Ancak peygamberlerin bereketi zâtîdir. Yani Allah (c.c) Adem, İbrahim, Nuh, Muhammed ve diğer paygamberlerin zatını/bedenlerini mübarek kılmıştır ve onların bedenlerindeki bu bereket başkasına geçicidir. Dolayısıyla bu peygamberlerin kavimleri onların bedenlerine dokunarak, terlerini ellerine, yüzlerine v.s. sürerek, kollarını alarak teberrük edebilirdi. Nitekim sahih rivayetlerde geçtiği üzere sahabeler Rasûlullah (s.a.v)'in teriyle, tükürüğüyle, balgamıyla, saçıyla ve elbiseleriyle teberrük ederlerdi.³⁰⁴ Yine Nebi (s.a.v) abdest alırken O'nun abdest suyunu almak için birbirleriyle mücadele ederlerdi.³⁰⁵

Rasûlullah (s.a.v)'in eserleriyle teberrük O hayattayken meşru olduğu gibi vefatından sonra da meşrudur. Zira sahih rivayetlerde varid olduğu üzere sahabeler O'nun vefatından sonra ayakkabasını, elbisesini, kabını, cübbesini, kılını saklıyor ve bunlarla teberrük ediyorlardı. Mesela Buhari'de geçen bir rivayete göre hasta olan kişilere şifa bulsunlar diye içinde O'nun kollarının bulunduğu bir kap su içirirlerdi. Fakat şu zamanımıza kadar Rasûlullah (s.a.v)'in eserlerinden (kılından, kılıcından, hırkasından v.s.) bir şeyin kaldığını söylemek kesin olmayıp bilakis çok uzak bir ihtimaldir. Bu yüzden Rasûlullah'tan kalma eserler diye bunlarla teberrükte bulunmak caiz değildir.

Fakat bu söylediklerimiz sadece peygamberler için geçerli olup salih zatlar için geçerli değildir. Çünkü hayır olan işlerde bulunmaya en düşkün olan -başta sahabe olmak üzere- salih selefimizin, bu ümmetin en hayırlıları olan Ebubekir, Ömer, Osman, Ali ve diğer cennetle müjdelenmiş sahabelere (radiyallahu anhum) dahi dokunarak ve diğer şekillerde teberrük ettiklerine dair sahih hiçbir rivayet bulunmamaktadır. Şayet bu müstehap bir iş olsaydı en başta bunu onlar uygularlardı. Eğer ümmetin en hayırlılarıyla bile teberrük yapılmamışsa diğer kimseler için bu hayli hayli geçerlidir. Buna karşın Nevevî, İbn Hacer el-Askalânî, İbn Dakîk el-Îyd, Şevkânî, gibi âlimler ise (rahimehumullah) peygamberlere kıyas ederek salihler ile de teberrüğe cevaz vermişlerdir. Ancak böyle bir kıyaslama yanlıştır. Çünkü peygamber olmak ile salih olmak arasında çok fark vardır. Biri Allah'ın rasûlü; insanların en hayırlılarından biri, masum, birçok mucize sahibi iken, diğerinde ise bu özellikler bulunmamaktadır. Başka bir ifadeyle peygamberlerle teberrük etmenin caiz oluşu onların salih, muttaki kişiler olmasından ötürü değil, Allah'ın peygamberleri olmalarından ileri gelmektedir. Dolayısıyla günümüzde tasavvufa müntesip olanların Nebi (s.a.v)'e kıyas ederek veli/salih gördükleri şeyhlerine dokunmaları, onların terlerine, elbiselerine, ayakkabalarına, kabirlerine sürünmeleri, ayaklarının bastığı yerlere ellerini, yüzlerini, eşyalarını sürmeleri, ağızlarında yumuşattıkları hurmayı yeni doğmuş çocuklarının damağına sürmeleri bid'attır, küçük şirktir.

Bütün Müslümanlar da bereketli kişiler kısmına dâhildir. Fakat onların bereketi peygamberlerde olduğu gibi başkalarına intikal eden zâtî bir bereket değildir. Onlarda olan bereket iman bereketidir veya bununla birlikte ilim, davet ve amel bereketidir. Bir Müslümana imanında ve amelinde tabi olmak onunla teberrük etmektir. Yine ilminden faydalanmak onunla teberrük etmektir.

2) Bereketli söz, fiil ve inançlar: Kur'ân okumak, Allah'ı (c.c) zikretmek, meleklere inanmak, ilim talep etmek, cihad etmek, gece ibadeti yapmak gibi bütün ibadetler bağışlanma ve ecir alma sebebi olduğu için bereketlidir. Kişi örneğin Kur'ân'a iman ederek, o'nu okuyarak, tefekkür ederek, ezberleyerek, onunla amel ederek Kur'ân ile teberrük etmiş olur.

3) Bazı mekânlar: Kâbe, Mescid-i Aksanın etrafı³⁰⁶ gibi mübarek olduğu delille sabit olan mekânlar. Bu mekânların bereketli olması sadece mana yönündendir, yani kişiye ecir kazandırdığı içindir. Mesela Mescid-i Haram'da, Mescid-i Nebî'de veya Mescid-i Aksa'da namaz kılmak gibi. Malum olduğu üzere buralarda namaz kılmak başka yerlerde kılınan namazdan daha üstündür. Örneğin Kabe ile teberrük, namazda oraya yönelerek, tavaf edilerek, haccederek, umre yaparak yapılır. Ancak bu mekânların bereketi zâtî değildir; kendisinde sabit olup başkasına intikal etmez. Bu yüzden bir kimsenin, bu yerlerin bereketi kendisine geçer diye mesela Makâm-ı İbrahim'e, Mescid-i Haramın

ise şerli kılmıştır. Fakat hayrı/bereketi yarattığı gibi şerri de yaratan O'dur. Çünkü kâinatta var olan herşeyin yaratıcısı yalnızca Allah (c.c)'dur.

³⁰⁴ Bkz: Buhari, hadis no: 1701, Müslim, hadis no: 1305.

³⁰⁵ Bkz: Buhari, hadis no: 1701.

Lakin Nebi (s.a.v)'in hücre (odası) ve kabri O'nun cesedinden ayrılmış olan veya cübbesi gibi bedeninde kullandığı şeyler olmadığı için bunlarla teberrük caiz değildir. Yine aynı sebepten ötürü hira ve sevr mağaraları, savaş yerleri gibi Nebi (s.a.v)'in ayak bastığı yerlere teberrük kastıyla gidip buraların toprağından almak, bu kasıtlı buralarda namaz kılmak, dua etmek de bid'attır. Nitekim ne Nebi (s.a.v)'in peygamber olarak görevlendirilmesinden sonra, ne de sahabenin hira mağarasına çıktığı sabit olmamıştır.

İbn Ömer (r.a)'ın Nebi (s.a.v) nerede ne yapmışsa aynen o yerde aynı şeyi yapmış olması (mesela nerede namaz kıldıysa orada namaz kılması, nerede oturmuşsa orada oturması) ise teberrük maksadıyla değildir, sadece O'nun sünnetine olan bağlılığının şiddetinden ötürüydü.

³⁰⁶ Bkz: İsra 1.

sütunlarına, Kabenin duvarına elini, yüzünü sürmesi veya Kabenin kendisiyle yıkandığı suyla elini, yüzünü, ayağını yıkaması veya Kabenin örtüsüne asılması, sürünmesi veyahut bu yerlere defnedilmesi bid'attır. Aynı şekilde mübarek bir taş olan haceru'l-esved'in bereketi zâtî olmadığı için teberrük amacıyla bu taşla dokunup da elini yüzüne, bedenine süren bir kimse bid'at işlemiştir. Ama bu niyetle değil de sadece Nebi (s.a.v) öptü diye bu taşı öperse bu kimse biiznillah Nebi (s.a.v)'e tabi olmanın bereketini elde eder ki bu da sevaptır.

4) Bazı zamanlar: Ramazan ayı (özellikle de son on günü), Muharrem ayı, Zilhiccenin ilk on günü, Cuma günü v.d. bereketli olduğu delille sabit olmuş zamanlar. Diğer zamanlarda kazanılamayan ecirler bu zamanlarda elde edilebildiği için mübarektir.

Tenbih: Bir mekânın ve zamanın mübarek olması, o mekân veya zamanda hakkında özel bir delili olmayan sözlü veya fiili ibadetlerde bulunmanın caiz olduğunu göstermez, bilakis bu eylemler bid'attır.

5) Bazı yiyecek ve içecekler: Bal, zezem suyu, çörek otu, zeytinyağı gibi şifalı yiyecek ve içecekler bereketlidir, şifaya sebeptir. Kimileri teberrük kastıyla zezem suyuyla paralarını, elbiselerini, eşyalarını yıkarlar. Şüphesiz ki bu bid'at bir davranıştır.

Mesele: "Bu senin bereketin veya bereketlerinden" gibi bir söz söylemekte bir sakınca yoktur. Nitekim bir sefer esnasında suyun olmadığı ve insanların yanında da suyun bulunmadığı bir yer ve zamanda Âişe (r.anhâ)'nın gerdanlığı/kolyesi düşmüş ve Nebi (s.a.v) ve ashabi aramaya koyulmuş, ta ki sabah olunca teyemmümün meşru olduğunu bildiren ayet inmiş ve bunun üzerine Usyed b. Hudayr (r.a) şöyle demiştir: "Bu sizin ilk bereketiniz değil ey Ebubekir ailesi! (bundan önce de bereketleriniz vardı)" ³⁰⁷ Yine Âişe (r.anhâ) Cüveyriye bint Hâris (r.anhâ) hakkında şöyle demiştir: "Kavmine ondan daha bereketli bir kadın görmedik." ³⁰⁸ Ancak bir kimse bir yere geldiği sırada yağmur yağsa "bu, falanın bereketinden" denilmesi caiz değildir. Çünkü yağmurun yağması onun sebebiyle olmamıştır.

Ömer Faruk

³⁰⁷ Buhari, Müslim, Nesâî.

³⁰⁸ Ebu Davud.

YİRMİBEŞİNCİ DERS: -MÂTURÎDÎ VE EŞ'ARİLERE GÖRE TEVHİD VE ŞİRK

Ulûhiyyette şirk ve bazı şekilleri üzerinde durmaya geçmeden evvel bununla yakından alakalı olduğu için Mâturîdî ve Eş'arîler'in tevhid ve şirk anlayışlarını bilmemiz gerekir. Zira içinde yaşadığımız toplumun dindar diye bilinen kesiminin çoğu bilinçli olarak veya olmayarak, hocasıyla ve avamıyla bu iki itikad mezhebinden birinin görüşlerini itikad edinmiştir. Özellikle de bu kimseler tevhid ve şirk, iman ve küfür meselelerinde bu ekollerin görüşündedirler. Hatta daha genel bir bakışla bakacak olursak -istisnalar hariç- âlimiyle ve avamıyla Hanefîler Mâturîdî, Şâfiîler, Mâlikîler ve Hanbelîlerin çoğu ise Eş'arî'dirler. Ve şu anda dünya genelinde kendisini ehl-i sünnete nisbet edenlerin çoğu ya Mâturîdî'dir ya da Eş'arî'dir.

Eğer ki bu iki itikad mezhebinin tevhid ve şirki nasıl tanımladıklarını ve delilleriyle bu anlayışlarının yanlış olduğunu bilsek, biiznillah bu, bundan sonra işleyeceğimiz konular için bir zemin, bir mukaddime niteliğinde olacak ve böylelikle Ulûhiyyette şirke dair söyleyeceklerimizin hak olduğunu anlayacağız. Ve bu bilindiğinde aynı zamanda toplumun bozuk şirk anlayışlarının temelinde yatan en önemli nedenlerden biri de anlaşılmış olacaktır.

Mâturîdî ve Eş'arîler'e göre tevhid; Zâtında, sıfatlarında ve fiillerinde (yani bu üç şeyde) Allah'ın (c.c) bir olduğuna inanmaktır.”³⁰⁹

Kendi açıklamalarına göre bu tarifi kısaca şerh edecek olursak; Allah'ı (c.c) zatında birlemek; O'ndan başka O'na denk olan veya O'ndan daha alt seviyede olup da O'nun yardımcısı olan bir ikinci ilah olmadığına ve O'nun zatının diğer mahlûkâtınki gibi parçalardan/parçaların birleşiminden ibaret olmadığına (bölünmez olduğuna) inanmak ile olur. Allah'ı (c.c) sıfatlarında birlemek; sıfatlarında hiçbir benzerinin olmadığına, fiillerinde birlemek ise; fiillerinde hiçbir ortağının olmadığına itikad etmekle gerçekleşir. İşte sadece bu üç kısmı gerçekleştiren biri muvahhidir.

Binaen aleyh onlara göre tevhid'in tam zıttı olan şirk ise: “Zâtında, sıfatlarından birinde ve fiillerinden birinde Allah'ın (c.c) bir ortağı olduğuna inanmak” anlamına gelmektedir.

Yani bu iki ekol mensuplarına göre tevhid; Allah'ı (c.c) Rubûbiyyetinde birlemek, şirk de; Allah'a (c.c) Rubûbiyyetinde ortak koşmaktır. Buna göre şayet bir kimse Rubûbiyyetinde Allah'ı (c.c) birliyorsa, (yani zatında ve bütün sıfatlarında ve fiillerinde Allah'ın bir olup hiçbir ortağının olmadığına inanıyorsa) böyle bir kimse kelime-i tevhid Lâilâhe illallah'ın gereğini gerçekleştirmiş olur ve dua, adak, kurban, tavaf gibi ibadet çeşitlerinden herhangi birini Allah'tan başkasına yönelttiği (yani Ulûhiyyet tevhidine aykırı bir eylemde bulunduğu) zaman tevhidi bozulmuş ve şirke düşmüş sayılmaz. Zira onlara göre dua, adak v.b. eylemlerin birer 'ibadet' olarak isimlendirilebilmesi için kişinin, bu eylemleri kendisine sarfettiği varlıkta; yaratma/var etme/meydana getirme, rızık verme, kâinata tasarruf etme, mutlak kanun koyma, ibadeti hak etme gibi Rubûbiyyet özelliklerinden herhangi birinin bulunduğuna inanması gerekir. Yani bu eylemler böyle bir inanca sahip olunmasıyla beraber 'ibadet' olur ve Allah'tan gayrısına sarfedildiğinde Allah'tan başkasına ibadet edilmiş, şirk koşulmuş olur. Ancak böyle bir inanç olmaksızın bu eylemler tek başına 'ibadet' diye isimlendirilemez ve dolayısıyla bu eylemleri Allah'tan başkasına sarfeden kişi Allah'tan başkasına ibadet eden/şirk koşan olarak nitelendirilemez. Böyle birinin yaptığı küçük şirk, günahdır.

Dolayısıyla onlara göre Rubûbiyyet tevhidinden ayrı olarak Ulûhiyyet tevhidi diye bir kısım yoktur. Yine bunun tam aksine; Rububiyette şirkten ayrı olarak Uluhiyyette şirk yoktur.

İşte bu kimseler bu inançlarının bir gereği olarak tevhid kelimesi Lâ ilâhe illallah'ı “Allah'tan başka Rab yoktur” diye anlamlandırarak ilah ve rab kelimeleri arasında bir fark gözetmemiş, ilah eşittir rab demişlerdir.³¹⁰ Nitekim ilah kelimesini şöyle tarif etmişlerdir: “Kendisi sebebiyle mabud olmayı hak ettiği Rubûbiyyet özelliklerinden bir ya da bir kaçıyla vasıflanmış olandır.”³¹¹ Onların da kabul ettiği gibi Rab: Yaratan, rızık veren, mâlik, kâinata tasarruf eden, kayıtsız şartsız emreden-nehyedenden... anlamlarına gelmektedir. Bu isimlerin içerdiği sıfatlar birer Rubûbiyyet özelliği olduğuna ve bu özelliklerden birini bulunduran kimse mabud olmayı hak ettiğine göre o halde bu iki ekol sahiplerince ilah ve rab kavramları arasında bir fark bulunmamaktadır.

³⁰⁹ Örneğin bkz: el-Musâmera Şerhu'l Musâyera, Kemâlu'ddîn İbn Ebî Şerîf, sy:43, Şerhu'l Mekâsid, Sa'du'ddîn et-Teftâzânî, 3/27, el-Metâlibu'l Âliye, Fahrü'ddîn er-Râzî, 3/262, Şerhu'l-Akîdeti't-Tahâviyye, Bâbertî, sy:29.

³¹⁰ İlah ve Rab kavramları hakkında bu söyledikleri dolaylı olarak İlah kelimesinden türemiş Ulûhiyyet ve Rubûbiyyet kelimeleri hakkında da geçerlidir. Yani Ulûhiyyet tevhidi ile Rubûbiyyet tevhidi arasında hiçbir fark yoktur, Ulûhiyyet tevhidi eşittir Rubûbiyyet tevhididir.

³¹¹ Bkz: Şerhu Esmâillâhî'l-Husnâ, Fahrüddîn er-Râzî, sy:125.

Kıscası; bu kimselere göre Allah'tan başkasını ilah edinen bir kimse ancak ibadet ettiği kimsede bir Rubûbiyyet özelliğinin olduğuna inanan kimsedir. İnanç, ibadet etmenin esası olduğu için bu esas ne zaman yok olursa o zaman ibadet etmek/ilah edinmek diye bir şey söz konusu olmaz!

Bu meyanda bir Eş'arî olan Subkî (r.h)'ın "Şifâu's-Sekam" da (sy:175) geçen şu sözlerini aktarabiliriz: "Şirk ve ibadet ancak Allah'tan gayrısında Rubûbiyyet özelliğinin olduğuna, fayda ve zarar vermede, icad etmede (meydana getirmede), yaratmada, isteğinin kesinlikle yerine gelmesinde, başkasına ihtiyaç olmaksızın tesir etmede müstakil/bağımsız olduğuna inanmakla gerçekleşir.³¹² Dolayısıyla salihlerden yardım isteyen/meded uman muvahhid Müslümanlarda şirk yoktur. Onlar şirkten beridirler."

Buna bir başka örnek de, Muhammed b. Abdulvehhab'ın kardeşi Süleyman b. Abdullah'ın "es-Savâiku'l-İlâhiyye fi'r-Raddi ale'l-Vehhâbiyye" isimli kitabında şu söyledikleridir: "Sizler, Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in O'nun kulu ve peygamberi olduğuna şahadet eden bir Müslümanın, uzakta bulunan birini veya bir ölüyü çağırması yahut ona adak adaması, ya da Allah'tan başkasına hayvan kesmesi halinde büyük şirk işlemiş olacağını, amellerinin boşa gideceğini, malının ve canının helal olacağını nerede buldunuz? Hiçbir ilim ehli "Allah'tan başkasından yardım isteyen veya Allah'tan başkasına hayvan kesen mürted olur" dememiştir."³¹³

Bu anlayışın reddi:

Bu asla kabul edilemez bir düşüncedir. İbadet çeşitlerinden herhangi birini Allah'tan başkasına sarfeden bir kimse, bunu sarfettiği varlık da Rubûbiyyet özelliklerinden bir ya da daha fazlasının olduğuna inanmasa (yani Rubûbiyyet tevhidini gerçekleştirmiş olsa) dahi Allah'a şirk koşmuş demektir. Bunun delillerini şöylece sıralayabiliriz:

a) "Arap Müşriklerinde Var Olmuş Rubûbiyyette Şirk Şekilleri" başlıklı konunun en sonunda Arap müşrikleri hakkında işlediğimiz dört konu neticesinde şu sonucu çıkarmıştık ki; Arap müşriklerinden kimisi Allah'ın (c.c) varlığını inkâr ederek Rubûbiyyetinde Allah'ı (c.c) hiçbir yönüyle birleliyordu, kimisi Rubûbiyyetin birçoğunda, kimisi ise büyük bir çoğunluğunda Allah'ı (c.c) tevhid ediyorlardı. Yani onların içinde Rubûbiyyet tevhidini tam anlamıyla gerçekleştirmiş hiçbir kimse yoktu. Ancak onlardan kimileri vardı ki, adak, secde, hayvan boğazlama gibi yalnızca Allah'a (c.c) sarfedilmesi gereken bir takım ibadetleri batıl ilahlarına yöneltirlerken (yani Ulûhiyyette ortak koşarlarken) ilahlarının yaratan/var eden/meydana getiren, rızık veren, kâinata tasarruf sahibi olan, fayda ve zarar veren olduğuna ve dolayısıyla onlardan bir şey istediklerinde isteklerini bizzat onların vereceğine inandıkları için değil, Zümer 3. ayette ifade edildiği üzere sadece ve sadece kendilerini Allah'a daha çok yakınlaştırsınlar diye, sıkıntılarını gideren ve isteklerini yerine getiren tek varlık olduğuna inandıkları Allah (c.c) ile aralarında istekleri konusunda aracı olsunlar diye ilahlarına ibadet ediyorlardı. Yani bu fiillerine Rubûbiyyette şirk karıştırmamışlardı. Ancak buna rağmen Allah (c.c) onların bu fiillerini şirk olarak nitelendirdi. Dolayısıyla eğer ki şirk sadece Rubûbiyyette şirk ile sınırlandırılırsa o halde Arap müşriklerinin bu fiiline şirk demememiz, sadece bu fiillerinden ötürü bile müşrik olduklarını söylemememiz gerekecektir.

b) Lugat ve eski tefsir âlimlerinin icmasıyla ilah ve rab kelimeleri luğatta ve ıstılahta farklı manalara gelmektedir. Önceden de kaynakları ve delilleriyle belirttiğimiz gibi ilah kelimesi luğatta ve ıstılahta/şeriatta: "Hak olarak veya batıl olarak kendisine ibadet edilen varlık, ma'bud (kendisine ibadet edilen)" anlamına gelir. Rab ise luğatta; malik, itaat edilen efendi, düzene sokan anlamlarına gelip ıstılahta ise; yaratan, rızık veren... kıscası Allah'ın (c.c) tüm isimlerini kapsayan bir kavramdır. Nitekim Nas suresi'nin 1 ve 3. ayetlerinde; "insanların rabbine... insanların ilahına..." diye rab ve ilah kelimelerinin ayrıca zikredilmesi de bu ikisi arasında farkın olduğunu göstermektedir. Aksi halde bu ayetlerde boş yere tekrarın olduğunu söylemek lazım gelecektir ki Allah (c.c) bundan münezzektir. Dolayısıyla kelime-i tevhid'i "Lâ Rabbe illallah" diye tefsir etmek büyük bir hatadır.

c) Bir başka delil de 'Rubûbiyyet tevhidi'nin Ulûhiyyet tevhidi'ni gerektirdiği' hakikatidir. Bu şu demektir; şayet Allah (c.c) Rubûbiyyet'te birleniyor ise bu, Ulûhiyyette de birlenmesini gerekli kılar. Başka bir ifadeyle Rubûbiyyet'te bir olmak, Ulûhiyyette de bir olmanın delilidir. Zira yaratmada, rızık vermede, kâinatı düzene sokmada v.s. tek olan bir varlık (Rab), ibadet edilmeye de bir olmayı, kendisinden başkasına ibadet edilmemeyi hak eden bir varlıktır.

Kur'an'ın birçok yerinde³¹⁴, Allah'ı (c.c) Ulûhiyyetinde birlemeyip O'ndan başkalarına da ibadet eden Arap müşriklerinin Allah'ı (c.c) Rubûbiyyeti'nin birçoğunda birlemeleri aleyhlerine delil olarak ileri sürülüp, bunun kesin bir

³¹² Yani bir işin şirk ve Allah'tan başkasına ibadet olarak isimlendirilebilmesi için Rubûbiyyette/itikatta şirk koşulması şarttır.

³¹³ Deâva'l-Munâviîn li Da'veti's-Şeyh Muhammed İbn Abdilvehhab, sy:197.

³¹⁴ Ki bu ayetlerden bazıları önceden zikredilmişti. Bu ayetler şunlardı: Yûnus 31, Ankebût 61, 63, Mu'minûn 84-89, Zuhuf 87, Lukmân 25.

neticesi olarak Ulûhiyyette'de birlemelerinin gerekli olduğu vurgulanmıştır. Bu ayetlerden birinde şöyle buyrulmaktadır:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ. الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فِرَاشًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَنْدَادًا وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ

“Ey insanlar! Sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize ibadet ediniz. Umulur ki, böylece sakınmış (Allah'ın azabından kendinizi kurtarmış) olursunuz. O Rab ki, yeri sizin için bir döşek, göğü de bir tavan yaptı. Gökten su indirerek onunla, size besin olsun diye (yerden) çeşitli ürünler çıkardı. Artık bunu bile bile Allah'a ortaklar koşmayın.” (Bakara 21-22)

Altı çizili ilk yerde özellikle bu müşriklerin, kendilerini ve kendilerinden öncekileri yarattığını bildikleri rabbe ibadet etmeleri istenmektedir. Yani “eğer ki yaratıcının Allah olduğunu itiraf ediyorsanız o halde sadece Allah'a ibadet ediniz” denmektedir. Altı çizili diğer yerde ise; “eğer kendinizi ve sizden öncekileri yaratanın, yeri bir döşek, göğü bir tavan, semadan su indirip onunla hem kendinizin hem de hayvanlarınızın yiyeceği çeşitli ürünler çıkarmanın yalnızca Allah olduğuna inanıyorsanız, o halde ibadeti Allah'tan başkalarına yönelterek ibadette Allah'a ortaklar koşmamalısınız.” anlamı ifade edilmektedir.³¹⁵

Bu hakikati gösteren başka bir ayette şöyle buyrulmuştur:

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَفْعَلْ مِنْ دَلِكُمْ مِنْ شَيْءٍ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ

“O Allah ki sizi yaratmış, sonra rızıklandırmıştır, sonra hayatınızı sona erdirecek ve daha sonra da sizi diriltecektir. Peki sizin ortaklarınız içinde bunlardan birini yapabilecek var mı? Allah onların ortak koştuklarından münezzehtir ve yücedir.” (Rûm 40)³¹⁶

Rubûbiyyet tevhidi ulûhiyyet tevhidi'ni gerektirdiğine göre bu demektir ki, tevhid'in bu iki kısmı, biri olmadan tevhid'in söz konusu olamayacağı ayrı kısımlardır. Bir kimsenin Rubûbiyyetinde Allah'ı (c.c) birliyor olması onun aynı zamanda Ulûhiyyetinde de Allah'ı (c.c) birleyen biri olduğunu göstermez. Lakin böyle bir kimse Ulûhiyyetinde Allah'ı (c.c) birlemiyorsa, normalde Uluhiyyetinde de birlemesi gerekir, ama birlememiştir.

d) Yûsuf 106. ayetinin tefsirinde -önceden aktardığımız- başta Mücahid, İkrime ve Katâde olmak üzere selefimizin yaptığı açıklamalar da onların bu iki kısmı birbirlerinden ayırdıklarını göstermektedir. Buna ek olarak, İbnu'l-Kayyim (r.h)'ın; “Hamd, gökleri ve yeri yaratan, karanlıkları ve aydınlığı var eden Allah'a mahsustur. (Bunca delilden) sonra kâfir olanlar Rab'lerine (başkasını) denk tutuyorlar.” (En'âm 1) ayeti hakkında söz ederken İbn Abbas (r.a)'dan aktardığı şu açıklamayı da zikrederim: “(Bu ayetinde Allah şunu) kastediyor; Nimetimi ve Rubûbiyyetimi ikrar etmelerinden sonra yarattığım şeylerden olan taşı ve putları (bunlara ibadet etmek suretiyle) bana denk tuttular.”³¹⁷ Seleften gelen bu sözlere aykırı, bu iki ekolün tevhid ve şirk anlayışlarını destekleyen yine seleften bir söz bilinmemektedir. Bu da seleftin, Rubûbiyyet tevhidinden ayrı bir de Uluhiyyet tevhidi diye bir kısmın olduğunda ittifak ettiklerini gösterir.³¹⁸

Ömer Faruk

³¹⁵ Bkz: Câmiu'l-Beyân, İmam Taberî.

³¹⁶ Bu hakikati vurgulayan bir başka ayet için bkz: Naml 60-64.

³¹⁷ İğâsetu'l-Lehfân min Mesâidi'ş-Şeytân, 2/230.

³¹⁸ Burada ayrıyeten, “Tevhid'in, Kısımları Üzerinden Açıklanması” başlıklı konunun giriş kısmında bulunan bir dipnotta, tevhidin Rubûbiyyet ve Ulûhiyyet diye kısımları olduğunu kabul eden âlimlerin isimlerini de hatırlamak gerekir.

YİRMİALTINCI DERS: - ULÛHIYYETTE ŞİRK VE ÖRNEKLERİ -1- (İSTİĞÂSE, İSTİÂZE, İSTİÂNE ŞİRKİ)

b) Ulûhiyyette Şirk: Yalnızca Allah'a (c.c) sarfedilmesi/yöneltilmesi gereken herhangi bir ibadeti Allah'tan başkasına sarfederek onu Allah'a denk tutmak/ortak koşturmak. Bu kısma giren bir şirk türünü işleyen kimsenin -Mâturîdîlerin ve Eş'arîlerin dediğinin aksine- Allah'a (c.c) zâtında veya sıfatlarından birinde veya fiillerinden birinde (yani Rubûbiyyetinde) ortak koşturması bu yaptığını şirk olmaktan çıkarmaz.

Önceden de tarifini yaptığımız gibi ibadet: "Allah'ın sevip ve razı olduğu her bir kalp sözü, kalp ameli, dil sözü ve organ ameli" ya da başka bir ifadeyle "bütün farz ve müstehaplar ve her türlü haramdan ve mekruhtan kaçınmak" anlamına geldiği için oldukça geniş bir alana sahip olup hayatın bütün alanını kapsar. Örneğin; namaz kılmak, zekat vermek, adak adamak, hayvan kesmek, dua, tevekkül, korku, hakka davet etmek, Allah'ı zikretmek, Allah'ın isim ve sıfatlarına inanmak gibi bütün İslâmî inançlar, misvak kullanmak, komşuya iyilik etmek, aradaki anlaşmazlığın çözümü için Allah'ın şeriatından hüküm talep etmek, rukû', secde, sevgi, v.s bütün bunlar birer ibadettir. Yine Allah için şirk, faiz yemeyi, kibri, gıybeti, yatsı namazından sonra boş konuşmayı v.s terk etmek de birer ibadet türleridir. İşte bu ve daha saymadığımız ibadet çeşitlerinden birini dahi Allah'tan başkasına yöneltmek, Ulûhiyyetinde Allah'a ortak koşturmak.

İbadet kavramı geniş bir alana sahip bir kavram olduğu için Ulûhiyyette şirk'in de birçok çeşidi olmaktadır. Biz inşâallah bunlardan bazıları üzerinde duracağız.

Ulûhiyyette şirke dair vereceğimiz örnekler üzerinde durmadan önce şunun altını çizelim; Rubûbiyyeti'nde Allah'ı birlemeyen biri aynı zamanda Ulûhiyyeti'nde de Allah'ı birlemiyor demektir. Çünkü Rubûbiyyette şirk, Allah'a (c.c), zâtında veya isimlerinden birinde veya sıfatlarından birinde başkasının ortak olduğuna inanmak anlamına geldiğine göre ve Allah'ın (c.c) isim, sıfat ve fiillerine inanmak bir ibadet olduğuna göre o halde Rubûbiyyet'te şirk koşturması sadece Allah'a has kılması gereken itikâdî bir ibadeti O'ndan gayrisine sarfettiği için Ulûhiyyette de şirk koşturmuş olmaktadır.³¹⁹ Ancak Ulûhiyyette ortak koşturması aynı zamanda Rubûbiyyette de ortak koşturmuş sayılmaz.

1) İstiğâse, İstiâze ve İstiâne Şirk:

İstiğâse: Var olan bir sıkıntıdan, darlıktan kurtulmayı istemektir. Yani bir musibetle karşılaşmış da yardım olunmayı istemektir. Mesela boğulan adamın yardım istemesi gibi.

İstiâze: Sığınma isteğidir, gelmesi beklenen bir musibetin gelmezden önce def edilmesini istemeye denir.

İstiâne: Bir musibetle karşılaşılmadığı ve bir musibetin gelmesinin de beklenilmediği bir durumda, normal bir halde yapılan yardım isteğidir.

Aslında bu üç isteme çeşidi "dua" kelimesinin kapsamı dâhilindedir. Zira dua; herhangi bir menfaat/fayda vermesi, ihtiyacını karşılaması veya var olan herhangi bir zararı kaldırması ya da gelmezden önce herhangi bir zararı defetmesi için başkasını çağırmak, ona seslenmek, yalvarmak, ondan istemek, yardım talep etmek anlamına gelir. Bu yüzden bu şirk örneğine "dua şirk" de diyebiliriz.

Duanın ve çok doğal olarak duanın bu üç çeşidinin birer ibadet olduğu delillendirilmeye ihtiyaç duymayacak kadar açık bir hakikattir. Bunlar birer ibadet olduğuna göre o halde yalnızca Allah'a sarfedilmesi gerekir ve Allah'tan başkasına (bir peygambere, meleğe, salih bir zata, cine, ağaca v.s.) yöneltmek şirkittir. Allah (c.c) şöyle buyurmuştur:

"Yalnızca sana ibadet eder ve yalnızca senden yardım isteriz." (Fâtîha 5)

Rasûlullah (s.a.v) İbn Abbas (r.a)'ya nasihat ederken şunları söylemiştir:

إِذَا سَأَلْتَ فَاسْأَلِ اللَّهَ وَإِذَا اسْتَعْنَيْتَ فَاسْتَعِنْ بِاللَّهِ

³¹⁹ Dolayısıyla Rubûbiyyette şirke dair verdiğimiz bütün örnekler aynı zamanda Ulûhiyyette şirke de birer örnektir.

“...Bir şey istediğin zaman Allah’tan iste. Yardım istediğin zaman Allah’tan yardım iste...”³²⁰

Malum olduğu üzere bir kimsenin, yanında olduğu için kendisini işiten ve gören birinden veya kendisinden uzak bir yerde olsa bile telefon, internet gibi bir araçla kendisini işitebilen, görebilen veya bilebilen birinden güç yetirebileceği bir şeyi istemesinin caiz olduğu gayet açıktır. Fakat ölmüş olan veya diri olup da uzakta olan (gâip) birine seslenip ondan, yaşasaydı veya yanında olsaydı güç yetirebileceği bir şeyi istemek ya da yanındaki veya uzaktaki veya ölmüş birinden örneğin rızık vermek, çocuk bahşetmek, hastalığa şifa vermek, ölüyü diriltmek, yağmur yağdırmak, kuraklığı kaldırmak, cennet vermek, günahlarını bağışlamak, kâfirlere karşı zafer nasib etmek gibi yalnızca Allah’ın güç yetirebileceği bir şey istemek ise şirktir.

Önceden var olduğu gibi günümüzde de tarikat mensuplarının birçoğu, salih olduklarına inandıkları ölmüş veya gâip kişilerden istiğâsede ve istiâzede bulunmaktadır; bir musibetle karşılaştıklarında, bir sıkıntıya, darlığa düştüklerinde veya herhangi bir zararın/sıkıntının gelebileceğinden endişelendiklerinde -hâşâ- Allah’tan (c.c) önce akıllarına ilk olarak aciz kullar gelip: “Ey filan zat! Senden istiyorum, beni kurtar, bana yardım et, hacetimi gider, imdad, bana yetiş, meded ya Şeyh Abdulkadir Geylânî, Ya Huseyn, Ya Seyyide Zeynep, Ya Nakşibendi, Ya Bedevi, ey falanca efendim, meded gavsım, kutbum, gavsım imdad, şeyhim himmet” gibi lafızlarla Allah’tan başkalarına yönelmekte, onlara sığınmaktadırlar. Keza özellikle de büyü ve sihirle uğraşanlar, yanlarında olup olmadıklarını bilmedikleri halde cinlere sığınmakta veya onlardan yardım istemektedirler.³²¹

İstiğâse ve diğer iki ibadet şeklinin Allah’tan başkasına sarfedilerek şirk koşulması şu şekillerle olur;

a) Kişi şayet yardım istediği ölünün veya gâibin bizâtihi/müstakil (bağımsız) olarak/istediği zaman kullanabildiği bir özellik, bir güç ile kendisini işitebilip durumunu bilebileceğine ve yardım edip ihtiyacını, isteğini karşılayabileceğine, yani kâinat içersinde tasarruf etme yetkisinin olduğuna inanıyorsa, bu kimse Allah’ın (c.c) her şeyi işitme, her şeyi bilme, her şeye güç yetirme ve mutlak fayda ve zarar verme sıfatlarının bir parçasında yardım istediği kişiyi Allah’a ortak koşarak Rubûbiyyette, dua ibadetini Allah’tan başkasına sarfederek de Ulûhiyyette şirk koşturmuşur. Türkiye’de çokça tanınan ve takip edilen Cüppeli Ahmet diye bilinen kişi bu şekil şirke düşenlerdendir.

b) İsteddiği ölü veya gâibin ancak Allah’ın (c.c) izni ile işitebilip, bilebilip, yardım edebileceğine inanıyor, o’nda istediği zaman kullanabileceği bu özelliklerin olmadığına inanıyorsa, bu kimse Rubûbiyyetinde değil, dua ibadetini Allah’tan gayrısına sarfettiği için Ulûhiyyetinde Allah’a ortak koşturmuşur.

c) İsteğini karşılayanın Allah (c.c) olduğuna, fakat istediği ölü veya gâibin bizâtihi kendisini işitebilip, bilebileceğine ve Allah (c.c) ile kendisi arasında: “Ya Rabbi! Falanca kulunun şu hacetini gider” şeklinde aracılık yapacağına (yerine getirmesi için isteğini Allah’a iletmeğine) ve Allah (c.c) katındaki değerinden ötürü Allah’ın (c.c) büyük olasılıkla o’nun aracılığını kabul edip isteğine icabet edeceğine inanırsa, işitip bilebilme gücüne sahip olduğuna inandığı için Rubûbiyyetinde, dua ibadetini başkasına sarfettiği için de Ulûhiyyetinde Allah’a (c.c) ortak koşturmuş olur.

d) İsteddiği kişinin ancak Allah’ın (c.c) izniyle işitip bilebileceğine inanması dışında bir önceki şekilde anlatılan kimse gibi. Bu kimse Rubûbiyyette şirk koşturmamış, Ulûhiyyette şirk koşturmuşur.

e) Yanındaki birinden sadece Allah’ın (c.c) güç yetirebileceği bir şey isterse, hem her şeye güç yetirme, mutlak fayda ve zarar verme sıfatlarında ortak koşarak Rubûbiyyetinde hem de Ulûhiyyette ortak koşturmuş olur.

Önemli Bir Tenbih

Bu şekillerden biriyle Allah’tan başkasından yardım istemek ile falancanın yüzü suyu hürmetine Allah’tan talepte bulunmak yani tevesül birbirine karıştırılmamalıdır. Zira ilkinde dua ibadetinin Allah’tan başkasına yöneltilmesi varken, diğerinde ise duayı meşru olmayan bir şekilde Allah’a yöneltmek söz konusudur. Birincisi şirk olup diğeri ise dinden çıkartmayan bir bid’attır. İnşallah tevessül konusunu ileride ele alacağız.

Ömer Faruk

³²⁰ Tirmizî.

³²¹ Lakin bir kimse şayet yanında olduğunu bildiği bir zamanda güç yetirebileceği bir hususta bir cine sığınsa veya ondan yardım istese o halde bu şirk olmaz. Fakat isteğini yerine getirmesi için cine bir ibadet yöneltirse elbette ki müşrik olur.

YİRMİYEDİNCİ DERS: İSTİĞÂSE, İSTİÂZE, İSTİÂNE ŞİRKİ -2- (DELİLLER VE AÇIKLAMALARI)

Deliller:

Bu şekillerden biriyle yardım istemenin şirk olduğunu gösteren birkaç delil zikredecek olursak;

1) Az evvel de ifade ettiğimiz gibi dua bir ibadet olduğuna göre bir başkasına (gâibe, ölüye) seslenerek, ona yalvararak, ondan yardım isteyerek bu ibadeti Allah'tan gayrısına sarfetmek şirktir.

2) Zümer sûresi 3. ayet:

أَلَا لِلَّهِ الدِّينُ الْخَالِصُ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَى

“Dikkat edin, halis (şirkten ve riyadan arınmış) din (ibadet) yalnızca Allah'ındır. O'nun dışında bir takım dostlar (ma'budlar) edinenler: “Onlara, bizi sadece Allah'a yaklaştırsınlar diye ibadet ediyoruz” derler...”

Önceden de belirttiğimiz üzere ayette geçen **إِلَّا** (ancak, sadece) kelimesinden de anlaşılıyor ki onlar, putlarının müstakil olarak yaratan, rızık veren, kâinat içinde tasarruf eden, fayda ve zarar veren v.s. olduklarına inandıkları için değil, sadece ve sadece kendilerini Allah'a yakınlaştırsınlar diye, sıkıntılarını gideren ve isteklerini yerine getiren tek varlık olduğuna inandıkları Allah (c.c) ile aralarında istekleri konusunda aracı olsunlar diye ilahputlarına ibadet ediyorlardı. Mantık şöyleydi; “Bu ibadetlerle kendimizi onlara sevdirelim ki, onlardan herhangi bir şey istediğimiz zaman bu isteklerimizin karşılanması için Allah'tan talepte bulunsunlar. Allah ise onların talebini büyük ihtimalle geri çevirmez. Çünkü onlar temiz, salih ruhlar olup Allah'ın yakınlaştırmış saygın kullarıdır. Biz ise basit (Allah katında bir konumu ve değeri olmayan) günahkâr kimseleriz. Nasıl ki bir sultan'dan bir şey isteneceği zaman bu istek, sultan onu dikkate alsın diye kendisine yakın olan bir aracı ile iletilyorsa, aynı şekilde bizler de isteklerimizi direk Allah'a (c.c) yöneltmeyip O'na yakın olan, O'nun yanında bir konumu olan kulları aracılığıyla Allah'a (c.c) iletiyoruz ki, böylece onlar bizi Allah'a (c.c) yakınlaştırmış olsunlar ve Allah'da isteğimizi dikkate alıp bize icabet etsin.”

Görüldüğü gibi bu müşrikler putlarına dua ettiklerinde onların bizatihi kendilerinde bulunan bir fayda verme gücüyle yardım edeceklerine inanmamalarına rağmen ³²² Allah (c.c) bu eylemlerini (yani putlara ibadet edip onlara dua etmelerini) şirk/Allah'tan başkalarına ibadet olarak nitelendirdi. ³²³

3) Ahkâf suresi 5-6. ayetler:

وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّن يَدْعُو مِنْ دُونِ اللَّهِ مَنْ لَا يَسْتَجِيبُ لَهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَهُمْ عَنِ دُعَائِهِمْ غَافِلُونَ. وَإِذَا حُسِرَ النَّاسُ كَانُوا لَهُمْ أَعْدَاءً وَكَانُوا بِعِبَادَتِهِمْ كَافِرِينَ

³²² Fakat önceden ispatlamıştık ki, Arap müşriklerinden kimileri, putlarının fayda ve zarar verme özelliğine sahip olduklarına inanıyorlardı.

Buna ek olarak burada şunu da ekleyelim; Putlarının müstakil olarak fayda ve zarar verebileceklerine inanan bu müşriklerin hepsi veya bazıları, Allah'ın (c.c) izni olmadığı/müdahalesi olduğu takdirde, başka bir ifadeyle Allah'ın (c.c) dilemesi ve kudretiyle putlarının dilek ve kudretleri zıt düştüğünde putlarının fayda ve zarar vermeye güç yetiremeyeceklerine inanıyorlardı. Nitekim Müslim'de geçen bir rivayete göre tavaf ederlerken şöyle diyorlardı: **لَيْتَكَ لَا شَرِيكَ لَكَ إِلَّا شَرِيكًا هُوَ لَكَ تَمَلِكُهُ وَمَا مَلَكَ** “Buyur Allah'ım! Senin hiçbir ortağın yoktur. Tek bir ortağın müstesna ki, o da sana aittir. Sen o'na ve o'nun sahip olduğu şeylere (özelliklere) sahipsin.” Yani bu ortağının gücü senin dilemenin ve kudretinin altındadır. Cüppeli Ahmet diye bilinen şahsın itikadı da aynen böyledir. O, Allah'ın (c.c) bazı kimselere kendi başarılarına kâinatta tasarruf edebilme yetkisi, fayda verebilme gücü verdiğini iddia etmekte, fakat bu kimselerin bu özelliklerini ancak Allah'ın izin vermesiyle/yapacakları iş(ler)e müdahil olmaması şartıyla kullanabileceklerini söylemektedir.

³²³ Ayette bahsedilen Arap müşriklerin Allah ile kendileri arasında araçlar kıldıklarını ifade eden başka ayetler için bkz: Yûnus 18, Zümer 43-44, Rûm 12-13, Ahkâf 28.

“Allah’ın dışında kıyâmet gününe kadar kendisine (ne bizâtihi ne de aracılık yapmak suretiyle) icabet edemeyecek kimseye ³²⁴ dua edenden ³²⁵ daha sapık kim olabilir? ³²⁶ Oysaki onlar bunların duasından habersizdirler. İnsanlar (kıyâmet günü) bir araya toplandıkları zaman dua ettikleri kimseler onlara düşman olurlar ve onların (kendilerine yönelttikleri) bu ibadetlerini ³²⁷ kabul etmezler (bundan beri olurlar.)”

Âlimler, dua’nın; “talep (istek)” ve “ibadet” duası olmak üzere iki kısma ayrıldığını söylemişlerdir:

a) Talep duası: ‘Dua’ denilince aklımıza gelen ilk anlamdır. ³²⁸ “Allah’ım! Beni affet, beni koru, bana çocuk ver” demek gibi.

b) İbadet duası: Bundan kastedilen ise bütün ibadet çeşitleridir. İbadetlere ‘dua’ denmesinin sebebi, bütün ibadetlerin, (örneğin namaz kılmanın, oruç tutmanın, Allah’ı zikretmenin) Allah’tan (c.c) kabul etmesini, sevap vermesini, cennetini, bağışlamasını, ateşinden uzak tutmasını talep etmek için yapılmasıdır. Yani bütün ibadetlerde Allah’tan bir istek vardır. Bu yüzden -örneğin- oruç tutan biri Allah’a dua etmiş demektir.

³²⁴ Yani ölüye. Zira ölü kıyâmet günü dirildikten sonra işitebileceği, isteyen kişinin isteğine bazen icabet edebileceği için kasıt ölüdür.

Bir Şüphe ve Cevabı: Allah’tan başkalarından meded isteyenler şayet: “Biz, ölmüş olan veli kulları yardıma çağırdığımızda bize icabet ettiklerine, isteklerimizi yerine getirdiklerine şahit olduk. Bu tecrübeyle sabittir.” derlerse buna şu şekillerde cevap verebiliriz:

a) Bu durum sizin bu yaptığınızın meşru olduğunu göstermez. El açıp dua ettiğiniz ölü kimseler bırakın size icabet etmeyi ayetin açık ifadesiyle sizin çağrınızdan haberdar dahi değillerdi. Aslında size icabet eden yalnızca Allah (c.c) idi. Fakat sizin onlara dua ederek şirk koşmanızın akabinde Allah’ın (c.c) isteklerinizi yerine getirmesi O’nun bir imtihanıdır. Allah (c.c) sizleri, ‘bu tür olayların olmasına aldanarak hala bu şirk eylemi yapmaya devam edecek misiniz, yoksa bu eyleminizin Allah’ın (c.c) reddettiği, gazap ettiği bir iş olduğunu ifade eden Kur’ân ve sünnet naslarına mı kulak asacaksınız’ diye sizi bu şekilde denemek istiyor. Tıpkı A’râf 163. ayette bahsedilen İsrailoğullarını imtihan ettiği gibi: “Onlara, deniz kıyısında bulunan şehir halkının durumunu sor. Hani onlar cumartesi gününe saygısızlık gösterip haddi aşıyorlardı. Çünkü cumartesi tatili yaptıkları gün, balıklar meydana çıkarak akın akın onlara gelirdi, cumartesi tatili yapmadıkları gün ise gelmezlerdi. İşte böylece biz, yoldan çıkmalarından dolayı onları imtihan ediyorduk.”

b) Bu, Allah’ın (c.c) bir istidrâcıdır. Allah (c.c) şöyle buyurmuştur: “(Rasûlüm!) Sen bu sözü (Kur’ân’ı) yalanlayanları bana bırak (kendini üzme). Biz onları, bilmedikleri bir yönden yavaş yavaş azaba yaklaşıtıyoruz. Onlara mühlet veriyorum (ömürlerini artırıyorum ki günahları fazlalaşsın. Ve sonra onları gazap alışıyla alacağız.) Doğrusu benim tuzağım çok sağlamdır!” (Kalem 44-45) “yavaş yavaş azaba yaklaşıtıyoruz” diye tercüme ettiğimiz سَنَسْتَدْرِجُ kelimesinin masdarı olan ‘İstidrâc’: Mertebe mertebe, basamak basamak, ağır ağır, yavaş yavaş yukarı çıkarmak veya aşağı indirmek, yani hedefe götürmek/yaklaştırmak anlamına gelir. O halde ayetin manası: “Biz onları, kendileri için neyin murad edildiğini bilmedikleri bir yönden yavaş yavaş feci bir azaba doğru götürüyoruz, yaklaşıtıyoruz...” şeklindedir. Dahhâk (r.h) şöyle tefsir etmiştir: “Her ne zaman bize karşı bir günah işleseler biz de onlara nimetimizi yenileriz.” Allah (c.c) onlara nimet verince de Allah’ın kendilerini sevdiğini, üzerinde buldukları yolun doğru olduğunu zannederek günahlarında ısrarlı olmaya devam ederler. Hâlbuki bu durum zannettiklerinin tam aksinedir; Allah (c.c) verdiği nimetleri ile bu günahlarından tevbe edip istiğfarda bulunmayı onlara unutturuyor, günahlarını artırıyolar ve böylece feci bir helaka doğru yaklaşıyorlar.

c) Size o dua ettiğiniz kimselerin suretinde gelerek veya böyle olmadan sizlerle konuşan ve isteklerinizi yerine getiren şeytandır, yardım istediğiniz kimseler değildir.

³²⁵ Yani ister bizâtihi fayda vereceğine itikad ederek ister -Zümer 3. ayette bahsedilenler gibi- sadece aracılık edeceğine inanarak dua edenden...

³²⁶ Yani bundan daha sapık biri yoktur.

³²⁷ Bu kelimedenden de anlıyoruz ki, ayette bahsedilenlerin bu yaptığı (yani Allah’tan başkalarına dua etmeleri) Allah’tan gayrisine ibadet etmek, şirk koşmak, ilah edinmek demektir. Dolayısıyla kendisini İslam’a nisbet edenlerden herkim bu fiili yaparsa kelime-i tevhidi söylemesinin artık ona hiçbir faydası olmaz.

³²⁸ Az önce tarifini yapmıştık.

Fakat istek duasıyla dua eden kişinin bu yaptığı aynı zamanda ibadet duasıdır. Çünkü istek duası ibadet çeşitlerindedir. İbadet duasıyla dua eden kişi de, bu ibadetiyle Allah'ın kabul etmesini, sevap vermesini v.s. istediği için istek duasıyla da dua etmiş olmaktadır.

Binaenaleyh; Bu ayet gibi Kur'ân ve sünnette geçen dua ve türevleriyle kastedilen -ilk akla gelen anlamı olduğu için- aslen istek duası olmakla birlikte bir mâni olmadığı takdirde bunlar ibadet duası olarak da anlaşılabilir.

4) Yûnus suresi 106. ayet:

وَلَا تَدْعُ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُكَ وَلَا يَضُرُّكَ فَإِنْ فَعَلْتَ فَإِنَّكَ إِذَا مِنْ الظَّالِمِينَ

“Allah'ın dışında sana (dua ettiğinde) ne fayda, (dua etmediğin takdirde) ne de zarar veremeyecek ³²⁹ olan şeylere dua etme. Eğer böyle yapacak olursan şüphesiz zâlimlerden (müşriklerden) olursun.”

Yani sana ne bizâtîhî ne de aracılık yapmak suretiyle fayda vermeyen... şeylere ne istek ne de ibadet duasıyla dua etme. Zira fayda ve zarar veren ve zararı defeden yalnızca Allah'tır, o halde duanın sadece O'na sarfedilmesi gerekir. Eğer O'ndan başkasına (faraza) dua edersen -ki bu Nebi (s.a.v) için imkânsız bir durumdur- zalimlerden yani müşriklerden olursun. Çünkü Lûkmân 13. ayette ifade edildiği üzere şirk en büyük zulüm çeşididir. Çünkü zulüm, bir şeyi hakettiği yerin dışında başka bir yere koymaktır. Şirk ise ibadeti, hak etmeyen kişiye yöneltmektir. Eğer bu Nebi (s.a.v) için böyleyse şirke düşmeleri mümkün olan diğer insanlar için nasıldır!

5) Neml suresi 62. ayet:

أَمْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَاءَ الْأَرْضِ أَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عَبْدًا

“Kendisine dua ettiği zaman darda kalmış olana kim icabet edebilir, sıkıntıyı kaldırabilir ve sizi yeryüzünün hâkimleri yapabilir? Allah ile beraber başka bir ilah mı var? Ne kadar az düşünüyorsunuz.”

Yani eğer sizi sıkıntılardan kurtaranın sadece Allah (c.c) olduğunu kabul ediyorsanız ³³⁰ niçin O'ndan başkalarına dua ederek başka ilahlar ediniyorsunuz?

6) Ra'd suresi 14. ayet:

لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَجِيبُونَ لَهُمْ بِشَيْءٍ إِلَّا كَبَاسِطٍ كَفَّيْهِ إِلَى الْمَاءِ لِيَبْلُغَ فَاهُ وَمَا هُوَ بِبَالِغِهِ وَمَا دُعَاءُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ

“Hak olan dua ancak O'na aittir. ³³¹ O'nun dışında dua ettikleri onlara hiçbir şekilde icabet edemezler. Onlar ancak ağzına gelsin diye suya doğru iki avucunu açan kimse gibidir. Halbuki (suyu ağzına götürmedikçe) su onun ağzına girecek değildir. Kafirlerin duası ancak hedefini şaşırmıştır/boştadır. ³³²

Görüldüğü gibi Allah bu kimseleri kâfir olmakla nitelendirdi.

7) Ankebût 65. ayet:

فَإِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلِكِ دَعَوْا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ

³²⁹ Şöyle de manalandırılabilir: “...sana ne (dua ettiğinde) fayda verecek, ne de senden zararı def edecek...”

³³⁰ Zira onlar bunu kabul etmeselerdi Allah (c.c) niçin onlara bu tarzda bir soru yöneltsin! (Önceden zikrettiğimiz naslardan da onların bunu kabul ettikleri anlaşılmaktadır) Dolayısıyla bu ayetin öncesinde ve sonrasındaki (yani Neml 60-64. ayetlerdeki) aynı tarz sorularda geçen işleri yapanın da yalnızca Allah (c.c) olduğuna inanıyorlardı.

³³¹ Sadece O'na yöneltilmesi gerekir. O'ndan başkasına yöneltilen diğer dualar ise batıldır, vakiada bir gerçeği yoktur. Çünkü onlar dua edenini duyup da o'na icabet edemezler.

³³² Çünkü dua ettikleri kimseler onlara icabet edip de fayda veremezler.

“Gemiye bindikleri zaman, dini (ibadeti) yalnız O'na has kılarak Allah'a dua ederler. Fakat onları karaya sağsalim çıkarınca, bir bakarsın ki (başkalarına dua ederek Allah'a) ortak koşmaktadırlar.”

8) Cin suresi 6. ayet:

وَأَنَّهُ كَانَ رِجَالٌ مِنَ الْإِنْسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِنَ الْجِنِّ فَزَادُوهُمْ رَهَقًا

“(Bana şu da vahyolundu ki) insanlardan kimileri cinlerden kimilerine sığınırldı da cinler insanların korkularını (daha da) artırırldı.”

Cahiliyye döneminde Araplar, ürkütücü ıssız bir yere geldikleri zaman cinlerin zarar vermesinden korktukları için hâzır olup olmadıklarını bilmedikleri bu cinlerin efendisine sığınıyorlardı, “kavminin sefihlerinin şerrinden bu vadinin efendisine sığınırım” derlerdi. İşte ayet -öncesi ve sonrasıyla birlikte okunduğu zaman- onların bu yaptıklarının şirk olduğunu belirtmektedir. Onlar cinlerden korkup zanlarınca onların efendisine sığındıklarında cinler onların korkularını daha da artırırldı.³³³

Ömer Faruk

³³³ Benzer ayetler için bkz: Fâtır 13-14, Ankebût 17, Mu'minûn 117, En'âm 17, A'râf 29, Kasas 88.

YIRMİSEKİZİNCİ DERS: İSTİĞÂSE, İSTİÂZE, İSTİÂNE ŞİRKİ -3- (ÖNEMLİ BİR MUKADDİME VE ŞÜPHELER -1-)

Bu Şirk Çeşidinin Caiz Olduğunu İddia Edenlerin Delilleri ve Bunlara Cevaplar

Şüphelere ve cevaplarına geçmeden evvel, özelde bu şüphelerle alakalı genelde ise hakka aykırı olan bir itikadın meşru olduğuna dair Kur'ân'dan veya sünnetten ya da her ikisinden yola çıkılarak öne sürülen şüphelerle ilgili şu önemli hakikati vurgulamak gerekir; Hiç şüphesiz ki Kur'ân ve sünnet, hakkı gösteren, doğruya ileten iki hidayet kaynağıdır, ama aynı zamanda birer imtihan kaynaklarıdır da! Yani Allah (c.c) insanları, Kur'ân ve sünnetle de imtihan edebilir; Kur'ân ve sünnet, insanlar için bir fitne sebebi, sapıtmalarına ve sapıklıklarının derinleşmesine/kökleşmesine neden olan etkenler olabilir. Başka bir ifadeyle Kur'ân ve sünnet, birer hidayet rehberleri olmalarının yanı sıra aynı zamanda bu iki kaynağın saptırma özelliği de vardır. Bu gerçeği şu ayet üzerinden açıklayalım:

إِنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَحْيِي أَنْ يَضْرِبَ مَثَلًا مَّا بَعُوضَةٌ فَمَا فَوْقَهَا فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا فَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَيَقُولُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَذَا مَثَلًا
يُضِلُّ بِهِ كَثِيرًا وَيَهْدِي بِهِ كَثِيرًا وَمَا يُضِلُّ بِهِ إِلَّا الْفَاسِقِينَ

“Şüphesiz ki Allah, (hakkı açıklamak için) bir sivrisineği ve onun da ötesinde olan bir şeyi (yani daha da küçüğünü) misal olarak getirmekten çekinmez. İman etmişlere gelince, onlar böyle misallerin Rablerinden gelen hak ve gerçek olduğunu bilirler. Kâfir olanlara gelince: ‘Allah böyle misal vermekle ne murat eder?’ derler. Allah bu misal ile birçoğunu saptırır, birçoğuna da hidayet eder. Allah bu misal ile ancak fasıkları saptırır.” (Bakara 26)

Bu ayetinde Rabbimiz (c.c) hakkı beyan etmek için verdiği bu misalle, yani indirdiği ayetleri³³⁴ ile birçok kimseye hidayet ettiğini, imanlarına iman kattığını, ama aynı zamanda birçok kimseyi de ayetlerini inkâr etmeleri suretiyle saptırdığını ifade etmektedir. İşte böylece bir ayet, onların sapmalarına ve sapıklıklarının kökleşmesine, küfürde ileri gitmelerine neden olmaktadır. Bizim bu yazıda bahsettiğimiz kimseler ise Kur'ân ayetlerini inkâr ederek olmasa da Kur'ân ayetlerini murad edilen anlamlarına aykırı bir şekilde kendi hevalarına göre tefsir ederek yine Kur'ân sebebiyle sapsmış olmaktadır.

Nitekim İslam tarihinde baş göstermiş ehl-i sünnet muhalifleri olan Hariciler, Mu'tezile, Mürcie, Kaderiyye, Cehmiyye ve benzeri sapık fırkalar, kendilerini İslam'a nisbet etmelerinin çok doğal bir sonucu olarak batıl görüşlerini Kur'ân'dan ve sünnetten öne sürdükleri delillerle meşrulaştırmaya çalışarak Kur'ân ve sünnetle sapsmış ve sapıklıklarında derinleşmişlerdir.

Fakat bununla beraber bizler kesin olarak biliyoruz ki; Kur'ân ve sünnet hakla batılın arasını ayıran iki rehberdir ve hak bir tane olup hakkın dışında kalanların hepsi yanlış/batıldır. O halde ortaya çıkmaktadır ki, Kur'ân ve sünnetin bizlere hidayet rehberi olması için, bunları okurken ve dinlerken bir takım ilkelere/kurallara riayet etmemiz gerekmektedir:

335

1. Kural: Samimi ve temiz bir kalple, hakkı bulma niyetiyle, doğruyu bulma arzusuyla, kalbi ve zihni tam olarak hakka açarak, belli bir görüşe, mezhebe, cemaate, gruba, tarikata, şeyhe, âlime, hoca efendiye taassup etmeksizin, “falanca demişse o doğrudur” düşüncesini zihinden silerek, hakkın her zaman çoğunluğun yanında olmadığına, azınlık olan bir topluluğun yanında da olabileceğine inanarak Kur'ân'ı, sünneti ve bu ikisi üzerinden yapılan çıkarımları okumak ve dinlemek.

2. Kural: Kur'ân ve sünneti heva-hevese, akla-mantığa, örf-adetlere göre ve bir takım dünyevi çıkarılara zıtlık teşkil etmeyecek şekilde anlamamak, işin en başında heva-heves, akıl-mantık, örf-adet veya dünyevi menfaatler kaynaklı bir hüküm belirleyip de o hükmü Kur'ân ve sünnetle delillendirmeye çalışmamak. Başka bir ifadeyle Kur'ân'ı ve sünneti bunlara uydurmayıp tam aksine bunları Kur'ân ve sünnete tabi kılmak, bunları Allah (c.c) ve Rasûlü'nün (s.a.v) dediklerinin önüne geçirmemek.

³³⁴ Tefsirlerde bu ayetlerin Hacc 73 ve Ankebût 41 olduğu belirtilmiştir.

³³⁵ Burada bu kuralları altlarını doldurmadan zikrettik. Bu kuralların delilleri için dileyenler “Herkes Bir Şey Söylüyor, Kime İnanacağız” başlıklı makalemize bakabilirler.

3.Kural: Herhangi bir konuyla alakalı Kur'ân ve sünnetten ne kadar nas varsa hepsini ele almak, tabiri caizse bir veya bir kaçını cımbızlayıp da başka delilleri göz ardı etmemek.

4. Kural: Kur'ân ve sahih (uydurma ve zayıf olmayan) sünneti Nebi (s.a.v) tarafından övülmüş salih selefimizin (yani başta sahabe olmak üzere tâbiîn ve tebe-i tâbiîn'in) anlayışıyla anlamak, onların anladıklarından dışarı çıkmamak.

5.Kural: Müteşâbih olan ayet ve hadisleri muhkem olan ayet ve hadisler ışığında anlamak. Allah (c.c) bu kuralı Âl-i İmrân suresinin 7. ayetinde şöylece belirtmiştir:

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ

“Sana kitab’ı (Kur’ân’ı) indiren O’dur. O’nun (Kur’ân’ın) bazı ayetleri muhkemdir ki, bunlar kitabın anasıdır. Diğer bir kısmı da müteşâbihtir. Kalplerinde eğrilik bulunanlar, (insanları hak’tan saptırmak suretiyle) fitneyi istedikleri ve O’nu (hevalarına uygun olarak) tevil/tefsir etmek için O’ndan müteşâbih ayetlere tabi olurlar (bunun peşine düşerler)..”

Bu ayette, Kur’ân ve O’na tabi olarak sünnetin, biri muhkem diğeri müteşâbih olmak üzere iki kısım olduğu belirtilmiştir. Müfessirlerin ifade ettiğine göre müteşâbih; manası açık olmayan, birden çok anlama çekilmeye müsait, ucu açık olan anlamında olup, muhkem ise; manası gayet açık olup, başka bir manaya ihtimali olmayan, anlamak için başkaca araçlara ihtiyaç duymayan, kendi kendine yeten anlamına gelir. İşte Allah (c.c) bu ayetinde, müteşâbih nasları muhkem naslar çerçevesinde anlamak yerine, muhkem nasları göz ardı ederek müteşâbih naslara yönelen ve bu naslardan hevasına uygun anlamlar çıkartan kimseleri yermekte ve onları, kalplerinde eğrilik bulunan kimseler olarak nitelendirmektedir. Aslında hem bu hem de diğer kuralları gözetmemek “kalp arızalığı”nın bir sonucudur. Nitekim az evvel aktardığımız Bakara 26. ayetin en son kısmını teşkil eden “Allah bu misal ile ancak fasıkları saptırır” cümlesi de bunu göstermektedir. Zira fâsık, Allah’ın (c.c) isteğini yerine getirmeyen, O’nun emrine âsî olan kimse demektir. Bir kimsenin Allah’ın (c.c) emrine âsî olması ise hiç şüphesiz kalbinin arızalı, hasta olmasından ileri gelmektedir. Yani ayette geçen ‘fâsıklar’ kelimesi kalbi arızalı olanları anlatan bir kelimedir.

Demek ki Kur’ân ve sünnet naslarının bazı konuları izah ederken açık-seçik olmaması, kalbi selim, pak, temiz olanlarla kalbi eğri, yamuk, kaypak, arızalı olanların ortaya çıkması içindir.

Bu önemli girişten sonra şüphelere ve cevaplarına geçebiliriz:

1.Şüph: Abdullah b. Mes’ûd (r.a) Rasûlullah (s.a.v)’in şöyle dediğini rivayet etmiştir: “Sizden birinizin bineği çölde ipinden kurtulup kaçarsa “Ey Allah’ın kulları! (Bineğimi kaçmasından) hapsedin (engelleysin.) Ey Allah’ın kulları! Hapsedin” diye nida etsin. Zira Allah’ın, yeryüzünde bu bineği engelleyecek hâzır olan bir kulu vardır.”³³⁶

Cevap: Bu rivayet, ravilerinden biri olan Ma’rûf b. Hassân ve Saîd İbn Ebî Urûbe adındaki ravilerden ötürü ve İbn Bureyde ve İbn Mes’ûd arasındaki inkitâ’ (kopukluk) nedeniyle şiddetli derecede bir zayıf rivayettir.³³⁷

Lakin bu rivayetin manasında başka rivayetler de vardır. Bunları zikredecek olursak:

a) Utbe b. Gâzân’ın rivayetine göre Nebi (s.a.v) şöyle demiştir: “Hiçbir arkadaşın olmadığı bir yerde sizden biriniz bir şey kaybederse veya sizden biriniz bir yardım isterse “Ey Allah’ın kulları! Bana yardım edin. Ey Allah’ın kulları! Bana yardım edin.” desin. Zira Allah’ın, kendilerini görmediğimiz kulları vardır.”³³⁸

Bu rivayet de zayıftır. Çünkü bunda inkitâ’ vardır. İbn Hacer (r.h) “Netâicu’l-Efkâr” kitabında “Taberânî bunu munkatî’ bir senedle rivayet etmiştir.” der. Ve ravilerinden Abdullah b. Şerîk ve babası Şerîk zayıf olan ravilerdir. Fakat İbn Hacer (r.h)’ın belirttiğine göre babası çokça hata eden birisidir. Dolayısıyla hadisin zayıflığı şiddetlidir.

³³⁶ Ebu Ya’lâ, Taberânî, İbnu’s-Sünnî.

³³⁷ Ayrıntısı için bkz: Hâzihî Mefâhîmunâ, Salih b. Abdilaziz Âlu’ş-Şeyh, sy:42.

³³⁸ Taberânî.

b) Ebân b. Sâlih'in rivayetinde göre Nebi (s.a.v) şöyle demiştir: “Sizden birinizin bineği veya devesi bir çölde kaçar ve orada kimseyi göremezse “Bana yardım edin ey Allah’ın kulları!” desin. Zira o yardım edilecektir.”³³⁹

Bu da zayıf bir rivayettir.

c) İbn Abbas (r.a) Rasûlullah’ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

إِنَّ لِلَّهِ مَلَائِكَةً فِي الْأَرْضِ سِوَى الْحَفَظَةِ، يَكْتُتُونَ مَا يَسْقُطُ مِنْ وَرَقِ الشَّجَرِ، فَإِذَا أَصَابَ أَحَدَكُمْ عَرَجَةٌ بِأَرْضِ فَلَانَةٍ فَلْيُنَادِ: أَعِينُوا عِبَادَ اللَّهِ

“Yeryüzünde hafaza meleklerinin dışında Allah’ın melekleri vardır ki, düşen ağaç yapraklarını yazarlar. Bu yüzden sizden birinize çölde (veya açık bir arazide) bir aksaklık isabet ederse³⁴⁰ “Ey Allah’ın kulları! Yardım edin” diye seslensin.”³⁴¹

Heysemî (r.h) “Mecmau’z-Zevâid”inde bu rivayet hakkında: “Ravileri sikadır (güvenilirdir)” demiştir. Ehince malum olduğu üzere Heysemî’nin bu sözü hadisin isnadının sahih olduğu anlamına gelmez. Çünkü bu sadece ravilerin adaletli olduğunu ifade eder ki, adaletli olmak, hadisin sahih olarak kabul edilme şartlarından sadece bir tanesidir. Bu şartın dışında dört şart daha vardır.

Bunu bildikten sonra; Kimi âlimler bu hadisi zayıf kabul etmişlerdir. Zira senedinde bulunan tebe-i tâbîn’in büyüklerinden Usâme b. Zeyd adındaki ravinin zayıf olduğunu söylemişlerdir. Fakat İbn Hacer el-Askalânî³⁴², talebesi Sehâvî³⁴³ (rahimehumallah) gibi kimi âlimler ise bu ravinin hadisinde bir sıkıntı olmadığını, rivayetin isnadının hasen olduğunu söylemişlerdir.

Nevevi (r.h) “el-Ezkâr” adlı kitabında (sy: 223) en başta aktardığımız rivayeti zikrettikten sonra bu rivayetin içerdiği anlamın tecrübeyle de sabit olduğunu belirtmek için şunları kaydetmiştir: “İlimde büyük şeyhlerimizden bazıları bana anlattı ki, kendisinin bir bineği -zanndersem katırı- kaçmış. Bu hadisi de biliyormuş ve hadisi (yani “Ey Allah’ın kulları! Hapsedin. Ey Allah’ın kulları! Hapsedin” sözünü) söylemiş ve Allah (c.c) da bu bineği o anda engellemiş. Bir defasında bir grupla birlikteydim. Onların bir hayvanı kaçtı ve hayvanı yakalamaktan aciz oldular. Ben de bu sözü söyledim ve bu sözümün dışında başka hiçbir sebep olmadan o anda durdu.”

Abdullah (r.h) babası Ahmed b. Hanbel (r.h)’ın şöyle dediğini aktarmıştır: “...Hac yolculuğu sırasında yürürken yolu kaybettim. Bunun üzerine “Ey Allah’ın kulları! Bize yolu gösterin” demeye başladım. Bunu söylemeye devam ediyordum, taki yolu buldum.”³⁴⁴ Evet, bu gösteriyor ki, Ahmed b. Hanbel’in yanında bu hadis amel edilebilecek seviyededir.

Bütün bu aktardıklarımızdan sonra cevaben deriz ki: Bütün bu rivayetler, -en son zikrettiğimiz rivayetten açıkça anlaşıldığı üzere- meleklerle alakalı olup, onların hâzır olduklarını, duyduklarını, Allah’ın izniyle yardım etmeye, yolunu kaybetmiş olanlara yol göstermeye güç yetirdiklerini bildirmektedir. Buna göre Allah (c.c) kimi meleklerle, biniti kaçmış veya yolunu kaybetmiş olanlara veya bir sıkıntıya düşmüş kimselere yardım etme görevi vermiştir. Yani bu kimseler “Ey Allah’ın kulları” dediklerinde, hâzır olan/orada bulunan meleklerle çözümüne güç yetirebilecekleri sıkıntılar için seslenmiş olurlar ki, bunun konumuzla uzaktan yakından alakası yoktur. Çünkü ölümlerin ruhlarının veya yaşayanların güçlerinin daima nida edilen yerde olduğuna dair hiçbir rivayet yoktur. Bu sadece bazı meleklerle has olan bir durumdur.

Ömer Faruk

³³⁹ İbn Ebî Şeybe.

³⁴⁰ Beyhakî’nin rivayetinde bu ifadedden sonra şöyle bir ek daha vardır: “...veya yardıma ihtiyaç duyarsa...”

³⁴¹ Bezzâr.

³⁴² Netâicu’l-Efkâr, el-Futûhâtu’r-Rabbâniyye, 5/151.

³⁴³ el-İbtihâc sy:39.

³⁴⁴ el-Mesâil, sy:217. Târîhu Dimeşk, İbn Asâkir, 5/298, Beyhakî.

YİRMİDOKUZUNCU DERS: İSTİĞÂSE, İSTİÂZE, İSTİÂNE ŞİRKİ -3- (ŞÜPHELER -2-)

2. Şüphe: İbn Cerîr et-Taberî (r.h) “Târîhu’l-Umeni ve’l-Mulûk”ta, İbnu’l-Esîr (r.h) “el-Kâmil fi’t-Târîh”te ve İbn Kesîr (r.h) “el-Bidâye ve’n-Nihâye”de Yemame savaşını anlatırlarken bu savaşta müslümanların şiarının “Ya Muhammedâh” olduğunu, Hâlid b. Velîd (r.a)’ın bu savaşta kâfirleri teketek müsabaka yapmaya çağırdığında bu şiarla nida ettiğini kaydetmişlerdir. Yani Müslümanlar bu şiarla Rasûlullah (s.a.v)’den, kâfirlere karşı kendilerine ya bizzat ya da Allah’a dua ederek yardım etmesini istemişlerdi!

Cevap: İbn Cerîr et-Taberî (r.h) adı geçen kitabında Müslümanların şiarının “Ya Muhammedâh” olduğunun geçtiği bu rivayeti senediyle zikretmiştir. Senedinde Seyf adında bir ravi bulunmaktadır ki, bu kişi tanınmayan birçok kimseden rivayette bulunmuştur. Zehebî (r.h) “Mîzânu’l-İ’tidâl” adlı kitabında Ebu Hâtim (r.h)’ın bu ravi hakkında “Metrûk” dediğini, İbn Hibbân (r.h)’ın: “Zındıklıkla itham edilmiştir” dediğini, İbn Adıyy (r.h)’ın: “Hadislerinin geneli münker’dir” dediğini nakletmiştir. Yine senedinde bulunan Dahhâk b. Yerbû’, babası Yerbû’ ve Suhaymoğullarından bir adam diye ifade edilen kişi tanınmayan kimselerdir. Dolayısıyla rivayet zayıftır. Nitekim Taberî (r.h) bu kitabının mukaddimesinde,³⁴⁵ kitabında bazı zayıf rivayetlerin bulunduğunu açık bir şekilde belirtmiştir.

Bu rivayetin sahih olduğunu farzetsek bile buradan müslümanların bu şiarla Nebi (s.a.v)’i yardıma çağırdıkları anlamı asla çıkartılamaz. Şöyle ki; “Yâ Muhammedah” kelimesi, sonundaki ‘elif’ ve ‘ha’ harflerinden ötürü “nüdbe” lafızlardandır. Nüdbe; kendisinden ötürü tasalanılan, kederlenen birine nida etmek/seslenmek demektir. Örneğin Araplar -mesela- Zeyd isminde ölmüş ve sevdiği birine üzülen veya ağlayarak ‘Ey Zeyd’ anlamında “Vâ Zeydâh” veya “Yâ Zeydâh” derler ve bu kimsenin iyiliklerini sayarlar. Veya İslam’ın garip bir durumda olmasına, terkedildiğine, yeryüzünde tatbik edilmediğine üzülen veya ağlayarak ‘Ey İslam! Sen bu durumlara mı düşecektin, sen yardımsız mı bırakıldın’ ve benzeri anlamlarda “Vâ İslâmâh” veya “Ya İslâmâh” derler. Veya zor/sıkıntılı bir durum içinde oldukları için -mesela- Ahmed adındaki birinin kendi durumlarını bilseydi de yardım etseydi diye ‘Ey Ahmed! Neredesin’ ve benzeri anlamlarda “Vâ Ahmedâh” veya “Yâ Ahmedâh” derler. Böylelikle Araplar nüdbe lafızlarını kullanarak nida ettikleri kimseyi/şeyi zihinlerine getirirler, gözleri önünde canlandırır ve asla bu lafızlarla nida ettikleri ölmüş ya da uzakta olan kimseleri çağırma, onlardan yardım talep etmeyi kastetmezler.

İşte Yemâme savaşında Müslümanların şiarı olduğu rivayet edilen “Yâ Muhammedâh” sözü de böyledir. Onlar bu sözü, -ister kâfirlerin duyacakları bir şekilde açıktan, ister karışıklık anında veya gece karanlığında Müslümanı kâfirden ayırtmak için (bir sır kelimesi olarak) söylemiş olsunlar- sadece Rasûlullah (s.a.v)’i zihinlerine getirmek ve böylece savaşta himmetlerini (gayretlerini, azimlerini, sebatlarını, kararlılıklarını) harekete geçirmek gayesiyle şiar olarak seçmiş ve söylemişlerdi. Ne Hâlid (r.a) ne de bir başkası asla bu savaşta “Ya Muhammed! Bana yardım et” gibi bir söz söylememiş veya bunu kastetmemiştir.

3.Şüphe: İmam Buhârî (r.h) “el-Edebu’l-Mufred” isimli eserinde Abdurrahman b. Sa’d (r.h)’ın şunları söylediğini aktarmıştır:

حَدَّثَ رَجُلٌ بِنِ عُمَرَ فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ: أَذْكَرُ أَحَبَّ النَّاسِ إِلَيْكَ فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ

“İbn Ömer (r.a)’ın ayağı uyuşturdu. Bunun üzerine O’na birisi: “İnsanların sana en sevimli olanını an (O’nun ismini söyle)” dedi. O da: “Ya Muhammed” dedi.

Görüldüğü gibi büyük sahabe İbn Ömer (r.a) ayağındaki uyuşukluğun geçmesi için Rasûlullah (s.a.v)’e nida ederek O’ndan yardım talep etmiştir!³⁴⁶

Cevap: Bu rivayet zayıftır.³⁴⁷ Ve bu rivayetin dışında İbnu’s-Sünnî (r.h)’ın “Amelu’l-Yevmi ve’l-Leyle” isimli kitabında “Kişinin Ayağının Uyuştuğu Zaman Diyeceği Şey Babı” altında zikrettiği dört rivayetin üçü zayıf, biri uydurmadır.

Bu rivayetlerin niçin ve hangi derecede zayıf olduğu meselesine hiç girmeden velev ki bu rivayetlerin sahih olduğunu kabul etsek bile bu, kesinlikle ölmüş veya uzakta bulunan birini yardıma çağırmanın meşru olduğuna delil olamaz. Zira bu, İslam öncesi cahiliye araplarından ayağı uyuşmuş kimselerin uygulayıp fayda verdiğini tecrübe ettikleri eski bir tedavi yöntemidir. Onlardan birinin ayağı uyuştüğünde çok sevdiği bir kişinin adını anar ve böylece bu sıkıntısı giderdi. Nitekim bir kimse çok sevdiği birinin adını anarak o’nu hatırladığında mutlu olur, içi ferahlar ve böylece

³⁴⁵ 1/8.

³⁴⁶ “el-Kelîmu’t-Tayyîb” isimli eserinde İbn Teymiyye (r.h) da bu rivayeti nakletmiştir.

³⁴⁷ Buhari (r.h) “el-Edebu’l-Mufred” kitabını yazarken, “Sahîh-i Buhârî” diye bilinen kitabında olduğu gibi sadece sahih hadisleri zikretmeye bağlı kalmamıştır. Nitekim el-Elbânî “Daifu’l-Edebi’l-Mufred” isimli eserinde “el-Edebu’l-Mufred”de geçen 215 hadisinden zayıf olduğunu tesbit etmiştir.

bedenindeki kan akımı hızlanır ve ayağında uyuşukluk varsa ayağındaki sinirler hareketlenir ve uyuşukluk kolay bir şekilde -biiznillah- gitmiş olur. Yine bunun gibi bir kimse çok sevdiği birini gördüğünde ve onunla muhabbet ettiğinde ya da çok sevdiği bir iş/eylem ile meşgul olduğunda veya olacağını bildiğinde de aynı durum söz konusu olur ve bir rahatsızlığı varsa böylelikle rahatsızlığı azalır veya rahatsızlığını unuttur.

Nitekim İslam öncesi ve sonrası Arap şiirlerine baktığımızda bunun bir tedavi yöntemi olduğunu, ölmüş veya uzakta olan birini yardıma çağırarak ile uzaktan yakından bir alakasının olmadığını açıkça görmekteyiz. Örneğin;

Cemîl Büseyne şöyle demiştir:

وَأَنْتَ لِعَيْنِي فُرَّةٌ حِينَ نَلْتَفِي ... وَذِكْرُكَ يَشْفِينِي إِذَا خَدِرْتُ رَجُلِي

“Sen (kadın), karşılaştığımız zaman gözümün aydınlığıdır. Seni anmak (ve böylece hatırlamak) ayağım uyuştuğu zaman bana şifa verir.”

Ömer İbnu Ebî Rabîa şöyle demiştir:

إِذَا خَدِرْتُ رَجُلِي أَبُوْخَ بَذِكْرَهَا ... لِيَذْهَبَ عَن رَجُلِي الْخُدُورُ؛ فَيَذْهَبُ

“Ayağım uyuştuğu zaman ayağımdan uyuşukluk gitsin diye onu (kadını) anarım ve gider.”

Ebu'l-Atâhiye şöyle demiştir:

وَتُخَدَّرُ فِي بَعْضِ الْأَحْيَانِ رَجُلُهُ ... فَإِنْ لَمْ يَقَلْ يَا عُتْبُ لَمْ يَذْهَبِ الْخَدْرُ

“Bazı zamanlar onun ayağı uyuşur. Eğer ‘Ya Utbe’³⁴⁸ demezse uyuşukluk gitmez.”

4.Şüpheler: Ebu Nuaym el-Asbahânî (r.h) “Hilyetu'l-Evliyâ” kitabında Hubeyb b. Adiy (r.a)'ın öldürülmek için götürüldüğünde “Ya Muhammed” diye nida ettiğini rivayet etmiştir!

Cevap: Hubeyb (r.a)'ın “Ya Muhammed” diye nida ettiğinin geçtiği kıssanın senesinde Heysem b. Adiy vardır. İbn Adiy (r.h) el-Kâmil” adlı kitabında Yahya b. Maîn (r.h)'ın bu kişi hakkında şöyle dediğini nakletmiştir: “Heysem b. Adiy Kûfeli'dir. Güvenilir değildir, yalan söylerdi.” Nesâî (r.h)'ın da şöyle dediğini nakletmiştir: “Heysem b. Adiy Metrûku'l-Hadîs'tir.” Dolayısıyla bu rivayet uydurmadır, üzerinde hiç durmaya gerek yoktur. Nitekim Zehebî (r.h) Ebu Nuaym'dan bahsederken şunları söylemiştir: “Ebu Nuaym (yalanla veya fıkla) itham edilmiş biri değildir. Bilakis O, doğru/dürüst ve bu ilmi (hadis ilmini) bilen biridir. Allah O'nu affetsin ki, kitaplarında uydurma hadisleri rivayet edip sonra da bunların çürük olduğunu söylememiş olmasından daha büyük bir günahının olduğunu bilmiyorum.”³⁴⁹

Bu şirk çeşidine cevaz verenlerin bunlardan başka daha şüpheleri vardır. Ancak biz burada bu şüphelerin en güçlü olanları üzerinde durduk.

Ömer Faruk

³⁴⁸ Cahiliye arapları çok sevdiği kişinin zihinlerinde daha çok canlanması ve böylece rahatsızlıklarına daha iyi gelmesi için sevdiği kişiyi anarken daha çok nida harfini kullanırlardı.

³⁴⁹ Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ, 17/461.